

ÚVOD PROBLEMATIKY DISERTAČNÍ PRÁCE A METODOLOGIE

Světová obchodní organizace ("WTO") a její mechanismus řešení sporů je ojedinělým systémem řešení sporů v mezinárodním právu. Výjimečnost spočívá v exklusivní jurisdikci Orgánu pro řešení sporů („DSU“) pro spory týkající se práva WTO. Dalším charakteristickým znakem je vynutitelnost veškerých přijatých rozhodnutí. Posledním znakem je dvojstupňovost řízení: proti rozhodnutí panelu je možné se odvolat k Odvolacímu orgánu. Odvolací orgán tudíž plní revizní funkci, ale podobně jako vyšší soudy i autoritativně vykládá dohody WTO. Během sedmnácti let své existence panely a Odvolací orgán prošly obdobím vymezování se a hledání se: navázaly na judikaturu dle GATT 1947, vykládaly dohody WTO a často i dotvářely právo pomocí inkorporace vnitrostátních anebo mezinárodněprávních principů a posunuly rozhodovací praxi dále, i za pomyslnou hranici svých kompetencí. Panely a Odvolací orgán jsou limitovány 29 dohodami, které tvoří hmotné právo, hard-law WTO a procesními předpisy, zejména Ujednáním o řešení sporů. I přes rozsáhlou materii, kterou jednotlivé dohody upravují, nebylo možné myslet při přijímání dohod na veškeré možné případy, které v budoucnosti nastanou. Tento problém se ještě více zviditelnil poté, co s novým systémem narostl geometrickou řadou počet řešených případů. Panel/Odvolací orgán se vypořádaly se situací svým způsobem a právě rozhodnutí, která podstatným způsobem dotváří právo WTO byla motivací pro napsání této práce a zpracování dané problematiky.

Disertační práce je rozdělena do dvou částí. První část je teoretická a má čtenáři pomoci pochopit veškeré souvislosti, které panel/Odvolací orgán musí vzít v úvahu při svém rozhodování.

První kapitola, úvodní, má za účel vysvětlit vznik Orgánu pro řešení sporů, porovnat jej se stížnostním mechanismem, který existoval dle GATT 1947. Dané srovnání je důležité z hlediska návaznosti rozhodnutí, ve kterých panel/Odvolací orgán odkazují na rozhodnutí před rokem 1995. Dále kapitola I. představí všechny metody řešení sporů v rámci WTO. I přes různorodost způsobů řešení sporů, hlavní poroznost v této práci je věnována rozhodnutí panelu a Odvolacího orgánu.

Druhá kapitola se věnuje přehledu hmotněprávních a procesněprávních předpisů. Nejdříve stručně představím hlavní dohody tvořící systém hmotného práva WTO, včetně Smlouvy o založení WTO, jejíž preambule, cíle a funkce představují základní interpretační pomůcku pro panely při vykládání smluv. Současně zmíním podstatnou judikaturu, která ovlivnila interpretaci jednotlivých ustanovení dohod. Dále se budu věnovat následuje podrobný popis procesních ustanovení, obsažených v Ujednání o řešení sporů i s kazuistikou, týkajících se výkladu. Koncentrace je především na výklad článků 3 odst. 2 a čl. 7 odst. 2 Ujednání o řešení sporů, prostřednictvím kterých panely vystavěly most k interpretaci a aplikaci mezinárodního práva veřejného jako takového. Zatímco první ustanovení odkazuje na výklad dohod WTO v souladu s obyčejovými pravidly mezinárodního práva, které dle interpretace panelu jsou čl.31 a 32 Vídeňské úmluvy o smluvním právu, tak druhé, výše zmíněné ustanovení, se týká objektivního posouzení všech dohod, které se týkají řešené stížnosti. Právě tato rozhodnutí představují podstatnou část analyzovaných rozhodnutí v 2. části této práce. Závěr kapitoly je věnovaný několika návrhům na reformu Ujednání, právě za účelem dosažení větší transparentnosti, důvěryhodnosti a přehlednosti rozhodovací praxe.

Třetí kapitola se věnuje právním principům: panely a Odvolací orgán se ve svých rozhodnutích odkazují na právní principy, které prostřednictvím Vídeňské úmluvy o smluvním právu a čl. 3 odst.2 Ujednání o řešení sporů inkorporovaly do práva WTO. Článek 3 odst. 2 Ujednání odkazuje na zvyková pravidla výkladu mezinárodního práva veřejného, které dle názoru Odvolacího orgánu je inkorporováno do Vídeňské úmluvy o smluvním právu. Následně Vídeňská úmluva o smluvním právu stanoví ve svých člancích 31 a 32 pravidla pro interpretaci mezinárodních smluv, mezi které patří i pravidlo systematického výkladu a tudíž posouzení všech relevantních norem. Prostřednictvím daného „mostu“ orgány DSB zohledňují ale i vykládají právo WTO a jiné normy mezinárodního práva. Předmětem práce není principy podrobně analyzovat a kategorizovat zda-li jde o obecné zásady právní, principy mezinárodního práva anebo obecně platná pravidla. Pro účel práce jsem zjednodušeně rozdělila všechny principy na hmotněprávní a procesněprávní.

Poslední kapitola první části je věnovaná metodám interpretace. Jde o kapitolu která dotváří předchozí kapitolu o principech, metodami výkladu. Analyzuji nejčastěji používané metody interpretace i s praktickými ukázkami rozhodnutí v nichž dané metody byly použity.

Druhá část disertační práce je zabývá rozhodnutími, ve kterých panely/Odvolací orgán řeší problém konfliktu dvou právních norem práva WTO, konflikt práva WTO a jiných norem mezinárodního práva veřejného. Většina daných rozhodnutí je na „hranici“ pravomocí DSU a v dané práci bych je ráda kriticky analyzovala a v případě negativního posudku doporučila správný postup v podobných případech.

První kapitola dané části, kapitola V., se věnuje konfliktním rozhodnutím. Nejdříve definuje konflikt jako rozpor dvou ustanovení, který nelze odstranit interpretací či použitím kolizních ustanovení. O konflikt se dále jedná i v případě, že normy samy o sobě nestanoví protichůdná práva či povinnosti, ale výkon těchto práv či povinnosti by mohl způsobit konflikt. Tudíž rozlišují normativní konflikt a aplikační konflikt. Normativní konflikt je v právu WTO velmi zajímavý protože (i) hmotné právo WTO je tvořeno poměrně velkým počtem dohod- 29; (ii) některé dohody stanoví kolizní normy; (iii) pro všechny dohody platí domněnka, že byly přijaty ve stejný čas, tudíž v případě konfliktu nelze postupovat dle zásady *lex posterior derogat priori*, ale spíše dle *lex specialis derogat generali*, prostřednictvím které budou technické dohody upřednostněny před základními dohodami jekými je GATT 1994, GATS nebo TRIPS. Danou situaci řešil panel v případě *Canada – Periodicals* anebo *Argentina- Textiles and Apparel*. I přes určitá kolizní ustanovení inkorporovaných do dohod WTO, může nastat situace, kterou neřeší žádné takové ustanovení. Tento případ nastal v případě *Indonesia – Autos*, ve kterém se panel vyhnul řešení konfliktu přijetím velmi úzké definice konfliktu. Od těchto případů je nutné odlišit případy, kdy konflikt nastane až plněním dle těchto norem. Mezi hlavní případy v nichž panel řešil daný problém patří *EC- Bananas III*, *EC- Poultry*, *Argentina – Footwear*, *EC- Sardines*, *EC- Hormones* a *Canada- Aircraft*.

Kapitola IV. naváže s problematikou konfliktu mezi 2 normami mezinárodního práva. Panelům v minulosti byly předloženy případy, které byly za hranicí pravomocí panelu. Velmi známými

případy jsou *Chile- Swordfish*, ve kterém bylo současně zahájeno řízení u ITLOSu dle Úmluvy OSN o mořském právu. Obdobným případem byl Nicaragua o porušení GATT 1994, který byl souběžně zahájen u MSD¹ dle Úmluvy OSN o mořském právu. V tomto případě nakonec panel nebyl ustanoven. Problémem zůstává jak má panel správně postupovat při souběhu řízení. Vodítkem může být praxe panelů dle GATT 1947, které byly omezenější a konzervativnější při ustanovování panelů. Závěrem kapitoly se věnuji jednomu dílčímu problému, a tím je vliv bilaterálních smluv na praxi států, jež je upravena současně mnohostrannou úmluvou. Praxi států, jejímž projevem může být i uzavření detailnější bilaterální smlouvy, berou v úvahu panely při svém rozhodování. Je otázkou nakolik tato praxe může modifikovat výklad ustanovení mnohostranné smlouvy. Daný problém řešil panel např. v případě *US- Hot Rolled Steel*.

Poslední kapitola uzavírá zlomová rozhodnutí panelu: věnuje se novým oblastem mezinárodního práva a potencionální nové působnosti panelů a Odvolacího orgánu. První oblastí je ochrana životního prostředí. Preambule Smlouvy o založení WTO hovoří o rozvoji obchodu při optimálním využití světových zdrojů v souladu s cílem trvalého rozvoje, zachování životního prostředí; článek XX GATT 1994 obsahuje ve svých výjimkách ochranu zdraví lidu, zvířat a rostlin, zachování vyčerpatelných přírodních zdrojů. Možná právě tato ustanovení či volání po ekologizaci WTO vedly panely k rozhodování případů týkajících se ochrany životního prostředí. Dnes velmi známými a diskutovanými jsou případy *US –Tuna I. a II.* anebo *Thailand- Cigarettes*. Tyto případy byly i stěžejní pro interpretaci výjimek stanovených v čl. XX GATT 1994. Ochrana lidských práv je v jiné situaci: preambule Smlouvy o založení WTO se o ochraně lidských práv nezmiňuje. Určité výjimky stanovené v čl. XX GATT 1994 by se mohly týkat ochrany lidských práv, zatím však nebylo přijato žádné rozhodnutí týkající se ochrany lidských práv, pokud pomineme případ *Thailand – Cigarettes*, ve kterém však stejně strany neuspěly s argumentací o ochraně zdraví. Potencionál však existuje a je

¹ Nicaragua v Honduras, Maritime Delimitation between Nicaragua and Honduras in the Carribean Sea.

pravděpodobné, že případy kdy se část argumentace týká ochrany lidských práv budou přibývat.

Část první

Teoretická část

KAPITOLA I. VÝVOJ SYSTÉMU ŘEŠENÍ SPORŮ 1947-1995

Státy, po druhé světové válce, se dohodly na vytvoření Bretton-woodského systému², který měl být tvořen Mezinárodní obchodní organizací (dále jen „ITO“), Světovou bankou (dále jen „WB“) a Mezinárodním měnovým fondem (dále jen „IMF“). Během konference v Havaně³ byla přijata všemi státy tzv. Havanská charta a v Ženevě, v sídle organizace, vznikly její orgány. Nicméně, některé státy kvůli svým výhradám vůči závazkům obsaženým v chartě obsažených a začaly pochybovat o ratifikaci charty. Po prohlášení USA ze dne 6.prosince 1950 o neuvěření chartu ratifikovat, bylo zřejmé, že ITO nevznikne. Mezitím však byla podepsána dne 30. října 1947 Všeobecná dohoda o clech a obchodu (dále jen „GATT 1947“). Ta nakonec byla přeměněna na mezinárodní organizaci a již zřízené orgány v Ženevě (původně ITO) se staly orgány GATT 1947. GATT 1947 následně existovala v letech 1947 - 1995 ve formě protokolu o prozatímním provádění GATT⁴. Od roku 1947 se konalo několik tzv. kol⁵, tedy konferencí s předem stanoveným programem jednání. Závěrem posledního, Uruguajského kola, byla přijata Marrákešská deklarace⁶. Marrákešská deklarace stvrdila dlouhé úsilí o vytvoření Světové obchodní organizace („WTO“) jako nástupivší organizace GATT 1947. WTO bývá často nesprávně označována jako ekonomická integrace svých členů, ale podstatnou její úlohou je vytvořit institucionální rámec pro své členy, místo, kde mohou členské státy WTO se scházet a jednat o svých vzájemných vztazích, jakož i systém rozhodování sporů, týkajících se možného porušování dohod WTO. Základní funkce WTO jsou stanoveny v čl. III Dohody o zřízení WTO:

- uskutečňování realizace a správy Dohody o zřízení WTO, včetně všech dohod, které tvoří její přílohy;

² Konference je konala 1.-22. července 1944 v Bretton Woods v New Hampshire za účasti 44 států.

³ Konference v Havaně se konala od 21. listopadu 1947 až do 24. března 1948 za účasti 54 států, proto se chartě ITO také říká Havanská charta.

⁴ Protokol o prozatímní provádění vstoupil v platnost dne 1. ledna 1948.

⁵ 1949 Annency, 1951 Torquay, 1956 Ženeva, 1960-1962 Dillonské kolo, 1964-1967 Kennedyho kolo, 1973-1979 Tokio, 1986-1994 Uruguajské kolo.

⁶ Přijata dne 15.4.1994 v Marrákeši.

- vytvoření místa pro jednání členů WTO;
- vytvoření mechanismu a správa mechanismu řešení sporů členských států;
- sledování a přezkum obchodních politik členských států;
- spolupráce s ostatními mezinárodními organizacemi, zejména s Mezinárodním měnovým fondem a Mezinárodní bankou pro obnovu a rozvoj a jejich přidruženými institucemi; a
- technická pomoc a školení rozvojových zemí⁷.

GATT 1947 sice systém řešení sporů obsahoval a během 50 let své existence vytvořil základ pro dnešní systém řešení sporů. Existují však značné rozdíly mezi systémem řešení sporů GATT 1947 a systémem řešení sporů v rámci WTO existující. Hlavním rozdílem jsou prostředky používané pro řešení sporů: zatímco GATT 1947 se soustředil na diplomatická řešení sporů, jež bývají označována autory za tzv. *power-oriented system*⁸, WTO kromě diplomatických prostředků vytvořila systém řešení sporů řízený stanovenými pravidly, neboli tzv. *rule-oriented system*⁹. Původní, mocensky orientovaný systém dle GATT 1947, spočíval v diplomatických jednáních, kde státy využívaly svou ekonomickou převahu. Řešení tím ale mohla být mnohem komplexnější a často i za hranicemi rámce poskytovaného mezinárodního ekonomickým právem. Právě proto byl tento systém často kritizován, za upřednostňování ekonomicky silnějších a vyspělejších států na úkor rozvojových zemí, za nepřehlednost a utajenost jednání, jakož i za nepředvídatelnost výsledku jednání a tím podryvání principu právní jistoty. Naopak, nový systém stanovil přesná pravidla pro řešení sporů a pro liberalizaci

⁷ Tato funkce není obsažena v článku III Dohody o zřízení WTO, ale všeobecně považována za další funkci WTO, viz. Jiří Valdhans, a Kateřina Říhová, Právo Světové obchodní organizace, v N. Rozehnalová a kolektiv(ed.): Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva, PF MU, 2010, str.65.

⁸ Viz. např. J.H. Jackson, *The World Trading System Law and Policy of International Economic Relations*, 1989, str. 85 a násl.

⁹ Rober E. Hudec, *Enforcing International Trade Law: The Evolution of the Modern GATT Legal System*, Salem, NH: Butterworth Legal Publishers, 1993, str. 362-366; Edwin Vermulst and Bart Drissen, *An Overview of the WTO Dispute Settlement System and Its Relationship with the Uruguay Round Agreements: Nice Paper but Too Much Stress for the System?*, *World Trade Journal*, č. 2 z roku 1995, str. 131.

obchodu. Tímto bylo dosaženo větší přehlednosti řešení sporů, podpory liberalizace obchodu, předvídatelnosti výsledku, zákazu řešení sporů v rovině vojenské a využívání mocenských prostředků narušujících liberalizaci obchodu pro vojenské či jiné zájmy a tím ovlivňování budoucích jednání ostatních členů WTO.

1.1 Metody řešení sporů v rámci WTO

I když tato práce se hlavně zabývá rozhodnutími panelu a Odvolacího orgánu, nelze opomenout i další způsoby řešení sporů, které jsou upraveny Ujednáním o řešení sporů. Těmito způsoby jsou:

- I. Jednání: spočívá v jednání stran sporu bez účasti třetích osob za účelem mírového vyřešení problému. Jedná se o první stupeň jakéhokoliv urovnání sporu. Až pokud samotné jednání stran selže, strany hledají jiné metody řešení sporu.
- II. Dobré služby „*good office*“: strany si přívou třetí stranu, kterou většinou bývá vysoce postavený člen v organizaci, jenž svým charizma a zkušenostmi pomáhá urovnat spor. Často jím bývá výkonný ředitel WTO. Samotné třístranné jednání může mít formu zprostředkování anebo smírčího řízení apod.
- III. Zprostředkování: zprostředkování se rovněž účastní třetí nezávislá osoba, avšak její role je více aktivní ve smyslu přetlumočení návrhů jedné strany druhé straně, navíc mediátor předkládá aktivně vlastní návrhy. Rozsah zprostředkování závisí na vůli stran, které mohou mediátora zmocnit i k nezávislému vyšetřování, navrhování řešení, a to nejen z hlediska platného práva, ale i *ex aequo et bono*. Samotné řešení sporu je však v rukou stran, které mohou finální návrh mediátora odmítnout.
- IV. Vyšetřování: tato metoda spočívá v nalézání podstatných skutečností, týkajících se skutkového stavu, na jejichž základě bude možné rozhodnout spor stran.
- V. Smírčí řízení: je velmi podobnou metodou jako zprostředkování, ale bývá formálnější. Výsledkem smírčího řízení neboli konciliace je písemná zpráva, tzv. *procès-verbal*, sumarizující nejdůležitější fakta a návrh možného řešení.

VI. Rozhodčí řízení: smluvní strany předloží svůj spor nezávislému rozhodci, popř. rozhodcům, aby na základě práva rozhodli spor. Nález rozhodce/ů je pro strany sporu závazný. Tato metoda sice existovala i v určité formě v rámci GATT 1947, avšak nález rozhodce nebyl závazný pro strany sporu. Pokud se stranám návrh nezamlouval, nemusely se jím řídit, nebylo-li jeho dodržování vynuceno jinými prostředky.

Během jednotlivých vyjednávacích kol se situace v systému řešení sporů dle GATT 1947 vyvíjela a tak po Tokijském kole¹⁰ byl přijat dokument „Ujednání o řešení sporů o oznámení, konzultacích a urovnání sporů a dohledu“, který představuje první kodifikaci pravidel řešení sporů. Následně v roce 1980 byla u Sekretariátu GATT 1947 vytvořena pozice právního úředníka („*legal officer*“), který se od roku 1983 běžně zúčastňoval řízení o řešení sporů. V osmdesátých letech probíhala institucionalizace urovnávacího řízení, završená vytvořením dvoustupňového panelového řízení¹¹, a to:

VII. Panelové řízení: pokud se smluvní strany nedohodnou samy, mohou požádat sekretariát WTO o vytvoření tzv. panelu, sestávajícího z odborníků, kteří závazně pro strany rozhodnou spor. Strany sporu se již nemohou nepodrobit se rozhodnutí, ale naopak rozhodnutí je pro strany závazné a vynutitelné.

VIII. Odvolací řízení: Pokud strany nesouhlasí s kvalifikací skutečností či výkladem právních norem, mohou se proti rozhodnutí panelu odvolat k Odvolacímu orgánu. Ten nezjišťuje skutkovou podstatu, neprovádí vyšetřování, ale pouze zkoumá a hodnotí interpretaci právních norem, kvalifikaci skutkové podstaty a dodržování procesních pravidel pro řešení sporu.

¹⁰ Tokijským kolem bývají označovány schůze, které se konaly v rámci GATT 1947 v letech 1973-1979.

¹¹ Již dle GATT 1947 existovalo panelové řízení, jeho výsledkem bylo spíše jakési doporučení stranám a nebylo závazné pro strany sporu a nedalo se proti rozhodnutí odvolat.

1.1 Přehled vývoje institucionalizace řešení sporů v rámci GATT 1947¹²:

Rok	Událost
1947	GATT 1947 je podepsán
1950	Konec úsilí o vytvoření ITO
1952	GATT vytvořil první panel pro urovnání sporu
1955	Funkce panelu jsou přesně vymezeny
1966	Dohoda o formě řízení založených na čl. XXIII
1979	Tokijské kolo – přijat dokument Ujednání o řešení sporů o oznámení, konzultacích a urovnání sporů a dohledu
1983	Vytvořen úřad právního úředníka
1984	Rozhodnutí o vytvoření seznamu členů panelů, z nichž budou moci strany sporu vybírat
1989	Uruguayské kolo – začíná vyjednávání o modernizaci systému řešení sporů
1995	1.1.1995 vstupuje v platnost nový mechanismus řešení sporů, který předpokládá i vytvoření Odvolacího orgánu

¹² Amin Alavi, *Legalization of Development in the WTO between Law and Politics*, Kluwers, Global Trade Law Series, Vol. 17, 2009, str. 132 a násl.

1.2 Orgán řešení sporů („DSB“)¹³ a jeho jedinečnost

Mnozí experti označují DSB za jedinečný a převratný systém řešení sporů, dokonce jej označují za tzv. „královský klenot“ mnohostranného obchodního systému.¹⁴ Čím je ale tento systém řešení sporů tak jedinečný?

Pokud se podíváme na veškeré mezinárodní soudní tribunály, popř. jiné quasi-soudní orgány¹⁵, DSB se odlišuje dvěmi základními charakteristikami:

- (i) exklusivní jurisdikce – členské státy WTO se dohodly, že veškeré spory, založené na mnohostranných anebo vícestranných dohodách WTO, budou řešit výhradně prostřednictvím WTO, tedy i DSB;¹⁶
- (ii) vykonatelnost – členské státy souhlasily s pravomocí DSB a s přímou vykonatelností rozhodnutí (více o formě vykonatelnosti budu pojednávat níže). I z tohoto důvodu Ujednání o řešení sporů apeluje na státy, aby vždy používaly prostředky nápravy poskytnuté Ujednáním o řešení sporů a samy nepřistupovaly k rozhodování o tom, zda druhý stát porušuje některou z dohod; aby nepřijímaly opatření proti danému státu bez svolení DSB a aby poskytly státu dostatečný čas na sjednání nápravy v souladu s Ujednáním o řešení sporů.¹⁷

¹³ z angl. Dispute Settlement Body.

¹⁴ Za kralovský klenot nebo-li „crown jewel“ jej např. označil Generální ředitel WTO Pascala Lamy při oslavě 15 let výročí existence WTO, tisková zpráva ze dne 6.11.2009, více viz. http://www.wto.org/english/news_e/pres09_e/pr578_e.htm.

¹⁵ Quasi-soudní orgán je definován v Bryanově Garnerově, Blackově právnickém slovníku, 8. vydání, 2004, str. 1278, Thomson West jako *“ of, relating to, or involving an executive or administrative official’s adjudicative act.”*

¹⁶ Jediným podobným orgánem je Mezinárodní tribunál pro mořské právo v Hamburku řešící spory založené na Úmluvě OSN o mořském právu z roku 1982; veškeré jiné spory založené na mezinárodních úmlouvách dovolují státům vybrat si soud či quasi-soudní orgán, jemuž spor předloží. Mezi podobné regionální soudy patří Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku anebo Soudní dvůr EU v Lucemburku.

¹⁷ čl. 23 odst. 2 Ujednání o řešení sporů.

(iii) dvoustupňové řízení – veškeré mezinárodní soudní a quasi-soudní orgány nemají možnost odvolání. Možnost odvolat se proti rozhodnutí panelu k Odvolacímu orgánu¹⁸ činí DSB bližší soudní strukturu národních soudů a zajišťuje větší jistotu stran sporu, že v případě porušení procesních pravidel anebo nepřesného výkladu jednotlivých ustanovení je možnost korekce takového rozhodnutí ještě před jeho vykonatelností.

Já osobně bych přidala jednu charakteristiku, která je dle mého názoru o něco markantnější než u jiných soudních či quasi-soudních orgánů, snad vyjma Soudního dvora EU, a to je neustálý vývoj práva WTO. Stejně tak jako orgány DSB se nevytvořily během jedné konference členských států, tak pravidla řízení sporů DSB se postupně dotváří. V roce 1994, když DSB byl vytvořen na Marráakešské ministerské konferenci, existovala jen základní pravidla pro řešení sporů. Pravidla, Ujednání o řešení sporů, jak je známe dnes, jsou až z roku 2001¹⁹. Avšak ani přijetím Ujednání o řešení sporů vývoj neustal: již v roce 2003 zorganizoval Florentský Evropský univerzitní institut konferenci právních expertů²⁰, kteří navrhovali další zlepšení. Zatím žádný z těchto návrhů nebyl na ministerských konferencích přijat. Dle mého názoru je však jen otázkou času, kdy s ohledem na nárůst stížností bude reforma nevyhnutelná. O jednotlivých návrzích budu hovořit níže při vysvětlování jednotlivých procesních pravidel.

Pokud jde o vývoj hmotného práva, ten také přijetím jednotlivých smluv neustal. Největší zásluhu na rozvoji práva má Odvolací orgán, který svou interpretační a často i kreativní práci nejen „vyplňuje mezery“, ale vytváří a rozšiřuje oblasti, které smlouvy WTO regulují. Zajímavou otázkou zde zůstává legitimita orgánu vynášet takováto rozhodnutí. Daný problém rozebírám níže v kapitolách III. –VII., pojednávajících o interpretacích jednotlivých smluv DSB.

¹⁸ z angl. Appellate Body.

¹⁹ V roce 1995 byla přijata verze Ujednání o řešení sporů, která existovala již před rokem 1995, s určitými úpravami.

²⁰ Konference se konala ve dnech 13. – 14. září 2002.

KAPITOLA II. Hmotné právo WTO a procesní pravidla DSB

DSB je orgán unikátní svou rozmaností, neustálým vnitřním vývojem a vlivem na vývoj ekonomického práva WTO. Abychom lépe pochopili tuto jedinečnost, dovoluji mi představit jednotlivá pravidla, kterými se DSB řídí, dále kritiku těchto pravidel, návrh změn a v neposlední řadě i jednotlivé smlouvy, které může DSB legitimně vykládat. Tato kapitola je tedy zaměřena na procesní pravidla: představí kompozici a funkci orgánů DSB, dále se bude zabývat právními principy, kterými se DSB řídí nebo se má řídit, a na závěr se zaměří na obsah tzv. ekonomického práva WTO, tedy mezinárodních smluv tvořících systém práva WTO.

2.1 Hmotné právo

Hmotné právo WTO často bývá v literatuře²¹ rozdělováno na tzv. *hard law*, tedy závazné pro členské státy; sem patří Dohoda o zřízení WTO včetně dohod nacházejících se v Přílohách. Naopak druhá skupina *soft law* je právem nevynutitelným na členských státech a jeho dodržování je víceméně dobrovolné; bývá často zdrojem pro interpretaci *hard law* jako ukázka praxe či aplikace mezinárodních dohod. Mezi *soft law* řadíme různé dokumenty orgánů WTO: deklaráce a zprávy orgánů.

2.1.1 Hmotné právo WTO

Původní smlouva GATT 1947 byla platná až do roku 1994. V Marákeši nebyla tato smlouva rozšířena o další právní úpravy odvětví, ale byla přepracována do souboru dohod. Některá ustanovení byla převzata do GATT 1994, jiná ustanovení byla nově přijata. GATT 1947 ještě platila po dobu jednoho rokousoučasně s GATT 1994, pokud strany si nevyměnily jinou platnost. Ke smlouvě GATT 1994 byly ale přijaty další smlouvy, regulující jednotlivá odvětví průmyslu. Tyto smlouvy platily pro všechny členské státy WTO. Navíc byly přijaty další dvě „velké“ dohody, a to Dohoda o obchodu se službami a Dohoda o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví. Daná struktura by se mohla přirovnat ke struktuře Evropské unie před

²¹ Např. viz. Jiří Valdhans, a Kateřina Říhová, Právo Světové obchodní organizace, v N. Rozehnalová a kolektiv(ed.): Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva, PF MU, 2010, str.37

přijetím Lisabonské smlouvy. I WTO má základní pilíře, které jsou tři základní plus jeden specifický: 1. GATT 1994 a další dohody specifikované v příloze 1A Smlouvy o zřízení Světové obchodní organizace, 2. GATS a 3. TRIPS. Čtvrtým, specifickým pilířem, jsou vícestranné mezinárodní dohody.

Dále byly přijaty dokumenty, procesní pravidla, která jsou společná pro všechny pilíře a která zajišťují organizační zázemí pro řešení otázek spojených s dohodami. Jsou to Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů a Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky.

2.1.1 Graficky můžeme jednotlivé pilíře zobrazit²² takto:

Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1994 („GATT 1994“)	Všeobecná dohoda o obchodu se službami („GATS“)	Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví („TRIPS“)	Vícestranné dohody
Dohoda o zemědělství (AoA)			Dohoda o vládních zakázkách
Dohoda o uplatňování sanitárních a fytosanitárních opatření („SPS“)			Dohoda o obchodu civilními letadly
Dohoda o textilu a ošacení („ATC“)			
Dohoda o technických překážkách obchodu (TBT);			
Dohoda o obchodních aspektech investičních opatření			
Dohoda o provádění čl. VI GATT 1994			
Dohoda o provádění čl. VII GATT 1994			
Dohoda o kontrole před odesláním			
Dohoda o pravidlech původu			
Dohoda o ochranných opatřeních			
Dohoda o dovozním licenčním řízení			
Dohoda o subvencích a vyrovnávacích opatřeních („SCM“)			
Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů („Ujednání o řešení sporů“)			
Mechanismus revizí obchodních politik			

²² Zdroj: Ernst- Ulrich Petersmann, The GATT/WTO Dispute Settlement System, International Law, International Organization and Dispute Settlement, Kluwer Law International, 1. vydání 1998, str. 49.

Celkem bylo v roce 1994 přijato 60 dohod²³, které dnes představují hmotné právo WTO²⁴.

Těchto 60 dohod bylo přijato za účelem stanoveným v preambuli Smlouvy o založení WTO:

„Strany této Dohody uznávajíce, že by jejich vztahy v obchodní a ekonomické oblasti měly být zaměřeny na zvýšení životní úrovně, dosažení plné zaměstnanosti a vyšší a stále rostoucí úrovně reálného důchodu a efektivní poptávky a na zvýšení výroby a obchodu zbožím a službami, což umožní optimální využití světových zdrojů v souladu s cílem trvalého rozvoje, majíce v úmyslu zároveň ochraňovat a zachovávat životní prostředí a rozvíjet prostředky k tomu určené tak, aby to bylo slučitelné s jejich potřebami a zájmy, vztahujícími se k různým úrovním ekonomického rozvoje rozhodnuty vytvořit komplexní, životaschopnější a trvalejší mnohostranný obchodní systém, zahrnující Všeobecnou dohodu o clech a obchodu, výsledky snah o liberalizaci obchodu dosažené v minulosti a všechny výsledky Uruguayského kola mnohostranných obchodních jednání...“

Preambule je velmi významná zvláště pokud jde o interpretaci jednotlivých dohod²⁵: veškerý výklad dohod by měl být v souladu s dosahováním cílů a principů stanovených v preambuli Smlouvy o založení WTO. Některé cíle, jak si povšimneme, jsou velmi široké, např. trvalý rozvoj, ochrana životního prostředí, zvyšování životní úrovně, atd. Tento poznatek je významný s ohledem na další rozbor rozhodnutí rozhodčích orgánů WTO: posuzují orgány jednotlivé dohody s ohledem na cíle? Jak konkretizují tyto orgány dané cíle? Jaké prameny práva používají? Tyto otázky budou kladeny při analýze jednotlivých rozhodnutí.

Za účelem splnění daných cílů byla WTO nadána nástroji, a to zejména vytvořením prostoru pro uzavírání vzájemných dohod týkajících se:

(i) podstatného snížení celních sazeb;

²³ Understanding the WTO, str.27, viz. http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/understanding_e.pdf.

²⁴ Dané dohody se často označují i termínem „*hard law*“, které je má odlišit od tzv. „*soft law*“, jimiž jsou různé dokumenty organizace WTO a deklarace, které mají spíše interpretační význam a jejichž závaznost je pro členské státy dobrovolná.

²⁵ To bylo potvrzeno v případě United States – Import Prohibition of Certain Shrimps and Shrimps Products, Report of the Appellate Body (AB-1998-4), z 12. 10. 1998, WT/DS58/R.

(ii) odstranění ostatních překážek obchodu; a

(iii) odstranění diskriminace v mezinárodních obchodních vztazích.

Hlavním tématem této práce je rozbor rozhodnutí rozhodčích orgánů WTO, nicméně úvodem bych ráda jen zevrubně představila některé dohody tvořící hmotné právo WTO, pro lepší pochopení dopadů níže analyzovaných rozhodnutí.

2.1.1.1 Mnohostranné smlouvy o obchodu se zbožím (tzv. dohody 1A)

(i) Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1994, doplněna o 6 Ujednání a tzv. Marrákešský protokol o GATT 1994 („GATT 1994“)

GATT 1994 je souborem různých právních dokumentů, mezi které patří dokumenty z roku 1947 i 1994:

- ustanovení Všeobecné dohody o clech a obchodu z 30. 10. 1947, které byly převzaty;
- protokoly a rozhodnutí z roku 1947, které byly převzaty;
- ujednání o výkladu čl. II odst. 1 písm. b), čl. XII, čl. XVII, čl. XVIII, čl. XXIV, XXV a čl. XXVIII; a
- Marrákešský protokol ke GATT 1947.

Hlavním cílem této dohody je odstranit veškeré bariéry mezinárodnímu obchodu. Stěžejními jsou tudíž články I: Všeobecná doložka nejvyšších výhod, čl. III: Národní režim v oboru vnitřních daní a předpisů, čl. XIII: Nediskriminační provádění množstevních omezení a snad nejvíce diskutovaný čl. XX: Všeobecné výjimky.

Všeobecná doložka nejvyšších výhod²⁶ znamená poskytnutí stejného režimu, jaký poskytuje daný stát výrobku pocházejícího z jakékoliv země, výrobkům pocházejícím ze všech ostatních členských zemí WTO. Jde o odstranění překážek jak na množství, clech, daních, ale i formalit,

²⁶ Význam doložky nejvyšších výhod byl několikrát rozebírán v rozhodnutích DSU, např. European Communities - Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries anebo United States - Section 211 Omnibus Appropriations Act of 1998.

kteří je nutno dodržet při dovozu či vývozu daných výrobků; její formulace v GATT 1994 je pozitivní a výčet možných překážek nutných odstranit je velmi obsáhlý. Další ustanovení GATT 1994 se týkají podpory postupného snižování dovozních kvót za účelem uvolnění obchodu a snižování vnitřních daní, tedy srovnání výrobků s obdobnými výrobky uvnitř země. Stěžejním termínem je „obdobný výrobek“. Již za dob platnosti GATT 1947 bylo rozhodnuto několik velmi zajímavých případů týkajících se omezení určitých výrobků, a zdali daný výrobek lze kvalifikovat jako obdobný či nikoliv. Tím asi nejzajímavějším a dnes již učebnicovým případem je případ stížnosti ve věci *Japan – Alcoholic Beverages*. Spor se týkal spotřební daně, kterou Japonsko zavedlo pro whisky, vodku, rum, gin a jiné tzv. sladové alkoholické nápoje. Japonsko argumentovalo, že saké není zaměnitelný nebo obdobný nápoj jako dovážené sladové nápoje. Hlavním argumentem bylo, že saké je dnes považováno za tradiční japonský domácí nápoj, který se pije úplně za jiným účelem než sladové nápoje. Panel odmítl argumentaci „účelem a následkem“ a naopak zvolil metodu jazykového výkladu ustanovení čl. III odst. 2. Dospěl k závěru, že dovážené sladové nápoje spolu na trhu soutěží a tudíž potenciálně mohou se navzájem zastoupit a tudíž jde o podobný výrobek a Japonsko bylo shledáno, že porušuje dané ustanovení GATT 1994. Japonsko a USA se proti rozhodnutí odvolaly. Odvolací orgán rozhodnutí potvrdil, ale podobnost výrobku opřel o jiné kritérium, a tím je obsah alkoholu. Dané rozhodnutí bylo často kritizováno především kvůli definici relevantního trhu, kdy argumentace o chování běžného spotřebitele na trhu byla posazena do pozadí, a fyzické charakteristiky nápojů byly upřednostněny. V jiných případech²⁷ byly kvalifikátory pro určení obdobného produktu jeho

(i) kvalita a základní vlastnosti produktu;

(ii) konečné využití;

(iii) zvyky koncových uživatelů;

(iv) celní zařazení produktů.

²⁷ Např. *Canada - Export Credits and Loan Guarantees for Regional Aircraft*, *Japan - Taxes on Alcoholic Beverages*, GATT 1947 Report, *Spain – Tariff Treatment of Unroasted Coffee*, L/5135, adopted

Národní režim, obsažený v článku III GATT 1994, spočívá v zaručení stejného zacházení s obdobnými výrobky, a to jak pokud jde o daně či jiné vnitrostátní platby, tak i o právní regulaci distribuce a prodeje těchto výrobků. Obdobný výrobek byl různě interpretován v rozhodnutích DSB: pokud šlo o obdobný výrobek pro účely vnitřních daní a jiných dávek (čl. II odst.2), DSB akcentoval fyzické vlastnosti výrobku; naopak pokud šlo právní předpisy regulující množství výrobků na trhu (čl. III odst. 4), DSB se soustředil na zvyky spotřebitelů, jejich vkus a účel konečného užití výrobků²⁸.

Nediskriminační provádění množstevních omezení, stanovené v čl. XIII, zavazuje členské státy k proporčním opatřením vůči všem dovážejícím státům na nediskriminační bázi. Pokud tedy již musí být stanovena omezení, přednost je dána zavedení kvót, pokud to není možné, tak dovozním licencím. Podstatou však je, aby jeden stát nebyl diskriminován na úkor jiného.

Posledním ze stěžejních ustanovení GATT 1994 jsou dvě výjimky pro volný trh, ta první je stanovena v čl. XIX, kdy pokud by zavedení nového režimu v souladu s dohodou GATT 1994 bylo na újmu domácím výrobkům, může stát za účelem jejich ochrany suspendovat tento svůj závazek. Tato suspenze musí vždy být přiměřena účelu.

Dalším velmi diskutovaným ustanovením je výjimka stanovená v čl. XX, kde stát může přijmout diskriminační opatření, pokud jej zdůvodní jedním z těchto důvodů:

- a) nutností ochrany veřejné mravnosti;
- b) nutností ochrany života nebo zdraví lidí, zvířat nebo rostlin;
- c) dovozem nebo vývozem zlata nebo stříbra;
- d) nutností zajištění zachování zákonů a jiných předpisů, které jsou slučitelné s ustanoveními GATT 1994
- e) trestaneckými výrobky;

11 June 1981, BISD 28S/102

- f) ochranou národních památek umělecké, historické nebo archeologické hodnoty;
- g) zachováváním vyčerpatelných přírodních zdrojů, jestliže taková opatření jsou uvedena v účinnost ve spojitosti s omezeními domácí výroby nebo spotřeby;
- h) závazky plynoucími z jakékoli mezivládní surovinové dohody, která odpovídá zásadám, jež byly předloženy smluvním stranám a nebyly jimi odmítnuty;
- i) omezením vývozu domácích surovin, potřebných k zajištění podstatného množství takových surovin pro domácí zpracující průmysl;
- j) opatřováním nebo distribucí výrobků, jichž je všeobecný nebo místní nedostatek.

Rovněž daná opatření musí být přijata proporčně k cíli, který mají zajistit a pouze po nezbytně nutnou dobu. Vzhledem k tomu, že některá rozhodnutí, opírající se o ochranu životního prostředí nebo lidských práv, rozebírám níže, nebudu nyní kazuistiku týkající se čl. XX zde dále analyzovat. Další výjimky z GATT 1994 můžeme dále najít v tzv. Antidumpingové dohodě, Dohodě o subvencích anebo v Dohodě o ochranných opatřeních.

(ii) Dohoda o zemědělství („AoA“)

Dohoda o zemědělství upravuje velmi citlivou otázku, a to snižování podpory v zemědělství. Zemědělství a jeho ochrana je oblast, která se velmi dotýká rozvojových zemí a s ohledem na zvláštní zacházení s rozvojovými zeměmi je daná oblast velmi diskutovaná a palčivá. AoA na rozdíl od ostatních dohod má omezený předmět úpravy, vztahuje se pouze na produkty stanovené v Příloze 1.

Dohoda garantuje všem členským státům minimální přístup na trhy ostatních členských zemí tím, že stanoví přesné závazky pro jednotlivé státy, týkající se celkových dotací či jiné podpory, tzv. „Agregovaná míra podpory“ nebo „AMS“. Do AMS se tudíž započítává jakákoliv

²⁸ Jiří Valdhan, a Kateřina Říhová, Právo Světové obchodní organizace, v N. Rozehnalová a kolektiv(ed.): Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva, PF MU, 2010, str. 71.

podpora zemědělství, v jakékoliv formě, finanční i nefinanční, přímo určená určitému výrobku anebo i bez specifické určitelnosti. Naopak do AMS se nezapočítává podpora, která nepřesáhne 5% ceny výrobku, jemuž je podpora určena, resp. 10% ceny výrobku pocházejícího z rozvojových zemí. Tudíž veškeré netarifní překážky převádí na finanční, resp. celní hodnotu. Rozvojové země mají v dané dohodě zvláštní postavení, ještě o něco více zvýhodněny než na základě ostatních dohod. Vyspělé země se musely zavázat, že přijmou opatření, která omezí jakýkoliv negativní vliv na nejméně rozvinuté země a zcela potraviny dovážející rozvojové země²⁹. Naplnění těchto cílů je sledováno zemědělským výborem, který byl mimo jiné pro tento účel zřízen.

Dohoda stanoví také zvláštní pravidla pro výjimku podpory domácí produkce, která musí splňovat širší účelovost než přímou platbu zemědělcům. Dané téma je zajímavé i z hlediska podpory Evropské unie na rozvoj venkova, regionálních potravin.

Článek 5 stanoví tzv. zvláštní ochranná opatření, označovaná jako „SSG“, která umožňují státům uvalit na dovážené zboží dodatečné clo, za splnění přesně stanovených podmínek na objem a cenu.³⁰ AoA v částech týkajících se podpor se překrývá se SCM a v případě potencionálního konfliktu je nutné aplikovat kolizní normu obsaženou v čl. 21 AoA, dle níž v případě konfliktu se budou aplikovat ustanovení AoA, pokud jde o otázky dotací a podpor v zemědělství.³¹

²⁹ Více viz. Rozhodnutí k opatřením, týkajícím se možných negativních vlivů reformního programu na nejméně rozvinuté země a zcela potraviny dovážející rozvojové země, k dispozici na http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/35-dag_e.htm.

³⁰ Dané ustanovení bylo důkladně interpretováno např. v případě *European Communities – Measures Affecting the Importation of Certain Poultry Products*, Appellate Body Report z 13.7.1998, (AB-1998-3), WT/DS69/AB/R.

³¹ To bylo potvrzeno DSB v případech *Brazil - Measures Affecting Desiccated Coconut* ze dne 21.2.1997, AB-1996-4, WT/DS22/AB/R anebo *Canada - Measures Affecting the Importation of Milk and the Exportation of Dairy Products*, Appellate Body Report AB-1999-4, WT/DS103/AB/R, WT/DS113/AB/R z 13.10.1999.

(iii) Dohoda o uplatňování sanitárních a fyto-sanitárních opatření („SPS“);

Hlavním cílem této dohody je zajistit, že veškerá opatření, které členské státy přijmou za účelem ochrany života nebo zdraví lidí, zvířat nebo rostlin, budou přijata přiměřeně ke svému účelu. Státy nesmí přijmout opatření, která by měla za účelem ochrany života nebo zdraví diskriminovat ostatní členské státy při dovozu či vývozu rostlin či živočichů. Dohoda samotná stanoví jediné kritérium slučitelnosti opatření s dohodou, a tím je, že bylo přijato na základě mezinárodních norem, směrnic a doporučení. Dohoda přímo odkazuje na práci Komise pro Kodex Alimentarius a Mezinárodní úřad epizootický a jiné regionální organizace působící v rámci Mezinárodní úmluvy o ochraně rostlin. Na rozdíl od ostatních dohod, SPS nemá za cíl sjednotit podmínky, ale pouze harmonizovat opatření přijatá státy. Za tímto účelem byl zřízen Výbor pro sanitární a fyto-sanitární opatření. Tato dohoda bývá často zaměňována za Dohodu o technických překážkách obchodu, o níž budu hovořit níže. Obě tyto dohody obsahují kolizní ustanovení, a to čl. 1 odst. 4 SPS a čl. 1 odst. 5 TBT, které stanoví, že pokud opatření naplňuje definici sanitárního anebo fyto-sanitárního opatření stanovenou v Příloze A k SPS, tak dle zásady *lex specialis* se bude uplatňovat pouze SPS.

(iv) Dohoda o textilu a ošacení („ATC“)

Dohoda o textilu a ošacení je velmi podobná dohodě o zemědělství, pokud jde o důležitost pro rozvojové země a množství stížností, které rozvojové země předkládají rozhodčím orgánům WTO. ATC má za cíl uvolnit trh s textilem, umožnit vstup menších výrobců na trh a zvýšit konkurenci na trhu s textilem a ošacením.

Tato dohoda navázala na Ujednání o mezinárodním obchodu s textilem („MFA“). A podobně jako dle MFA vznikl Orgán pro dohled nad textilem („TSB“)³², vznikl dle ATC Orgán pro

³² Z angl. Textile Surveillance Body.

kontrolu nad textilem („TMB“)³³. Bohužel TMB navázal i na kritiku, kterou sklízel TSB. Základem pro kritiku je umožnění státům přijmout ochranná opatření pro své výrobky dle čl. XIX GATT 1994. Tato ochranná opatření by měla být časově limitována a nakonec by mělo dojít k jejich zrušení, avšak na dodržování tohoto závazku dohlíží TMB za zavřenými dveřmi, kde se i řeší veškeré stížnosti a spory. TMB, podobně jako TSB, je kritizován za nízkou míru transparentnosti a neobjektivního rozhodování sporů.³⁴ Další kritika se týkala označování země původu, kdy vyvážející země často za účelem obejít omezení obchodu prostřednictvím přesměrování či přeložení zboží měnily označení země původu. ATC sice přinesla velmi striktní a přesná pravidla týkající se označení země původu, nicméně jejich dodržování bylo neúplné a dohled TMB v tomto směru nepřesvědčující.³⁵

(v) Dohoda o technických překážkách obchodu („TBT“)

Cílem této dohody je odstranění diskriminace vyvážejících či dovážejících států tím, že stát přijme opatření, technické normy, které znemožní, zkomplikují anebo zvýší náklady vyvážejícím či dovážejícím státům. Samotný technický předpis je definován v odst. 1 Přílohy 1 k TBT jako *„Dokument, který určuje charakteristiku výrobků nebo k nim se vztahující postupy a výrobní metody, včetně vhodných administrativních ustanovení, jejichž dodržování je závazné. Může také zahrnovat nebo se výhradně týkat terminologie, symbolů, předpisů o balení, značení nebo označování výrobku, výrobního postupu nebo metody.“*, ale až praxe DSB tento výklad zpřesnila jako dokument, schválený uznávaným orgánem, který poskytuje pro použití pravidla, pokyny nebo charakteristiky výrobků nebo k nim se vztahujících postupů a výrobních metod, jejichž dodržování není závazné.³⁶ Technické normy včetně postupů pro

³³ Z angl. Textile Monitoring Body.

³⁴ Tyto obavy byly předneseny některými rozvojovými zeměmi, např. Pakistánem, Indií, Koreou či státy ASEAN, viz. *WTO Focus*, World Trade Organisation, Newsletter č.12, 1996, STR. 3.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ European Communities – Trade Description of Sardines, Report of the Appellate Body (AB-2002-3) ze dne 26.9.2002, WT/DS231/AB/R, čl. 175.

posuzování shody, dle TBT, mají být přijímány v souladu s mezinárodními technickými normami a pokud tyto normy neexistují pro danou oblast, stanoví TBT velmi přesný postup pro zveřejnění plánované technické normy ještě před jejím přijetím. Dohoda dále zavazuje státy přijmout Kodex správné praxe pro přípravu, přijímání a uplatňování norem, jehož vzor je obsažen v Příloze č. 3 TBT. Kodex správné praxe je postaven na 4 základních principech, a to:

- nediskriminaci;
- zrušení překážek volného obchodu, které jsou bezpředmětné;
- harmonizaci technických předpisů a používání mezinárodních technických předpisů;
- transparentnosti.

I dle této dohody byl za účelem dohledu a konzultací zřízen Výbor pro technické překážky obchodu.

(vi) Dohoda o obchodních aspektech investičních opatření („TRIM“)

Podpora zahraničních investic a zajištění volné soutěže jsou hlavním cílem této dohody. Jde především o odstranění opatření, která jsou přijata v rozporu s čl. III nebo čl. XI GATT 1994 národním režimem. Příkladem takovýchto opatření mohou být závazky pro dovážející státy, aby nakupovaly či používaly výrobky pouze domácího původu anebo závazky dovézt do země pouze takové množství výrobků, jaké daný dovozce národních výrobků vyveze z daného státu. Rovněž podle této dohody byl zřízen Výbor pro obchodní aspekty investičních opatření.

V roce 2000 uplynula lhůta pro zkoumání naplnění cílů této dohody. Rada pro obchod zbožím nenavrhl podstatnější změny Konferenci ministrů.

(vii) Dohoda o provádění čl. VI GATT 1994 („Antidumpingová dohoda“)

Přijetí Antidumpingové dohody bylo doprovázeno množstvím diskuzí o možnosti povolení či nepovolení orgánům WTO provádět vlastní vyšetřování ohledně porušení Antidumpingové dohody a nespoléhat na národní antimonopolní úřady, které jsou často úzce spjaty s vládou

dané země a nemají zájem odhalovat porušení. Naopak bylo namítáno, že orgány WTO by měly pouze zjišťovat, zdali právní úprava týkající se hospodářské soutěže je či není v souladu s Antidumpingovou dohodou.³⁷ Zlatou střední cestou je, když orgány rozhodující spor v rámci WTO spoléhají na zjištění antimonopolních úřadů, pokud jsou nestranná a objektivní³⁸, jinak mohou provést vlastní šetření.³⁹

Dohoda obsahově patří mezi ty kratší, má jen 18 článků, nicméně její dopad na národní hospodářství je zásadní. Dle dohody se za dumping považuje uvedení výrobku na trh jiné země za cenu nižší než je běžná cena, tj. cena obdobného výrobku, stanovená při běžném obchodu ve stejném čase, určeného na spotřebu v dané zemi. Pokud takováto cena není zjištělná, stanoví se cena, za kterou se výrobek vyváží do třetí země a upraví se o přiměřené nebo rozumné náklady na uvedení na trh a možný zisk. Dohoda také stanoví výjimky pro výrobky, které nejsou běžně dostupné na trhu. V případě stížnosti provádí šetření místní antimonopolní úřad. Během šetření a následného řízení je možné přijmout prozatímní opatření za účelem odvrácení negativního vlivu na ekonomiku státu, a to ve formě záruky anebo složené finanční částky ve výši prozatímně odhadnutého antidumpingového cla. Toto opatření smí být přijato nejdříve ale až po 60 dnech od zahájení šetření a může zůstat v platnosti jen po nezbytně nutnou dobu, nejvíce 4, resp. 6 měsíců. Dovožci mají vždy možnost dobrovolně poskytnout dobrovolné závazky, které mohou mít za následek přerušeni nebo ukončení řízení bez přijetí prozatímního opatření. Samotné řízení končí uložením antidumpingového cla, které za splnění podmínek stanovených v čl. 10 může být uloženo zpětně. Opět, platnost daného cla by měla být omezena na dobu nezbytně nutnou. Rozhodnutí stanoví často dobu, po které bude situace znovu posouzena, ale je možnost zahájit přezkumné řízení i z vlastní iniciativy anebo na opodstatněnou žádost kterékoliv ze

³⁷ Více viz. Gary N. Horlick a Peggy A. Clarke, Standards for Panel Reviewing Anti-dumping Determinations under GATT and WTO, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor), International Trade Law and GATT/WTO Dispute Settlement System, str. 315 a násl.

³⁸ Čl. 17.6 odst. (i) Antidumpingové dohody.

³⁹ Pokud by skupina odborníků jmenovaných v souladu s čl. 17.5 však shledala, že dané posouzení není provedeno objektivně anebo je nedostatečné, je možné aby orgány WTO zahájili vlastní šetření.

stran sporu. Určitou zvláštností je možnost předložit stížnost ve prospěch třetího státu, za předpokladu, že tento třetí stát formálně tuto stížnost předloží orgánům WTO. Stejně tak je na vůli této země, zda bude rozhodnutí přijato či ne. Tato možnost teoreticky by mohla pomoci rozvojovým zemím, které nemají lidské a finanční zdroje, na přípravu těchto stížností, nicméně mají dobré vztahy se zeměmi, které tímto aparátem oplývají. Za účelem konzultací a dohledu nad danou oblastí hospodářské soutěže byl zřízen Výbor pro otázky antidumpingu.

Dnes se Antidumpingová dohoda těší velké oblibě, zejména když společnosti zjistily, že prostřednictvím stížnosti svého státu proti porušujícímu státu mají lepší možnost bránit se opatřením, proti kterým často soudní spory u národních antimonopolních úřadů nebo soudů nebyly až tak přínosné jako rozhodnutí panelů. To je jeden z důvodů proč stížnosti týkající se této dohody tvoří jednu čtvrtinu⁴⁰ všech případů.

Během posledních 15 let platnosti této dohody můžeme říci, že dohoda podstatně ovlivnila vývoj pravomocí orgánů WTO rozhodujících daný spor. Příkladem může být přesun povinnosti důkazního břemene, který dle Ujednání o řešení sporů je vždy na straně stěžovatele, aby se prozkoumala opodstatněnost stížnosti a bylo zamezeno šikanóznímu jednání jako formě obchodního nátlaku. V případě Antidumpingové dohody byla otázka, zda-li stěžovatel jako stát dovozce má k dispozici veškeré informace, kterými je potřebné stížnost podložit.⁴¹

(viii) Dohoda o provádění čl. VII GATT 1994

Článek VII GATT 1994 hovoří o stanovení hodnoty zboží za účelem výpočtu cla. Tato dohoda je velmi technická a přesně stanovuje, jak je možné určit celní hodnotu, tedy tzv. „převodní hodnotu, a to na základě spravedlivého, jednotného a nestranného systému celního hodnocení zboží za účelem vyloučení smyšlených hodnot či diskriminace. Články 1 - 7 postupně nabídnou možnosti jak zjistit hodnotu zboží pro celní účely; článek 8 následně

⁴⁰ Ke dni 30.3.2012 bylo v různém stádiu řízení 90 stížností.

⁴¹ Čl. 5 odst 2 Antidumpingové dohody.

stanoví metodiku takto získané hodnoty. Rovněž vznikly dva orgány dle této dohody, a to:

- (i) Výbor pro celní hodnocení, zodpovědný za konzultace a monitoring naplňování dohody a
- (ii) Technický výbor pro celní hodnocení, zodpovědný za každodenní řešení problému s proclíváním výrobků a jednotnost výkladu dohody.

(ix) Dohoda o kontrole před odesláním

Jde o další z technických dohod zabráňující diskriminaci dovozců či vývozců formou stanovení komplikovaných formalit a procesů. Kontrola před odesláním je termín, který v sobě zahrnuje veškeré činnosti vztahující se k ověření kvality, množství, ceny, směnného kurzu, platebních podmínek a/nebo celního zařazení zboží.⁴² Cílem této dohody je harmonizovat postup správních orgánů provádějících danou kontrolu s cílem nediskriminace a transparentnosti, odstranění průtahů. Členské státy jsou povinné přijmout procesní normy zajišťující možnost stížnostního řízení pro nedostatky v řízení kontroly před odesláním, možnost odvolání proti rozhodnutí příslušného správního úřadu.⁴³ Navíc dohoda stanoví právo kteréhokoliv členského státu rovněž zahájit nezávislé řízení, které povede *ad hoc* jmenovaná expertní skupina, vybraná ze seznamu vedeného Sekretariátem WTO. Dané řízení je možné zahájit již dva dny po předložení stížnosti dle čl. 2 odst. 21.

(x) Dohoda o pravidlech původu

Dohoda o pravidlech původu je harmonizační dohoda s cílem dosáhnout harmonizace vnitrostátní právní úpravy, týkající se stanovení přesných pravidel pro určení země původu. Dohoda stanoví několik zásad, které má vnitrostátní úprava obsahovat, těmi jsou:

⁴² Čl. 1 odst. 3 Dohody o kontrole před odesláním.

⁴³ Čl.2 odst. 15-21 Dohody o kontrole před odesláním.

1. stanovení jako země původu určitého zboží buď zemi, kde bylo zboží zcela získáno, nebo, pokud se na výrobě zboží podílí více zemí, tu zemi, ve které bylo provedeno poslední podstatné zpracování;
2. objektivita, srozumitelnost a *a priori* znalost;
3. nepoužívat je jako nástroj sledující přímo či nepřímo obchodní cíle či vytvářet omezující, narušující nebo rozvratné účinky na mezinárodní obchod, neměly by klást neúměrně přísné požadavky nebo vyžadovat splnění určitých podmínek, které se netýkají opracování nebo zpracování, jako předpoklad pro stanovení země původu;
4. jednotný, nestranný a přiměřený způsob dohledu;
5. pozitivní vymezení a definice země původu;
6. založenost na pozitivním standardu.

Dohoda také stanoví několik lhůt, které je třeba inkorporovat do vnitrostátních právních řádů, např. lhůtu 150 dnů jako nejzazší lhůtu pro vydání osvědčení o původu anebo tříletou platnost tohoto osvědčení.

Na základě dohody byl zřízen Technický výbor pro pravidla původu za účelem řešení každodenních technických problémů a jednotnosti výkladu pravidel.

(xi) Dohoda o dovozním licenčním řízení

Dovozní licencí se v dané dohodě rozumí správní řízení používání pro uplatňování dovozních licenčních režimů, vyžadujících předložení žádosti nebo jiné dokumentace (jiné než která je vyžadována pro celní účely) příslušnému správnímu orgánu a stanovení jako podmínky, předcházející dovozu do celního území dovážejícího člana. Cílem je:

- zajistit nestranné, spravedlivé a neutrální řízení;
- informovanost o řízení, aby se dovozci mohli vyvarovat chybám;
- zjednodušení formulářů;
- neodmítání žádostí pro drobné chyby v počtech či písemnostech;

- omezení počtu orgánů členského státu, které se v řízení k žádosti musí vyjádřit, atd.

Dohoda rozlišuje automatické řízení, kdy po předložení žádosti je licence automaticky udělena, a neautomatické, kdy je třeba stanovit přesný postup a dokumenty. Jde především o to, aby dovozci v případě neautomatických licencí nebyli znevýhodňováni.

(xii) Dohoda o subvencích a vyrovnávacích opatřeních („SCM“)

Dohoda o subvencích je další z velmi diskutovaných dohod z rámci WTO. Subvence celkově bývá definována jako finanční podpora z veřejných prostředků⁴⁴. Aby daná finanční podpora spadala pod danou dohodu, musí splňovat několik základních požadavků:

- musí jít o finanční příspěvek vlády nebo veřejně právní instituce, a to buď ve formě přímého převodu (např. dary, půjčky a účasti na základním kapitálu) anebo alespoň potenciálního přímého převodu zdrojů nebo závazků (např. záruky půjček) anebo odpuštění či prominutí finančních závazků vůči státu (např. fiskální pobídky jako jsou daňové zápočty) anebo vládního nákupu či prodeje zboží nebo služeb za účelem cílené podpory určitého subjektu anebo poskytnutím jakékoliv jiné formy cenové nebo příjmové podpory a
- tímto poskytuje určitému subjektu, odvětví výhodu.⁴⁵

Základem pro danou dohodu je čl. XVI GATT 1994, který stanoví podmínky možnosti poskytnutí podpory domácím výrobcům při vývozu domácích výrobků. SCM celkem rozlišuje mezi zakázanými subvencemi, napadnutelnými a nenapadnutelnými subvencemi.

Zakázané subvence jsou definované v čl. 3 SCM a jako příklad mohou být uvedené přímé subvence firmě nebo výrobnímu odvětví ve vazbě na výsledky vývozu, příplatek při vývozu, vnitřní dopravní a přepravní poplatky u vývozních dodávek, stanovené nebo uložené vládou za příznivějších podmínek než u domácích dodávek, úplné nebo částečné prominutí, úleva

⁴⁴ Klimeš – Slovník cizích slov, SPN 1998, str. 748.

⁴⁵ Čl. 1.1 SCM.

nebo odklad přímých daní s konkrétní vazbou na vývoz nebo poplatků na sociální zabezpečení, placených nebo splatných obchodními společnostmi, atd.⁴⁶ Čl. 4 SCM stanoví také přesná pravidla pro řízení v případě, že jde o zakázané subvence. Řízení začíná 30-denními konzultacemi mezi stranami, následovanými řízeními u DSB. DSB může přímo zahájit řízení anebo požádat o analýzu dané subvence Stálou skupinu expertů. Pozitivní zpráva expertů je podkladem pro další řízení a dává stěžovateli možnost přijmout opravná protipatření. V případě, že DSB shledá, že jde o zakázanou subvenci, uloží státu lhůtu, ve které stát musí subvenci zrušit. V případě, že se stát odvolá, postupuje se v souladu s Ujednáním o řešení sporů a Odvolací orgán rozhodne ve lhůtě 30, max. 60 dní.

Napadnutelné subvence jsou finanční podpory, které mohou způsobit újmu domácímu výrobnímu odvětví, zrušení či zmenšení výhod jiných členů WTO anebo způsobit vážnou újmu zájmů⁴⁷ jiného člena. Podobně i daná část SCM obsahuje procesní pravidla řízení, velmi podobná těm v případě zakázané subvence, s tím rozdílem, že lhůty v daném řízení se prodlužují.

Poslední jsou nenapadnutelné subvence definované v čl. 8.1 SCM a příkladem mohou být podpora výzkumné činnosti, pomoc znevýhodněným oblastem, úprava starých zařízení, aby odpovídaly ekologickým požadavkům.⁴⁸ Také v daném případě SCM obsahuje procesní pravidla pro případ, že nenapadnutelné subvence by mohly způsobit škodu, kterou by bylo obtížné napravit. Dané řízení probíhá, na rozdíl od předchozích, pouze před Výborem pro subvence a vyrovnávací opatření a není možné přijmout omezující protipatření.

Pokud stěžovatel neprokáže, o jaký druh subvencí se jedná, může podat stížnost splňující požadavky čl. 11.2 a bude zahájeno šetření, které může trvat 12, max. 18 měsíců a až následně bude zahájeno řízení podle výše stanovených částí SCM, pokud bude zjištěno, že jde

⁴⁶ Příloha I k SCM.

⁴⁷ Vážná újma je definována v čl. 6 SCM.

⁴⁸ Čl. 8.2 SCM.

o zakázané nebo napadnutelné subvence. Již během šetření lze přijmout prozatímní opatření, za splnění požadavků v čl. 17.1 SCM.

Podobně jako v případě Antidumpingové dohody může stát, proti němuž je šetření resp. stížnost vedena, přijmout dobrovolné závazky, jimiž bude řízení přerušeno, resp. ukončeno,⁴⁹ anebo stát, který inicioval řízení, může za splnění podmínek stanovených v čl. 19 uložit vyrovnávací clo.⁵⁰

Jak jsem již výše zmínila, dle dohody byl zřízen Výbor pro subvence a vyrovnávací opatření, který může dále zřizovat pomocné orgány. SCM na závěr rovněž stanoví 2 výjimky pro subvence, a to pro případ rozvojových zemí, čl. 27 SCM, a přechod na tržní ekonomiku, čl. 29 SCM.

(xiii) Dohoda o ochranných opatřeních

Dohoda o ochranných opatřeních byla přijata za účelem stanovení přesných pravidel pro interpretaci čl. XIX GATT 1994. Tento článek se týká nouzových opatření při dovozu některých výrobků a v podstatě dává možnost státům dočasně pozastavit své závazky, ke kterým se zavázaly v dohodách, pokud by to bylo na újmu domácí výrobě, zejména pokud:

- v důsledku nepředvídaného vývoje a účinků závazku se některý výrobek dováží na území daného státu v tak zvýšeném množství a za takových podmínek, že to působí nebo hrozí způsobit vážnou újmu domácím výrobcům na tomto území; anebo
- poskytla-li některá smluvní strana koncesi na výrobek požívající preference a je-li tento výrobek dovážen v tak zvýšeném množství, že tento dovoz působí nebo hrozí způsobit vážnou újmu výrobcům.⁵¹

⁴⁹ Čl. 18.1 SCM.

⁵⁰ Důležité je, aby nedošlo mezitím ke zrušení dané subvence, více čl. 19 SCM.

⁵¹ čl. XIX odst. 1 písm a) a b) GATT 1994.

Je na smluvních stranách dohodnout se jak dále postupovat. Dohoda dále stanoví, že pokud se strany nedohodnou, má stát možnost přijmout ochranná opatření, ale nejdříve musí provést jeho orgány šetření za podmínek dříve zveřejněných. Během šetření strany mohou předkládat veškeré podněty a dotazy, na které musí tento orgán provádějící šetření řádně odpovědět. Následně probíhá specifické řízení vedené DSB, kdy DSB jmenuje odborníka, jenž pomáhá se shromažďováním údajů potřebných pro zahájení řízení, tento odborník může také sám iniciativně vyšetřovat, pokud strany sporu nespolupracují. Již během šetření, pokud je nesporný důkaz o vážné újmě, může poškozený stát přijmout ochranná prozatímní opatření. Prozatímní opatření by měla zůstat platná po dobu nezbytně nutnou, nejdéle 200 dní. Samotné rozhodnutí o ochranných opatřeních má platit pouze po dobu nezbytně nutnou a nemělo by přesáhnout 4, max. 8 let. Takovéto opatření by nemělo být přijato znovu na stejný výrobek. Výjimku tvoří případy, kdy ochranné opatření platilo nejdéle 180 dní a byly naplněny podmínky odst. 6 čl. 7 dohody o ochranných opatřeních.

Rovněž podle této dohody vznikl Výbor pro ochranná opatření.

2.1.1.2 Dohoda o obchodu se službami („GATS“) s přílohami (tzv. Dohody 1B)

GATS, podobně jako GATT 1994, se snaží o zrušení překážek poskytování služeb přes hranice. To se týká poskytování a přijímání služeb, jak veřejnoprávními subjekty, tak soukromoprávními. GATS je rozdělena do 5 částí, z nichž část II a III jsou stěžejní. Podobně jako GATT 1994 stanoví GATS doložku nejvyšších výhod (čl. II) a povinnost národního zacházení (čl. XVII). Podobně jako GATT 1994, GATS obsahuje všeobecné výjimky (čl. XIV), omezení na ochranu platební bilance (čl. XII) a bezpečnostní výjimky (čl. XIV bis).

Doložka nejvyšších výhod zajišťuje stejné zacházení, okamžité a bezpodmínečné, všem dodavatelům služeb ze všech členských států. Navíc GATS umožňuje poskytnout jiným státům, např. sousedním, větší výhody, než je doložka nejvyšších výhod,⁵² anebo vytvořit či se

⁵² Čl. II odst. 3 GATS.

přidružit do hospodářské integrace⁵³, která poskytuje ještě větší liberalizaci poskytovaných služeb.

Státy jsou povinny přijmout vnitrostátní právní úpravu, která bude naplňovat tyto cíle. Takováto právní úprava má být založena na principu transparentnosti a objektivitě s tím, že pokud nějaký subjekt je dotčen na svých právech, vyplývajících z doložky nejvyšší výhod, musí mít možnost se svých práv dovolat u správních a soudních orgánů. Žádný stát by neměl diskriminovat fyzické a právnické osoby poskytující služby, pokud splnily podmínky pro poskytování služeb v jiné zemi. Zvláštní pozornost je věnována monopolům⁵⁴ a jednáním omezujícím hospodářskou soutěž⁵⁵.

Všeobecné výjimky, stanovené v čl. XIV GATS, zdůrazňují nemožnost jejich použití jako nástrojů svévolné a neoprávněné diskriminace. Všeobecné výjimky představují tyto důvody:

- ochrana veřejné morálky nebo zachování veřejného pořádku;
- ochrana života nebo zdraví lidí, zvířat nebo rostlin;
- shoda s právními předpisy, které nejsou neslučitelné s ustanoveními GATS, včetně těch, které se týkají zabránění klamavým a podvodným praktikám, odškodňováním za neplnění závazků ze smluv o službách anebo ochrany soukromí jednotlivců nebo bezpečnosti;
- spravedlivý a účinný systém uvalení nebo vybírání přímých daní ve vztahu ke službám nebo dodavatelům služeb jiných členských států;
- dohoda o zamezení dvojímu zdanění.⁵⁶

⁵³ Přesné podmínky, které integrace musí splňovat, jsou stanoveny v čl. V odst. 1 GATS.

⁵⁴ Čl. VIII jednak stanoví neslučitelnost monopolního jednání s GATS a pokud trvá a nadále bude trvat, musí jej stát oznámit Radě pro obchod se službami.

⁵⁵ Hlavním mechanismem pro odstranění jednání narušujících hospodářskou soutěž jsou konzultace, kdy dotazovaný stát musí poskytnout veškeré údaje, včetně těch, představujících důvěrné informace, za předpokladu uzavření dohody o ochraně informací důvěrného charakteru. Viz. čl. IX GATS.

⁵⁶ Čl. XIV GATS.

Na všeobecné výjimky navazují bezpečnostní výjimky, které umožňují státům odepřít opatření či poskytnutí informace, které by odporovalo hlavním bezpečnostním zájmům státu anebo závazkům státu dle Charty OSN.⁵⁷

Poslední z katalogových výjimek jsou výjimky stanovené v čl. XII, týkající se omezení platební bilance. Státy mají možnost v případě vážných potíží nebo hrozby v oblasti platební bilance přijmout nebo udržovat omezení obchodu službami za kumulativního splnění podmínek:

- nediskriminace;
- slučitelností opatření s články Dohody o Mezinárodním měnovém fondu;
- jen nezbytného poškození obchodních, hospodářských a finančních zájmů druhé strany;
- omezení bude přijato v míře nezbytné pro zvládnutí okolností; a
- opatření budou platná jen po dobu nezbytně nutnou.⁵⁸

Na rozdíl od jiných omezujících opatření, daná opatření musí být oznámena přímo Generální radě.

Národní zacházení stanovené v čl. XVII GATS je identické k čl. III GATT 1994, o národním režimu.

Z hlediska řešení sporů GATS navrhuje postup řešení sporů formou konzultace sporných stran a v případě neúspěchu konzultací smluvních stran, konzultace za pomoci Rady pro obchod se službami anebo DSB.

GATS obsahuje několik příloh zabývajících se specifickými službami, a to: službami v letecké a námořní dopravě, finančními službami a telekomunikačními službami.

⁵⁷ Čl. XIV bis odst. 1 a 2 GATS.

⁵⁸ Čl. XII odst. 2 GATS.

2.1.1.3 Dohoda o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví („TRIPS“ tzv. Dohoda 1C)

TRIPS byla přijata za účelem podpory technických inovací⁵⁹ a odstranění problémů, vyplývajících z porušování dodržování práv k duševnímu vlastnictví, které by mohly být překážkami obchodu⁶⁰. TRIPS je nejvíce rámcová dohoda, která se odvolává na základní mezinárodněprávní úpravu duševního vlastnictví:

- Pařížskou úmluvu na ochranu průmyslového vlastnictví přijatou dne 14. července 1967;⁶¹
- Bernskou úmluvu na ochranu děl literárních a uměleckých (1971);⁶²
- Pařížský akt této úmluvy ze dne 24. července 1971;⁶³
- Římskou úmluvu o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových organizací, přijatou v Římě dne 26. října 1961;⁶⁴ Smlouvou o duševním vlastnictví v oboru integrovaných obvodů, přijatou ve Washingtonu dne 26. května 1989⁶⁵ (dále společně pro oddíl TRIPS jen „úmluvy“)

TRIPS vychází z fikce, že všechny členské státy WTO a jejich subjekty soukromého práva podléhají ochraně podle těchto úmluv, bez ohledu, jestli je ratifikovaly či ne.⁶⁶ TRIPS, s ohledem na dané úmluvy, se člení na části týkající se patentů, ochranných známek, autorského práva, zeměpisného označení, průmyslového vzoru a topografie.

Obecná ustanovení obsahují dva základní závazky pro všechny členské státy, jež jsou

⁵⁹ Čl. VII TRIPS.

⁶⁰ Preambule TRIPS.

⁶¹ Tzv. Pařížská unijní úmluva, vyhlášena pod číslem 64/1975 Sb.

⁶² Vyhlášena pod č. 133/1980 Sb.

⁶³ Tzv. Všeobecná úmluva o autorském právu revidovaná v Paříži dne 24.7.1971, vyhlášena pod č. 134/1980 Sb.

⁶⁴ Vyhlášena pod číslem 192/1964 Sb.

⁶⁵ Dosud nevstoupila v platnost.

⁶⁶ Čl. 1 odst. 3 TRIPS.

obsaženy ve všech 3 pilířích WTO, a to doložku nejvyšších výhod a národní zacházení. Dle čl. 3 o národním zacházení musí všechny státy poskytnout všem ostatním stejné zacházení, jaké poskytují jakémukoliv jinému státu. Na rozdíl od GATT 1994 a GATS, TRIPS nestanoví výjimky. Důvodem jsou výjimky, které si již členské státy dohodly na základě jednotlivých úmluv a které platí i pro TRIPS. Jedinou podmínkou je jejich oznámení Radě pro TRIPS. Článek 4, o zacházení podle nejvyšších výhod, navazuje na předchozí ustanovení závazkem o poskytnutí všem občanům všech členských států jakékoliv výhody nebo výsady, kterou přiznal jakémukoliv jinému státu. Nicméně státy mohou přijmout opatření k ochraně veřejného zdraví, sociálně-ekonomického a technického vývoje, pokud jsou v souladu s TRIPS.⁶⁷ Jednotlivé části týkající se ochrany jednotlivých předmětů duševního vlastnictví stanoví přesné podmínky ochrany, vycházející z mezinárodní úpravy stanovené úmluvami. Závěrečná část TRIPS stanoví, že je zřízena Rada pro TRIPS, která bude dohlížet na plnění TRIPS.

2.1.1.4 Vícestranné dohody

V roce 1994 byly sjednány 4 vícestranné dohody, a to:

- Dohoda o obchodu civilními letadly, sjednaná v Ženevě dne 12. dubna 1979 (BISD 26S/162) ve znění změn, úprav nebo dodatků;
- Dohoda o vládních zakázkách, sjednaná v Marrákeši dne 15. dubna 1994;
- Mezinárodní dohoda o obchodu mléčnými výrobky, sjednaná v Marrákeši dne 15. dubna 1994;
- Mezinárodní dohoda o obchodu hovězím masem, sjednaná v Marrákeši dne 15. dubna 1994.

Dnes z těchto dohod jsou platné pouze první dvě.

⁶⁷ Čl. 8 TRIPS.

2.1.1.5 Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů („Ujednání o řešení sporů“)

Ujednání o řešení sporů je dokument společný pro všechny pilíře a detailně se mu věnuji níže v kapitole č. II.

2.1.1.6 Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky („TPRM“)

Poslední ze společných dokumentů pro všechny pilíře: byl přijat za účelem zefektivnění systému založeného dohodami a stanoví, že obchodní politika a obchodní praktiky se přezkoumávají každých 6 let, resp. 4 roky. Za tímto účelem byl zřízen Orgán pro přezkoumávání obchodní politiky, kterému státy předkládají pravidelné zprávy obsahující popis obchodních politik a praktik.

2.1.1.7 Kolizní ustanovení hmotného práva WTO

Při takovém množství dohod, které obsahují tisíce stran právních textů, se naskýtá otázka, jak řešit konfliktní ustanovení. V zásadě se vychází z principu rovnosti veškerých dohod.⁶⁸

Vodítko pro případný konflikt mezi dvěma dohodami poskytuje čl. XVI odst. 3, jenž stanoví:

*„V případě růzností mezi ustanoveními této Dohody a ustanoveními některé z Mnohostranných obchodních dohod budou, podle povahy věci, rozhodující ustanovení této Dohody.“*⁶⁹

Kromě daného ustanovení obsahují i jednotlivé dohody specifická ustanovení, jež řeší možné konflikty, příkladem může být ustanovení úvodní poznámky pro veškeré dohody 1A: *„V případě různosti mezi ustanovením Všeobecné dohody o clech a obchodu 1994 a ustanovením jiné Dohody, uvedené v příloze 1A k Dohodě o zřízení Světové obchodní organizace (v dohodách v příloze 1A uváděné jako "Dohoda o WTO"), budou, podle povahy věci, rozhodná*

⁶⁸ To bylo i potvrzeno v případě Brazil - Measures Affecting Desiccated Coconut ze dne 21.2.1997, AB-1996-4, WT/DS22/AB/R, str.10.

⁶⁹ čl. XVI odst. 3 Zakládající smlouvy WTO.

ustanovení jiné Dohody.“ Podobné ustanovení obsahuje např. čl. 2 odst. 4 SPS: „Sanitární nebo fytosanitární opatření, která jsou v souladu s příslušnými ustanoveními této Dohody, se budou považovat za slučitelná se závazky Členů podle ustanovení GATT 1994, vztahujících se na užívání sanitárních nebo fytosanitárních opatření, zvláště pak ustanovení článku XX b).“

2.1.2 Mezinárodní právo jako součást WTO práva

Ujednání o řešení sporů obsahuje dvě ustanovení, prostřednictvím kterých je v podstatě jakékoliv jiné ustanovení mezinárodního práva, mimo rámec hmotného práva WTO, specifikovaného v kapitole 2.1.1, součástí práva WTO. S tím souvisí i další potencionální problém: tím je výklad takovýchto ustanovení mezinárodních smluv panely, popřípadě Odvolacím orgánem. Ustanovení čl. 3.2 Ujednání o řešení sporů stanoví: *„Systém řešení sporů WTO je zásadním elementem pro zajištění bezpečnosti a transparentnosti mnohostranného obchodního systému. Členové uznávají, že poslouží ochraně práv a závazků vyplývajících pro Členy z uvedených dohod a vyjasnění existujících ustanovení těchto dohod, v souladu se zvykovými pravidly výkladu mezinárodního práva veřejného. Doporučení a rozhodnutí DSB nemohou rozšířit nebo zmenšit práva a závazky předvídané uvedenými dohodami.“* A dále ustanovení článku 7 odst. 1 Ujednání o řešení sporů stanoví: *„Přezkoumat, ve světě příslušných ustanovení (jméno dohody/dohod citované/ných stranami sporu), otázku předloženou DSB (jméno strany) v dokumentu a učinit nález tak, aby pomohl DSB vydat doporučení nebo rozhodnutí podle této/těchto dohod/dohody.“*

Pokud jde o aplikaci norem mezinárodního veřejného práva, vyjma dohod WTO, je velmi zajímavá interpretační směrnice Odvolacího orgánu, přes kterou se v podstatě Odvolací orgán, resp. panely, staly oprávněnými orgány k výkladu jakékoliv normy mezinárodního práva. Pokud bychom zacházeli do extrémních důsledků, mohli bychom považovat WTO za druhou světovou organizaci se soudem s univerzální jurisdikcí, který je o poznání rychlejší než Mezinárodní soudní dvůr v Haagu. Ale zpět k původnímu tématu: s ohledem na čl. 3.2 Ujednání o řešení sporů se Odvolací orgán zabýval stanovením toho, co jsou obyčejová

pravidla. Dospěl k závěru, že obvyčejová pravidla, týkající se smluv, jsou kodifikována ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu⁷⁰. Články 31 a 32 Vídeňské úmluvy stanoví tyto základní požadavky na výklad mezinárodních smluv:

„Článek 31: Obecné pravidlo výkladu

1. *Smlouva musí být vykládána v dobré víře, v souladu s obvyklým významem, který je dáván výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti, a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy.*
2. *Pro účely výkladu smlouvy se kromě textu, včetně preambule a příloh, celkovou souvislostí rozumí:*
 - a. *každá dohoda vztahující se ke smlouvě, k níž došlo mezi všemi stranami v souvislosti s uzavřením smlouvy;*
 - b. *každá listina vyhotovená jednou nebo více stranami v souvislosti s uzavřením smlouvy a přijatá ostatními stranami jakožto listina vztahující se ke smlouvě.*
3. *Spolu s celkovou souvislostí bude brán zřetel:*
 - a. *na každou pozdější dohodu, týkající se výkladu smlouvy nebo provádění jejích ustanovení, k níž došlo mezi stranami;*
 - b. *na jakoukoliv pozdější praxi při provádění smlouvy, která založila dohodu stran, týkající se jejího výkladu;*
 - c. *na každé příslušné pravidlo mezinárodního práva použitelné ve vztazích mezi stranami.*
4. *Výraz bude chápán ve zvláštním smyslu, potvrdí-li se, že to bylo úmyslem stran.*

Článek 32: Doplnkové prostředky výkladu

rostředků výkladu, včetně přípravných materiálů na smlouvě a okolností, za nichž byla smlouva uzavřena, lze použít buď pro potvrzení významu, který vyplývá z použití článku 31, nebo pro určení významu, když výklad provedený podle článku 31:

- a. *buď ponechává význam nejednoznačným nebo nejasným; nebo*
- b. *vede k výsledku, který je zřejmě protismyslný nebo nerozumný.“*

Pokud tedy kterákoliv ze stran sporu sloučí svoji argumentaci s nějakou specifickou smlouvou, např. o ochraně životního prostředí, může panel, popř. Odvolací orgán prostřednictvím čl. 3.2

⁷⁰ Vídeňská úmluva o smluvním právu byla vyhlášena Vyhláškou Ministerstva zahraničních věcí pod. č.15/1988 Sb.

Ujednání o řešení sporů a ve spojitosti s ustanovením čl. 31 a 32 Vídeňské úmluvy o smluvním právu, vykládat i dané ustanovení úmluvy o ochraně životního prostředí. Tato praxe by mohla být, a v určitých rozhodnutích i je, na hranici, pokud ne za hranicí, legitimacy DSB. DSB má odvozenou legitimitu od svých členských států, záměr států byl dotvořit Světovou obchodní organizaci a doplnit poslední pilíř, který se nepodařilo zřídit v roce 1947. Pokud by se panel, popř. Odvolací orgán, pouštěl do rozsáhlejších interpretací mezinárodního práva mimo rámec hmotného práva WTO, jednalo by se dle mého mínění o nicotný postup ze strany DSB a navíc k tomu, za hranicí jeho pravomoci. Na druhé straně, systém práva WTO přes tento most může spory rozhodovat více komplexně a může dospět i k zajímavějším rozhodnutím než některé mezinárodní soudy svázané statickými pravidly.

2.1.3 Legitimita mezinárodní organizace v mezinárodním právu

Mezinárodní organizace, jako subjekt mezinárodního práva, je vytvořena státy, které přijmou její statut. Mezinárodní organizace je za účelem plnění úkolů stanovených ve statutu vybavena pravomocemi, a to i implicitními pravomocemi (*compétences implicites*⁷¹), které se dovozují ze statutu dané organizace.⁷² Mezi základní pravomoce WTO patří i rozhodování sporů, jmeně, jak jak všeobecně omezena mezinárodní organizace ve své normotvorbě co do obsahu, tak je limitována i ve svém rozhodování sporů.⁷³ Pokud by tedy DSB při svém rozhodování sporů vzalo v potaz dohody mimo práva WTO tím způsobem, že by rozšířilo povinnosti členských států, bylo by takovéto rozhodnutí nicotné a WTO by mohla odpovídat za škodu takto způsobenou státu.⁷⁴ Dané tvrzení nepřímo potvrzuje i např. Ian Brownlie:

⁷¹ Někteří autoři ještě rozeznávají třetí druh pravomoce a tou je objektivní pravomoc organizace jako takové. Tato teorie vychází z předpokladu, že každá organizace je nadána určitými pravomocemi, které vychází už z podstaty jejího vzniku, z toho že existuje. viz. více Jan Klabbers, *An Introduction to International Institutional Law*, Cambridge University Press, 2. vyd., 2004, str. 75 a násl.

⁷² Čepelka, Šturma – *Mezinárodní právo veřejné*, C.H.Beck 2008, 1. vydání, str. 484.

⁷³ Více tamtéž str. 485.

⁷⁴ Dle mého mínění by v daném případě šlo obrácený případ *Reparation case*, ve kterém MSD potvrdil suverenitu OSN za účelem vymáhání náhrady škody, kterou utrpěli její pracovníci. Pokud tedy

„Pokud má mezinárodní organizace odlišnou právní subjektivitu od členských států, a funkce členských států vytváří odpovědnost těchto států, pak je i v principu přiměřené domnívat se, že i mezinárodní organizace má svou odpovědnost.“⁷⁵ Mezinárodní právní komise (ILA) šla ještě dále a zkoumala mezinárodní organizace z hlediska přičitatelnosti odpovědnosti.⁷⁶

Na druhé straně rozsáhlá interpretace dohod WTO při aplikaci cílů již má WTO dosáhnout je možné přizpůsobovat obsah dohod situaci a potřebám. Mnoho autorů se v daném kontextu zamýšlí nad legitimitou takovéto organizace, popř. jejími rozhodnutími.⁷⁷ Tím se dostáváme k otázce právních hodnot, které by legitimizovaly danou změnu a k teoretickým otázkám, na které v dané práci není prostor.⁷⁸ Nicméně domnívám se, že pokud DSB či jiný orgán má podnět k aktualizaci dohod WTO, měl by jej předložit konferenci v rámci budoucích vyjednávacích kol a ne z vlastní iniciativy přijímat rozhodnutí za hranicí litery dohod WTO. Takovéto rozhodnutí, bez ohledu na cíl, který sledovalo, bude za hranicí pravomoci DSB. Tuto pravomoc nelze ani odvodit z teorie implicitní pravomoci WTO. To v podstatě potvrzuje i soudce Hackworth v výše zmiňovaném případě *Reparation case*, kdy důvodem pro jeho separátní vótum (*dissenting opinion*) bylo tvrzení, že pokud mezinárodní organizace chce uplatňovat princip implicitních pravomocí, tak musí nejdříve mít explicitní pravomoc, o kterou danou implicitní pravomoc právně opře. DSB ani Ujednání o řešení sporů nedávají panelům, ani Odvolacímu orgánu vykládat právní normy dle principů mezinárodního práva veřejného, ale pouze s ohledem na cíle a funkce, jichž má WTO dosáhnout.

mezinárodní organizace může požadovat náhradu škody, jsou pak i členské státy oprávněny požadovat škodu po ní. Jen na závěr dodám, že příslušným v daném případě by byl MSD.

⁷⁵ Ian Brownlie- Principles of International Law, Oxford University Press, 6. vydání, str. 655.

⁷⁶ ILA stanovila základní principy, mezi které patřili: podílení se na rozhodování, transparence, institucionální vyváženost, řízenost procesů a nevměšování. více viz. International law Association, First Report on the Accountability of International Organizations, zpráva z 71. inference konané v Berlíně, 16-21. srpna 2004.

⁷⁷ Viz více o dané problematice např. Klabbers, Petters, Ulfstein – The Constitutionalization of International Law, Oxford University Press, 2007, str. 37 a násl.

⁷⁸ Na druhé straně systém WTO postrádá hodnoty jako ochrana lidských práv, které již dnes jsou vnímány jako jeden ze základních principů mezinárodního práva ekonomického – viz. více tamtéž str. 206 a násl. Současně je velmi podnětným článek E. Petersmana – Time for a United Nations „Global

2.1.4 Názory právních expertů a ustálená judikatura

Judikatura dle GATT 1947

Dle ustanovení čl. XIV odst.1 Dohody o zřízení WTO, WTO navazuje na rozhodnutí, procesní pravidla a obyčejovou praxi, kterou následovaly Smluvní strany GATT 1947 a orgány založené v rámci GATT 1947. Dané ustanovení bylo blíže interpretováno v případě *Japan-Alcoholic Beverages case*, které se hlásí k rozhodnutím dle GATT 1947 „*GATT and WTO panels have interpreted Article III and that panel reports adopted by the GATT CONTRACTING PARTIES and the WTO Dispute Settlement Body constitute subsequent practice in a specific case by virtue of the decision to adopt them. Article 1(b)(iv) of GATT 1994 provides institutional recognition that adopted panel reports constitute subsequent practice. Such reports are an integral part of GATT 1994, since they constitute “other decisions of the CONTRACTING PARTIES to GATT 1947”*⁷⁹ a považuje je za ostatní rozhodnutí SMLUVNÍCH STRAN GATT 1947 ve smyslu ustanovení čl. XIV odst. 1 Dohody o zřízení WTO.⁸⁰ Dále panel v daném případě konstatoval, že panel ani Odvolací orgán nejsou vázáni dřívějšími rozhodnutími panelů, měly by je však vzít v potaz při argumentaci jako důkaz pro definování následné praxe mezi stranami sporu. Na dané tvrzení navázal Odvolací orgán v odvolání, kdy potvrdil, že dřívější rozhodnutí jsou panely běžně zvažována. Často dokonce zakládají legitimní očekávání smluvních států WTO, a tudíž by je orgány rozhodující spory měly brát v úvahu. Závazné jsou pouze pro strany sporu.⁸¹

Impact“ for Intergrating Human Rights into the Law of Worldwide Organization: Lessons from European Intergration, *European Journal of International Law* 13, 2002, str. 645-646.

⁷⁹Japan-Alcoholic Beverages, Report of the Panel, WT/DS8/R, WT/DS10/R, WT/DS11/R, ze dne 11.7. 1996, čl.6.10 rozhodnutí.

⁸⁰ Mitsuo Matsushita, Th. Schoenenbaum, P. Mavrodís, *The World Trade Organization: Law, Practice and Policy*, Oxford 2003, str. 57.

⁸¹ Japan-Alcoholic Beverages, Report of the Panel, WT/DS8/R, WT/DS10/R, WT/DS11/R, ze dne 11.7. 1996, část E, čl. 6.

Pokud jde o legitimní očekávání stran, Odvolací orgán v daném případě šel ještě dál, a to stanoviskem, že i neschválené rozhodnutí by mělo být bráno v úvahu při rozhodování.⁸² Zajímavějším je rozhodnutí Odvolacího orgánu v případě, kdy Odvolací orgán odmítl dvě předchozí rozhodnutí v dané věci, jedno neschválené: protože argumentace panelu nepřipadala Odvolacímu orgánu dostatečně přesvědčivá a druhé sice schválené, avšak odmítnuté z důvodu kategorizace „obdobného výrobku“.⁸³

Pokud se detailně podíváme na judikaturu panelů nebo Odvolacího orgánu, zjistíme, že panely využívají veškerých možností jak pracovat s dřívějšími rozhodnutími, od (i) zmínky dřívějšího případu⁸⁴, (ii) odvolávání se na dřívější argumentaci⁸⁵, přes (iii) citace dřívějších rozhodnutí⁸⁶ až po (iv) odmítnutí následovat dřívější rozhodnutí⁸⁷. Každý odkaz by však měl být dostatečně zdůvodněný i s ohledem na legitimní očekávání stran sporu.

⁸² Japan-Alcoholic Beverages, Report of the Panel, WT/DS8/R, WT/DS10/R, WT/DS11/R, ze dne 11.7.1996, část E, čl. 6.10.

⁸³ Tamtéž, čl. 6.18.

⁸⁴ Tamtéž, čl. 6.11, United States - Reformulated Gasoline, rozhodnutí panelu ze dne 20. 5. 1996, čl. 6.11.

⁸⁵ Japan-Alcoholic Beverages, Report of the Panel, WT/DS8/R, WT/DS10/R, WT/DS11/R, ze dne 11.7.1996, čl. 6.19 anebo United States - Reformulated Gasoline, rozhodnutí panelu ze dne 20. 5. 1996, čl. 6.10, 6.40.

⁸⁶ United States – Restrictions on Imports of Cotton and Man-Made Fibre Underwear, rozhodnutí panelu ze dne 25.2.1997, WT/DS24/R, čl. 7.12.

⁸⁷ United States – Measures Affecting Imports of Woven Shirts and Blouses from India, Report of the Appellate Body (AB-1997-1) z 25.4.1997, WT/DS33/AB/R, kde Odvolací orgán odmítl následovat rozhodnutí New Zealand - Import on Electrical Transformers from Finland, 18.7.1985, GATT B.I.S.D. str. 55, Odvolací orgán v čl. 7.15 rozhodnutí přesně stanovil: „*we do not consider that the reports cited by the parties are relevant to the present dispute....were adopted many years ago...and they interpreted different agreements in different contexts...The ATC has instituted a new single regime for textile products and the DSU has instituted new rules for panel.*“

Citace právních odborníků

Rozhodnutí panelu, popř. Odvolacího orgánu, obsahují velmi zřídka odkazy na právní experty.⁸⁸ Spíše bychom mohli říct, že to je trend posledních deseti let⁸⁹. Právní experti vidí důvod omezené citace v charakteru řízení dle GATT 1947, tedy v jeho diplomatickém urovnávání sporů, personálním obsazení rozhodujících orgánů a nižší znalostí práva WTO ze strany rozhodců. Dnešní citace jsou zčásti odůvodněny i skutečností, že nejčastěji bývají citováni členové Odvolacího orgánu WTO.

2.1.5 Procesní pravidla DSB

Procesní pravidla DSB pozůstávají z :

- Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů („Ujednání o řešení sporů“);
- čl. 11.2 Dohody o uplatňování sanitárních a fytosanitárních opatření („SPS“);
- čl. 2.14, 2.21, 4.4, 5.2, 5.4, 5.6, 6.9, 6.10, 6.11 a 8.1 až 8.12 Dohody o textilu a ošacení („ATC“);
- čl. 14.2 až 14.4 a Příloha č. 2 TBT;
- čl. 17.4 až 17.7 Dohody o provádění čl. IV GATT 1994;
- čl. 19.3 až 19.5 a čl. 2 písm. (f), 3, 9, 21 Přílohy č. II Dohody o provádění čl. VII GATT 1994;
- čl. 4.2 až 4.12, 6.6, 7.2 až 7.10, 8.5 Příloha č. V SCM;

⁸⁸ Výjimkou jsou rozhodnutí jako např. GATT Panel Report, United States – Measures Affecting Alcoholic and Malt Beverages, DS23/R, adopted 19 June 1992, BISD 39S/206, čl. 3.133 a 3.82, jež odkazují na práce Johna Jacksona a Roberta Hudece.

⁸⁹ Např. reference k Johnu Jacksonovi, Keithu Highetovi a Mojtabavi Kazazimu v rozhodnutí AB ve věci Argentina - Measures Affecting Imports of Footwear, Textiles, Apparel and Other Items (AB-1998-1) ze dne 27.3.1998, WT/DS56/AB/R, dalším rozhodnutím Odvolacího orgánu jsou odkazy na Petersmanna a Brownlieho: India - Patent Protection for Pharmaceutical and Agricultural Chemical Products ze dne 19.12.1997, Appellate Report (AB-1997-5), WT/DS50/AB/R.

- čl. XXII: 3 a XXIII: 3 GATS, stejně tak jako čl. 2 Přílohy o finančních službách a čl.2 Přílohy o leteckých službách;
- čl. 1 až 5 Rozhodnutí o některých postupech při řešení sporů dle GATS;
- dále určitá ustanovení jsou i ve vícestranných dohodách; ty jsou však pro účel této kapitoly a celé práce podružnější.

Dále mimo tuto strukturu stojí Pracovní pravidla⁹⁰, která Odvolací orgán přijal a jimiž se řídí při rozhodování sporů. Současně se jimi řídí i jednotlivé panely při řešení sporů.

Kolizní procesní ustanovení

V případě rozporu mezi jednotlivými pravidly mají vždy aplikační přednost speciální dohody před Ujednáním o řešení sporů. V případě rozporu mezi jednotlivými speciálními dohodami je na stranách sporu, aby se dohodly na pravidlech, jimiž se bude řídit průběh řízení. Pokud se však strany nedohodnou do 20 dní ode dne ustanovení panelu, rozhodne předseda panelu na návrh kterékoliv ze stran.⁹¹

2.2 Panel⁹² a Odvolací orgán

Stěžejním tématem této práce je činnost panelů a Odvolacího orgánu. Ve funkci a způsobu uspořádání orgánů, existují zásadní rozdíly:

- (i) panely jsou tvořeny *ad hoc* pro jednotlivé případy: nejdříve Sekretariát navrhne vhodné kandidáty ze seznamu rozhodců⁹³, který Sekretariát spravuje. Následně strany návrh

⁹⁰ Tvoří Přílohu č. 3 Ujednání o řešení sporů.

⁹¹ Čl. 1 odst 2 Ujednání o řešení sporů.

⁹² Označení panelu nevychází z terminologie používané v českém překladu Dohody o zřízení WTO, která pracuje s označením „skupiny odborníků“. Termín panel pochází z anglické verze „panel“. Dané slovo se již dnes používá běžně, i když Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR daný termín nezahrnuje do slovníku spisovné češtiny. Domnívám se, že označení skupiny odborníků je poněkud matoucí a špatně odlišitelné od skupiny expertů, kteří vystupují v řízeních jako poradci na určitou otázku a ne jako rozhodci.

schválí anebo se dohodnou na jiných členech panelu. Pokud se strany na rozhodcích panelu nedohodnou během 20 dní od rozhodnutí o ustanovení panelu⁹⁴, rozhodne po konzultacích s příslušnými výbory Generální ředitel WTO. Na druhé straně Odvolací orgán má sedm stálých členů, kteří pocházejí ze sedmi různých států, nejlépe i právních systémů⁹⁵;

- (ii) panely jsou tvořeny třemi, popř. pěti členy, zatímco Odvolací orgán je tvořen sedmi členy, kteří kolegiálně rozhodují spor;
- (iii) panel je vytvořen na nejbližší schůzce DSB, jež následuje poté, kdy byla předložena stížnost. Odvolací orgán projednává spor ihned, jak mu je doručen;
- (iv) členy panelů se stávají rozhodci vybraní ze seznamu. Tento seznam se aktualizuje, ale není omezeno, jak dlouho mohou odborníci na tomto seznamu figurovat. Naopak Odvolací orgán je tvořen 7 členy, z nichž vždy tři projednávají odvolání. Jsou voleni na 4 roky s možností jednoho znovuzvolení;
- (v) hlavní úlohou panelu je zajistit soulad činnosti členských států s právem WTO a za tímto účelem vykládat toto právo; Odvolací orgán má jinou úlohu, a to procesní - rozhoduje o procesních stížnostech proti rozhodnutím panelu;
- (vi) pro panely platí inkviziční princip, panel tudíž může vést vlastní vyšetřování za účelem zajištění důkazů pro řízení; Odvolací orgán nevede vlastní vyšetřování, ale je limitován podklady panelu⁹⁶;

⁹³ Seznam rozhodců je tvořen vládními i nevládními zástupci, kteří mají znalost práva WTO a další odborné znalosti. Mohou to být bývalí zástupci vlád u WTO, avšak během řízení mají být nestranní a profesionální. Dále rozhodcem mohou být úředníci jednotlivých výborů a rad WTO. Sekretariát převzal seznam z GATT 1947 a občas jej obnovuje na návrh vlád členských států. Zásadou je, že ani jeden z členů by neměl být stejné národnosti jako jsou strany sporu, popř. třetí strany. V případě EU, nesmí být členem panelu ani jeden občan členských států EU.

⁹⁴ Celkově strany sporu nemají velkou možnost odmítnout navržené členy, protože změna je možná pouze na základě vážných důvodů, tzv. „*compelling reasons*“.

⁹⁵ Nynějšími členy Odvolacího orgánu jsou Ujal Singh Bhatia, Thomas R. Graham, Ricardo Ramírez-Hernández, Yuejiao Zhang, Peter Van den Bossche, David Unterhalter a Shotaro Oshima.

⁹⁶ Dané tvrzení je velmi zevšeobecněné, viz. více kapitoly 3.4 Inkviziční princip.

- (vii) panel spolupracuje se stranami sporu a během řízení předkládá stranám průběžné zprávy, na druhé straně o práci Odvolacího orgánu strany nejsou informovány až do okamžiku přijetí rozhodnutí;
- (viii) rozsah řízení vyplývá již z výše zmíněného: panel není limitován návrhy stran, může tedy prozkoumat i jiné otázky než návrhují strany, naopak Odvolací orgán se zabývá jen důvody odvolání;
- (ix) strany mohou napadnout rozhodnutí panelu do 10 dnů, svoji stížnost předkládají DSB, který ji projedná za přítomnosti stran; na základě rozhodnutí DSB mají strany možnost se proti rozhodnutí odvolat k Odvolacímu orgánu; proti rozhodnutí Odvolacího orgánu není odvolání, vyjma možnosti, že DSB přezkoumá a nepřijme zprávu Odvolacího orgánu.

2.3 Průběh řízení

2.3.1 Konzultace

Smluvní strany mohou požádat DSB o sestavení panelu za účelem projednání stížnosti. Předpokladem pro tuto žádost je, že stěžovatel (i) na základě své interní analýzy potvrdí, že daný způsob řešení sporu je účelný pro všechny strany sporu a může zajistit uspokojivé řešení sporu⁹⁷ a (ii) konzultace⁹⁸ mezi smluvními stranami selhaly anebo vůbec nezačaly pro odpor porušovatele, nebo se strany dohodly o vypuštění konzultací a požádaly o vytvoření panelu.

Pokud strany využijí konzultací, podmínkou je, že konzultace musí zahájit v dobré víře nejpozději do 30 dní ode dne obdržení stížnosti a tuto skutečnost oznámí DSB. Vzájemné konzultace stran sporu jakož i stran a DSB probíhají písemně. V případě, že se stranám nepodaří vyřešit spor během 60 dní, požádají o zřízení panelu. Strany mohou stejným

⁹⁷ Z angl. „fruitful“ a „secure a positive resolution to a dispute“ - Čl. 3 odst. 7 Ujednání o řešení sporů.

⁹⁸ Čl. 4 Ujednání o řešení sporů.

způsobem postupovat, pokud konzultace neplní svůj účel a je zbytečná.⁹⁹ Zkrácená lhůta pro konzultace platí v případě sporu týkajícího se věcí podléhajících rychlé zkáze. V daném případě se lhůty zkracují na zahájení konzultací do 10 dní a vyřešení sporu do 20 dní.¹⁰⁰ Další výjimka se týká rozvojových zemí, kterým je věnována speciální pozornost během konzultací.¹⁰¹ O zvláštních pravidlech týkajících se rozvojových zemí budu pojednávat v podkapitole 2.3.6 písm. iv) níže.

Dále, mimo strany sporu, mohou do řízení zasáhnout i třetí strany, a to již během konzultací. Třetí státy však musí prokázat „podstatný obchodní zájem“¹⁰², který DSB prozkoumá předtím, než třetí stranu připustí do konzultací.¹⁰³ Samotný proces zásahu třetích stran do kterékoliv formy řízení u DSB je velmi zajímavý a přínosný.¹⁰⁴

2.3.2 Dobré služby, smírčí řízení a zprostředkování

Kromě konzultací mohou strany, ještě před vytvořením panelu, využít dalších způsobů alternativního řešení sporu, a to dobrých služeb, smírčího řízení a zprostředkování. Pokud jde o lhůty, platí pro daná řízení podobné podmínky jako pro konzultace. Jediným rozdílem je, že strany mohou v daných řízeních pokračovat i v případě, že již byl ustanoven panel a bylo u něj zahájeno řízení.¹⁰⁵ Současně, pokud jde o tyto formy řízení, má Generální ředitel WTO zvláštní pravomoc zasáhnout do řízení a kdykoliv během řízení nabídnout stranám některou z alternativních forem řešení sporu, pokud se domnívá, že to bude pro strany přínosné.¹⁰⁶

⁹⁹ Čl. 4 odst. 7 Ujednání o řešení sporů.

¹⁰⁰ Čl. 4 odst. 8 Ujednání o řešení sporů.

¹⁰¹ Čl. 4 odst. 9 Ujednání o řešení sporů.

¹⁰² *Substantial trade interest* – čl. 4 odst. 11 Ujednání o řešení sporů.

¹⁰³ Čl. 4 odst. 11 Ujednání o řešení sporů.

¹⁰⁴ Více viz níže kapitola 3.2.

¹⁰⁵ Čl. 5 odst. 11 Ujednání o řešení sporů.

¹⁰⁶ Čl. 5 odst. 6 Ujednání o řešení sporů.

2.3.3 Řízení u panelu

Pokud strany neuspějí ani v jednom z možných a výše popsaných způsobů řešení sporů, požádají DSB o ustanovení panelu. Panel bývá vytvořen na druhém jednání DSB po jednání, na němž DSB poprvé zaregistroval stížnost.¹⁰⁷ Právní odborníci nyní navrhuji, aby DSB ustanovoval panel již na prvním řízení, hned jak obdrží stížnost stěžovatele.¹⁰⁸ Tím by bylo celé řízení urychleno nejméně o 20 dní.

Náležitosti¹⁰⁹ návrhu na ustanovení panelu jsou tyto:

- písemný návrh;
- popis opatření, která stěžovatel napadá;
- identifikace ustanovení dohod, o něž stěžovatel opírá svoji stížnost;
- zpráva, zda se konala konzultace;
- stížnostní doložka.¹¹⁰

Zajímavou otázkou v rozhodnutích panelů/Odvolacího orgánu je princip aktivní legitimace k podání stížnosti: dle textu Ujednání o řešení sporů se může zdát, že kterýkoliv stát je aktivně legitimován, pokud jakékoliv opatření jiného státu je v rozporu s právem WTO anebo cíli WTO. Navíc článek 3.7 Ujednání o řešení sporů stanoví dvě podmínky, že řízení musí být (i) přínosné a (ii) musí pozitivně urovnat spor mezi stranami. Velmi širokou aktivní legitimaci pojal Odvolací orgán v případě *EC- Bananas III*,¹¹¹ ve kterém rozhodoval o přípustnosti Spojených států amerických žalovat ES, i když přímo USA se opatření ES vůbec nedotklo. Odvolací orgán tehdy přímo poznamenal, že „USA jsou producentem banánů a tudíž jako

¹⁰⁷ Čl. 6 odst. 1 Ujednání o řešení sporů.

¹⁰⁸ Mezi tyto autory patří například Valerie Hughes, *Arbitration within the WTO*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round : WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005.

¹⁰⁹ Čl. 6 odst. 2 Ujednání o řešení sporů.

¹¹⁰ Její text viz. níže.

¹¹¹ EC - Ekvádor, Guatemala, Honduras, Mexico a USA, WT/DS27/AB/R z 25. 9. 1997, čl. 132.

*potencionální exportér nemůžou být vyloučeny*¹¹² a dále se shodl s názorem panelu, že „ani článek 3.3 ani článek 3.7 nebo jakékoliv jiné ustanovení Ujednání o řešení sporů neobsahuje výslovné ustanovení o tom, že člen musí prokázat „právní zájem“ jako předpoklad pro požadavek na ustanovení panelu. Nesdílíme názor, že by z Ujednání o řešení sporů nebo z jiného ustanovení WTO smlouvy vyplývala nějaká potřeba právního zájmu“¹¹³. Někteří autoři vidí takovéto rozhodnutí jako povolení veřejné žaloby „*actio popularis*“.¹¹⁴

Doporučenou doložku, kterou však státy mohou upravovat dle potřeby, stanoví čl. 7 odst. 1 Ujednání o řešení sporů: *"Přezkoumat, ve světle příslušných ustanovení (jméno dohody/dohod citované/ných stranami sporu), otázku předloženou DSB (jméno strany) v dokumentu a učinit nález tak, aby pomohl DSB vydat doporučení nebo rozhodnutí podle této/těchto dohody/dohod."*

Předseda panelu je zmocněn DSB, aby v případě potřeby zakomponoval do doložky ujednání stran vyplývající z konzultace. V případě odchylek od výše stanovené vzorové doložky strany musí vždy odsouhlasit finální verzi.¹¹⁵

Může se stát a často se i stává, že stížnost na porušování ustanovení některých dohod podá více států najednou. V daném případě, pokud to nejde proti účelnosti řízení, je ustanoven pouze jeden panel pro všechny stížnosti v souladu s principem koncentrace.¹¹⁶ Pokud jsou stížnosti rozmanité, mohou být jednotlivé otázky vyloučeny k zvláštním řízením u speciálních panelů. Podání všech stran sporu jsou navzájem přístupná a neplatí tu princip utajenosti. Ale i v případě plurality panelů pro propojené stížnosti se DSB snaží, aby stejní členové byli účastni na všech panelech a tudíž, aby rozhodování všech panelů bylo konzistentní.¹¹⁷

¹¹² EC - Ekvádor, Guatemala, Honduras, Mexico a USA, WT/DS27/AB/R z 25. 9. 1997, čl. 132.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Mitsuo Matsushita, Th. Schoenenbaum, P. Mavrodís, *The World Trade Organization: Law, Practice and Policy*, Oxford 2003, str. 26.

¹¹⁵ Čl. 7 odst. 3 Ujednání o řešení sporů.

¹¹⁶ Čl. 9 odst. 1 Ujednání o řešení sporů.

¹¹⁷ Čl. 9 odst. 3 Ujednání o řešení sporů.

Kromě stran sporu mohou do řízení zasáhnout i třetí strany, pokud prokáží podstatný ekonomický zájem na vyřízení stížnosti. V takovémto případě jim strany sporu poskytnou svá první podání a panel v závěrečné zprávě, kromě otázek položených stranami sporu, musí zodpovědět i otázky položené třetími stranami. Pokud by během řízení vyplynulo, že předmět řízení před panelem ničí nebo zasahuje do výhod poskytovaných dohodami, je daná záležitost vyčleněna do zvláštního panelu. Jak již bylo uvedeno výše, tato zásada platí pouze, pokud toto akcesorické řízení není zcela slučitelné s předmětem hlavního řízení před panelem. I poté je snaha, aby členové panelu byli stejné osoby.¹¹⁸

Panel po jeho ustanovení nejpozději do jednoho týdne rozhodne o časovém harmonogramu řízení; cílem je sestavit závěrečnou zprávu co nejrychleji, ovšem ne na úkor kvality a na úkor písemných podání stran sporu. Principiálně první zprávu předkládá stěžovatel sekretariátu, který ji předá porušovateli. Porušovatel na stížnost písemně reaguje v panelem stanoveném čase. Následné zprávy všech stran jsou podávány simultánně v časových termínech.¹¹⁹

Závěrečnou zprávu předloží panel DSB bez ohledu na skutečnost, či se strany dohodly na vzájemně uspokojivém řešení či nikoliv. Zpráva by měla být předložena DSB nejpozději do 6 měsíců ode dne ustanovení panelu, resp. do 3 měsíců v případě věcí podléhajících rychlé zkáze.¹²⁰ Řízení je možné prodloužit o 3 měsíce, pokud o to panel písemně požádá DSB a dostatečně DSB odůvodní důvody pro prodloužení.¹²¹ Dalším důvodem pro prodloužení je případ řízení vedeného proti rozvojové zemi.¹²² Současně může panel řízení přerušit a znovu zahájit, celkově však řízení nesmí přesáhnout dobu 12 měsíců.¹²³

¹¹⁸ Čl. 11 odst. 4 Ujednání o řešení sporů.

¹¹⁹ Čl. 12 odst. 6 Ujednání o řešení sporů.

¹²⁰ Čl. 12 odst. 8 Ujednání o řešení sporů.

¹²¹ Čl. 12 odst. 9 Ujednání o řešení sporů.

¹²² DSB dohlíží na to aby, rozvojové země měly dostatek času na přípravu písemných podání - Čl. 12 odst. 10 Ujednání o řešení sporů.

¹²³ Čl. 12 odst. 12 Ujednání o řešení sporů.

Během řízení může panel pozvat experty, požadovat expertní zprávy, technické informace, atd.¹²⁴ Pokud chce panel spolupracovat s expertní skupinou nebo s úřadem v jurisdikci kterékoliv ze stran sporů, musí o tom informovat daný stát.¹²⁵ Dále samozřejmě může panel požadovat informace a doplnění od kterékoliv ze stran sporu, které musí panelu vyhovět bez prodlení¹²⁶.

Závěrečná zpráva, stejně jako její příprava, je důvěrná i pro strany sporu. Strany sporu nesmí vědět, jak který člen hlasoval.¹²⁷ Důvěrné nejsou průběžné zprávy, které panel vydává, např. po podání stížnosti a odpovědi na stížnost, a které sumarizují okolnosti a fakta stížnosti, a dále první návrh závěrečné zprávy. Strany mohou takovéto zprávy doplňovat, požadovat další řízení, doplnění důkazů apod. Závěrečná zpráva obsahuje také část o projednání doplnění.¹²⁸

Následně je závěrečná zpráva předložena DSB, který ji může (i) schválit; (ii) odmítnout; anebo (iii) vrátit panelu k doplnění. Za účasti DSB rozhodne panel o závěrečné zprávě nejpozději do 60 dnů ode dne předložení. Strany se mohou okamžitě proti zprávě odvolat.¹²⁹

2.3.4 Odvolací řízení

Na rozdíl od řízení u panelu se proti rozhodnutí nemohou odvolat třetí strany. Mohou však podat písemně svoje argumenty k Odvolacímu orgánu, pokud již bylo zahájeno odvolací řízení.¹³⁰ Odvolací orgán musí rozhodnout do 60 dnů ode dne podání odvolání.¹³¹ Celková

¹²⁴ Pokyny pro výběr expertů a stanovení expertních skupin stanoví detailně Příloha č. 4 Ujednání o řešení sporů „*Expert Review Groups*“.

¹²⁵ Čl. 13 odst. 1 Ujednání o řešení sporů.

¹²⁶ „*Promptly and fully*“ - Čl. 13 odst. 1 Ujednání o řešení sporů.

¹²⁷ Čl. 14 odst. 1 Ujednání o řešení sporů.

¹²⁸ Čl. 15 odst. 1-3 Ujednání o řešení sporů.

¹²⁹ Čl. 16 odst. 1-4 Ujednání o řešení sporů.

¹³⁰ Čl. 17 odst. 4 Ujednání o řešení sporů.

¹³¹ Čl. 17 odst. 5 Ujednání o řešení sporů.

délka řízení nesmí přesáhnout dobu 12 měsíců.¹³² Jak jsem již výše nastínila, Odvolací orgán nezajišťuje další důkazy, je limitován důkazním materiálem poskytnutým panelem. Odvolací orgán je striktně omezen na právní otázky: problémy interpretace dohod a interpretace vyvinuté panelem.¹³³

Na rozdíl od panelu je práce Odvolacího orgánu důvěrná, stranám nejsou zasílány žádné průběžné zprávy, informace o hlasování, minoritní názory členů Odvolacího orgánu atd. Stranám je zaslána až závěrečná zpráva, která buď (i) potvrdí závěry panelu, (ii) změní závěry panelu anebo doplní zdůvodnění závěrů panelu anebo (iii) závěry panelu zruší a zcela nahradí.¹³⁴

Závěrečná zpráva, stejně jako v případě panelu, je předložena DSB, který může zprávu (i) schválit anebo (ii) odmítnout konsenzem, a to ve lhůtě 30 dnů ode dne předložení.¹³⁵

2.3.5 Výkon rozhodnutí

Panel, resp. Odvolací orgán, v závěrečné zprávě doporučí, že (i) opatření je v souladu s dohodami, anebo (ii) opatření není v souladu s dohodami a doporučí opatření pro nápravu. Dále panel/ Odvolací orgán často radí stranám, ale i ostatním členským státům, jak aplikovat dohody WTO. Tímto vytváří jakési „*acqui communis*“ WTO.

Cílem každého řízení je zjistit, zda došlo k porušení nějakého ustanovení dohod a v případě, že k porušení došlo, odstranit porušující opatření a zjednat nápravu. Více pozornosti patří odstranění protiprávní opatření, týkající se rozvojových zemí, na něž opatření omezující či ztěžující obchod mohou mít větší vliv a způsobují těmto státům větší újmu.¹³⁶

¹³² Čl. 20 Ujednání o řešení sporů.

¹³³ Čl. 17 odst. 6 Ujednání o řešení sporů.

¹³⁴ Čl. 17 odst. 13 Ujednání o řešení sporů.

¹³⁵ Čl. 17 odst. 14 Ujednání o řešení sporů.

¹³⁶ Čl. 21 odst 2 Ujednání o řešení sporů.

Poté, co DSB přijme rozhodnutí panelu/ Odvolacího orgánu, mají státy 30 dní, aby oznámily DSB, jaká opatření podniknou k zajištění souladu s rozhodnutím.¹³⁷ Zájem je, aby se k protiopatřením přistoupilo ihned. Pokud by však bylo nemožné tato protiopatření podniknout ihned, porušující stát dostane přiměřeně dlouhou dobu na sjednání nápravy. Přiměřeně dlouhá doba je:

- (i) doba navržená porušujícím státem a schválená DSB;
- (ii) doba stanovená dohodou stran sporu¹³⁸;
- (iii) doba stanovená v arbitrážním řízení¹³⁹, které bude zahájeno bezprostředně poté, co strany odmítly řešit dobu dle (i) a (ii), a bude ukončeno nejpozději do 90 dní ode dne potvrzení rozhodnutí. Celkově se tak délka řízení prodlouží na 15 měsíců ode dne ustanovení panelu; toto je nejzazší doba, kdy veškerá řízení musí skončit.¹⁴⁰

Zatímco DSB do okamžiku výkonu rozhodnutí plnil jen koordinační funkci a schvaloval závěrečné zprávy, ve výkonu rozhodnutí je to právě DSB, který musí dohlížet, aby se strany podvolily rozhodnutí/-m a podnikly správné kroky. Za tímto účelem DSB dohlíží na stanovení přiměřené lhůty pro implementaci rozhodnutí. Zpravidla, pokud není rozhodnuto jinak, DSB projedná implementaci rozhodnutí 6 měsíců od stanovení přiměřené lhůty.¹⁴¹ Strany sporu pro dané zasedání DSB předkládají své zprávy o implementaci, popřípadě své výhrady

¹³⁷ Čl. 21 odst 3 Ujednání o řešení sporů.

¹³⁸ Strany se na takovéto lhůtě musí dohodnout nejpozději do 45 dnů ode dne schválení rozhodnutí.

¹³⁹ Arbitrážní řízení je zahájeno ihned, jakmile se strany dohodnou na 1 - 3 arbitrech; pokud se strany dohodnou, Generální ředitel jmenuje 1 arbitra, po konzultaci se stranami sporu. Třetí strany, ačkoliv byly připuštěny k samotnému řízení, nejsou účastníky arbitrážního řízení, pokud se strany sporu na tom neshodnou.

¹⁴⁰ V minulosti při zvláště komplikovaných případech anebo při případech s pluralitou stran byla i tato lhůta prodloužena. Vždy se v takovémto případě postupuje dle čl. 17 odst. 5, resp. čl. 12 odst. 5 Ujednání o řešení sporů, a tudíž prodloužení lhůty musí být schváleno DSB a podpořeno objektivními důvody. A v žádném případě by řízení nemělo překročit délku 18 měsíců.

¹⁴¹ Čl. 21 odst. 6 Ujednání o řešení sporů.

k implementaci. Zvláštní pozornost je opět věnována výhradám předloženým rozvojovými zeměmi.¹⁴²

V případě, že se stát dobrovolně nepodrobí rozhodnutí panelu/ Odvolacího orgánu, může DSB přistoupit k (i) pozastavení výhod nebo výsad vyplývajících pro daný stát z dohod anebo (ii) nařízení kompenzace.¹⁴³ Zatímco pozastavení výhod může být nařízeno DSB a jeho účelem je motivovat porušující stát zrušit či změnit porušující opatření, vyrovnání je dobrovolný akt porušujícího státu. Právní experti často kritizují ustanovení o výkonu rozhodnutí kvůli jednání států, které provedou malé změny a prohlásí je za splnění rozhodnutí.¹⁴⁴

Porušující stát, který odmítl podrobit se rozhodnutí panelu/ Odvolacího orgánu, musí po uplynutí přiměřené lhůty pro implementaci zahájit jednání se stěžovatelem/-li za účelem dohody o výši vyrovnání za způsobenou újmu. Pokud se strany během 20 dní nedohodnou na náhradě, kterákoliv strana může zahájit řízení o pozastavení výhod vyplývajících z dohod WTO. Principiálně by se mělo postupovat následovně, nejdříve by:

- (i) byly pozastaveny výhody týkající se stejného odvětví;
- (ii) pokud to není možné nebo je to nepraktické, může stát požadovat pozastavení výsad poskytovaných porušujícímu státu na základě té samé dohody, jakou jeho opatření porušuje;
- (iii) pokud ani daný postih není postačující anebo není dostatečně efektivní, může stěžovatel navrhnout pozastavení jakékoliv výsady, vyplývající z kterékoliv dohody WTO.¹⁴⁵

Je zájmem všech stran zjednat nápravu a zároveň nepoškodit porušující stát více, než je nutné k donucení na nápravu protiprávního opatření. I z tohoto důvodu je Ujednání o řešení sporů

¹⁴² Čl. 21 odst. 7 a 8 Ujednání o řešení sporů. DSB rovněž v případě rozvojové země musí vzít v potaz vliv nepodrobení se rozhodnutí porušovatelským státem na danou rozvojovou zemi.

¹⁴³ Čl. 22 odst. 1 Ujednání o řešení sporů.

¹⁴⁴ Např. US-Korea Clash over Implementation of WTO Panel Dumping Ruling, Inside US Trade ze dne 16.4.1999.

velmi striktní ve výčtu možných opatření a zdůrazňuje stranám, že při výběru vhodných opatření proti porušujícímu státu musí brát v potaz (i) důležitost daného odvětví pro porušující stát a také (ii) širší ekonomické následky, jež pozastavení výsad může způsobit.¹⁴⁶

O samotném opatření nerozhoduje jen DSB, ale i příslušný výbor, zabývající se daným odvětvím nebo dohodou. DSB zde intenzivně spolupracuje i s ostatními výbory a pokud se přikročí k takto důležitému opatření, klade se důraz na to, aby to bylo na základě konsenzu relevantních orgánů WTO. Dané rozhodnutí by mělo být přijato ve lhůtě 30 dnů ode dne vypršení přiměřené lhůty pro implementaci rozhodnutí panelu/ Odvolacího orgánu.¹⁴⁷

Pokud porušující stát s daným omezením výsad nesouhlasí anebo shledá porušení principů stanovených v čl. 22 Ujednání o řešení sporů, může se proti nařízení odvolat a tím vyvolat arbitrážní řízení. Arbitry jsou členové původního panelu, pokud je to možné, pokud ne, tak arbitra určí Generální ředitel WTO, a to nejpozději do 60 dní ode dne vypršení přiměřené lhůty pro implementaci rozhodnutí panelu/Odvolacího orgánu. Až do okamžiku vynesení závěrečného rozhodnutí zůstávají veškeré výsady porušujícího státu v platnosti.¹⁴⁸

Arbitrové již neprozkoumávají původní porušení, ale zkoumají pouze výše a typ navrhovaných opatření proti porušujícímu státu. Návrhy stran nejsou vázány a pokud dohody připouští i jiné řešení, mohou jej arbitrové navrhnout. Výsledkem arbitrážního řízení je:

- (i) doporučení pozastavit výsady v navrhované míře; anebo
- (ii) uvést navrhovaná protipatření do souladu s principy jejich stanovování dle čl. 22 odst. 3 písm. d) Ujednání o řešení sporů, anebo
- (iii) odmítnutí návrhu pro nepřiměřenost a doporučení, jak návrh pozměnit.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Čl. 22 odst. 3 Ujednání o řešení sporů.

¹⁴⁶ Čl. 22 odst. 3 písm. d) Ujednání o řešení sporů.

¹⁴⁷ Čl. 22 odst. 6 Ujednání o řešení sporů.

¹⁴⁸ Čl. 22 odst. 6 Ujednání o řešení sporů.

¹⁴⁹ čl. 22 odst. 7 Ujednání o řešení sporů.

Strany se proti výsledku mohou odvolat, i když Ujednání o řešení sporů danou situaci nepředpokládá, stanovujíc „*Strany přijmou rozhodnutí rozhodce jako konečné a dotčené strany nebudou usilovat o druhé rozhodčí řízení.*“¹⁵⁰ Jakékoliv protiopatření je platné pouze do doby, než porušující stát sjedná nápravu.¹⁵¹

Určitý problém představuje tzv. souběh řízení dle čl. 21 a čl. 22.¹⁵² Tento problém spočívá v souběžném zahájení řízení dle čl. 21 odst. 5 a čl. 22 odst. 2 Ujednání o řešení sporů. Dle čl. 21 odst. 5 je možné zahájit řízení o tom, jestli protiopatření, která přijal porušující stát, splňují cíl stanovený v rozhodnutí panelu/Odvolacího orgánu. Běží devadesátidenní lhůta pro panel, aby rozhodl v dané věci. Dle čl. 22 odst. 2 Ujednání o řešení sporů umožňuje státům požádat DSB, aby pozastavil obchodní výsady státu, který nepřijal vhodná protiopatření v přiměřené lhůtě, ani v dodatečné lhůtě 20 dnů. Dále dle čl. 22 odst. 6 Ujednání o řešení sporů musí DSB rozhodnout do 30 dnů anebo odkázat případ k arbitrážnímu řízení. Obě řízení tedy mohou běžet současně a mohou skončit i s rozdílným výsledkem. Strany této možnosti bravurně využily v *EC-Banana III*¹⁵³. Po souběhu těchto dvou řízení ve velmi viditelném případě odborníci začali navrhopvat změny, např. doplnit Ujednání o řešení sporů.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Čl. 22 odst. 7 Ujednání o řešení sporů.

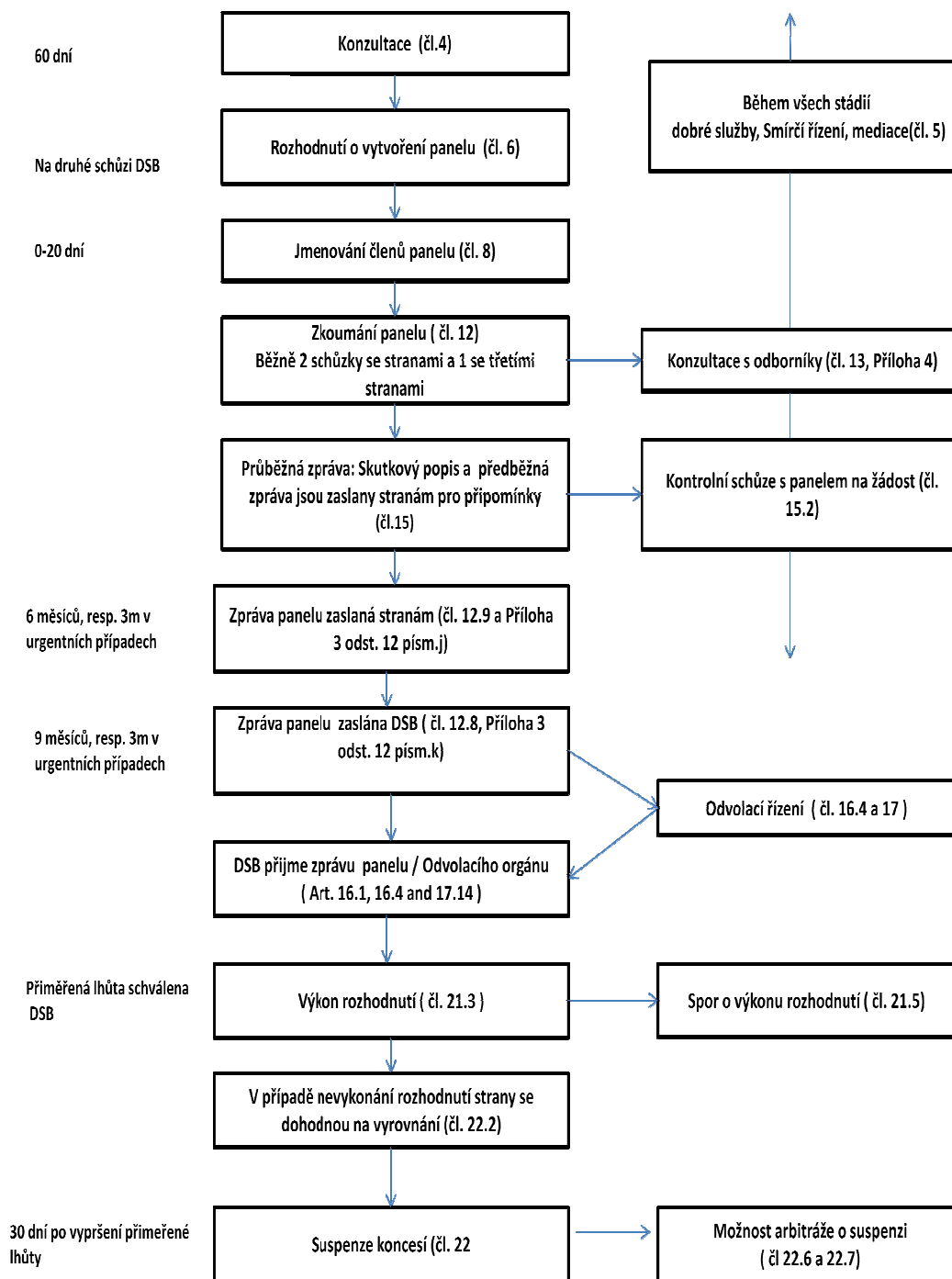
¹⁵¹ Čl. 22 odst. 8 Ujednání o řešení sporů.

¹⁵² Z angl. *sequencing problem*.

¹⁵³ European Communities — Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas, čl. 21. 5 zprávy panelu, WT/DS27/RW/ECU z 12.4.1999.

¹⁵⁴ Mitsuo Matsushita, Th. Schoenenbaum, P. Mavrodís, *The World Trade Organization: Law, Practice and Policy*, Oxford 2003, str.32.

Grafický přehled jednotlivých stádií řízení u DSB:¹⁵⁵

¹⁵⁵ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/disp2_e.htm

2.3.6 Návrhy reformy řízení

Právní experti, a to nejen ti, kteří se sešli na konferenci pořádané Evropským Univerzitním Institutem, neustále navrhují změny, které reflektují aktuální situaci a kritiku WTO. Připomínky směřují zejména k velkému nárůstu stížností, prodlužování délky řízení, snížené transparentnosti řízení apod. Návrhů existuje velké množství, pro téma této práce však vybírám pouze ty nejčastěji citované, ve kterých existuje reálná naděje na implementaci.

(i) Transparentnost a důvěryhodnost

Mezi návrhy, které by podpořily větší transparentnost řízení, tím zvýšily důvěryhodnost a vyvrátily domněnky nekalých praktik, patří zejména:

- veřejné projednávání sporů u panelu, resp. Odvolacího orgánu¹⁵⁶: daný princip reflektuje možnost, aby se veřejnost účastnila jednání národních i mezinárodních soudů;
- zveřejnění písemných podání stran sporu ihned po předání DSB¹⁵⁷ - již dnes to mnoho států činí na dobrovolné bázi, nicméně stanovit stejné pravidlo pro všechny státy by jen posílilo důvěryhodnost řízení u DSB;
- zveřejnění veškerých pokynů nebo instrukcí jednotlivým stranám¹⁵⁸ - Sekretariát je často kritizován za své postoje a rady, které zůstávají důvěrné pouze pro stranu sporu, již byly uděleny; oddělení části právně-poradní od části administrativní a výkonné¹⁵⁹ - právě neveřejné rady stranám sporu vnášejí podezření z nekalých praktik Sekretariátu; oddělení by zajistilo nebo alespoň snížilo podezření ze zasahování do řízení sporu;

¹⁵⁶ William J. Davey, *Proposals for Improving the Working Procedures of WTO Dispute Settlement Panels*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round: WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 20.

¹⁵⁷ Tamtéž, str. 21.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž.

- zpřístupnění konzultací třetím stranám¹⁶⁰ - třetí strany se chtějí účastnit již konzultací, vyjadřovat se k návrhům stran a v případě, že konzultace nebudou úspěšné, mohou formálně požádat o připuštění do řízení před panelem;
- podobně třetí strany chtějí mít právo odvolat se proti rozhodnutí či doplňovat otázky, které by Odvolací orgán měl během odvolacího řízení zodpovědět¹⁶¹ - někteří odborníci jsou zdrženliví¹⁶² k danému povolení, protože právě třetí strany někdy pokládají otázky, které nejsou přímo k věci, a jejich zodpovězení by mohlo mít za následek prodloužení celého řízení.

(ii) Rychlost a přehlednost

Mnoho návrhů se týká zrychlení řízení, které se se zvyšujícím počtem stížností prodlužuje.

Hlavními návrhy jsou:

- sestavení panelu již během zasedání DSB, na kterém DSB poprvé zaregistruje žádost o vytvoření panelu¹⁶³. Někteří autoři jdou dále a požadují vytvoření panelu jako „záložní plán“ již během konzultací, takže pokud se konzultace nevydaří, strany mohou okamžitě zahájit řízení před panelem¹⁶⁴.

¹⁶⁰ William J. Davey, *Proposals for Improving the Working Procedures of WTO Dispute Settlement Panels*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round: WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence): European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 22.

¹⁶¹ Tamtéž a též v Debra P. Steger, *Improvements and Reforms of the WTO Appellate Body*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round: WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence): European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 41-49.

¹⁶² Prof. William J. Davey, *Proposals for Improving the Working Procedures of WTO Dispute Settlement Panels*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round: WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence): European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 22.

¹⁶³ Tamtéž, str. 26.

¹⁶⁴ Valerie Hughes, *Arbitration within the WTO*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round : WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005.

- stížnosti, kde stěžovatel nepožádá o vytvoření panelu anebo nepodnikne kroky za účelem vyřešení stížnosti, budou po uplynutí 18 měsíců považovány za vzaty zpět¹⁶⁵ - tímto by se administrativně vyřešily tzv. spící stížnosti, které dodnes leží na stole Sekretariátu;
- vytvoření stálých členů panelů¹⁶⁶- členské státy si stěžují na problematičnost nacházení vhodných členů do panelů; systém podobný stálým soudům by odboural tento problém; odborníci zatím navrhuji 15-24 stálých „panelistů“, kteří by byli voleni členskými státy na 4 roky; jejich funkce by byla nezávislá na státech, jejichž jsou příslušníky¹⁶⁷;
- podobně se právní odborníci snaží o zvětšení počtu členů Odvolacího orgánu¹⁶⁸, aby personální obsazenost Odvolacího orgánu odpovídala nárůstu případů, které řeší. Na druhé straně jsou odborníci, kteří nevidí důvod pro zvyšování počtu členů Odvolacího

¹⁶⁵ William J. Davey, *Proposals for Improving the Working Procedures of WTO Dispute Settlement Panels*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round : WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 27.

¹⁶⁶ Thomas Cottier – *Proposals for Moving from Ad hoc Panels to Permanent WTO Panelists*, Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round : WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 31-39.

¹⁶⁷ Přínosná v tomto ohledu je práce EU (European Communities, Contribution of the European Communities and its Member States to the Improvement of the WTO Dispute Settlement Understanding, TN/DS/W/1 z 13. března 2002), která identifikovala celkem 8 základních problémů, které by se stálými členy panelu odbouraly, těmi jsou: (i) odbourání problému s nacházením kvalifikovaných členů do panelu, (ii) kapacita panelistů řešit komplexnější záležitosti kvůli jejich větší odbornosti, (iii) snížení vyčerpání Odvolacího orgánu, stálý panel by byl méně přehlasován Odvolacím orgánem, (iv) zvýšení legitimacy panelů za účasti většího zapojení expertů z rozvojových zemí, (v) shoda mezi panelisty a AB by byla zajištěna společnými konzultacemi o řešení horizontálních problémů; (vi) zvýšení důvěryhodnosti a nezávislosti systému řešení sporů WTO, (vii) větší náklady na stálé členy panelů by v poměru k efektivitě jejich práce nemusely být nijak závratné, a (viii) konsistentní zajištění následování právních principů systému řízení sporů a zabránění neustálému odchylování.

¹⁶⁸ Např. Thajská vláda ve zprávě TN/DS/W/2.

orgánu, ale dokáží si představit menší reformy, které by měly vliv na zrychlení řízení u Odvolacího orgánu;¹⁶⁹

- změna funkčního období Odvolacího orgánu - zvýšit jej na 8 let bez možnosti znovuzvolení a namísto částečného pracovního úvazku by členové Odvolacího orgánu pracovali na plný¹⁷⁰ pracovní úvazek;
- stanovení přiměřené doby pro implementaci rozhodnutí před vynesením rozhodnutí tak, aby strany sporu přesně věděly, kolik času mají k dispozici a řízení se neprodužovalo o další řízení o stanovení přiměřené doby¹⁷¹, jiné názory jsou shovívavější a požadují, aby jednání o délce přiměřené doby bylo zahájeno ihned po přijetí rozhodnutí DSB¹⁷²;

(iii) Výkon rozhodnutí a zefektivnění procesu

Výkon rozhodnutí bývá často označován za výjimku v systému mezinárodního práva, protože rozhodnutí panelu, resp. Odvolacího orgánu je vynutitelné. Na druhé straně právní odborníci poukazují na skutečnost, že některé státy se velmi šikovně vyhýbají zjednání nápravy, a to až po dobu např. 3 let. Často bývají diskutovány návrhy, které by zajistily okamžitou nápravu a „motivovaly“ státy k dobrovolnému upuštění od porušování dohod. Níže uvedené návrhy patří mezi často diskutované, nicméně k jejich implementaci by byl potřeba souhlas členských

¹⁶⁹ Např. Debra P. Steger, *Improvements and Reforms of the WTO Appellate Body*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round: WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence): European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 41-49.

¹⁷⁰ To v podstatě již dnes členové dělají, takže materiálně by nešlo o velkou změnu. Na dané téma viz např. James Bacchus, *Table Talk: Around the Table of the Appellate Body of the World Trade Organization*, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, č. 4, Vol. 35, říjen 2002, str. 1021-1039.

¹⁷¹ Petros Mavrodís, *Proposals for Reform of Article 22 of the DSU*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round: WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence): European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 66-74.

¹⁷² Valerie Hughes, *Arbitration within the WTO*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round : WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005.

států a zde nelze počítat s velkými průmyslovými zeměmi, které „šikovně“ využívají systému.

Návrhy jsou:

- kauce na náhradu škody¹⁷³: kdyby porušující stát musel již na začátku řízení před panelem složit kauci, jistě by byl dostatečně „motivován“ k rychlému vyřešení stížnosti a ke sjednání nápravy. Určitý problém by však mohl vzniknout při stanovení výše kauce a vymáhání složení této kauce¹⁷⁴;
- zvýšená ochrana rozvojových zemí proti chronickým porušovatelům dohod a neplnění rozhodnutí¹⁷⁵;
- povinná kompenzace za následnou škodu¹⁷⁶ vzniklou nevykonáním rozhodnutí panelu/ Odvolacího orgánu: způsobená škoda se dnes vyčísluje pouze ze škody způsobené samotným protiprávním opatřením, následná škoda by celkovou škodu navýšila a mohla by motivovat státy implementovat rozhodnutí ihned, jak je vyneseno;
- výkon rozhodnutí panelu/ Odvolacího orgánu¹⁷⁷ národními soudy nebo mezinárodními soudy¹⁷⁸: snaha, aby se občané či právnické osoby mohly dožadovat splnění rozhodnutí

¹⁷³ William J. Davey, *Proposals for Improving the Working Procedures of WTO Dispute Settlement Panels*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round : WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 28.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Joost Pauwelyn, *Proposals for Reforms of Article 21 of the DSU*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round : WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str.50-64.

¹⁷⁶ Petros Mavrodís, *Proposals for Reform of Article 22 of the DSU*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round : WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 66-74.

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 66-74.

¹⁷⁸ V daném kontextu jsou zajímavá některá rozhodnutí Evropského soudního dvora, soud se převážně vyjadřoval negativně vůči přímé aplikaci WTO práva u Evropského soudního dvora. Nicméně *ad hoc* pro jednotlivé případy existovaly výjimky, např v roce 2003 v názoru Generálního advokáta Siegberta Albera, Tisková zpráva z 15. května 2003, ve které se Generální advokát vyslovuje pro možnost požadovat po Evropském společenství škodu za neimplementaci rozhodnutí DSB, Generální advokát přímo stanoví: „...*recognition of a damages claim in such cases is in line with the case-law on failure to fulfil obligations and the liability of the Member States for non-implementation of Community law*“

DSB. Daný návrh je poměrně reálný, protože pokud společnosti vznikne určitá vyčíslitelná škoda tím, že její vláda přijala opatření v rozporu s právem WTO anebo cizí země přijala opatření proti dovozu určité komodity, kterou tam společnost vyváží, měla by být schopna domoci se náhrady škody u dané vlády. Dnes již tento systém funguje v rámci Smlouvy o volném obchodu mezi Kanadou a Chile;

- vyčíslení škody pro stanovení přiměřených protiopatření od okamžiku přijetí protiprávního opatření do okamžiku implementace rozhodnutí¹⁷⁹: škoda by se tedy vyčíslovala retroaktivně a celková škoda způsobená protiprávním opatřením by se navýšila;
- pověření k přijetí protiopatření¹⁸⁰: v nezbytných případech by stát mohl na základě pověření DSB podniknout protiopatření.

(iv) Rozvojové země

Již dnes Ujednání o řešení sporů obsahuje mnoho ustanovení, která jsou specifická a zaměřená na zvýšenou ochranu rozvojových zemí. Nicméně dopady opatření, která porušují právo WTO, mají často mnohem větší vliv na rozvojové země než na země průmyslové. Je snaha:

- aby rozvojovým zemím bylo poskytnuto rozsáhlejší školení¹⁸¹ a podpora, aby mohly hájit svá práva u DSB;

(Case C-6/90 Francovich, judgment of 19 November 1991). In addition he states that there is a fundamental right to freedom of economic activity and that it is unfair to deny a citizen a damages claim where the Community legislature, through its inaction, has continued to maintain a state of affairs contrary to WTO law for a period of four years after the expiry of the period allowed for implementation of the DSB recommendation, and thereby further unlawfully restricted the fundamental rights of the citizen."

¹⁷⁹ Petros Mavrodís, *Proposals for Reform of Article 22 of the DSU*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round : WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 66-74.

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 66-74.

¹⁸¹ Frieder Rossler, *Special and Differential Treatment of Developing Countries under the WTO Dispute Settlement System*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round : WTO*

- aby byla poskytnuta zvýšená ochrana rozvojovým zemím proti chronickým porušovatelům dohod a neplnění rozhodnutí¹⁸²;
- o vytvoření fondu, z něhož by se financovala podpora rozvojových zemí při řízeních u DSB¹⁸³: zatím to však vypadá, že daný návrh v blízké době implementován nebude.
- přijmout povinnost zavést stádium řízení dobrých služeb, zprostředkování anebo smířčí řízení¹⁸⁴.

2.3.6 Formy stížností

Článek 26 Ujednání o řešení sporů rozeznává dva základní typy stížností. Jsou to (i) stížnosti o neporušení dle čl. XXIII odst. 1 písm. b) GATT 1994 a (ii) stížnosti o porušení dle čl. XXIII odst. 1 písm. c) GATT 1994. GATT 1994 však převzal všech 6 typů stížností z GATT 1947. To i navzdory skutečnosti, že některé zatím nebyly státy nikdy využity. Dále jsou některá speciální ustanovení smluv, jež rozšiřují tento výčet. Příkladem může být čl. XXIV odst. 7 GATT 1994, týkající se sporů o vyrovnání plateb, anebo čl. XXIV odst. 7 GATT 1994, týkající se sporů o prozatímních opatřeních o celní unii nebo o zóně volného obchodu.

Článek XXIII odst.1 stanoví tři základní typy stížností, a to (i) stížnost pro porušení¹⁸⁵, (ii) stížnost pro neporušení¹⁸⁶ a (iii) tzv. situační stížnost¹⁸⁷. Stížnost pro neporušení je situace,

decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005.

¹⁸² Joost Pauwelyn, Proposals for Reforms of Article 21 of the DSU, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): Developing countries in the Doha Round : WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str.50-64.

¹⁸³ Frieder Rossler, Special and Differential Treatment of Developing Countries under the WTO Dispute Settlement System, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): Developing countries in the Doha Round : WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005.

¹⁸⁴ Julio Antonio Lacarte, Policy Conclusions (2002), v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): Developing countries in the Doha Round : WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005.

kdy stát přijme opatření, které výslovně nebo účelově neporušuje některé ustanovení dohod. Stížnost pro porušení je naopak stížností, kde stát přijme opatření, které výslovně porušuje ustanovení některé z dohod, ale v důsledku zavedení tohoto opatření vzniká jinému státu škoda, a to v podobě snížení výhod nebo úplného zrušení výhod, jichž daný stát požívá na základě dohod WTO. Třetím typem je tzv. situační stížnost¹⁸⁸, což je pojistka proti situaci, kdy by některý stát utrpěl újmu anebo by některý z cílů stanovených dohodami WTO byl zrušen nebo by jej nebylo možné v budoucnosti dosáhnout kvůli jednání státu/-ů nebo jejich opatřením, která se nedala předvídat, když státy přijímaly text dohod; v podstatě jde o pojistnou klauzuli.

Každá z těchto stížností rozeznává dvě příčiny vzniku, a to (i) zrušení nebo snížení výsad nebo práv poskytovaných dohodami WTO nebo (ii) překážka dosažení jakéhokoliv cíle stanoveného dohodami WTO. Vzájemnou kombinací dosáhneme 6 možných stížností, které státy mohou podávat k DSB. Ať již stížností dle GATT 1947 nebo GATT 1994, téměř 90% všech stížností z celkem 250 bylo podáno pro porušení některého z ustanovení dohod WTO, které mělo za následek snížení či úplné zrušení výhod nebo výsad jiného státu/ostatních států.¹⁸⁹ Další 20% stížností jsou tzv. stížnosti pro neporušení, které však mají za následek snížení či úplné zrušení výhod nebo výsad jiného státu/ostatních států.¹⁹⁰ Zajímavé je, že v minulosti byly podány jen tři stížnosti z důvodu negace cílů stanovených dohodami, avšak DSB nikdy

¹⁸⁵ Čl. XXIII odst. 1 písm a) GATT 1994.

¹⁸⁶ Čl. XXIII odst. 1 písm b) GATT 1994.

¹⁸⁷ Čl. XXIII odst. 1 písm c) GATT 1994.

¹⁸⁸ Z angl. *situation complaint*.

¹⁸⁹ Ernst- Ulrich Petersmann, *The GATT/WTO Dispute Settlement System*, International Law, International Organization and Dispute Settlement, Kluwer Law International, 1. vydání 1998, str. 74. Ke dni podání této disertační práce se číslo všech projednaných stížností zvýšilo na 427, nicméně poměr 90/10 se nezměnil, více viz http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_current_status_e.htm.

¹⁹⁰ Tamtéž.

nedospělo k rozhodnutí z tohoto důvodu; tudíž veškeré stížnosti buď byly překvalifikovány nebo nebylo shledáno porušení.¹⁹¹

Graficky můžeme znázornit druhy stížností takto¹⁹²:

<i>„Jestliže kterákoli smluvní strana dospěje k názoru, že</i>		
Příčiny stížnosti	rušena nebo zmenšena jakákoli výhoda plynoucí pro ni přímo nebo nepřímo z této Dohody ¹⁹³ , nebo	dosažení kteréhokoli cíle této Dohody bylo ztíženo tím, že
jako následek		
„stížnost pro porušení“	a) některá jiná smluvní strana neplní své závazky podle této Dohody, nebo že	
„stížnost pro neporušení“	b) některá jiná smluvní strana uplatňuje opatření bez ohledu na to, zda je nebo není v rozporu s ustanoveními této Dohody, nebo že	
„situační stížnost“	c) existuje jakákoli jiná situace...”	

Článek 26 odst. 1 a 2 Ujednání o řešení sporů dále stanoví náležitosti stížností dle čl. XXIII odst.1 písm. b) a c) GATT 1994. Stěžovatel u stížností pro neporušení musí prokázat:

- (i) odůvodnění každého opatření, na základě něhož došlo k újmě jiného státu a které není ve výslovném rozporu s ustanovením z kterékoliv dohody: tím se zde myslí prokázání 3 základních prvků

→ specifikace výsady, která opatřením byla snížena nebo úplně zrušena; a

¹⁹¹ Ernst- Ulrich Petersmann, The GATT/WTO Dispute Settlement System, International Law, International Organization and Dispute Settlement, Kluwer Law International, 1. vydání 1998, str. 74. Ke dni podání této disertační práce se číslo všech projednaných stížností zvýšilo na 427, nicméně poměr 90/10 se nezměnil, více viz. http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_current_status_e.htm.

¹⁹² Tamtéž, str. 73.

¹⁹³ GATT 1994.

→ specifikace opatření státu, které danou situaci zapříčinilo; a

→ prokázání příčinné souvislosti mezi oběma výše stanovenými body.¹⁹⁴

Dané ustanovení bývá různě vykládáno panely/Odvolacím orgánem v jednotlivých rozhodnutích. Termín „výsada“ bývá interpretován jako možnost zajištění lepšího přístupu na trh¹⁹⁵ anebo celní výhoda¹⁹⁶. „Snížení“ nebo „zrušení výsady“ naopak bývá interpretováno jako frustrace anebo nedosažení rozumných očekávání (z angl. „reasonable expectations“)¹⁹⁷. Naopak přijaté „opatření“ může spočívat ve speciálním jednání strany¹⁹⁸ anebo i v zanedbání určité činnosti¹⁹⁹. Příčinná souvislost – prokazuje se, zda stát, který přijal určité opatření, má potenciál nebo určitou možnost případným opatřením zrušit nebo snížit výhody jiného státu, avšak daná skutečnost se neprojeví v objemu obchodů stěžovatele.²⁰⁰

- (ii) odůvodnění opatření, které není v rozporu s kterýmkoliv ustanovením dohod, a tudíž není důvod pro jeho zrušení, ale jehož implementace znamená zrušení nebo znemožnění dosažení cíle stanoveného dohodami;

¹⁹⁴ Více o daných prvcích viz. Armin von Bogdandy, The Non-Violation Procedure of Article XXIII:2: Its Operational Rationale, *Journal of World Trade*, č.4, 1992, str. 101-108.

¹⁹⁵ GATT Panel Report, European Economic Community – Payments and Subsidies Paid to Processors and Producers of Oilseeds and Related Animal-Feed Proteins, L/6627, adopted 25 January 1990, BISD 37S/86, čl. 148.

¹⁹⁶ Working Party Report, The Australian Subsidy on Ammonium Sulphate, GATT/CP.4/39, adopted 3 April 1950, BISD II/188, čl.10; dále také v GATT Panel Report, Treatment by Germany of Imports of Sardines, G/26, adopted 31 October 1952, BISD 1S/53, čl. 16-17.

¹⁹⁷ GATT Panel Report, European Economic Community – Payments and Subsidies Paid to Processors and Producers of Oilseeds and Related Animal-Feed Proteins, L/6627, adopted 25 January 1990, BISD 37S/86, čl. 150, dále také viz. T.L. Chua, Reasonable Expectations and Non-Violation Complaints in GATT/WTO Jurisprudence, *World Trade Journal*, č. 32 z roku 1998.

¹⁹⁸ Tamtéž, čl. 154.

¹⁹⁹ Panel Report, Treatment by Germany of Imports of Sardines, G/26, adopted 31 October 1952, BISD 1S/53, čl. 16.

²⁰⁰ GATT Panel Report, European Economic Community – Payments and Subsidies Paid to Processors and Producers of Oilseeds and Related Animal-Feed Proteins, L/6627, adopted 25 January 1990, BISD 37S/86, čl. 150-152. Jak vyplývá z výše uvedeného, státy prokazují potenciál ovlivnit obchod, ale už nemusí prokazovat vliv na výši obchodů: čl. 150-152 rozhodnutí.

- (iii) strany mohou k vyčíslení škody, jež nastala implementací takového opatření, využít arbitrážního řízení²⁰¹, výsledek arbitráže však není pro strany sporu závazný;
- (iv) bez ohledu na ustanovení čl. 22 odst. 1 Ujednání o řešení sporů se mohou strany dohodnout na vzájemné kompenzaci za způsobenou škodu. Tudiž porušující strana nemusí opatření zrušit nebo změnit, ale postačí, pokud se dohodne se stěžovatelem na přiměřeném zadostiučinění. Toto zadostiučinění může spočívat i ve formě finanční kompenzace. Právní odborníci i přes veškeré výhrady k tomuto druhu stížností oceňují tlak takovýchto stížností na porušující stranu, aby se dohodla na kompenzacích.²⁰²

V případě tzv. situačních stížností je požadavkem pouze odůvodnění stížnosti. Pokud však panel během řízení shledá, že jsou dotčena i jiná ustanovení, popř. stížnost by mohla být překvalifikována na jinou stížnost, musí připravit zprávu o daných zjištěních a podat ji DSB.

²⁰¹ V souladu s čl. 21 Ujednání o řešení sporů.

²⁰² Mitsuo Matsushita, Th. Schoenenbaum, P. Mavrodís, *The World Trade Organization: Law, Practice and Policy*, Oxford 2003, str. 35.

KAPITOLA III. PRÁVNÍ PRINCIPY

Panely i Odvolací orgán se v minulých rozhodnutích často odvolávaly na principy a zásady, které buď přímo vyplývají z dohod, popř. GATT 1947, nebo jsou prostřednictvím ustanovení čl.3 odst.2 Ujednání o řešení sporů „vtaženy“ do práva WTO z práva mezinárodního anebo z vnitrostátního práva států sporu. Během posledních padesáti let rozhodovací praxe byly orgány DSB schopny rozvinout téměř konzistentní interpretaci jednotlivých právních termínů, které jsou dnes panely/Odvolacím orgánem následovány a mohou tak ovlivnit výsledek sporu. Z tohoto důvodu je tato kapitola věnována právě těmto procesním a hmotněprávním principům uplatňovaným v řízení před DSB. Tato kapitola se věnuje jednotlivým principům bez analýzy, zdali jde o obecné zásady právní²⁰³, principy mezinárodního práva²⁰⁴ anebo jen obecně platná pravidla²⁰⁵.

Pro účely této práce vycházím z dělení prof. Joosta Pauwelyna, který dělí všeobecné principy práva na 4 základní skupiny²⁰⁶:

- (1) Základní principy²⁰⁷: jsou to základní pravidla, jejichž pomocí jsou soudní a kvasisoudní orgány schopny vyplňovat mezery v právu. Příkladem může být zásada *pacta sunt servanda*.²⁰⁸

²⁰³ Obecné zásady právní uznávané civilizovanými národy jsou uznávány za pramen mezinárodního práva dle čl. 38 písm. c) Statutu mezinárodního soudního dvora, vyhlášené ve Sbírce zákonů pod číslem 30/1947 Sb.; jde v podstatě o skupinu hmotněprávních pravidel, jež pramení z vnitrostátní úpravy států – více Č.Čepelka, P. Šturma, Mezinárodní právo veřejné, Eurolex, 2003, 1. vydání, str. 142 a násl.; Harald Christian Scheu, Úvod do Mezinárodního práva veřejného, Auditorium, 1. vyd, 2010, str. 27 a násl.

²⁰⁴ Principy mezinárodního práva definuje např. prof. Čepelka jako (i) přirozenoprávní postuláty, (ii) zobecnění doktrinárního výkladu pozitivních právních partikularismů; (iii) doktrinární záznam o výkladu obecného mezinárodního práva; (iv) zobecnění doktrinárního výkladu mezinárodního práva; (v) zobecnění vyjadřovacích potřeb mezinárodního společenství a (vi) zobecnění shodných vnitrostátních obsahových prvků – Čepelka, David, Úvod do teorie mezinárodního práva, Univerzita J.E. Purkyně, Brno, 1983, str. 100-107.

²⁰⁵ Např. *pacta sunt servanda*, více na dané téma Č.Čepelka, P. Šturma, Mezinárodní právo veřejné, Eurolex, 2003, 1. vydání, str. 142.

²⁰⁶ Pauwelyn, Joost, Conflict of norms in public international law : how WTO law relates to other rules of international law, Cambridge University Press, 2004, str. 125.

²⁰⁷ Martti Koskenniemi, General Principles: Reflection on Constructionist Thinking in International law, Oikevstiede-Jurisprudentia, 1985, str. 133.

- (2) Principy tzv. *in foro domestico*²⁰⁹: jde o většinou procesní principy, které byly do mezinárodního práva přeneseny z vnitrostátního práva členských států. Příkladem mohou být principy týkající se jurisdikce, důkazního břemene anebo např. *res judicata*. Další, i když poměrně menší část těchto principů, tvoří principy týkající se smluvního práva a odpovědnosti. Někteří autoři sem řadí i základní lidská práva, jejichž dodržování a ochrana je základním pravidlem každé civilizované společnosti.²¹⁰
- (3) Principy přenesené z mezinárodního práva mimo rámec WTO: příkladem mohou být principy práva na sebeurčení, sebeobranu, rovnost států, povinnost nezasahovat do suverenity jiných států, apod.²¹¹
- (4) Principy vycházející z právní logiky: jsou to principy, které níže rozebírám pod kapitolou logické metody interpretace. Jsou to tudíž metody právní logiky, jako jsou například principy *lex posterior derogat priori*, *lex specialis derogat generalis*, *expressio unius est exclusio alterius*²¹². Někteří autoři sem řadí i principy ekvity.²¹³

Sic právní principy vyjadřují vyšší hodnoty²¹⁴, jsou posuzovány jako tzv. druhotné prameny práva²¹⁵. Soud tudíž může aplikovat právní principy až poté, co daná záležitost není upravena

²⁰⁸ Sir Gerald Fitzmaurice, *Some Problems Regarding the Formal Sources of the International Law*, Symbolae Verzijl, Nijnhoff Publishers, 1953, str. 133.

²⁰⁹ Pauwelyn, Joost, *Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law*, Cambridge University Press, 2004, str. 125.

²¹⁰ Tamtéž, str. 126.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Když je jedna věc výslovně uvedena, tak to vylučuje druhou věc, např. výslovné ujednání stran vylučuje dispozitivní ustanovení smlouvy.

²¹³ MSD v případě Tuniska proti Libyi ve věci Kontinentálního šelfu potvrdil, že „*právní koncept ekvity jako všeobecný princip je právně aplikovatelný stejně jako právo.*“ ICJ Reports 1982, čl. 71.

²¹⁴ B. Cheng, *General Principles of Law as Applied by International Courts and Tribunals*, Stevens, 1953, str. 393: „*From the judicial point of view, the superior value of general principles of law over customs and treaties cannot be denied: for these principles furnish the juridical basis of treaties and customs and govern their interpretation and application.*“

²¹⁵ Č.Čepelka, P. Šturma, *Mezinárodní právo veřejné*, Eurolex, 2003, 1. vydání, Str. 142.

smlouvami a také obyčejem. Současně právní principy jsou velmi obecné, takže bychom je mohly považovat za *lex generalis*.²¹⁶

Častým problémem může být pohlížení na určitý princip, který současně naplňuje atributy obyčaje. Pokud jde o vztah obyčaje a právních principů, tak důležitým rozhodnutím v dané věci byl případ Práva průchodu mezi Portugalskem a Indií.²¹⁷ V daném případě se MSD vyjádřil, že „pokud soud zjistí, že státy mezi sebou aplikují určité chování, které považují za závazné, musí soud k takovému chování přihlížet již z důvodu stanovení práv a povinností. Takovéto zvláštní chování je důležitější než všeobecný princip.“²¹⁸

Právní principy jsou velmi důležité pro (i) vyplňování možných mezer ve smlouvách, popř. mezer v rámci mezinárodního práva veřejného a/nebo (ii) jako instrument²¹⁹, jímž soudy mohou reagovat na vývoj změn ve společnosti.²²⁰ Tento limit je důležitý z hlediska aplikace právních principů DSB, viz níže.

HMOTNĚPRÁVNÍ PRINCIPY

3.1 *Bona fides*

Bona fides neboli dobrá víra je princip mezinárodního i soukromého práva. Právo WTO obsahuje princip dobré víry např. při smírčím řízení, kdy je kladen požadavek na strany sporu,

²¹⁶ Pauwelyn, Joost, Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law, Cambridge University Press, 2004, str. 129.

²¹⁷ Portugalsko vs. Indie o právo průchodu.

²¹⁸ ICJ Reports 1960, str. 40.

²¹⁹ Již v roce 1960 Wilfried Jenks ve své knize The Proper Law of International Organizations, Londýn 1962, str. 259-260 poznamenal: „Neither agreement nor practice, even in the widest sense can, however, provide sufficient vigorous seeds of growth to enable the law to cope with new problems pressing for solution as the result of the activities of the international organisations. Legal principles therefore has an indispensable part to play in the development of the proper law of international organisations and its assimilation into the general body of international law.“

²²⁰ Pauwelyn, Joost, Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law, Cambridge University Press, 2004, str. 130.

aby spolu jednaly v dobré víře za účelem rychlého vyřešení sporu.²²¹ Podobně se strany mají chovat při konzultacích, které předchází sestavení panelu.²²²

Dobrá víra ale má i své místo v judikatuře panelů, resp. Odvolacího orgánu. Rozhodovací orgány, prostřednictvím čl. 3.2 Ujednání o řešení sporů, inkorporovaly do práva WTO právní zásadu *bona fides* z Vídeňské úmluvy. Tato inkorporace znamenala rozdílný náhled na řešení určitých případů, které se dříve řešily pouze s ohledem na text jednotlivých dohod, nově panely/Odvolací orgán odkazují na dobrou víru stran. Vznikají tudíž zcela ojedinělá rozhodnutí. Panely a Odvolací orgán rozvinuly judikaturu týkající se dobré víry na několik principů pocházejících z Vídeňské úmluvy o smluvním právu: (i) *pacta sunt servanda*, (ii) zásadu vyjednávat smlouvy v dobré víře, (iii) implementace závazků států v dobré víře, (iv) zákaz zneužití práva (*abus de droit*) a již výše zmiňovaný (v) princip překážky projednávané věci, resp. již rozhodnuté věci²²³.

3.1.1 Judikatura o výkladu práva WTO v dobré víře

Výjimky z dohod se zpravidla vykládaly restriktivně, s ohledem na cíl dohody a dopad na vnitřní ekonomiku státu. Zohledňovalo se, zda stát splňuje veškeré požadavky na výjimku stanovenou v příslušné dohodě. Bylo určitým překvapením, když Odvolací orgán zaujal nové stanovisko k výjimce z čl. XX GATT 1994, kdy prohlásil tento článek za jeden z článků, které v sobě obsahují dobrou víru.²²⁴ Odvolací orgán v daném případě shledal již porušení daného ustanovení z hlediska dobré víry, takže k testu, zdali výjimka splňuje náležitosti stanovené v čl. XX písm. a)-j) GATT 1994, ani nepřistoupil. Dále rozvedl princip *bona fides* i na princip zákazu zneužití práva.²²⁵

²²¹ Čl. 3 odst. 10 Ujednání o řešení sporů.

²²² Čl. 4 odst. 3 Ujednání o řešení sporů.

²²³ Litispendence a popř. res iudicata, to je však již procesněprávní princip.

²²⁴ United States – Import Prohibition of Certain Shrimps and Shrimps Products, Report of the Appellate Body (AB-1998-4), z 12. 10. 1998, WT/DS58/R, čl. 157.

²²⁵ Tamtéž, čl. 151.

V dalším případě posuzoval dle dobré víry opatření, která státy přijaly na základě dohody SPS. Dobrá víra měla státům pomoci najít nejrozumnější hledisko mezi vyhodnocením rizik a sanitárními opatřeními.²²⁶ Odvolací orgán tímto rozhodnutím rozšířil podmínky pro posuzování souladu přijatého opatření s dohodou SPS. Vyslovil názor, že vládní jednání musí prokazovat, že bylo učiněno v dobré víře. Tudíž nestačí, aby stát naplnil podmínky pro výjimky z dohod, ale navíc musí prokázat, že jakákoliv opatření, která přijal, učinil v dobré víře. Takovéto rozhodnutí je zlomové, protože uvádí státy pod větší tlak tím, že musí umět prokázat nejen požadavky stanovené dohodou, ale musí prokázat dobrou víru. I přes skutečnost, že dobrá víra je dnes principem inkorporovaným do většiny právních řádů, požadavek prokázání jednání v dobré víře může znamenat pro státy větší administrativní a finanční zátěž. Na druhé straně takovéto rozhodnutí pomůže státům naplnit požadavky na oprávněnost výjimky a vyhnout se tak komplikovanému až vědeckému prokazování a zdůvodňování přijatých opatření.²²⁷

3.1.2 Judikatura o jednání v dobré víře

Zajímavým rozhodnutím je případ *US-Combed Cotton*²²⁸, ve kterém Odvolací orgán požaduje po státech, aby jednaly vždy v dobré víře a pokud se v budoucnu změní podmínky, aby reagovaly na danou změnu v dobré víře. Přesněji se daný rozsudek zabýval skutečností, že pokud se změní podmínky, které existovaly v okamžiku přijetí opatření, stát dané opatření musí v dobré víře zrušit. Odvolací orgán zde reagoval na vnitřní vyšetřování úřadů v USA, které provedly novou kontrolu slučitelnosti opatření se zákony a zjistily, že již pominuly důvody pro toto opatření. Odvolací orgán apeloval na státy, že je jejich povinností, aby

²²⁶ EC - Measures concerning Meat and Meat Products (Hormones), Appellate Body Report (AB-1997-4), ze dne 16.1.1998, WT/DS26/AB/R, WT/DS48/AB/R, odst. 194.

²²⁷ Právní odborníci hovoří o vyrovnané interpretaci z důvodu zavedení principu dobré víry: Marion Panizzon, *Good Faith in the Jurisprudence of the WTO: The Protection of Legitimate Expectations, Good Faith Interpretation and Fair Dispute Settlement*, Hart Publishing, Oxford, 2006, str. 54.

²²⁸ United States – Transitional Safeguard Measures on Combed Cotton Yarn from Pakistan, Appellate Body Report (AB-2001-3) z 8.10.2001, WT/DS192/AB/R.

jednaly vždy v dobré víře a pokud důvody pro opatření pominuly, aby jej zrušily²²⁹, nicméně nestanovil žádnou sankci. Tudíž pokud stát tak neučiní dobrovolně, nehrozí mu ani sankce ani není stanoven další postup pro případ, že stát opatření ponechá v platnosti. Tímto zůstalo rozhodnutí neúplné a otevřené k dalšímu výkladu v budoucnosti.

Zajímavá je judikatura týkající se antidumpingových opatření. Prvním z těchto rozhodnutí bylo rozhodnutí ve věci *US - Carbon Steel*²³⁰, ve které se poprvé zabýval jak panel, tak Odvolací orgán otázkou vedení vyšetřování o opatřeních z hlediska antidumpingových zákonů nebo mezinárodních dohod. Odvolací orgán stanovil dva základní požadavky, jimiž se musí vyšetřovací orgány řídit:

(i) rozumnou mírou vyšetřování v souladu s čl. 2 a 5 Přílohy č. II dohody ADA²³¹; a

(ii) objektivním vyšetřováním s ohledem na čl. 3.1 dohody ADA a Přílohu č. II dohody ADA.

Státy oponovaly, že na základě tohoto rozhodnutí se jim zvýší náklady na vyšetřování a zajišťování důkazů a tyto náklady budou nepřiměřené k výsledkům zjištění.²³² Odvolací orgán odmítl tato tvrzení z důvodu důležitosti implementace těchto principů s ohledem na právní princip *bona fides*.²³³ Na dané rozhodnutí navázalo rozhodnutí ve věci *Egypt – Steel*

²²⁹ Tamtéž, čl. 81: „*There is no need for the purpose of this appeal to express a view on the question whether an importing Member would be under an obligation, flowing from the "pervasive" general principle of good faith that underlies all treaties, to withdraw a safeguard measure if post-determination evidence relating to pre-determination facts were to emerge revealing that a determination was based on such a critical factual error that one of the conditions required by Article 6 turns out never to have been met.*”

²³⁰ United States – Imposition of Countervailing Duties on Certain Hot-rolled Carbon Steel Products Originating in the United Kingdom, Report of Appellate Body (AB-2000-1) ze dne 5.10.2000, WT/DS138/AB/R.

²³¹ Účelem vyšetřování nemá být nadměrné obtěžování vyvážejícího státu orgány států, kam zboží dováží.

²³² Tamtéž, čl. 11.

²³³ Tamtéž, čl. 101: „*We note, however, that paragraph 2 of Annex II authorizes investigating authorities to request responses to questionnaires in a particular medium (for example, computer tape) but, at the same time, states that such a request should not be "maintained" if complying with that request would impose an "unreasonable extra burden " on the interested party, that is, would "entail unreasonable additional cost and trouble ". This provision requires investigating authorities to strike a balance between the effort that they can expect interested parties to make in responding to questionnaires, and the practical ability of those interested parties to comply fully with all demands*

*Rebar*²³⁴, ve kterém se panel vyjádřil k otázce nutnosti poskytnout součinnost vyšetřujícím orgánům²³⁵ Dalšími rozhodnutími v daném kontextu jsou převážně spory, které se týkají vývozu těžkého průmyslu do Spojených Států.²³⁶

Následně rozvedl panel své teze o dobré víře i v rozhodnutí týkajícího se duševního vlastnictví TRIPS a vyvážení práv a povinností při implementaci dohody TRIPS.²³⁷

3.1.3 Judikatura o *Pacta sunt servanda*

Včlenění pravidla „smlouvy se mají dodržovat“ do práva WTO opřely panel a Odvolací orgán o dvě různá zdůvodnění:

- (i) prvním je čl. 26 Vídeňské Úmluvy o smluvním právu, která tento princip kodifikuje a která přes čl. 3.2 Ujednání o řešení sporů byla implementována do práva WTO, a

made of them by the investigating authorities. We see this provision as another detailed expression of the principle of good faith, which is, at once, a general principle of law and a principle of general international law, that informs the provisions of the Anti-Dumping Agreement, as well as the other covered agreements. This organic principle of good faith, in this particular context, restrains investigating authorities from imposing on exporters burdens which, in the circumstances, are not reasonable.”

²³⁴ Egypt – Definitive Anti-Dumping Measures on Steel Rebar from Turkey, Panel Report, z 8.8.2002, WT/DS211/R.

²³⁵ „...information that is of a very high quality, although not perfect, must not be considered unverifiable solely because of its minor flaws, so long as the submitter has acted to the best of its ability. That is, so long as the level of good faith cooperation by the interested party is high, slightly imperfect information should not be dismissed as unverifiable.” tamtéž, čl. 7.161.

²³⁶ Např. United States – Definitive Safeguard Measures on Import of Certain Steel Products, Panel Report z 11.7.2003, WT/DS248/R, WT/DS249/R, WT/DS251/R, WT/DS252/R, WT/DS253/R, WT/DS254/R, WT/DS258/R, WT/DS259/R, United States – Sunset Review of Anti-Dumping Duties on Corrosion-Resistant Carbon Steel Flat Products from Japan, Panel Report z 14.8.2003, WT/DS244/R, anebo United States – Final Anti-Dumping Measures on Stainless Steel from Mexico, Panel Report ze dne 20.12.2007, WT/DS344/R.

²³⁷ „Agreement states that one of the objectives is that “[t]he protection and enforcement of intellectual property rights should contribute...to a balance of rights and obligations. We consider this expression to be a form of the good faith principle... An abusive exercise by a Member of its own treaty right thus results in a breach of the treaty rights of the other members and, as well, a violation of the treaty obligation of the Member so acting.” United States - Section 211 Omnibus Appropriation Act of 1998, Panel Report ze dne 6.8.2001, WT/DS176/R, čl. 8.57.

- (ii) druhým je odvolání se na legitimní očekávání států, které dle názoru panelů/Odvolacího orgánu tento princip obsahuje.

Příkladem rozhodnutí dle (i) může být případ tzv. Byrdova dodatku²³⁸, ve kterém Odvolací orgán přímo stanovil, že „*Article 26 of the Vienna Convention, entitled Pacta Sunt Servanda, to which several appellees referred in their submissions, provides that "[e]very treaty in force is binding upon the parties to it and must be performed by them in good faith.*“²³⁹

Mezi rozhodnutí dle (ii) patří například rozhodnutí ve věci *Korea-Public Procurement*²⁴⁰, kde požadavek *pacta sunt servanda* opřel panel o princip legitimního očekávání, diskutovaný již výše.²⁴¹

PROCESNÍ OPRÁVNĚNÍ STRAN

3.2 Práva třetích stran

Státy, jichž se spor také nějak dotýká anebo mají zájem přispět do diskuze, mají dvě možnosti, jak toho docílit:

- (i) první možností je účastnit se řízení, pokud ovšem prokáží „podstatný zájem na věci projednávané před panelem“²⁴². K tomuto existuje zajímavá judikatura týkající se interpretace „podstatného zájmu“. Ačkoliv by se mohlo zdát, že projednávaný případ musí přímo souviset s třetí stranou, např. zavedením exportních dotací, které přímo ovlivní i jiný stát než ten, který podal stížnost, není tomu tak. Odvolací orgán zaujal v dané věci

²³⁸ United States- Continued Dumping and Subsidy Offset Act of 2000, Appellate Body Report (AB-2002-7) ze dne 16.1.2002, WT/DS217/AB/R, WT/DS234/AB/R.

²³⁹ Tamtéž, čl. 296.

²⁴⁰ Korea- Measure Affecting Government Procurement, Panel Report z 1.5.2000, WT/DS163/R.

²⁴¹ „*The principle of pacta sunt servanda is expressed in Article 26 of the Vienna Convention in the following manner: "Every treaty in force is binding upon the parties to it and must be performed by them in good faith." It seems clear that good faith performance has been agreed by the WTO Members to include subsequent actions which might nullify or impair the benefits reasonably expected to accrue to other parties to the negotiations in question.*“ tamtéž, čl. 7.93 a čl. 7.94.

poměrně široký výklad, který umožňuje i státům, které by jen potencionálně mohly být projednávaným opatřením dotčeny, požádat o přistoupení do projednávaného řízení.²⁴³ Takovýto stát se může plně účastnit řízení, to znamená podávat písemná vyjádření a/nebo se účastnit ústních projednávání stížnosti. Nicméně vzhledem ke skutečnosti, že daný stát je tzv. třetí stranou a ne stěžovatelem či odpůrcem, nebudou se na něj vztahovat určitá specifická pravidla Ujednání o řešení sporů. Například pokud takovýto stát bude rozvojovou zemí, která je oprávněna mít jednoho člena panelu z rozvojové země, nebude se kvůli přistoupení třetí strany měnit kompozice panelu. Dále také třetí strana není oprávněna k odvolání, k tomu jsou oprávněny pouze strany sporu;

(ii) druhým způsobem účasti třetích stran na řízení je připojení své stížnosti k původně projednávané stížnosti.²⁴⁴ Tímto se třetí strana dostane do postavení hlavního stěžovatele a budou jí zaručena plná práva tak, jak stanoví Ujednání o řešení sporů, popř. jiná procesní ustanovení dohod. V tomto případě má panel, rozhodující hlavní stížnost, na výběr: pokud je to možné, sloučí všechny stěžovatele do stejného sporu²⁴⁵; naopak pokud to možné není, vyloučí nově přistoupivší stát do individuálního řízení. Takovéto řízení budou, pokud to je možné, vést v rámci původního panelu stejní členové panelu. V daném případě se bude třetí strana moci odvolat proti rozhodnutí panelu k Odvolacímu orgánu.

Otázka připuštění třetích stran do již projednávaných stížností je celkově problémová: na jedné straně stojí zájem, aby veškeré státy měly a mohly mít možnost hájit svá práva, pokud by daným rozhodnutím mohla být jejich práva dotčena²⁴⁶, na druhé straně stojí zájem rychle

²⁴² Čl. 10 odst. 2 Ujednání o řešení sporů.

²⁴³ EC- Ekvádor, Guatemala, Honduras, Mexico a USA, WT/DS27/AB/R z 25. 9. 1997, čl. 132.

²⁴⁴ Čl. 10 odst. 4 Ujednání o řešení sporů.

²⁴⁵ Čl. 9 odst. 1 Ujednání o řešení sporů.

²⁴⁶ Dotčena ve formě zrušení budoucích potencionálních očekávání, která jsou rozumná. Rozhodnutí panelu samozřejmě zavazuje pouze strany sporu, není však vyloučené, že pokud by stejný spor nastal v budoucnosti, panel/Odvolací orgán by nenásledoval svoje dřívější rozhodnutí.

a efektivně projednat stížnost, kterou by připouštění třetích stran mohlo zkomplikovat a zdržet. I z tohoto důvodu jsou odborníci často proti připuštění třetích stran k odvolání.²⁴⁷

3.3 *Amicus Curiae*

Amicus curiae jsou zprávy a vyjádření jiných osob než stran sporu (tedy stěžovatele/-ů, porušovatele/-ů a třetích stran). Jde o informace, které jsou důležité pro posouzení stížnosti. Často obsahují detailní rozbor faktů nebo i právních předpisů připravený z jiného hlediska, než jaké je hledisko stran sporu. Může jít například o sociální, kulturní, pracovní či enviromentální pohled, který strany sporu nerady prezentují, anebo pohled, který se v porovnání s ekonomickým hlediskem jeví podružný a méně významný.²⁴⁸

Hlavními argumenty pro *amicus curiae* jsou transparentnost řízení a otevření řízení většímu počtu osob.²⁴⁹ Tento princip je uplatňován také u jiných soudů, mezinárodních i národních, tudíž není důvod, proč by WTO mělo být výjimkou. Příkladem může být např. Evropský soud pro lidská práva („ECHR“), který v souladu s čl. 55 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv umožňuje přijmout vlastní procesní pravidla, například připuštění „jakékoliv dotčené osoby podat písemné vysvětlení o určitých věcech ve stanoveném čase“²⁵⁰.

²⁴⁷ William J. Davey, *Proposals for Improving the Working Procedures of WTO Dispute Settlement Panels*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round: WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 22.

²⁴⁸ Intan Murnira Ramli, *Development and the Rule of Law in the WTO: The case for Developing Countries and Their Use of Dispute Settlement Procedures*, Cameron May, 2008, str. 43.

²⁴⁹ Zajímavé z tohoto hlediska je ústní řízení konané při projednávání stížnosti USA a Kanady o pokračujícím přerušení ve věci EC - Hormones Dispute, konaných ve dnech 27.-28. září 2006 a 2.-3. října 2006 v Ženevě.

²⁵⁰ „Čl. 36 Úmluvy o ochraně lidských práv, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb.z. „1.Vysoká smluvní strana, jejímž státním příslušníkem je stěžovatel, má ve všech případech projednávaných před senátem nebo Velkým senátem právo předložit písemná vyjádření a účastnit se slyšení. 2. Předseda Soudu může v zájmu řádného výkonu spravedlnosti vyzvat každou Vysokou smluvní stranu, která není stranou v řízení, nebo každou dotčenou osobu, která není stěžovatelem, aby předložily písemná vyjádření nebo se účastnily slyšení.“ Více o rozhodnutích ECHR a *amicus curiae* viz. A. Lester, *Micus Curiae: Third – Party Interventions Before the European Court for Human Rights*, v F. Matcher (editor), *Protecting Human Rights: The European Dimension*, Studies in honour of Gerard J. Wiarda, Carl Heymann, 1988, str.341-51.

Hlavními argumenty proti jsou argumenty o prodlužování délky řízení²⁵¹, důvěrných informacích²⁵², nemožnosti stran vyjadřovat se k takto připuštěným zprávám včas²⁵³ anebo o „privátním jednání stran“, kde osoby, jež nejsou stranami sporu nebo třetími stranami, nemohou zasahovat do sporu²⁵⁴.

Zajímavým v dané věci je případ *US - Shrimp case*²⁵⁵, ve kterém panel odmítl *amicus curiae* neziskových organizací CMC a CIEL. Zprávu nakonec přijaly USA a připojily ji ke svému podání. Současně však v rámci odvolání Odvolací orgán odsoudil panel, který neaplikoval inkviziční princip stanovený v čl. 13 odst. 1 Ujednání o řešení sporů.²⁵⁶

Následně Odvolací orgán nabídl dvě možnosti, jak docílit, aby *amicus curiae* byly připouštěny:

(i) jako součást podání některé ze stran sporu²⁵⁷ anebo

(ii) přímo panelu podle čl. 13 odst. 1²⁵⁸ anebo Odvolacímu orgánu podle čl. 17 odst. 9²⁵⁹

Ujednání o řešení sporů.

²⁵¹ Wiliam J. Davey, *Proposals for Improving the Working Procedures of WTO Dispute Settlement Panels*, v Ernst-Ulrich Petersmann (editor): *Developing countries in the Doha Round: WTO decision-making procedures and negotiations on Trade in Agriculture and Services*, San Domenico di Fiesole (Florence) : European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2005, str. 22.

²⁵² Kanada - Measures Affecting the Export of Civilian Aircraft, Report of the Appellate Body (AB 1999) z 2.8.1999, WT/DS70/AB/R anebo US - German Steel CVD, Appellate Body Report (AB-2002-4), přijata dne 19.12.2002.

²⁵³ Tento případ nastal, když USA připojily zprávu neziskové organizace CMC a CIEL ke svému podání, Malajsie a Thajsko podaly stížnost k panelu o nepřípustnosti předložení této zprávy z důvodu nedostatečného času pro Thajsko a Malajsii k přípravě odpovědi – United States – Import Prohibition of Certain Shrimps and Shrimps Products, Report of the Appellate Body (AB-1998-4), z 12. 10. 1998, WT/DS58/R.

²⁵⁴ General Council Meeting dne 22.11.2000, WT/GC/38.

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ Tamtéž, čl. 104.

²⁵⁷ European Communities – Trade Description of Sardines, Report of the Appellate Body (AB-2002-3) ze dne 26.9.2002, WT/DS231/AB/R, čl. 156-157.

²⁵⁸ Tamtéž, čl. 156.

²⁵⁹ United States – Imposition of Countervailing Duties on Certain Hot-rolled Carbon Steel Products Originating in the United Kingdom, Report of Appellate Body (AB-2000-1) ze dne 5.10.2000, WT/DS138/AB/R, čl. 36-42.

Hmotněprávní náležitosti zpráv Odvolací orgán dále rozvedl v případě *EC - Asbestos*²⁶⁰, ve kterém Odvolací orgán stanovil: aby *amicus curiae* byly připuštěny, musí splňovat tyto podmínky:

(i) stručný obsah o max. 20 stranách a

(ii) neopakovat tvrzení stran.

Dále Odvolací orgán v daném rozhodnutí potvrdil dřívější praxi, dle které je zcela na rozhodnutí panelu a Odvolacího orgánu, zda *amicus curiae* připustí či nikoliv. Praxe poukazuje i na možnost připuštění jen části *amicus curiae*. Tato situace nastala v již zmiňovaném případě *EC – Sardines case*, ve kterém Odvolací orgán odmítl *amicus curiae* privátní osoby, ale akceptoval *amicus curiae* Maroka.²⁶¹

3.4 Inkviziční princip

Ustanovení čl. 13 odst. 1 Ujednání o řešení sporů stanoví, že panel se může obrátit na experty anebo skupinu expertů za účelem doplnění faktů anebo odborné analýzy pro daný spor. Na rozdíl od Odvolacího orgánu jsou panely nezávislé na podání stran, ba naopak jsou odpovědné za provedení veškerých šetření a zajištění si odborných zpráv tak, aby mohly objektivně rozhodnout.

Stěžejním rozhodnutím v daném případě je stížnost *Canada – Export of Civilian Aircrafts*.²⁶²

V daném sporu šlo o dotace Kanady na vývoz civilních letadel vyráběných v Kanadě. Dané dotace shledala Brazílie jako porušující dohodu SCM. Panel vyzval Kanadu, aby předložila určité informace, týkající se předmětných dotací. Kanada odmítla poskytnout informace

²⁶⁰ European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products, Report of the Appellate Body (AB-2000-11) ze dne 22.11.2000, WT/DS135/AB/R, čl. 51-52.

²⁶¹ European Communities – Trade Description of Sardines, Report of the Appellate Body (AB-2002-3) ze dne 26.9.2002, WT/DS231/AB/R, čl. 153-170.

²⁶² Kanada - Measures Affecting the Export of Civilian Aircraft, Report of the Appellate Body (AB 1999) z 2.8.1999, WT/DS70/AB/R.

z důvodu obchodního tajemství. Strany sporu a panel podepsaly dohodu o mlčenlivosti, ale ani po jejím podpisu Kanada nezodpověděla dotazy panelu. Panel tedy rozhodl pouze na základě informací, které měl k dispozici. Proti tomu se odvolala Brazílie a Odvolací orgán podpořil Brazílii tím, že odsoudil jednání panelu, protože „panel si měl zajistit informace, pokud jedna ze stran sporu bezdůvodně odmítala spolupráci“²⁶³.

Odvolací orgán potvrdil toto stanovisko ve sporu *US – Measures on Import of Wheat Gluten*²⁶⁴, ve které Odvolací orgán stanovil: „panel a Odvolací orgán mohou za určitých podmínek dospět k odlišným závěrům, pokud strany nespolupracují“.²⁶⁵

3.5 Důkazní břemeno

Důkazní břemeno má vždy stěžovatel. Stěžovatel musí označit (i) ustanovení dotčené dohody/dohod, (ii) opatření, která porušují dohody, resp. která neporušují, ale potencionálně by mohla negativně ovlivnit cíle WTO, a (iii) příčinnou souvislost mezi (i) a (ii).

Státy se v určitých případech snažily přesunout důkazní břemeno na potencionálního porušovatele. Například v případě *EC - Hormon case*²⁶⁶ panel přesunul důkazní břemeno na Evropské společenství, které je porušovatelem v daném případě. Důvodem bylo opatření, které Evropské společenství přijalo a které bylo restriktivnější než to, jež požadovala dohoda SPS.²⁶⁷ Hlavním argumentem panelu bylo, že je na Evropském společenství, aby prokázalo, že

²⁶³ Tamtéž, čl. 203.

²⁶⁴ *US - Definitive Safeguard Measures on Imports of Wheat Gluten from the European Communities*, Report of Appellate Body (AB-2000-2-10), z 22. prosince 2000, WT/DS166/AB/R.

²⁶⁵ Tamtéž, čl. 172: „*In that respect, we recall that, in Canada – Aircraft, the Appellate Body observed that: The drawing of inferences is, in other words, an inherent and unavoidable aspect of a panel's basic task of finding and characterizing the facts making up a dispute... Clearly, in our view, the Panel had the legal authority and the discretion to draw inferences from the facts before it – including the fact that Canada had refused to provide information sought by the Panel.*“

²⁶⁶ *EC - Measures concerning meat and meat products (Hormones): USA stížnost a EC - Measures concerning meat and meat products (Hormones): stížnost Kanady.*

²⁶⁷ Dohoda SPS stanovila v čl. 3 odst. 3 SPS, že státy mohou přijmout přísnější opatření než ta, která jsou doporučena nebo představují mezinárodní standard.

takto přijatá opatření spadají do rámce čl. 3 odst. 3 SPS. Odvolací orgán během odvolání zaujal přesně opačný názor, potvrdil tezi, že důkazní břemeno nese stěžovatel, který pokud prokáže svá tvrzení, přesune tím důkazní břemeno na odpůrce. Je tedy na stěžovateli, aby prokázal, že opatření na dovoz masa a masových výrobků jsou v rozporu s ustanovením čl. 3 odst. 3 SPS.²⁶⁸

Dalším případem byl již výše zmiňovaný případ *EC - Sardines case*²⁶⁹, ve kterém se Evropské společenství odklonilo od mezinárodně uznávaných standardů na označování sardinek. Opět Evropské společenství bylo dle ustanovení 2 odst. 4 dohody TBT oprávněno tak učinit. Peru přesto naléhalo na panel, aby panel přesunul důkazní břemeno na Evropské společenství. Panel žádosti nevyhověl a Odvolací orgán stanovisko panelu podpořil.

Pro kompletní výčet bych ráda ještě zmínila případ *US – Blouses case*.²⁷⁰ I v daném případě požadovala Indie přesunout důkazní břemeno na USA s ohledem na tvrzení USA, že Indie porušuje výjimku z ATC. Opět neúspěšně.

3.6 Prozkoumání stížnosti

Panel má v souladu s čl. 11 Ujednání o řešení sporů posoudit veškerá fakta a důkazy mu předložené za účelem objektivního posouzení věci. Panel nesmí určité věci vylučovat, měnit je či nějak záměrně vyčleňovat argumenty, které připustí a které ne. Dále panel, na rozdíl od Odvolacího orgánu, má inkviziční pravomoc, tedy může požadovat stanoviska, expertní nálezy či jiné dokumenty tak, aby našel objektivní pravdu o prozkoumávané stížnosti. Odvolací orgán se již nezabývá fakty případu, ale pouze právními otázkami položenými stranami v odvolání. Někteří autoři se domnívají, že i když čl. 11 a 13 Ujednání o řešení sporů hovoří

²⁶⁸ EC- Measures concerning meat and meat products (Hormones), Report of the Appellate Body (AB-1997-4) ze dne 13.2.1998, WT/DS26/AB/R, WT/DS48/AB/R, čl. 104.

²⁶⁹ European Communities – Trade Description of Sardines, Report of the Appellate Body (AB-2002-3) ze dne 26.9.2002, WT/DS231/AB/R, čl. 156-157

²⁷⁰ United States – Measures Affecting Imports of Woven Shirts and Blouses from India, Report of the Appellate Body (AB-1997-1) z 25.4.1997, WT/DS33/AB/R.

pouze o panelu, jak inkviziční pravomoc, tak zjištění objektivní pravdy o faktickém základu stížnosti se vztahuje i na Odvolací orgán.²⁷¹ Nakonec toto stanovisko bylo potvrzeno samotným Odvolacím orgánem v rozhodnutí *EC - Import of Wheat Gluten*²⁷², kde Odvolací orgán stanovil: „panel a Odvolací orgán můžou za určitých podmínek dospět k odlišným závěrům, pokud strany nespolupracují“.²⁷³

Některé dohody WTO však stanoví zvláštní procesní pravidla pro zjištění faktů případu, např. u antimonopolních záležitostí, ve kterých původní šetření provede národní úřad, popř. nadnárodní úřad, jak tomu může být v případě Evropské Unie. Pokud se spor následně dostane před panel, popř. Odvolací orgán, musí tyto orgány řešit otázku, zda provést nové šetření, nebo se spoléhat na předložené výsledky šetření národního, resp. nadnárodního úřadu. Takovýto případ musel řešit Odvolací orgán v případě *Japan – Hot-Rolled Products*.²⁷⁴ Ustanovení čl. 17 odst. 6 písm. i) Antidumpingové dohody stanoví, že panel může vést vlastní vyšetřování, pokud údaje poskytnuté národním antimonopolním úřadem nebyly objektivní, byly selektivní nebo bezpředmětné²⁷⁵. Odvolací orgán v daném případě rozhodl, že čl. 17 odst. 6 písm. i) je doplňujícím ustanovením k čl. 11 vymežujícím prozkoumání ze strany panelu. Odůvodnění postavil na Vídeňské úmluvě o smluvním právu a ustanoveních čl. 31, které stanoví pro výklad mezinárodních norem daná pravidla. Čl. 31 odst. 1 stanoví, že:

²⁷¹ Mitsuo Matsushita, Th. Schoenenbaum, P. Mavrodís, *The World Trade Organization: Law, Practice and Policy*, Oxford 2003, str. 40.

²⁷² US - Definitive Safeguard Measures on Imports of Wheat Gluten from the European Communities, Report of Appellate Body (AB-2000-2-10), z 22. prosince 2000, WT/DS166/AB/R.

²⁷³ Tamtéž, čl. 172: „*In that respect, we recall that, in Canada – Aircraft, the Appellate Body observed that: The drawing of inferences is, in other words, an inherent and unavoidable aspect of a panel's basic task of finding and characterizing the facts making up a dispute... Clearly, in our view, the Panel had the legal authority and the discretion to draw inferences from the facts before it – including the fact that Canada had refused to provide information sought by the Panel.*“

²⁷⁴ United States – Antidumping Measures on certain Hot-Rolled Products from Japan, Report by panel from 28.2.2001 a rozhodnutí panelu v dané věci z 23.8.2001 (AB-2001-2), WT/DS184/AB/R.

²⁷⁵ Čl. 17 odst. 6 písm. i) stanoví: „*the panel shall determine whether the authorities' establishment of the facts was proper and whether their evaluation of those facts was unbiased and objective. If the establishment of the facts was proper and the evaluation was unbiased and objective, even though the panel might have reached a different conclusion, the evaluation shall not be overturned;*“

„Smlouva musí být vykládána v dobré víře, v souladu s obvyklým významem, který je dáván výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti, a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy.“ a odst. 2, že „pro účely výkladu smlouvy se kromě textu, včetně preambule a příloh, celkovou souvislostí rozumí:

- a. každá dohoda vztahující se ke smlouvě, k níž došlo mezi všemi stranami v souvislosti s uzavřením smlouvy;
- b. každá listina vyhotovená jednou nebo více stranami v souvislosti s uzavřením smlouvy a přijatá ostatními stranami jakožto listina vztahující se ke smlouvě.“

Všeobecně se tedy panel řídí čl. 11 Ujednání o řešení sporů, ale pokud by shledal skutečnosti předložené národním úřadem jako nepostačující, může provést vlastní šetření.

V praxi panelů a Odvolacího orgánu můžeme najít dva způsoby řešení těchto specifických problémů: (i) *de novo* – panel nebo Odvolací orgán provede prozkoumání sporů a zjištění faktů úplně od začátku, bez ohledu na dřívější zjištění anebo (ii) odkáže na zjištění národních úřadů a pokračuje dál v rozhodování. Z judikatury panelů a Odvolacího orgánu vyplývá určitá kombinace obou principů. V případě *Guatemala – Portland Cement case*²⁷⁶, Odvolací orgán odkázal na zjištění národního úřadu²⁷⁷ Takže pokud budou tvrzeny nějaké nové skutečnosti, panel nebo Odvolací orgán provede přezkum. Dále to Odvolací orgán rozvedl i v případě *US – Cotton Yard case*²⁷⁸, kde Odvolací orgán stanovil, že panel by neměl nahrazovat fakta a skutečnosti doložené národním úřadem.

Na druhé straně stojí rozhodnutí, v nichž se panel nebo Odvolací orgán naopak snaží doplnit skutečnosti a provést další šetření nad rozsah poskytnutý národními úřady. V případě

²⁷⁶ Guatemala – Anti-Dumping Investigation Regarding Portland Cement from Mexico, Report of the Appellate Body, z 25.11.1998, WT/DS60/AB/R.

²⁷⁷ „...in our review of the investigative authorities evaluation of the facts, we will first need to examine evidence considered by the investigating authority. That is, we are not examine any new evidence that was not part of the record of the investigation.“ tamtéž, čl. 25.

²⁷⁸ US - Transitional Safeguard Measures on Combed Cotton Yarn from Pakistan, Report of Appellate Body, 5.11.2001, WT/DS192/AB/R.

*Thailand – Iron case*²⁷⁹ Odvolací orgán stanovil, že panel má prozkoumat nejen důkazy předložené antimonopolním úřadem, ale má zajistit i další důkazy.²⁸⁰ Navíc Odvolací orgán potvrdil, že panel může rozhodnout na základě důkazů jiných než předložených národním antimonopolním úřadem.²⁸¹ Toto rozhodnutí bylo často kvůli danému obsahu kritizováno. Dalším, podobným případem, byl případ *US – Lamb case*²⁸², v němž Odvolací orgán potvrdil, že panel musí být otevřen jiným vysvětlením, zvláště pokud odůvodnění národního úřadu není dostatečné nebo adekvátní.

Zatímco u jiných právních principů byla judikatura Odvolacího orgánu konzistentní, v daném případě nelze předpokládat, jakým směrem se další rozhodnutí budou ubírat. V každém případě je zřejmé, že (i) panel bude buď důkazy navržené stranami ověřovat anebo (ii) nahrazovat. Na druhou stranu doufám, že taková rozhodnutí, jako v případě Thajska, se již opakovat nebudou z důvodu prodlužování řízení a ne hospodárnosti, kdy není nutné předkládat zprávy stranami, pokud panel bude šetření provádět sám během řízení.

3.7 Rozsah soudního přezkumu, princip hospodárnosti

Princip rozsahu soudního přezkumu neboli hospodárnost řízení²⁸³ je princip, který se vztahuje k pravomoci soudu nezabývat se tvrzeními, která nemají význam pro vyřešení sporu.²⁸⁴

Tento princip je zcela uplatňován v řízeních panelu. Na druhé straně je Odvolací orgán vázán ustanovením čl. 17 odst. 2 Ujednání o řešení sporů, dle kterého musí ve svém rozhodnutí se

²⁷⁹ *Thailand – Antidumping Duties on Angles, Shapes and Section of Iron or Non-Alloy Steel H-Beams from Poland*, Report of the Appellate Body, z 5.4.2001, WT/DS122/AB/R.

²⁸⁰ Tamtéž, čl. 113-120.

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² *United States – Safeguard Measures on Imports of Fresh, Chilled or Frozen Lamb Meat from New Zealand and Australia*, Report of the Panel and Appellate Body, 16.5.2001, WT/DS177 a WT/DS178.

²⁸³ Z angl. "*judicial economy*".

²⁸⁴ Mitsuo Matsushita, Th. Schoenenbaum, P. Mavrodís, *The World Trade Organization: Law, Practice and Policy*, Oxford 2003, str. 39.

zabývat veškerými otázkami položenými stranami sporu. Rozdílný standard orgánů je založený na různých funkcích panelu a Odvolacího orgánu, kdy Odvolací orgán nemá pouze rozhodovací pravomoc, ale především poskytuje quasi závaznou interpretaci ustanovení dohod WTO.

Problematickým se z tohoto hlediska jeví, i když částečně formálně, rozhodnutí v případě *US – Carbon Pipe case*.²⁸⁵ V daném rozhodnutí Odvolací orgán odmítl zodpovědět veškeré otázky s odkazem na své dřívější rozhodnutí, ve kterém řešil identickou záležitost týkající se aplikace čl. XXIV GATT 1994 řešil. Takovéto stanovisko je, alespoň z formálního hlediska, problematické. *Stricto sensu* ustanovení čl. 17 odst. 2 Ujednání o řešení sporů by takovéto rozhodnutí zakládalo právo na přezkum, který v daném případě neexistuje, pokud mezi tyto orgány nepočítáme politické schvalování zprávy panelu, resp. Odvolacího orgánu.

3.8 Litispence a Res Iudicata

Překážka podat stížnost na záležitost již projednávanou (z lat. *lis alibi pendens*, které znamená trvající žaloba²⁸⁶), popř. na již projednanou a skončenou (*res iudicata pro veritate accipitur* znamená konečné rozhodnutí)²⁸⁷ byla překvapivě použita v rozhodovací praxi panelu.²⁸⁸ Aby oba z daných principů mohly být uplatněny, musí být splněny tyto podmínky²⁸⁹:

- (i) řízení musí probíhat u mezinárodních tribunálů;

²⁸⁵ United States – Definitive Safeguard Measures on Imports of Circular Welded Carbon Quality Line Pipe from Korea, Report of the Appellate Body (AB-2002-1) z 15.2.2002, WT/DS202/13/AB/R

²⁸⁶ P. Šturma a kol., Konkurející jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 2009, str. 103.

²⁸⁷ Tamtéž, str. 104.

²⁸⁸ Obě zásady bývají některými autory považovány za obyčejové právo (tudíž pramen mezinárodního práva dle čl. 38 odst. 1 písm.b) Statutu MSD), jinými zase za obecné zásady právní (teda pramen mezinárodního práva dle čl. 38 odst. 1 písm.c) Statutu MSD). Více na dané téma viz např. P. Šturma a kol., Konkurející jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 2009, str. 75.

²⁸⁹ Tamtéž, str. 75-79.

- (ii) řízení musí probíhat mezi stejnými stranami;²⁹⁰
- (iii) spor se týká stejného předmětu²⁹¹.

V případě souběžných řízení se v literatuře uvádí celkem čtyři možné způsoby, jak se s daným problémem vypořádat, a těmi jsou:

- (i) panel/Odvolací orgán odmítne pravomoc nebo přeruší či zastaví vlastní řízení;
- (ii) panel/Odvolací orgán se bude snažit zabránit zahájení druhého řízení;
- (iii) budou umožněna obě řízení a k zabránění vydání dvou rozhodnutí bude sloužit princip *res iudicata*; anebo
- (iv) bude přijat mechanismus vyzývající strany, aby si zvolily soudní řízení pouze před jedním forem.²⁹²

Právo WTO výslovně ani jednu ze zásad neuvádí, nicméně panel v případě *EC- Oilseeds* navázal na výsledky předchozího řízení.²⁹³

Panel patřičně také využil tzv. *estoppel*²⁹⁴ ve věci *US- Softwood case*.²⁹⁵ Je zajímavé, že žádný z panelistů, popř. členů Odvolacího orgánu pocházejících z *common law* zemí, nevzněl námitku *electa una via* (z lat. *electa una via non datur recursus ad alteram*, angl. fork in the

²⁹⁰ Účast třetích stran v panelu by nejspíš nebyla zohledněna.

²⁹¹ Je otázné, jak by byla posuzována řízení, ve kterých jsou stejná fakta opírána o různé mezinárodní dohody, aby byla splněna podmínka *ratio materiae* pro různé tribunály.

²⁹² Více na dané téma P. Šturma a kol., *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 2009, str. 87-88.

²⁹³ GATT Panel Report, European Economic Community – Payments and Subsidies Paid to Processors and Producers of Oilseeds and Related Animal-Feed Proteins, L/6627, adopted 25 January 1990, BISD 37S/86, čl. 148.

²⁹⁴ Právo *estoppelu* definuje Bryan Garner, *Blackův právní slovník*, 8. vydání, 2004, str. 589-590 jako: „1. A bar that prevents one from asserting a claim or right that contradicts that one has said or done before or what has been legally established as true. 2. A bar that prevents the relitigation of issues. 3. An affirmative defense alleging good faith reliance on a misleading representation and injury or detrimental change in position resulting from the reliance.“

²⁹⁵ GATT Panel Report, Panel on United States – Measures Affecting Imports of Softwood Lumber from Canada, SCM/162, adopted 27 October 1993, BISD 40S/358, čl. 308-325.

road, v překladu volba jedné cesty, aby nebyla cesta jiná)²⁹⁶. Je jen otázkou, zdali v budoucnosti budou panely následovat tento příklad nebo zdali zůstane tento případ ojedinělý.

²⁹⁶ P. Šturma a kol., Konkuruující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 2009, str. 104.

KAPITOLA IV. METODY INTERPRETACE

*lus est ars aequi et boni*²⁹⁷

Každé ustanovení by mělo být přesné a jasné. Strany by měly plnit své povinnosti a respektovat svá vzájemná práva. Panely/Odvolací orgán by měly právo WTO pouze interpretovat a objasnit význam určitých ustanovení. A pokud nějaké ustanovení dává prostor členům panelu/Odvolacího orgánu k úvaze, měly by dané ustanovení vykládat co nejvíce smysluplně. Takováto je teorie. Skutečnost je trochu jiná: panely/Odvolací orgán často nejen vykládají ustanovení, ale přetváří, dotváří a zcela nově vytváří pomocí právních principů a pravidel, jak jsem již vysvětlila výše, a to i prostřednictvím metod výkladu.

Kapitola metody interpretace byla včleněna do práce za účelem přehledu jednotlivých metod interpretace příznačných pro panely/Odvolací orgán a odlišností příznačných pro mezinárodní právo.

4.1 Subsumpce

Panely a Odvolací orgán používají různé metody interpretace norem práva WTO. Samotný proces rozhodování o stížnostech zahrnuje dvě oblasti rozhodnutí²⁹⁸:

- (i) rozhodování o faktech: strany podporují svá tvrzení předloženými důkazy, navíc panely jsou dle čl. 13 Ujednání o řešení sporů nadány zvláštní pravomocí vést vlastní vyšetřování, aby objektivně mohly rozhodnout ve věci;
- (ii) rozhodování o právu: strany identifikují jednotlivá ustanovení dohod, kterých se stížnost týká, panel a Odvolací orgán ale může opřít svou argumentaci i o jiná ustanovení a nejsou vázáni návrhem stran.

²⁹⁷ Publius Iuventus Celsus.

²⁹⁸ Boguszak, Čapek, Gerloch, Teorie práva, ASPI, 2. vydání, 2004, str. 159.

Poté co panel/Odvolací orgán vyhodnotí, že má veškeré potřebné důkazy a zjištění, provede hodnocení skutečností z hlediska příslušných právních norem. Dané stádium spočívá v hodnocení zjištěných skutečností a jejich podřazování, subsumpci z hlediska hypotézy, popř. dispozice právní normy.²⁹⁹ Pokud hypotéza, popř. dispozice umožňuje subsumpci, hovoříme o tzv. kondicionálních procesech. Ty, které nepřipouští uvážení, nazýváme uzavřené kondicionální procesy³⁰⁰ a ty, které uvážení připouští, jsou otevřené kondicionální procesy³⁰¹. Většina ustanovení dohod WTO jsou otevřené kondicionální procesy. Důvod je velmi praktický, otevřený proces dává volnost státům a tím také rozhodovacím orgánům DSB reflektovat změny a přizpůsobit právní úpravu novým potřebám, které nebyly známy v okamžiku přijetí příslušné dohody. Tudiž zjištěné skutečnosti se hodnotí z hlediska účelnosti rozhodnutí s tím, že se nejdříve provede subsumpce skutečností o hypotéze. Základní otázkou je, jaké by byly následky, pokud by rozhodovací orgán vyhodnotil skutečnosti, které nespádají pod danou hypotézu, a naopak. Rozhodovací orgán musí vzít v potaz veškeré možnosti rozhodnutí a vyloučit ta rozhodnutí, která by mýjela účel dohody, ustanovení, anebo i cíle celé organizace WTO. Následně po provedení subsumpce může být provedena subsumpce dispozice, pokud dispozice tuto skutečnost připouští. Dispozice může připustit subsumpci ve dvou formách: (i) ohledně samotného rozhodnutí – kdy se ustanovení konkretizuje přímo na daný případ, anebo (ii) ohledně samotné možnosti rozhodnout o dané stížnosti anebo ji odmítnout.³⁰²

Hlavními kritériem pro provedení subsumpce dispozice je účel dohody/ustanovení. Nebývá však jediným kritériem: dalším důležitým kritériem bývá zákonnost³⁰³, v daném případě jde především o zajištění interpretace dohod a nikoliv tzv. soudcovskou tvorbu práva. Pravidlo, že panely/ Odvolací orgán by měly být limitovány pouze k interpretaci dohod, je dáno státní

²⁹⁹ Boguszak, Čapek, Gerloch, Teorie práva, ASPI, 2. vydání, 2004, str. 164.

³⁰⁰ Tamtéž, str. 165.

³⁰¹ Tamtéž, str. 166 a násl.

³⁰² Tamtéž, str. 168-169.

³⁰³ Tamtéž, str. 171.

suverenitou členských států a odvozenou legitimitou WTO od suverenity členských států. Jsou to právě členské státy, které přijaly dohody v dané formě a nepředpokládaly rozsáhlejší pravomoci rozhodovacích orgánů. Na druhé straně jsou jak členové panelu, tak členové Odvolacího orgánu experti, právníci, jež pochází ze zemí *common law*, kde soudci nejen interpretují právo, ale také jej tvoří. Tato skutečnost je velmi zřetelná v určitých rozhodnutích již zmíněných výše. Přesně to vystihl Lauterpacht, který řekl: „*Judicial law making is a permanent feature of administration of justice in every society*“.³⁰⁴ Na dané tvrzení navázal prof. J. Trachtman ve svém článku³⁰⁵: „*To understand the role of dispute resolution, we must recognize that dispute resolution is not simply a mechanism for neutral application of legislative rules, but is itself a mechanism of legislation, and of governance. We must also recognize that dispute resolution works in tandem with legislation: that dispute resolution tribunals are agents of legislature, but that the legislatures intentionally or unintentionally, but often efficiently, delegate wide authority to dispute resolution.*”

Dalším kritériem pro hodnocení řešení je efektivita.³⁰⁶ Efektivita, jako měřítko dosažení cílů stanovených dohodami WTO, je velmi důležitá pro budoucí fungování WTO. Kritérium prospěšnosti naopak odpovídá na otázku jaké pozitivní či negativní účinky rozhodnutí má. I když panel ani Odvolací orgán nikdy nepotvrdily tezi *stare decisis*, často panely citují anebo se alespoň zmiňují o dřívějších rozhodnutích Odvolacího orgánu, popř. panelu. Pokud se na druhé straně od právního názoru odchýlí, snaží se jej velmi dobře zdůvodnit. Tudíž, prospěšnost určitého rozhodnutí nemůže být měřena pouze pro daný případ, ale i pro budoucí. Častým faktorem bývá hospodárnost: řekla bych, že je ale až druhořodým faktorem. Případy, které se dotýkaly aplikace ustanovení čl. 13 Ujednání o řešení sporů, spíše zastávají stanovisko, že důležitější je dosažení cíle dohody, a pokud to znamená pro strany dodatečné

³⁰⁴ Lauterpacht, E., *The Iran-United States Claims Tribunal-an assessment*. Private Investors Abroad, 1982, str. 213-28.

³⁰⁵ J. Trachtman, *The Domain of the WTO Dispute Resolution*, Harvard International Law Journal, 1999, č. 40, str. 336.

³⁰⁶ Tamtéž.

náklady, které mohou být i nepřiměřené výsledku, strany sporu se mají vždy snažit naplnit cíl dohody.

Posledním z kritérií je pravděpodobnost³⁰⁷, tedy jaká je pravděpodobnost dobrovolného podřízení se danému rozhodnutí stranami sporu. Rozhodnutí panelu/Odvolacího orgánu je sice pro strany závazné, strany jsou však často v prodlení s přijetím doporučených opatření. Je otázkou, nakolik jde o procesní záležitost spojenou s možností těchto prodlev dle Ujednání o řešení sporů, a nakolik jde o nedobrovolné plnění rozhodnutí z důvodů objektivního nesouhlasu s rozhodnutím, zapříčiněné nedostatečným odůvodněním daného rozhodnutí.

4.2 Metody výkladu norem

Metody výkladu můžeme dělit podle (i) rozsahu na restriktivní, extensivní nebo doslovný výklad, (ii) metody na jazykový, systematický a historický,³⁰⁸ anebo (iii) tzv. nadstandardní metody na teleologický, popř. teleologicko-axiologický, srovnávací, popř. sem můžeme řadit i výklad historický³⁰⁹. Jak vyplývá níže z textu, panely/Odvolací orgán nejčastěji používají tři metod, a to:

- jazykové;
- historické; a
- teleologické.³¹⁰

Někteří právní odborníci se domnívají, že samotné metody výkladu nestačí.³¹¹ Aby panely a Odvolací orgán nečelily neustálé kritice, měly by k daným metodám přidat další hlediska, a těmi jsou:

³⁰⁷ J. Trachtman, The Domain of the WTO Dispute Resolution, Harvard International Law Journal, 1999, č. 40, str. 336.

³⁰⁸ V. Knapp, Teorie práva, C.H. Beck, 1995, str. 170-174.

³⁰⁹ Boguszak, Čapek, Gerloch, Teorie práva, ASPI, 2. vydání, 2004, str. 186.

³¹⁰ Jeff Waincymer, WTO Litigation, Procedural Aspects of Formal Dispute Settlement, Cameron May, 2002, str. 398.

- (i) strany a účel stížnosti – i Ujednání o řešení sporů stanoví speciální pravidla a výjimky pro spory, kde je jednou ze stran rozvojová země. Podobně by se měly zohledňovat také další charakteristiky zemí participujících na daném řízení. Současně by rozhodovací orgány měly brát v úvahu předmět stížnosti, čeho se týká, jaký dopad může mít na ekonomiku stran sporu, apod.;
- (ii) výklad norem s ohledem na výklady jiných norem mezinárodního práva – panel ani Odvolací orgán nedisponuje takovými experty na mezinárodní právo jako např. Mezinárodní soudní tribunál. Panely/Odvolací orgán by měly zohlednit způsoby a metodiku práce a výkladu takovýchto soudů;
- (iii) výklad s ohledem na podstatu zřízení WTO: někteří autoři tvrdí, že daný koncept je metoda historická, tedy prozkoumání účelu dohody, organizace, jaké měly stát v okamžiku přijetí; jiní autoři zase zastávají názor o přizpůsobení organizace a původního účelu k současné situaci, tedy zase spíše teleologický výklad. Souhlasím s názorem Myrese McDonalda³¹², že pokud se výklad odchyluje od původního, historického účelu ustanovení nebo dohody, může dojít k porušení původního očekávání států³¹³, a tím ke způsobení škody státům.

4.2.1 Jazykový výklad

De Similibus idem est iudicandum

Jazykový výklad, popř. gramaticko-sémantický výklad spočívá ve výkladu jednotlivých slov, které vykládané ustanovení obsahuje, popřípadě ve spojení s dalšími slovy anebo ve smyslu, v jakém se určité slovo nachází v celé dohodě.

³¹¹ Jeff Waincymer, *WTO Litigation, Procedural Aspects of Formal Dispute Settlement*, Cameron May, 2002, str. 400.

³¹² Mylene McDonald (1963) v Jeff Waincymer, *WTO Litigation, Procedural Aspects of Formal Dispute Settlement*, Cameron May, 2002, str. 398.

³¹³ Z angl. *genuine shared expectations of the parties*“ tamtéž, str. 402.

Na jazykový výklad odkazuje i Vídeňská úmluva o smluvním právu, jejímž prostřednictvím je čl. 3.2 Ujednání o řešení sporů inkorporován do práva WTO. Ve svém čl. 31 odst. 1 stanoví, že „smlouvy mají být vykládány v dobré víře v souladu s obvyklým významem, který je dáván výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti, a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy“. Jak z tohoto ustanovení vyplývá, rozhodovací orgán má začit interpretaci metodou jazykovou.³¹⁴ Tento názor byl potvrzen v několika stížnostech řešených panely/Odvolacím orgánem. V případě *Japan-Alcoholic Beverages*³¹⁵ Odvolací orgán podpořil tento názor s tím, že základ výkladu smlouvy spočívá v jazykové analýze smlouvy.³¹⁶ Dalším případem je případ *US – Shrimp case*³¹⁷; Odvolací orgán v daném případě sice hovoří o jazykové metodě, ale až poté, co byl stanoven účel a předmět dohody³¹⁸

Nejčastěji však panely/Odvolací orgán při výkladu norem neoddělovaly jednotlivé metody, ale právě naopak považovaly je za jednu společnou metodu.³¹⁹ Podobné stanovisko zaujal panel v případě *US – Section 301*.³²⁰

³¹⁴ Tento názor podpořila i Komise pro mezinárodní právo: „*the starting point of interpretation is the elucidation of the meaning of the text, not an investigation ab initio into the intention of the parties*“ v Yearbook of the International Law Commission, Vol II, 1966, str. 219-220, kterou i citoval panel v případě *United States – Section 301-310 of the Trade Act of 1974*, Report of Panel z 22.12.1999, WT/DS152/R, pozn. pod čarou č. 638.

³¹⁵ *Japan – Taxes on Alcoholic Beverages*, Appellate Body Report z 4.10.1996, (AB-1996-2), WT/DS8/AB/R, WT/DS10/AB/R, WT/DS11/AB/R.

³¹⁶ Tamtéž, str. 11.12.

³¹⁷ *United States – Import Prohibition of Certain Shrimps and Shrimps Products*, Report of the Appellate Body (AB-1998-4), z 12. 10. 1998, WT/DS58/R.

³¹⁸ „*A treaty interpreter must begin with, and focus upon, the text of the particular provision to be interpreted. It is in the words constituting that provision, read in their context, that the object and purpose of the states party to the treaty must be sought first.*“ *United States – Import Prohibition of Certain Shrimps and Shrimps Products*, Report of the Appellate Body (AB-1998-4), z 12. 10. 1998, WT/DS58/R, čl. 609.

³¹⁹ „*...The more common approach is to see text, context and object and purpose, as one integrated rule of interpretation rather than a sequence of separate tests to be applied in a hierarchical order...At other times it may be impossible to even identify that ordinary meaning without looking at context and/or object and purpose.*“ *Canada – Certain Measures Affecting the Automotive Industry*, Panel Report z 11.2.2000, WT/DS139/R, WT/DS142/R, čl. 10.12.

³²⁰ *United States – Section 301-310 of the Trade Act of 1974*, Report of Panel z 22.12.1999, WT/DS152/R, čl. 7.22: „*Text, context and object-and-purpose correspond to well established textual, systemic and teleological methodologies of treaty interpretation, all of which typically come into play when interpreting complex provisions in multilateral treaties. For pragmatic reasons the normal usage,*

Jak již z posledních dvou citací vyplývá, základním důvodem pro spojení všech tří interpretačních metod je výklad pojmu „obvyklý význam“ slov dohody. Odvolací orgán při výkladu jednotlivých ustanovení a jejich obvyklého významu stanovil, že musí nahlížet dále, než je výklad podaný ve slovníku, protože takovýto výklad ponechává mnoho otevřených otázek.³²¹ Dalším vodítkem pro stanovení obvyklého významu je srovnání jazykových verzí.³²² Žádná ze stran však nemůže spoléhat pouze na jednu jazykovou verzi, i kdyby to měl být její mateřský jazyk.³²³ Nejčastěji k angličtině panely volí francouzskou nebo španělskou verzi pro porovnání³²⁴, ale dospívají k různým kombinacím společného výkladu jednotlivých pojmů.³²⁵

Prof. Linderfalk vypracoval 38 pravidel³²⁶, které vycházejí z Vídeňské úmluvy o smluvním právu a z judikatury, týkající se výkladu norem mezinárodního práva dle Vídeňské úmluvy.

and we will follow this usage, is to start the interpretation from the "raw" text of the relevant treaty provisions and then seek to construe it in its context and in the light of the treaty's object and purpose. However, the elements referred to in Article 31 – text, context and object-and-purpose as well as good faith – are to be viewed as one holistic rule of interpretation rather than a sequence of separate tests to be applied in a hierarchical order. Context and object-and-purpose may often appear simply to confirm an interpretation seemingly derived from the "raw" text. In reality it is always some context, even if unstated, that determines which meaning is to be taken as "ordinary" and frequently it is impossible to give meaning, even "ordinary meaning", without looking also at object-and-purpose. As noted by the Appellate Body: "Article 31 of the Vienna Convention provides that the words of the treaty form the foundation for the interpretive process: 'interpretation must be based above all upon the text of the treaty'". It adds, however, that "[t]he provisions of the treaty are to be given their ordinary meaning in their context. The object and purpose of the treaty are also to be taken into account in determining the meaning of its provisions".

³²¹ Kanada - Measures Affecting the Export of Civilian Aircraft, Report of the Appellate Body (AB 1999) z 2.8.1999, WT/DS70/AB/R, čl. 153.

³²² United States – Tax Treatment for Foreign Sales Corporations, Appellate Body Report (AB-1999-9), ze dne 24.2.2000, WT/DS108/AB/R, čl. 35 a India - Quantitative Restrictions on Import of Agricultural, Textile and Industrial Products, Appellate Body Report (AB-1999-3), z 24.2.2000, WT/DS90/AB/R, čl. 5.196.

³²³ Argentina - Measures Affecting Imports of Footwear, Textiles, Apparel and Other Items (AB-1998-1) ze dne 27.3.1998, WT/DS56/AB/R, pozn. pod čarou 350.

³²⁴ např. European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos - Containing Products, Report of the Appellate Body (AB-2000-11) ze dne 22.11.2000, WT/DS135/AB/R, čl. 91.

³²⁵ např. v European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos - Containing Products, Report of the Appellate Body (AB-2000-11) ze dne 22.11.2000, WT/DS135/AB/R byl význam vykládaných termínů stejný, v rozhodnutí Argentina - Measures Affecting Imports of Footwear, Textiles, Apparel and Other Items (AB-1998-1) ze dne 27.3.1998, WT/DS56/AB/R, pozn. pod čarou 350, se shodovala pouze francouzská a anglická verze, zatímco španělský překlad byl jiného významu.

³²⁶ Ulf Linderfalk, On the Interpretation of Treaties, Springer, 2007.

Pravidla vytváří hierarchii, prostřednictvím které můžeme dosáhnout správné jazykové interpretace.

Jedná se o tato pravidla:

1. přiřadit pojmu význam stanovený ve slovníku, běžně užívaný;
2. význam, který daný pojem měl v době uzavření smlouvy;
3. význam, který pojem má v době výkladu, za předpokladu, že jde o generický pojem a lze předpokládat, že strany tento výklad předpokládají;
4. vyloučit výklady termínu dle předchozích pravidel, které vedou ke konfliktním výsledkům v celé dohodě;
5. vyloučit jakékoliv logické konflikty, k nimž vedl výklad pojmu;
6. vyloučit zdvojené výklady pojmu;
7. vyloučit veškeré protiřečící si významy.³²⁷

4.2.2 Teleologický výklad

Jak již z názvu vyplývá, teleologický výklad se využívá ke stanovení smyslu, účelu, který má být daným ustanovením dosažen. Postup rozhodovacích orgánů je volnější, panely jsou vázány pouze dohodou, procesními pravidly a případně pracovními směrnici. Často při stanovování účelu ustanovení mají význam tyto argumentační okruhy:

- právní principy;
- hodnoty, které mají být dosaženy (konečný cíl);
- lidská práva.³²⁸

³²⁷ Ulf Linderfalk, *On the Interpretation of Treaties*, Springer, 2007, str. 95-126.

³²⁸ Boguszak, Čapek, Gerloch, *Teorie práva, ASPI*, 2. vydání, 2004, str. 186-187.

Teleologický výklad je často považován za více přizpůsobivý změnám ve společnosti, které podmiňují změny hodnot a tím ovlivňují finální cíle, jichž se má prostřednictvím právní normy dosáhnout.³²⁹ Dalším znakem této metody je proporcionalita mezi významem těchto cílů a předmětnou stížností.

Jak jsem se již výše zmínila, teleologický výklad patří k jedné ze tří základních metod interpretace, na něž odkazuje Vídeňská úmluva o smluvním právu v čl. 31 a 32.³³⁰ Panely/Odvolací orgán se vyznačují použitím metod dvěma způsoby:

(i) sloučením jazykové-systematické-teleologické v jednu; anebo

(ii) nejdříve použijí metodu jazykovou a až následně metody interpretace teleologickou a historickou.

Mezi případy dle (i) patří například případ *US - Section 301* citovaný již výše³³¹ a dle (ii) patří např. *US – Shrimp case*, ve kterém Odvolací orgán stanovil: „*Where the meaning imparted by the text itself is equivocal or inclusive, or where confirmation of the correctness of the reading of the text itself is desired, light from the object and purpose of the treaty as a whole may usefully be sought*“³³² anebo případ *Japan – Alcoholic Beverages*, kde panel k jazykové interpretaci dodal, že dohody se musí vykládat s ohledem na obvyklý význam v kontextu. Předmět a účel dohody musí být rovněž brán v potaz při výkladu ustanovení dohody. Předmět a účel dohody nejsou zvláštní metody výkladu.³³³

³²⁹ Boguszak, Čapek, Gerloch, *Teorie práva*, ASPI, 2. vydání, 2004, str. 186-187.

³³⁰ Článek 31: *Obecné pravidlo výkladu: 1 .Smlouva musí být vykládána v dobré víře, v souladu s obvyklým významem s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy... 2. Spolu s celkovou souvislostí bude brán zřetel: a) na každou pozdější dohodu ... na jakoukoliv pozdější praxi při provádění smlouvy...*“

³³¹ Viz. pozn. pod čarou č. 235.

³³² United States – Import Prohibition of Certain Shrimps and Shrimps Products, Report of the Appellate Body (AB-1998-4), z 12. 10. 1998, WT/DS58/R, čl. 114.

³³³ Japan – Taxes on Alcoholic Beverages, Appellate Body Report z 4.10.1996, (AB-1996-2), WT/DS8/AB/R, WT/DS10/AB/R, WT/DS11/AB/R, str. 12, pozn. pod čarou č. 20.

Někteří autoři zastávají doktrínu tzv. objevujícího se účelu³³⁴, který spočívá v posouzení normy z hlediska nového účelu, který by byl za určitých okolností vhodnější, s ohledem na výsledek takové interpretace, než původní účel.³³⁵

4.2.3 Historický výklad

Historický výklad se snaží interpretovat určitý pojem z hlediska původního úmyslu stran. Důležité jsou pro historický výklad právní principy, preambule a jiná všeobecná ustanovení, prostřednictvím kterých můžeme blíže identifikovat původní záměr států. Stejně tak nám mohou pomoci *travaux préparatoires* či jiné pomocné dokumenty.³³⁶ Současně je však důležitým vodítkem i minulá praxe států. Zvláště pro mezinárodní právo je obvyčej velmi významným pramenem práva a ustálená minulá praxe k jeho vytváření přispívá. Judikatura týkající se zohlednění minulé praxe se ubírá dvěma směry: (i) potvrzení vůle stran praxí a (ii) odepření zohlednit minulou praxi, pokud byla v rozporu s právem WTO. Mezi případy dle (i) můžeme řadit např. případ *EC – Poultry case*³³⁷, kde strany uzavřely následně dvoustrannou smlouvu, která dle vyjádření Odvolacího orgánu vyjadřovala a zpřesňovala ústupky všeobecně stanovené v dohodě WTO. Mezi případy dle (ii) patří například případ *Chile – Alcoholic beverages*³³⁸, ve kterém Odvolací orgán kritizoval státy a jejich diskriminační jednání, kterým se státy snažily nahradit přijetí nových opatření. Odvolací orgán dokonce konstatoval, že pokud bychom se dívaly na minulost tímto způsobem, „ [we] would come close to a *presumption of bad faith*“.³³⁹ Běžně však panely nebo Odvolací orgán nepřihlížejí k *travaux préparatoires*, výjimkami jsou ojedinělé případy, jež se týkaly výkladu koncesí, které státy

³³⁴ Z angl. „*emerging purpose*“.

³³⁵ Jeff Waincymer, *WTO Litigation, Procedural Aspects of Formal Dispute Settlement*, Cameron May, 2002, str. 398.

³³⁶ Boguszak, Čapek, Gerloch, *Teorie práva, ASPI*, 2. vydání, 2004, str. 186.

³³⁷ *European Communities – Measures Affecting the Importation of Certain Poultry Products*, Appellate Body Report z 13.7.1998, (AB-1998-3), WT/DS69/AB/R, čl. 83.

³³⁸ *Chile - Taxes on Alcoholic Beverages*, Report of Appellate Body (AB-1999-6), z 13.12.1999, WT/DS87/AB/R, WT/DS110/AB/R.

³³⁹ *Chile - Taxes on Alcoholic Beverages*, Report of Appellate Body (AB-1999-6), z 13.12.1999, WT/DS87/AB/R, WT/DS110/AB/R., čl. 74.

dostaly. Těmito případy byly např. *EC – Computer equipment case*³⁴⁰ nebo případ *Canada – Dairy Products*³⁴¹.

4.2.4 Logický výklad³⁴²

Metody logického výkladu, vycházející z poznatků formální logiky, se běžně používají při argumentacích, aniž by to stanovovala nějaká úmluva. Nejčastěji se používají tyto argumenty:³⁴³

- *argumentum a contrario*: důkaz opaku;
- *argumentum per eliminationem*: důkaz vyloučením – zde je zajímavá interpretace panelů i Odvolacího orgánu v některých případech, kdy existuje taxativní výčet výjimek a nakonec panel nebo Odvolací orgán opře svoji argumentaci na těžkopádné konstrukci vtaženého právního principu před čl. 3.2 Ujednání o řešení sporů a Vídeňské úmluvy o smluvním právu³⁴⁴;
- *argumentum per analogiam (a simili)*: výklad podle podobností;³⁴⁵
- *argumentum a minori ad maius*: pokud je méně závažný čin v rozporu s dohodou, potom i více závažný bude v rozporu;³⁴⁶

³⁴⁰ EC - Customs Classification of Certain Computer Equipment, Appellate Body Report, AB-1998-2, WT/DS62/AB/R, WT/DS67/AB/R, WT/DS68/AB/R.

³⁴¹ Canada - Measures Affecting the Importation of Milk and the Exportation of Dairy Products, Appellate Body Report AB-1999-4, WT/DS103/AB/R, WT/DS113/AB/R z 13.10.1999.

³⁴² Logický výklad, detailně popsany v dané podkapitole, odpovídá 4. kategorii principů, dle rozdělení Joost Pauwelyna, popsanych na začátku kapitoly III. Právní principy.

³⁴³ Boguszak, Čapek, Gerloch, Teorie práva, ASPI, 2. vydání, 2004, str. 183-184.

³⁴⁴ Tento případ nastal např. v případě EC - Measures concerning Meat and Meat Products (Hormones), Appellate Body Report (AB-1997-4), ze dne 16.1.1998, odst. 194 WT/DS26/AB/R, WT/DS48/AB/R, ve kterém i přes velmi jasné ustanovení čl. 5 SPS, které stanoví, že veškerá opatření přijatá státy po 1. lednu 1995 musí být v souladu s ustanoveními SPS, panel rozšířil i na právní akty přijaté před účinností SPS .

³⁴⁵ Boguszak, Čapek, Gerloch, Teorie práva, ASPI, 2. vydání, 2004, str.183.

³⁴⁶ tamtéž, str.184.

- *argumentum a maiori ad minus*: opak výše uvedeného principu;³⁴⁷
- *argumentum ad absurdum*: dedukce do absurdních závěrů;³⁴⁸
- *argumentum a silencio legis*: mlčení zákona;³⁴⁹
- *lex posterior derogat priori*: pozdější dohoda stran ruší dřívější v rozsahu stejné právní úpravy;
- *lex specialis derogat generalis*: speciální a podrobnější právní úprava má přednost před všeobecnou.

4.2.5 Restriktivní vs. Extensivní výklad

Restriktivní, tedy zužující, nebo extensivní, rozšiřující výklad zužuje nebo rozšiřuje určitá práva a povinnosti stanovené dohodami. Domnívám se, že extensivní výklad hraničí s odvozenou legitimitou mezinárodní organizace, a tudíž není opodstatnění pro extensivní výklad. Na druhé straně někteří autoři odmítají jakékoliv limity interpretací, neboť urovnání sporu mezi stranami není o urovnání daného sporu, ale především o předcházení dalším sporům, a tudíž cílem je stanovit anebo upřesnit text, který je interpretován.³⁵⁰

4.3 Právní jistota

Ius est ars aequi et boni, tak zní právní maxima. V celé práci pojednávám o rozhodnutí panelů a Odvolacího orgánu WTO. Jako mezinárodní organizace má WTO svůj cíl a účel³⁵¹, pro který byla založena členskými státy. Státy, které jsou nadány státní suverenitou. Suverenitou, od

³⁴⁷ Boguszak, Čapek, Gerloch, Teorie práva, ASPI, 2. vydání, 2004, str.184.

³⁴⁸ Tamtéž, str.185.

³⁴⁹ Tamtéž.

³⁵⁰ Boguszak, Čapek, Gerloch, Teorie práva, ASPI, 2. vydání, 2004, str. 401.

³⁵¹ O cíli a účelu WTO více viz Kapitola I.

které je odvozena suverenita WTO. WTO jako organizace byla vytvořena 29 dohodami, kterými je i limitována. Jednou z těchto dohod je i Ujednání o řešení sporů, které stanoví, že veškeré spory mezi členskými státy se budou řešit prostřednictvím orgánů WTO. Státy s tímto souhlasily, ale předpokládaly, že WTO, respektive DSB, budou naplňovat principy právní jistoty:

- budou dohlížet na plnění dohod – respektování vzájemných práv a plnění povinností;
- budou rozhodovat spory mezi státy na základě dohod a práva WTO;
- budou interpretovat normy práva WTO za účelem jejich zpřesnění;
- budou činit veškeré kroky, aby v případě porušení došlo k nápravě.

Všeobecně můžeme konstatovat, že DSB dané úkoly plní a existuje tu určitá právní jistota. Slovo „určitá“ vyplývá z čím dál většího procenta rozhodovaných případů, které prokazují, že:

- právo není jen interpretováno, ale i tvořeno;
- DSB nerozhoduje pouze o právu WTO, ale i o dalších smlouvách mezinárodního práva, ba také o vnitřních zákonech, pokud se jich dotýkají ustanovení dohod WTO;
- DSB inkorporuje právní principy a odvolává se na ně arbitrárně bez určitého klíče nebo ustálené praxe;
- DSB nepodniká dostatečné kroky za účelem sjednání nápravy v případě porušení dohod.

V některých rozhodnutích Odvolací orgán hovoří o legitimních nebo racionálních očekáváních a jejich nenaplnění. Právě tato legitimní očekávání jsou zhmotněním právní jistoty. Dnes jsou takovéto případy sice výjimečné, ale v budoucnosti, pokud státy nepřijmou dostatečná opatření, by v konečném důsledku mohla WTO konkurovat OSN. A to již nezmiňuji, jaký signál to vysílá ostatním mezinárodním soudním, resp. quasi-soudním orgánům; ty by mohly začít aplikovat právo podobně jako WTO a státy by tak zcela ztratily právní jistotu o tom, jaká práva mají a jaké povinnosti mají.

Tato práce analyzuje rozhodnutí panelů/Odvolacího orgánu. Zabývá se kladnými vývojovými tendencemi, avšak i zápornými a nebezpečnými tendencemi v některých rozhodnutích. Pohlížejíc zpět na vývoj, který WTO prodělala za 17 let, věřím, že jde v daném případě o případy ojedinělé, které ukazují slabiny systému a jsou výzvou pro státy, aby tato pochybení napravily *pro futuro*.

Část druhá

Praktická část

KAPITOLA V. KONFLIKTNÍ ROZHODNUTÍ PANELŮ/ODVOLACÍHO ORGÁNU

Konfliktním ustanovením se v dané kapitole míní: (a) konflikt dvou ustanovení, které nelze vyřešit pomocí interpretace, anebo (ii) praxe dle jednoho ustanovení bude v rozporu s druhým ustanovením. Touto definicí na začátku kapitoly se vyhneme případům, kdy se za konfliktní považuje ustanovení, které si protiřečí s jiným ustanovením smlouvy, popřípadě s jinou mezinárodní úmluvou či paktem. Dle dané premisy jde o konflikt *stricto sensu* se nejedná v případě, kdy je přijata nová úmluva, která mění ustanovení dřívější úmluvy, a to i v případě podstatné změny právní úpravy předmětu úmluvy. Pokud tedy úmluva A stanoví, že státy mohou přijmout opatření XY, a následně je přijata úmluva B, která stanoví, že státy nejsou oprávněny přijmout opatření XY, popř. jen se souhlasem určitého mezinárodního orgánu, nejde o konfliktní ustanovení, ale o vývoj mezinárodního práva. Navíc, taková podstatná změna v obsahu práv a povinností států se nesmí vykládat omezeně, ale právě naopak, interpretace a aplikace dané normy by měla reflektovat dřívější praxi států a dřívější znění normy. Tento názor rovněž zastává Institut mezinárodního práva ve Washingtonu, který zdůrazňuje důležitost rozvoje systému mezinárodního práva. Na straně jedné stojí institut rozvoje práva, na straně druhé princip právní stability.³⁵² Nemusí jít o zcela protichůdné principy; naopak komplexní interpretací, která zohlední dřívější znění, bude zajištěna větší stabilita a prediktibilita práva.

Rovněž se o konflikt *stricto sensu* nejedná v případě, že preambule či výkladová ustanovení obsahují domněnku jednání v souladu s úmluvou. Tuto domněnku formulovali rozhodci v případě *US – Hormones case*³⁵³, ve kterém panel stanovil:

³⁵² 1975 Resolution of the Institute of International Law, Yearbook of the Institute of International Law, 1975, str. 537.

³⁵³ EC - Measures concerning meat and meat products (Hormones): USA stížnost, rozhodnutí ze dne 18.8.1997.

*„Existuje domněnka, že členské státy WTO, jako suverénní státy, jednají v souladu s jejich závazky, vyplývajícími z dohod WTO. V případě, že některá strana sporu tvrdí, že stát porušuje tyto povinnosti, musí své tvrzení nejdříve prokázat“.*³⁵⁴

Tento výklad je plně v souladu i se stanoviskem MSD, ve kterém soud stanovil: *„je pravidlem výkladu dokumentu vlády, že principiálně tento dokument zamýšlí způsobit či způsobuje účinky zcela v souladu s platným právem, a ne že jej porušuje“.*³⁵⁵

Zcela určitě nemůže jít o konflikt ani v případě, kdy je možné novou právní normu vyložit v souladu s platným mezinárodním právem. Takto i často velmi zřetelný konflikt mezi dvěma ustanoveními či dvěma normami lze vyložit účelně, aby se vyhnulo konfliktu. Takže pokud lze vyřešit výslovný konflikt dvou norem pomocí interpretace, tak o konflikt v podstatě nejde. Konflikt *stricto sensu* se nedá vyřešit výkladem jedné nebo druhé normy. To však nevylučuje, aby strany použily jiné úmluvy za účelem vyřešení konfliktu. Takovouto úmluvou může být např. Vídeňská úmluva o smluvním právu, která obsahuje právě ustanovení k řešení kolizí právních norem. Podstatné při interpretaci je:

- vykládat určité pojmy převzetím jejich výkladu z jiné smlouvy či jiného práva je možné, nicméně výklad nesmí překročit hranice výkladu a stát se nástrojem normotvorby;
- limitovat výklad textu smyslem, který text dává; především je zde akcent na jazykové vyjádření a smysl jednotlivých ustanovení, aby „kreativní argumentací“ nebylo jazykové vyjádření přetočeno v úplně nový smysl, který by na první pohled ustanovení nedávalo³⁵⁶;

³⁵⁴ EC - Measures concerning meat and meat products (Hormones): USA stížnost, rozhodnutí ze dne 18.8.1997, čl. 9.

³⁵⁵ Příklad Portugalska proti Indii o přechodu přes Indické území, Předběžné námitky, ICJ Reports 1957, čl. 142.

³⁵⁶ Toto pravidlo např. bylo potvrzeno MSD v případě Guinei-Bissau proti Senegalů ohledně vytyčení hranice moře, kdy soudci řešili kreativní interpretací rozhodnutí MSD stranami sporu: *„Je základní princip výkladu jako procesního způsobu zjištění podstaty rozhodnutí, a to se závaznou silou. Především musí přestat revidování rozhodnutí pomocí interpretace. Na změnu rozhodnutí existují jiná pravidla a jiné metody než interpretace.“*

- nevňášet principy národního práva do práva mezinárodního, zejména pokud jde o tvorbu práva soudci, známou ze systému *common law*;
- výkladat normu v souladu s ostatními normami; tento princip opět potvrzuje jen domněnku neexistence konfliktu mezi smlouvami, které jsou na stejné úrovni pyramidy právní síly;
- vykládat efektivně: to znamená účelně řešit konflikt a naplňovat cíl stanovený úmluvou, ve smyslu latinské zásady *ut res magis valeat quam pereat*³⁵⁷: ačkoliv tato metoda výkladu není výslovně obsažena ve Vídeňské úmluvě a názory právních expertů jsou rozpačité, protože její aplikace by mohla vést k extensivnímu až kreativnímu výkladu, na druhé straně najdeme v judikatuře důkazy o její aplikaci i nálezech MSD³⁵⁸. Orgány DSB zaujaly podobné stanovisko jako MSD³⁵⁹, i když najdeme protichůdná vyjádření³⁶⁰, která jsou ojedinělá a neopakovatelná;

³⁵⁷ Zásada pocházející z Římského práva, kterou je možno přeložit zkráceně „aby práva šla“ a podle které má být dávana přednost výkladu, který každému článku přiznává samostatný význam, před výkladem, který každému článku samostatný význam upírá.

³⁵⁸ Např. v případě Velké Británie proti Albánsku o průplav Korfu, MSD řekl: „*It would be indeed incompatible with the generally accepted rules of interpretation to admit that a provision of this sort accuring in the Special Agreement should be devoid of purpose or effect.*“ MSD v rozhodnutí věci, čl. 4. Komise OSN pro mezinárodní právo, šla s prosazováním principu ještě dál a zastala názor, že daný princip je již obsažen ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu, přímo v jejím čl. 31 odst. 1, který stanoví, že smlouvy se mají vykládat v dobré víře, ve smyslu svého účelu: „*When a treaty is open to two different interpretations one of which does and the other does not enable the treaty to have appropriate effects, good faith and the object and purpose of the treaty demand that the former interpretation should be adopted.*“ v Dieter Rauschning, *The Vienna Convention of the Law of Treaties*, Travaux Préparatoires, Metzner, 1978, str. 251. Komise OSN pro mezinárodní právo dále tvrdí, že není potřeba věnovat danému principu zvláštní pozornost, protože právě daná pozornost by mohla povzbudit ostatní k extensivní aplikaci daného principu. K restriktivnímu použití daného principu přistoupil i MSD ve svém posudku, týkajícím se interpretace mírových smluv Bulharska, Rumunska a Maďarska: „*The principle of interpretation expressed in the maxim: ut res magis valeat quam pereat, often referred to as the rule of effectiveness, cannot justify the Court in attributing to the provisions for the settlement of disputes in the Peace Treaties meaning which...would be contrary to their letter and spirit. And it emphasized that to adopt an interpretation which ran counter to the clear meaning of the terms would not be to interpret but to revise the treaty*“ Dieter Rauschning, *The Vienna Convention of the Law of Treaties*, Travaux Préparatoires, Metzner, 1978, str. 251.

³⁵⁹ Odvolací orgán v případě *US - Gasoline* zaujal pozici „*interpreter is not free to adopt a reading that would result in reducing whole clauses or paragraphs of a treaty to redundancy or inutility*“ v USA – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline, Appellate Body Report, AB-1996-1, WT/DS2/AB/R, ze dne 29.4.1996, str. 23; toto stanovisko bylo dále potvrzeno v *Japan-Alcoholic Beverages*, Report of the Panel, WT/DS8/R, WT/DS10/R, WT/DS11/R, ze dne 11.7. 1996, str. 12.

- vykládat dle časové posloupnosti: jakákoliv smlouva, uzavřená následně, má aplikační přednost před smlouvou dřívější, stejně tak, praxe mezi smluvními státy po uzavření smlouvy je důležitá pro její interpretaci v případě soudního sporu.

Pokud tedy vyloučíme tyto případy, kdy potenciaální konflikt vyřešíme pomocí výkladu, popřípadě aplikací principů a zásad, nemůžeme hovořit o konfliktu norem anebo konfliktní aplikaci práva WTO. Následně získáme skupinu případů, které

- (i) vykazují konflikt dvou norem, který nelze odstranit výkladem; anebo
- (ii) jde o případy, kdy aplikace určité normy poruší normu druhou.

5.1 Normativní konflikt

Normativní konflikt je případ, kdy jedna norma je v rozporu s druhou, anebo jednotlivá ustanovení dvou smluv si protirečí. Může se jednat o tři různé případy:

- (i) první případ je, kdy je stát stranou mezinárodní mnohostranné smlouvy a následně uzavře smlouvu dvoustrannou s jiným státem, ale některé z ustanovení této smlouvy porušuje povinnosti, které vyplývají pro stát ze smlouvy mnohostranné; anebo
- (ii) stát je stranou několika smluv, které nejsou v žádném vztahu k sobě, avšak výkon práv státu dle jedné smlouvy porušuje práva toho samého či jiného státu dle smlouvy jiné; anebo
- (iii) jde o vnitřní konflikt mezi jednotlivými dohodami v rámci WTO.

Od případu dvou platných, ale protirečících smluv musíme dále odlišovat případy, kdy určitá smlouva ani nevznikne pro rozpor například s kogentními smlouvami. V případě, kdy stát je

³⁶⁰ V případě India - Patent Protection for Pharmaceutical and Agricultural Chemical Products ze dne 19.12.1997, Appellate Report (AB-1997-5), WT/DS50/AB/R, čl. 46 Odvolací orgán konstatoval, že „principles of interpretation neither require nor condone the imputation into a treaty of words that are not there or the importation into a treaty of concepts that were not intended“.

donucen podepsat určitou smlouvu³⁶¹, většina právních expertů považuje danou smlouvu za platnou až do okamžiku, kdy soud nebo jiný orgán prohlásí danou smlouvu za neplatnou. Neplatnost je následně deklarována *ex tunc (ab initio)*³⁶². Domnívám se však, že taková smlouva ani nevznikne. Vídeňská smlouva pro smluvní právo stanoví ve svém čl. 53³⁶³, že smlouva, která je v rozporu s imperativní mezinárodní normou, je nulitní. Dle mého názoru ani nevznikla pro rozpor s kogentní normou, není proto nutné, aby její nulitu nějaký orgán deklaroval.

Vídeňská smlouva o smluvním právu dále stanoví v čl. 71 opatření, která státy musí přijmout v případě, že uzavřely smlouvu v rozporu s kogentními normami. Těmito opatřeními jsou: (i) uvést své jednání do souladu s kogentní normou a (ii) odstranit negativní dopady jednání, jež bylo v rozporu s kogentní normou. Od tohoto případu je nutné odlišit situaci, kdy uzavřená smlouva je v rozporu s mnohostrannou smlouvou a tento rozpor musí být deklaratorně potvrzen soudním orgánem. Na druhé straně je možné, i když méně pravděpodobné, že imperativní norma vznikne až během platnosti mezinárodní smlouvy, čímž se stane jednání v souladu se smlouvou neplatné pro rozpor s kogentní normou (čl. 64 Vídeňské úmluvy o smluvním právu). V takovémto případě strana by měla okamžitě přijmout opatření (i) rozvázat nebo zrušit danou smlouvu a (ii) případně zrušit i práva, povinnosti nebo právní postavení, jehož setrvání by bylo v rozporu s kogentní normou (čl. 71 odst. 2 Vídeňské úmluvy o smluvním právu). V právní praxi je dalším problémem, který je možno vykládat dvěma způsoby, otázka neplatnosti celé smlouvy pro rozpor s kogentní normou, i když se rozpor týká pouze jediného ustanovení smlouvy (čl. 44 odst. 5 Vídeňské úmluvy o smluvním právu). Tento

³⁶¹ Čl. 51 Vídeňské úmluvy o smluvním právu stanoví: „*Souhlas státu s tím, že bude vázán smlouvou, jehož bylo dosaženo donucením zástupce státu činy nebo hrozbami, je bez jakéhokoliv právního účinku.*“

³⁶² Pauwelyn, Joost, *Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law*, Cambridge University Press, 2004, str. 277.

³⁶³ Čl. 53 Vídeňské úmluvy o smluvním právu: „*Každá smlouva, která v době svého uzavření je v rozporu s imperativní normou obecného mezinárodního práva, je nulitní. Pro účely této úmluvy je imperativní normou obecného mezinárodního práva norma přijatá a uznaná mezinárodním společenstvím států jako celkem za normu, od níž není dovoleno se odchýlit a která může být změněna pouze novou normou obecného mezinárodního práva stejné povahy.*“

požadavek neplatnosti se týká celé smlouvy bez ohledu na to, je-li je předmětné ustanovení oddělitelné či ne. Na druhé straně existují právní názory proti této velmi striktní zásadě a domnívají se, že neplatnost by se měla týkat pouze oddělitelného ustanovení.³⁶⁴ V podobném duchu se i vyjádřil Francesco Capotorti: „*il conviendra plutôt de distinguer entre les dispositions étroitement liées à la clause incompatible et les dispositions indépendantes, et de voir si l'accord conserve encore son objet une fois que le contenu se réduit à ces dernières dispositions*“.³⁶⁵

Jiná situace nastává v případě, kdy jsou jedna nebo obě smluvní strany stranami vícestranné smlouvy a následně uzavřou smlouvu novou, třeba dvoustrannou, která je však v rozporu s touto vícestrannou smlouvou. Pokud by šlo o stejné státy a stejný předmět smlouvy, tak dochází k novaci. Pokud však je zde rozdíl např. mezi smluvními stranami, tak stát, který je smluvní stranou obou, musí vůči ostatním státům dostát závazkům vyplývajícím z předmětných smluv. Pokud by však takovýto výkon byl v rozporu s nějakou jinou smlouvou, je na daném státě přijmout opatření, aby k danému porušení nedocházelo. Všeobecně je zde přednost mnohostranných smluv před bilaterálními smlouvami. Nic však nebrání státům stranám mnohostranné smlouvy uzavřít mezi sebou bilaterální dohodu, která v jejich vzájemném vztahu bude ještě více podrobně vymezovat jejich vztah. K takovéto bilaterální smlouvě přihlédne i panel nebo Odvolací orgán v případě sporu, protože takováto smlouva je považována za praxi mezi předmětnými státy založenou mnohostrannou smlouvou, až do té míry, do jaké se slučuje s mnohostrannou dohodou.

³⁶⁴ Komise OSN pro mezinárodní právo stanoví: „*although the Commission did not think that the principle of separability is appropriate when a treaty is void ab initio under the article 50 (now Art. 53) by reason of an existing rule of ius cogens, it felt that different considerations apply in the case of a treaty which was entirely valid when concluded but is now found with respect to some of its provisions to conflict with newly established rule of ius cogens. If those provisions can properly be regarded as severable from the rest of treaty, the Commission thought that the rest of the treaty ought to be regarded as still valid.* Dietrich Rauschning, *The Vienna Convention on the Law of Treaties, Travaux Préparatoires*, Metzner, 1978, str. 440.

³⁶⁵ F. Capotorti, *Interférence dans l'Ordre Juridique Interne entre Les Conventions et d'autres Accords Internationaux*, v *Les Droits de l'homme en Droit Interne et en Droit International*, Bruxelles, 1968, str. 123 a str. 131.

Jiným zajímavým problémem, který byl již řešen i ve WTO, je slučitelnost aktů nebo jednání orgánů WTO a dohod WTO. WTO není nadána kontrolním právním mechanismem, který by zajišťoval průběžnou kontrolu aktů nebo postupů orgánů WTO. WTO má jako každá mezinárodní organizace odvozenou subjektivitu od členských států tzv. *competence d'attribution*³⁶⁶; kromě dané pravomoci jsou mezinárodní organizace nadány tzv. implikovanými pravomocemi, které by se daly zjednodušeně definovat jako pravomoc pocházející z plnění úkolů, které jsou stanoveny smlouvami zakládajícími mezinárodní organizaci.³⁶⁷ V literatuře najdeme až tři různé případy, kdy panely nebo Odvolací orgán byly nadány pravomocemi kontrolovat akty orgánů WTO, aniž by dané zmocnění vycházelo přímo z některé dohody WTO.³⁶⁸ Těmito případy jsou:

- (i) rozhodnutí DSB, které je v rozporu s procesními pravidly: panel sice není nadán pravomocí zrušit rozhodnutí DSB, pokud by však došlo k porušení např. nevyužitím konzultací a okamžitým rozhodnutím o ustanovení panelu, panel by byl nadán pravomocí rozhodnout o své vlastní pravomoci (tzv. pravomoc *compétence de compétence*). To bylo potvrzeno Odvolacím orgánem ve dvou případech – *US -Anti-dumping Act of 1916*³⁶⁹ a v *Mexico- Corn Syrup*³⁷⁰, zde Odvolací orgán přímo řekl „*panely musí rozhodovat nějaké podstatné otázky, i když strany o těchto otázkách*

³⁶⁶ O odvozené subjektivitě pojednával i MSD, který ve svém doporučení v případě O použití jaderných zbraní řekl: „*international organizations are subject of international law which do not unlike States, posses a general competence. International organizations are governed by the „principle of speciality, that is to say, they are invested by the States which create them with powers, the limits of which are a function of the common interests whose promotion those States entrust to them“* – str. 226.

³⁶⁷ O implikovaných pravomocích mezinárodní organizace MSD podrobně hovořil ve svém posudku v případě *Reparation case*, kde MSD potvrdil, že členské státy vytvořily mezinárodní organizaci za účelem plnění určitých funkcí a za tímto účelem ji nadaly určitými pravomocemi, které zajistí její efektivní plnění.

³⁶⁸ Pauwelyn, Joost, *Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law*, Cambridge University Press, 2004, str. 294-295.

³⁶⁹ United States - Anti-Dumping Act of 1916, Appellate Body Report, AB-2000-5, AB-200-6, ze dne 28.8.2000, WT/DS136/AB/R, WT/DS162/AB/R.

³⁷⁰ Mexico - Anti-Dumping Investigation of High Fructose Corn Syrup (HFCS) from the United States Recouse to Article 21.5. of the DSU by the United States, Appellate Body Report AB-2001-5, ze dne 22.10.2001, WT/DS132/AB/RW, čl. 36.

mlčí...panely jednoduše nemohou ignorovat takovéto otázky, které jsou stěžejní pro jejich jurisdikci“. Jiný procesní problém vyvstal v případě *US-FSC*³⁷¹, ve kterém USA po vytvoření panelu napadly stížnosti Evropského společenství z důvodu nedoložení dostupných důkazů, jak je stěžovatel povinnen poskytnout dle čl. 4.2 Ujednání o řešení sporů. Panel a následně i Odvolací orgán však rozhodly o námitce negativně z důvodu, že USA tuto námitku podaly až po konzultacích. Panel i Odvolací orgán shledaly, že již průběh konzultací byl jakýmsi souhlasem USA s daným řízením, a protože strany sporu jsou povinny vyřešit jej v dobré víře³⁷², námitku odmítl;

- (ii) rozhodnutí orgánu WTO, které založilo práva nebo povinnosti států, se kterým se soudí jiný stát kvůli daným právům - pravomoc zrušit během daného řízení akt, jímž byla tato práva a povinnosti založena: v daném případě je panel, resp. Odvolací orgán nadán pravomocí o aktu rozhodnout, ale nemůže jej zrušit ani nahradit, takovýto čin spadá do kompetence orgánu, který takovýto akt vydal. Nicméně akt až do okamžiku zrušení bude již neúčinný. Tuto pravomoc potvrdil Odvolací orgán ve svém rozhodnutí *Korea-Beef*;³⁷³
- (iii) posledním případem je generální zmocnění panelů kontrolovat slučitelnost regionálních integračních smluv s příslušnými ustanoveními práva WTO, kterými byly panely vybaveny na základě rozhodnutí ve věci *Turkey - Textils*³⁷⁴ a jež bylo potvrzeno v případě *India-Quantitative Restrictions*³⁷⁵.

³⁷¹ United States – Tax Treatment for Foreign Sales Corporations, Appellate Body Report (AB-1999-9), ze dne 24.2.2000, WT/DS108/AB/R.

³⁷² Tamtéž, Odvolací orgán dodal, že dobrá víra „requires that responding Members reasonably and promptly bring claim procedural deficiencies to the attention of the complaining Member, and to the DSB or the Panel, so that corrections, if needed, can be made to resolve the disputes. The procedural rules of WTO dispute settlement are designed to promote, not the development of litigation techniques, but simply the fair, prompt and effective resolution of trade disputes“ čl. 166 rozhodnutí

³⁷³ Korea- Measures Affecting Imports of Fresh Chilled and Frozen Beef, Appellate Body Report, AB-2000-8, ze dne 11.12.2000, WT/DS161/AB/R, WT/DS169/AB/R, čl. 103.

³⁷⁴ Turkey - Restrictions on Import of Textile and Clothing Products, Appellate Body Report AB-1999-5, z 22.10.1999, WT/DS34/AB/R, čl. 58.

³⁷⁵ India - Quantitative restrictions on Imports of Agricultural, Textile and Industrial Products, Appellate Body Report, AB-1999-3, z 23.8.1999, WT/DS90/AB/R.

5.1.1 Principy řešení vnitřních konfliktů mezi dohodami tvořícími právní rámec WTO

Vzhledem ke komplexnosti systému práva WTO, který je tvořen 29 dohodami, není zcela možné vyloučit interní konflikty mezi jednotlivými ustanoveními jedné dohody anebo mezi několika dohodami. Smluvní strany, vědomy si potencionálního konfliktu, vtělily již určitá kolizní pravidla do jednotlivých dohod. Mezi ty nejdůležitější, které v podstatě vytváří hierarchii jednotlivých dohod tvořících právo WTO, patří:

- (i) čl. XVI odst. 3 Dohody o zřízení WTO, která stanoví, že v případě rozporu mezi touto dohodou a jakoukoliv jinou mnohostrannou dohodou se použije ustanovení této dohody, v rozsahu předmětného konfliktu.
- (ii) Všeobecná poznámka k výkladu k Příloze 1A dohody GATT 1994 stanoví, že v případě rozporu mezi ustanovením kterékoliv dohody specifikované v Příloze č. 1A a kterékoliv jiné dohody, použije se v rozsahu konfliktu dohody specifikované v Příloze 1A;
- (iii) Přílohy k dohodám: často narazíme, že v dohodách je ustanovení, které stanoví, že Příloha je nedílnou součástí dohody (například čl. II odst. 7 GATT 1994)³⁷⁶. K přílohám je nutno poznamenat, že i když jsou součástí dohody, tak mají nižší právní důležitost oproti tělu dohody³⁷⁷;

³⁷⁶ Dané pojetí bylo potvrzeno i v rozhodnutí v případě *EC - Computer Equipment*, ve kterém Odvolací orgán konstatoval, že: „*The purpose of treaty interpretation under Article 31 of the Vienna Convention is to ascertain the common intentions of the parties. These common intentions cannot be ascertained on the basis of the subjective and unilaterally determined "expectations" of one of the parties to a treaty. Tariff concessions provided for in a Member's Schedule – the interpretation of which is at issue here – are reciprocal and result from a mutually-advantageous negotiation between importing and exporting Members. A Schedule is made an integral part of the GATT 1994 by Article II:7 of the GATT 1994. Therefore, the concessions provided for in that Schedule are part of the terms of the treaty. As such, the only rules which may be applied in interpreting the meaning of a concession are the general rules of treaty interpretation set out in the Vienna Convention.*” EC - Customs Classification of Certain Computer Equipment, Appellate Body Report, AB-1998-2, WT/DS62/AB/R, WT/DS67/AB/R, WT/DS68/AB/R, ze dne 5.6.1998, čl. 84.

³⁷⁷ Panel poznamenal v případě *United States - Restrictions on Importation of Sugar*, že „*The Panel first examined the issue in the light of the wording of Article II. It noted that in Article II:1(b), the words "subject to the ... qualifications set forth in that Schedule" are used in conjunction with the words "shall ... be exempt from ordinary customs duties in excess of those set forth in [the Schedule]". This suggests that Article II:1(b) permits contracting parties to qualify the obligation to exempt products from*

- (iv) čl. 21 dohody AoA: v případě konfliktu dohody AoA a kterékoliv jiné dohody, a to i dohod specifikovaných v Příloze č. 1A, dohoda AoA má přednost;
- (v) čl. 1.2 Ujednání o řešení sporů: strany si mohou stanovit zvláštní pravidla řízení jejich sporu, která mají přednost před pravidly stanovenými v Ujednání o řešení sporů;
- (vi) čl. 1 odst. 5 TBT, který stanoví, že pokud nějaká záležitost věcně obsahově spadá do dohody SPS, pravidla stanovená v TBT se na ni nevztahují;

Zajímavé je pouze to, že při všech těchto pravidlech nebylo stanoveno ani jedno pravidlo, které by se týkalo třech základních smluv, a to GATT 1994, GATS a TRIPS: v případě, že dohoda neobsahuje žádné pravidlo o přednostním použití jedné z nich v případě konfliktu a nelze ho vyřešit dle pravidel specifikovaných v kapitole 5.1 výše, je nutné použít některé metody výkladu. Zajímavým případem, ve kterém panel řešil konflikt dvou dohod vztahujících se na případ, a ne zcela šťastně, je případ *Indonesia-Autos*³⁷⁸.

customs duties in excess of the levels specified in the Schedule, not however to qualify their obligations under other Articles of the General Agreement. The Panel further noted that the title of Article II is "Schedules of Concessions" and that the ordinary meaning of the word "to concede" is "to grant or yield". This also suggests in the view of the Panel that Article II permits contracting parties to incorporate into their Schedules acts yielding rights under the General Agreement but not acts diminishing obligations under that Agreement.", ze kterého vychází, že strany mohou do přílohy detailněji popsat svá práva, vyplývající z dohody, ale nemohou omezit své povinnosti vyplývající z dohody. United States – Restrictions on Importation of Sugar, rozhodnutí panelu GATT ze dne 22.6.1989, čl. 5.2. Dále to bylo potvrzeno v rozhodnutí ve věci EC - Banana, kde Odvolací orgán odmítl posuzovat obsah přílohy, který je v přímém rozporu se smlouvou: "... in applying the rule of priority in the implementation of the WTO rules relating to agricultural products, as set out in Article 21.1 of the Agreement on Agriculture, the provisions of the GATT 1994 shall be applied with regard to the parts of the Schedules concerning the agricultural products "subject to the provisions" of the Agreement on Agriculture, and in particular, Article 4.1. The market access commitments contained in the part of each Member's Schedule relating to agricultural products shall therefore be those resulting from the "bindings and reductions of tariffs, and other market access commitments as specified therein". EC-Ekvádor, Guatemala, Honduras, Mexico a USA, WT/DS27/AB/R z 25. 9. 1997, čl. 20-21.

³⁷⁸ Indonesia - Certain Measures Affecting the Automobile Industry, WT/DS54/R, WT/DS55/R, WT/DS59/R, WT/DS64/R, zpráva panelu ze dne 2.7.1998.

Indonésie a případ automobilů

Základní informace o případu

Celý případ se skládá ze stížností několika států - Evropského společenství (WT/DS54), Japonska (WT/DS55 and WT/DS64) a Spojených států amerických (WT/DS59) proti Indonésii.

Indonésie zavedla v roce 1995 tzv. Národní automobilový program, který daňově podporoval dovoz cizích aut. V roce 1996 požádalo Evropské společenství, Japonsko a USA o konzultace s Indonésií ohledně daného programu. Evropské společenství napadlo daňové výjimky a tzv. luxusní daň pro auta, které dle názoru Evropského společenství porušovaly závazky Indonésie, vyplývající z čl. I a III GATT 1994, čl. 2 TRIMS a čl. 3 SCM dohody. Japonsko navíc napadlo neslučitelnost programu s čl. 1 odst. 1, III odst. 2 a 4 a čl. X odst. 3 písm. a) GATT 1994, čl. 2 TRIMS a čl. 3 odst.6 a čl. 28 SCM dohody a čl. 3 odst.20 TRIPS. Následně byl ustanoven panel, který sloučil veškerá řízení v dané věci. Indie, Korea a USA byly připuštěny jako třetí strany, avšak USA později požádaly rovněž o ustanovení panelu. V souladu s čl. 9 odst. 1 Ujednání o řešení sporů byla všechna řízení sloučena, a tudíž USA se dostaly do pozice stěžovatele. Panel zjistil neslučitelnost programu Indonéské vlády s čl. I a II odst. 2 GATT 1994, čl. 2 TRIM a čl. 5 písm. c) SCM dohody. Následně v arbitráži byla stanovena lhůta pro implementaci rozhodnutí.

Normativní koflikt

Zajímavý v daném případě je postup panelu, který se „obloukem vyhnul“ řešení konfliktu mezi dvěma dohodami WTO. Tyto dvě dohody jsou SCM a TRIM. SCM řeší, za jakých podmínek je možné poskytnout dotace. Pokud se podíváme na tvrzení Indonéské vlády během řízení, zjistíme několik specifik ohledně národního programu. Veškeré základní prvky národního programu splňují podmínky tzv. nenapadnutelné subvence, tedy dotace, jejímž cílem je podpora domácí produkce automobilů a tím zvýšení konkurenceschopnosti, v souladu s čl. 2 odst. 1 písm. b) SCM³⁷⁹.

³⁷⁹ „2.1 písm b): V případech, kdy orgán, poskytující subvenci, nebo právní předpisy, podle kterých tento orgán působí, stanoví objektivní kritéria nebo podmínky pro uplatnitelnost subvence a její částku,

Na druhé straně stojí dohoda TRIM, která stanoví, že veškerá opatření, která odporují dohodě GATT 1994, tedy i národní doložce,³⁸⁰ jsou nelegální.

Teoreticky tedy panel měl řešit konflikt dvou právních předpisů, z nichž každý pohlížel na program podpory automobilového průmyslu Indonésie jinak. Namísto aby panel řešil daný problém za pomoci metod interpretace, popř. principů Vídeňské úmluvy o smluvním právu, panel rozhodl, že žádný konflikt v daném případě neexistuje: „s ohledem na druh závazků, zjišťujeme, že s přihlédnutím k místním požadavkům, závazky vyplývající ze SCM a TRIMS jsou dva různé druhy závazků a vztahují se k jiným předmětům právní úpravy. V případě SCM, je zakázáno poskytnout dotace související se specifickým domácím produktem. V případě TRIM, jsou dle TRIM zakázány formy místních dotací, ne poskytnutí výhody jako takové i ve formě například dotace“.³⁸¹ Panel dále poznamenal, že v daném případě nejde o konflikt, protože nejsou naplněny 3 předpoklady pro konflikt, a to³⁸²:

- (i) smlouvy musí mít stejné smluvní strany: s tímto lze těžce souhlasit, protože konflikt může nastat i v případě, že jedna smluvní strana je stranou více smluv, které si protirečí, pak vzniká konflikt pro danou stranu, ale ostatních stran se konflikt nedotkne až do okamžiku vyřešení; nutno vzít v potaz, že smluvní strana, již se konflikt týká, nebude moci legálně splnit veškeré své závazky;
- (ii) smlouvy se musí týkat stejného předmětu: rovněž s daným výrokem nelze souhlasit, protože smlouvy mohou upravovat zcela jiné oblasti a přesto mohou ovlivňovat

nebude specifičnost platit, pokud uplatnitelnost bude automatická a taková kritéria a podmínky budou přísně dodržovány. Kritéria nebo podmínky musí být jasně vyjádřeny v zákoně, obecně závazném právním předpise či jiném oficiálním dokumentu, aby je bylo možné ověřit.“

³⁸⁰ Příloha 1 čl. 1:“ 1. TRIM, jež jsou neslučitelná se závazky národního zacházení podle ustanovení odstavce 4 článku III GATT 1994, zahrnují TRIM, která jsou povinná či vynutitelná podle domácího práva nebo správních rozhodnutí, nebo musí být dodržována pro získání výhody a která vyžadují: a) nákup nebo užívání výrobků domácího původu nebo z domácího zdroje jakýmkoliv podnikem, specifikovaných buď podle konkrétních výrobků, objemu či hodnoty výrobků nebo podle poměrné části objemu či hodnoty jeho domácí výroby; nebo b) aby nákupy či užívání podnikem dovezených výrobků se omezily na množství v poměru k objemu či hodnotě domácích výrobků, které podnik vyváží.“

³⁸¹ Čl. 14.50 rozhodnutí panelu v případě Indonesia - Certain Measures Affecting the Automobile Industry, WT/DS54/R, WT/DS55/R, WT/DS59/R, WT/DS64/R, zpráva panelu ze dne 2.7.1998.

³⁸² Tamtéž, pozn. pod čarou č. 649.

stejně smluvní strany, například níže uvedené smlouvy o ochraně životního prostředí nebo na ochranu lidských práv a dohody tvořící právo WTO;

- (iii) ustanovení musí ukládat vzájemné závazky: to rovněž není zřejmé, protože smlouvy mohou ukládat různé závazky, ale splnění závazku dle jedné smlouvy vyloučí možnost splnění závazku dle smlouvy jiné.

V podstatě, pokud se podíváme na definici konfliktu, jak jej v předchozím odstavci panel vysvětlil, ztěžka bychom našli konflikt jakýchkoliv předpisů. Panel velmi striktně vyložil pojem „konflikt“. Správně měl zohlednit veškeré dohody a jejich ustanovení, která se na daný případ vztahovala a aplikovat metody stanovené ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu. Vzhledem k vyloučení principu *lex posterior derogat priori*, protože zde platí fikce, že veškeré smlouvy specifikované v Příloze 1A GATT 1994 byly přijaty ve stejnou dobu, nejvhodnější by byla metoda *lex specialis derogat generali*. Vzhledem k tvrzením, která Indonéská vláda předložila v daném případě, se domnívám, že vhodnou pro tento případ *lex specialis* by byla dohoda SCM, která by opatření národního programu ospravedlňovala. To se však nedotýká problému nelegálnosti národního programu pro rozpor s jinými dohodami WTO.

5.1.2 Exkurz k principu *lex posterior derogat priori* a případu *Argentina-Footwear*

Ještě se na chvíli vrátím k pravidlu, které zavedla smlouva o WTO, jež stanoví, že veškeré dohody specifikované v Příloze 1 jsou přijaty ve stejnou dobu. Tímto chtěly smluvní strany předejít aplikaci principu *lex posterior derogat priori*. Daná fikce byla navíc potvrzená v případě *Argentina-Footwear (EC)*³⁸³, ve kterém Odvolací orgán potvrdil, že: „*ustanovení článku XIX GATT 1994 a ustanovení článku dohody o ochranných opatřeních jsou všechna považována za články smlouvy WTO. Tudiž vstoupily v platnost ve stejný čas.*“

Daná fikce vytvořila však zajímavý případ: zatímco GATT 1947 existoval a během těch skoro padesáti let jeho platnosti byly přijímány dodatky a změny, u kterých platilo pravidlo *lex*

posterior derogat priori, v roce 1995 se vše změnilo. Určitá ustanovení GATT 1947 včetně některých dodatků, které byly vtěleny či přebrány do GATT 1994 a další dohody obsažené v Příloze 1, se staly z hlediska času rovnocenné. Takže zatímco do roku 1995 by se aplikovalo pravidlo *lex posterior derogat priori*, nyní už musela být použita jiná pravidla, například *lex specialis derogat generalis*, která byla náročnější na právní analýzu a argumentaci. V podstatě tímto ustanovením dostaly přednost veškeré specifické smlouvy, často nazývané technické normy, které jsou velmi detailní oproti i samotné GATT 1994. Někteří autoři³⁸⁴ pochybují o tom, že dané pravidlo ve svých důsledcích odpovídá vůli států.

5.1.3 Lex specialis a konflikty v právu WTO

Jak jsem již psala, pravidlo *lex posterior derogat priori* nelze úspěšně aplikovat při dohodách specifikovaných v Příloze 1 Smlouvy o zřízení WTO a GATT 1994. Tudíž, nejpravděpodobnějším a nejčastěji používaným je princip *lex specialis derogat generalis*, který jsem již blíže rozebírala v kapitole 4.2 výše. Zajímavé je, že dle daného pravidla má specifická dohoda vždy přednost před GATT 1994, aniž by strany zkoumaly, které ustanovení je podrobnější.³⁸⁵ Tudíž v případě potencionálního konfliktu panel nemusí zkoumat podrobnost jednotlivých ustanovení a přímo aplikuje ustanovení dohody z Přílohy 1A. Tímto je porušen ale princip *lex specialis derogat generali* a i ustanovení Vídeňské úmluvy o smluvním právu a WTO zakládá nebezpečný precedens, který odporuje základním principům mezinárodního práva veřejného, jenž v konečném důsledku může vést k nepředvídatelným rozhodnutím DSB. Na straně druhé, panely ve své rozhodovací praxi i přes dané pravidlo částečně „vtáhly“ do případu také ustanovení GATT 1994, čímž ještě více snížily možnost

³⁸³ Argentina - Measures Affecting Imports of Footwear, Textiles, Apparel and Other Items (AB-1998-1) ze dne 27.3.1998, WT/DS56/AB/R, čl. 81.

³⁸⁴ Např. Pauwelyn, Joost, Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law, Cambridge University Press, 2004, str. 343.

³⁸⁵ Všeobecné výkladové pravidlo k Příloze 1A.

stran předvídat rozhodnutí panelu. Příkladem může být případ *EC- Asbestos*³⁸⁶, ve kterém Odvolací orgán konstatoval, že „*dohoda TBT ukládá členským státům závazky, které se liší od a doplňují závazky stanovené dohodou GATT 1994*“. Daný výklad spíše odpovídá výkladu čl. 30 Vídeňské dohody o smluvním právu. A ustanovení TBT dohody by mělo mít aplikační přednost, co do rozsahu konfliktu mezi předmětnými ustanoveními. Toto pojetí vztahu GATT 1994 a specifických dohod z Přílohy 1A není všeobecně vykládáno tímto směrem.

Jiným zajímavým konfliktem může být vztah dohod GATT 1994, GATS a TRIPS, které tvoří základní pilíře práva WTO, avšak ani jedna z nich neobsahuje ustanovení obdobné Všeobecné interpretační poznámce. Mnoho autorů³⁸⁷ se věnovalo právě obsahovému překrývání těchto dohod, proto bych ráda upozornila na některé zajímavé aspekty konfliktu těchto tří dohod. Velmi zjednodušeně se tyto tři smlouvy vykládají, že GATT 1994 se týká pouze zboží, GATS služeb a TRIPS duševního vlastnictví. Pokud se podíváme blíže, tak zjistíme, že dané rozlišení je velmi obecné. GATT 1994 neobsahuje definici, která by vymezovala předmět právní úpravy. Všechny články sice hovoří o zboží, jsou ale i články, jako například článek III, který v doložce nevyšších výhod nehovoří pouze o zboží, ale i o dopravě či distribuci. Tyto činnosti se musí vztahovat k zboží, ale určitý přesah je již dán samotnou úmluvou. Na druhé straně GATS definici předmětu úpravy obsahuje, ale čl. I GATS je poměrně široký, že bychom přesah opět mohly najít. Teoreticky tak vzniká problém, jak řešit spory, kdy jedna smlouva povoluje, co druhá zakazuje, anebo opačně.

První případ, kdy GATT 1994 povoloval jednání, které GATS zakazovalo, řešil panel v případě *Canada - Periodicals*.³⁸⁸

³⁸⁶ European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products, Report of the Appellate Body (AB-2000-11) ze dne 22.11.2000, WT/DS135/AB/R, čl. 80.

³⁸⁷ Například Werner Zdouc, *The Triangle of GATT/GATS and TRIPS*, v Thomas Cottier, P.C. Mavroidis and M. Panizzon (editoři), *Intellectual Property: Trade, Competition and Sustainable Development: The World Trade Forum*, vol. III, University of Michigan Press, 2003 anebo W. Zdouc, *Legal Problems arising under the General Agreement on Trade in Services: Comparative Analysis of GATS and GATT*, St. Gallen, 2002.

³⁸⁸ Canada – Certain Measures Concerning Periodicals, Panel Report, WT/DS31/R, ze dne 14.3.1997, rozhodnutí Odvolacího orgánu ze dne 30.6.1997.

Základní informace o případu Canada-Periodicals

V daném případě USA napadly nové daňové členění časopisů a novin, které zvýhodňovalo periodika tištěná v Kanadě proti periodikům zasílaným z ciziny. Dle USA dané opatření bylo neslučitelné s čl. III GATT 1994. V roce 1996 byl ustanoven panel, který potvrdil názor USA. Kanada se odvolala a Odvolací orgán potvrdil, že daný případ patří obsahově do GATT 1994, ale shledal neslučitelnost daňového zákona s čl. III odst. 2 druhá věta, na rozdíl od panelu, který své rozhodnutí opřel o větu první daného ustanovení. Dále odmítl závěr panelu o slučitelnosti podpory poštovních služeb s čl. III odst. 8 písm. b) GATT 1994. Celé řízení skončilo tím, že Kanada zrušila tento zákon.

Normativní konflikt

Tento případ byl zajímavý i z hlediska překrývání GATT a GATS: USA založily svoji stížnost na ustanoveních dohody GATT 1994, zatímco Kanada stavěla svoji oprávněnost opatření na ustanoveních GATS. Panel i Odvolací orgán daný spor překrývajících se dohod velmi neřešily, v podstatě odmítly tvrzení Kanady a potvrdily, že na daný případ se vztahuje GATT 1994, ale otázku, jestli GATS se vztahuje rovněž, nechaly otevřenou. Právně korektní přístup by spočíval v podrobné analýze obou smluv, aplikaci principu *lex specialis derogat generali* a subsumpcí daného případu pod vybrané ustanovení jedné ze smluv. Zajímavé je, že v daném případě by právě GATT 1994 byla tím *lex specialis*, a to hned z několika důvodů:

1. jde o prodej časopisů, tedy o prodej zboží;
2. klíčovým pro posouzení potencionální diskriminace je otázka obdobného výrobku;
3. *a contrario* vyloučením aplikace GATS.

Práce panelu, ale bohužel i Odvolacího orgánu, vykazuje v daném případě poměrně velké nedostatky a oba orgány si práci velmi zjednodušily. V případě, že by právní analýze příslušných ustanovení vztahujících se na daný případ věnovaly větší pozornost, výsledek případu mohl dopadnout jinak a dané rozhodnutí mohlo být stěžejním pro vztah GATT 1994-GATS a klíčem i pro další spory.

Opačným případem, kdy GATT 1994 nějaké jednání povoluje, ale dle GATS by šlo o protiprávní jednání, někteří autoři³⁸⁹ spatřují v dotacích, které podporují vývoz. Tyto dotace na druhé straně omezují konkurenceschopnost států, do nichž se takto dotované zboží dováží, tudíž poskytovatelé služeb nebo distributoři dovážejících států budou limitováni v rozsahu služeb, které mohou poskytovat a které budou konkurenceschopné.³⁹⁰

Obsahové překrývání předmětu úpravy GATT a GATS řešil i panel a Odvolací orgán v dalších případech. Více se dané téma řešilo v případě *EC – Bananas III*³⁹¹, ve kterém Odvolací orgán poznamenal: „Vzhledem k předmětu úpravy těchto dvou smluv (pozn. autora GATS a GATT 1994), mohou se i nemusí překrývat, s ohledem na řešenou záležitost. Určitá opatření mohou být upravena pouze GATT 1994, pokud jde výhradně o obchod se zbožím. Určitá opatření mohou spadat pouze pod GATS, pokud se týkají výhradně poskytování služeb. Tudíž poslední kategorií jsou opatření, na která se vztahuje GATT 1994 i GATS. Tato opatření se týkají služeb, které jsou poskytovány s dodávkou zboží anebo opačně zboží, které souvisí s poskytováním služeb. Ve všech těchto případech musí být opatření prozkoumáno z hlediska GATT 1994 i GATS. Ale zatímco opatření musí být prozkoumáno dle obou dohod, jednotlivé aspekty tohoto opatření mohou být odlišné pokud jde o jejich zkoumání z hlediska GATT 1994 a GATS. Dle GATT 1994 je nutno se soustředit na opatření, která ovlivňují obchod se zbožím. Dle GATS je nutno se soustředit na ovlivnění obchodu se službami. Jestli nějaké opatření ovlivňující poskytování služeb anebo dodávku zboží se posuzuje dle GATT 1994 a GATS, anebo obou současně, případ od případu.“³⁹² Odvolací orgán tudíž vytvořil jakési tři skupiny opatření: těch, která spadají jen pod jednu dohodu, a opatření, která spadají pod obě. Někteří autoři se domnívají, že opatření, která výhradně spadají pouze pod jednu dohodu, je málo a většina, s ohledem na vymezení předmětu úpravy GATT 1994 a GATS, bude spadat pod obě dohody a

³⁸⁹ Pauwelyn, Joost, *Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law*, Cambridge University Press, 2004, pozn. pod čarou č. 153

³⁹⁰ Tamtéž.

³⁹¹ European Communities- Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas, Appellate Body Report, AB-1997-3, WT/DS27/AB/R, ze dne 9.9.1997.

³⁹² Tamtéž, čl. 221.

bylo by „právně nezvučné“ limitovat opatření jejich subsumpcí pouze pod jednu z těchto dohod.³⁹³

S tímto názorem nelze než souhlasit. Panel a Odvolací orgán mají smlouvy vykládat účinně a efektivně. Pokud panel nebo Odvolací orgán omezí dohody, dle nichž mají posuzovat slučitelnost, je otázkou, zdali takové rozhodnutí není protiprávné z důvodu rozporu s principy stanovenými v Ujednání o řešení sporů. Navíc panel má pravomoc nebýt limitován podáním stran, ale za každé situace zjistit veškeré podklady k vytvoření úplného obrazu k vynesení rozhodnutí. Příliš restriktivní výklad obou dohod ulehčuje práci panelu, a tudíž rozhodnutí může být vyneseno v časovém limitu stanoveném pro rozhodnutí, avšak na druhé straně je velmi otázná, zdali takovýto postup nepůjde v konečném důsledku proti vůli států, které vytvořily DSB za účelem korektního a odborného výkladu dohod a řešení sporů z těchto dohod vyplývajících.

Správný postup by tudíž měl být:

- (i) stanovit, zdali se na daný problém vztahují obě dohody či nikoliv;
- (ii) pokud se vztahují obě, tak definovat, zdali se doplňují anebo jsou v rozporu: o doplňování jde, pokud jedna dohoda stanoví nějaké pravidlo a druhá jen potvrdí anebo ještě podrobněji upravuje předmět právní úpravy³⁹⁴; v takovémto případě není problém, proč by panel neměl brát v potaz obě dohody, a pokud obě říkají přesně to samé, tak z hlediska hospodárnosti řízení³⁹⁵ je možné, aby se panel zabýval pouze posouzením opatření z hlediska jedné z dohod.

³⁹³ Pauwelyn, Joost, *Conflict of norms in public international law : how WTO law relates to other rules of international law*, Cambridge University Press, 2004, str. 402.

³⁹⁴ To byl případ *European Communities - Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas*, Appellate Body Report, AB-1997-3, WT/DS27/AB/R, kdy Odvolací orgán shledal porušení podle GATT 1994 i GATS. Dalším podobným případem byl *Canada - Certain Measures Affecting the Automotive Industry*, Appellate Body Report, AB-200-2, WT/DS139/AB/R, WT/DS142/AB/R, ze dne 31.5.2000, ve kterém panel shledal porušení GATT 1994 a GATS, ale Odvolací orgán následně považoval zdůvodnění panelu za nedostatečné a část rozhodnutí, týkajícího se aplikace dohody GATS na daný případ, zrušil.

³⁹⁵ V případě *Australia - Measure Affecting Importation of Salmon*, Appellate Body Report, AB-1998-5, WT/DS18/AB/R, ze dne 20.10.1998, napadl Odvolací orgán rozhodnutí panelu o limitaci zkoumání

Na druhé straně, pokud by druhá smlouva něco dodávala nebo stanovovala některé vstupy podrobněji, musí je panel zohlednit. V případě, že si dohody protiřečí, musí panel řešit otázku konfliktu, tedy přijmout tuto skutečnost, a ne jak v případě *Canada – Periodicals*, kdy se panel snažil vůbec řešení konfliktu vyhnout. Nejvhodnější by byl postup, který Odvolací orgán již naznačil v rozhodnutí *EC – Bananas III*, kdy stanovil, že pro každou dohodu jsou důležité jiné aspekty předmětné záležitosti.³⁹⁶ Vzhledem k tomu, že každá dohoda upravuje jiný předmět právní úpravy a má jiné cíle, musí se zkoumané opatření posuzovat zvláště dle těchto specifických aspektů každé z aplikovatelných dohod. Aplikace principu *lex specialis derogat generalis* může rovněž pomoci přispět k vyřešení konfliktu, například ve výše zmiňovaném případě *Canada - Periodicals* tomu tak mohlo být. Ještě podstatnější dopad by měl konflikt GATT 1994 a GATS pokud jde o dotace, kdy dohody o dotacích často bývají mnohem podrobněji upraveny než GATS, které je zakazují. Tudíž, pokud bychom striktně aplikovali princip *lex specialis derogat generali*, nikdy by nemohlo dojít k porušení GATS, protože jako *lex generalis* by se neaplikovala a GATT 1994 by byla jediným právním předpisem vztahujícím se na posouzení dovolenosti či nedovolenosti dotací. Proto bych doporučovala neaplikovat zásadu *lex specialis derogat generalis* striktně na každý případ, ale posuzovala bych jednotlivé aspekty z hlediska každé z aplikovatelných smluv a až následně, pokud by tím nedošlo k deformaci dosažení a naplnění cílů stanovených dohodami WTO, by tato zásada mohla být aplikována a tím celé řízení zjednodušeno pro účel stanovení rozhodnutí. V podstatě jestli bude rozhodnuto o tom, že určité opatření porušuje pouze jednu dohodu nebo více, tak samo o sobě to nebude mít zas tak velký vliv na celý případ a výši případného odškodnění. Avšak pokud by se vypustil určitý aspekt a nezohlednil by se v rozhodnutí, mohl by založit nebezpečný precedent pro budoucí případy a v konečném důsledku legalizovat určitá

problému z důvodu hospodárnosti řízení o případu, Odvolací orgán v daném rozhodnutí zohledňuje veškeré principy týkající se hospodárnosti, více str. 65-67 rozhodnutí. Více o daném principu viz. P. Šturma a kol., *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 2009, str.82.

³⁹⁶ Případ *European Communities - Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas*, Appellate Body Report, AB-1997-3, WT/DS27/AB/R, ze dne 9.9.1997, čl. 221.

opatření, která zkoumaná pouze z hlediska jedné dohody by byla neplatná pro rozpor s danou dohodou.

Dalším zajímavým rozhodnutím, ve kterém se Odvolací orgán vyjádřil k otázce *lex specialis* a *lex generalis* je případ *Argentina – Textiles and Apparel*³⁹⁷, ve kterém Odvolací orgán vyloučil nezohlednění i *lex generalis*: „*Nevidíme nic...co by naznačovalo, že vůle jednacích stran v Uruguayském kole by se týkala subsumpce požadavků čl. XIX dohody GATT 1994 pod SCM a tímto by nepožadovala více splnění těchto požadavků*“.³⁹⁸ Daný předpoklad je správný, pokud i *lex generali* stanoví nějaké požadavky. Tyto požadavky musí být předně splněny a až následně se můžeme zabývat tím, jestli jsou splněny podrobnější požadavky stanovené *lex specialis*. Bohužel žádný panel ani Odvolací orgán zatím ale nešly dále a nezabývaly se praxí ostatních mezinárodních soudů nebo tribunálů. Jde především o všeobecný pohled, neexistuje žádné rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora ani jiného soudu o tom, že smlouvy, u kterých se řeší problém *lex specialis* a *lex generali*, neuplatňují pravidlo hospodárnosti řízení anebo jakési zjednodušení.

5.1.4 Případy, kdy *lex specialis* nemůžeme použít

Již jsem se zmiňovala o případech, kdy je možné vyloučit aplikaci jedné z regulujících norem, z důvodu její novelizace. Také jsem se věnovala případům, ve kterých s ohledem na skutečnost, že platí fikce mezi dohodami WTO o přijetí ve stejnou dobu, se uplatňuje princip *lex specialis derogat lex generali*. Můžou potencionálně nastat také případy, kdy nelze rozhodnout o tom, která norma je *lex specialis* a která *lex generalis*. Jedna varianta je odmítnout stížnost pro neexistenci pravidla³⁹⁹, které by řešilo daný konflikt, a ponechat stranám, aby se během konzultací dohodly na vyřešení případu. Další možností je spor

³⁹⁷ Argentina - Measures Affecting Imports of Footwear, Textiles, Apparel and Other Items (AB-1998-1) ze dne 27.3.1998, WT/DS56/AB/R.

³⁹⁸ Tamtéž, čl. 83.

³⁹⁹ Princip *non liquet* - Římská právní formulace, kterou porotci naznačovali, že věc považují za nejasnou.

odložit, až dokud státy daný problém nevyřeší, a tudíž nechat spor v podstatě na politické vyřešení. Otázka odmítnutí stížnosti by mohla znamenat *denegatio iustitiae* a byla by důvodem pro odvolání k Odvolacímu orgánu. Správně měl panel rozhodnout spor dle principu *ex aequi bono*, což na druhé straně hraničí s omezením, že panely/ Odvolací orgán mají pouze právo vykládat, a ne jej tvořit. Určitým vodítkem by mohl být čl. 3 odst. 2 Ujednání o řešení sporů, který stanoví, že DSB nesmí při výkladu práva WTO ani přidat ani ubrat z práv a povinností stanovených právem WTO. Tento hlavní princip měly určitě panely na mysli v případech, kdy řešily spor, který se týkal té základní dohody pro řízení sporů, a to Ujednání o řešení sporů. Šlo o rozpor mezi ustanoveními čl. 21 odst. 5 a čl. 22 odst. 6, o kterém jsem se již krátce zmínila v kapitole 2.3.4. o výkonu rozhodnutí. Zatímco článek 21 odst. 5 Ujednání o řešení sporů nestanoví žádnou lhůtu pro rozhodnutí o prostředcích k nápravě v případě pozitivního rozhodnutí panelu/ Odvolacího orgánu, tak čl. 22 odst. 6 Ujednání o řešení sporů stanoví třicetidenní lhůtu pro rozhodnutí o pozastavení výhod. Tento problém byl řešen například v případě *US – Certain EC Products*⁴⁰⁰. V tomto případě Odvolací orgán nejdříve konstatoval konflikt a následně poukázal na politické řešení ve věci tzv. banánových válek, kde Odvolací orgán řešil konflikt ustanovení čl. 21 a 22 Ujednání o řešení sporů, a nakonec odkázal i v daném případě na politické řešení, protože dle názoru Odvolacího orgánu nenáleží DSB řešit spory, kde není zřejmé, jak konflikt vyložit.⁴⁰¹

⁴⁰⁰ United States - Import on Certain Products from European Communities, Appellate Body Report AB-2000-9, WT/DS165/AB/R, ze dne 11.12.2000.

⁴⁰¹ Odvolací orgán přímo stanovil a na daném místě si dovoluji citovat toto klíčové rozhodnutí: „*In coming to this conclusion, we are cognizant of the important systemic issue of the relationship between Articles 21.5 and 22 of the DSU. As the United States correctly points out in its appellee's submission, the terms of Articles 21.5 and 22 are not a "model of clarity" and the relationship between these two provisions of the DSU has been the subject of intensive and extensive discussion among Members of the WTO. We note that, on 10 October 2000, eleven Members of the WTO presented a proposal in the General Council to amend, inter alia, Articles 21 and 22 of the DSU. In so noting, we observe that it is certainly not the task of either panels or the Appellate Body to amend the DSU or to adopt interpretations within the meaning of Article IX:2 of the WTO Agreement. Only WTO Members have the authority to amend the DSU or to adopt such interpretations. Pursuant to Article 3.2 of the DSU, the task of panels and the Appellate Body in the dispute settlement system of the WTO is "to preserve the rights and obligations of Members under the covered agreements, and to clarify the existing provisions of those agreements in accordance with customary rules of interpretation of public international law." (emphasis added) Determining what the rules and procedures of the DSU ought to be is not our responsibility or the responsibility of panels; it is clearly the responsibility solely of the*

Konflikty ale nemusí být pouze v jedné dohodě. Naopak může se stát, že členský stát WTO je stranou všech mnohostranných dohod, ale současně je stranou jiné smlouvy se státem X, která vylučuje, aby stát, jenž je stranou obou smluv, ve vztahu se státem X postupoval v souladu s mnohostrannou smlouvou. Ani jedna ze smluv nebude automaticky neplatná, naopak ať se stát, jenž je stranou obou dohod, zachová jakkoliv, vždy bude jeho jednání v určitém smyslu protiprávní a bude zakládat jeho odpovědnost. Ideálním řešením v daném případě by byla dohoda stran dvoustranné smlouvy o vyjednání podmínek, které by nebránily státu, jenž je stranou obou smluv, plnit své závazky.

5.2 Aplikační konflikt

Jinými případy jsou, na rozdíl od výše uvedených, případy, kdy problém nastane až při aplikaci a výkladu smluv. Jsou to zejména případy, kdy smlouva obsahuje určité ustanovení, například o aplikační přednosti určité smlouvy v případě konfliktů, avšak pro daný určitý specifický případ nelze dané ustanovení aplikovat bez výhrad.

V každém případě soudy a jiné orgány s rozhodovacími kompetencemi musí rozhodovat případy v souladu s kogentními normami a právními principy, jakými jsou např. *pacta sunt servanda*, smluvní volnost států anebo princip *pacta terti nec nocent nec prosunt*. I při zachování těchto principů a norem můžeme nalézt v rozhodovací činnosti panelů a Odvolacího orgánu případy, kdy tyto orgány řešily případy aplikačních konfliktů norem WTO a norem mezinárodního práva. Celkem tyto případy můžeme rozdělit do tří skupin:

- (i) případy, které se týkají nebo zohledňují dřívější normy, dnes již neplatné;
- (ii) případy řešící stav *pro futuro*, tedy aplikaci smluv, které budou jen v budoucnosti přijaty; a
- (iii) případy, které se týkají výkladu ustanovení té samé smlouvy.

Members of the WTO. United States - Import on Certain Products from European Communities, Appellate Body Report AB-2000-9, WT/DS165/AB/R, ze dne 11.12.2000, čl. 91 a 92.

5.2.1 Konflikt nové právní úpravy s dřívější

Smlouvy mohou obsahovat ustanovení, které stanoví, že daná nová smlouva zcela nahrazuje smlouvu původní; ta se tímto stává neplatná a neúčinná. Základní podmínkou takovéto smlouvy je, že všechny strany původní smlouvy jsou stranami smlouvy nové. Dané pravidlo vychází z čl. 59 a čl. 30 odst. 3 Vídeňské úmluvy o smluvním právu. Pokud se však stane, že stranami nové smlouvy jsou pouze některé ze stran původní smlouvy, může být aplikace takového pravidla značně omezena. To potvrzuje i Komise OSN pro mezinárodní právo ve svém kometáři k článku 30 Vídeňské úmluvy o smluvním právu: „*pokud strany smlouvy, která podporuje zrušení dřívější smlouvy, nejsou všechny strany smlouvy původní, pravidlo pacta tertiis nec nocent automaticky omezuje právní účinek takového ustanovení. Pozdější smlouva nemůže, ať s ustanovením či bez, odeprít stranám původní smlouvy jejich práva z této smlouvy vyplývající.*“⁴⁰²

Právo WTO, i přes komplikovanou strukturu, mnoho takovýchto ustanovení neobsahuje. Nízký počet kolizních norem si někteří autoři vysvětlují komplexností a uzavřeností práva WTO, kdy strany dohod nejsou až tak velmi dotčeny při vyjednávání smluv jinými dohodami a smlouvami mezinárodního práva veřejného, a dále také politickou uzavřeností vyjednávacích stran těchto smluv.⁴⁰³

Mezi základní ustanovení takového obsahu patří ustanovení čl. 1 Dohody o zřízení WTO, které stanoví výčet smluv, které tvoří platné právo WTO po 1.1.1995, a ostatní smlouvy neobsažené v daném výčtu pozbývají platnosti. Dalším ustanovením, dle některých právních odborníků⁴⁰⁴, je ustanovení čl. 3 odst. 2 a čl. 19 odst. 2 Ujednání o řešení sporů, která stanoví, že v žádném případě panel anebo Odvolací orgán nemohou zvětšit ani zmenšit práva a závazky států, vyplývající z dohod WTO. Tato ustanovení, dle těchto expertů, zakládají

⁴⁰² Dieter Rauschning, *The Vienna Convention of the Law of Treaties*, Travaux Préparatoires, Metzner, 1978, str. 233.

⁴⁰³ Pauwelyn, Joost, *Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law*, Cambridge University Press, 2004, str. 343.

⁴⁰⁴ Například Lorrain Bartels, *Applicable Law in WTO Dispute Settlement Proceedings*, *Journal of World Trade*, 2001, str. 499.

aplikační přednost dohod WTO v případě kolize s jinými smlouvami mezinárodního práva veřejného.⁴⁰⁵ Na druhé straně takovýto názor odmítají právní odborníci⁴⁰⁶, zastávající názor o rozmanitosti a neustálém obohacování práva WTO mezinárodním právem veřejným; odborníci zastávající názor vykládání norem WTO nejen z hlediska práva WTO, ale i v širším kontextu mezinárodního práva veřejného.⁴⁰⁷ Vodítkem pro aplikační přednost často však bývají i směrnice nebo zásady přijaté jednotlivými výbory anebo ministerskou konferencí či Radou WTO.

Pokud se podíváme na případy, kdy panel anebo Odvolací orgán řešily případy, týkající se čl. 1 Dohody o zřízení WTO a aplikaci původní smlouvy GATT 1947 nebo jiných mezinárodních smluv a obsahu práv a povinností s ohledem na rozsah práv vyplývajících z dohod WTO, tak mezi důležitá rozhodnutí nesmíme zapomenout zařadit tyto případy: (i) *EC-Banana III*, neboli tzv. Banánové války, (ii) *EC-Poultry*, (iii) *Argentina-Footwear (EC)*, (iv) *EC-Sardines*, (v) *EC-Hormones* a (vi) *Canada-Aircraft*.

(i) Banánové války a otázka omezení práv vyplývajících ze smluv o ochraně práv duševního vlastnictví

Základní informace o případech

Označení „Banánové války“ dostala série stížností států vyvážejících banány a USA. Evropská unie v roce 1993 zavedla dovozní kvóty a celní preference na banány, které zvýhodňovaly některé karibské, africké a tichomořské země⁴⁰⁸. Důvodem pro zavedení kvót bylo nařízení Evropského společenství č. 404/1993 o společném řízení trhu s banány. Dle tohoto nařízení banány, dovážené z USA a jiných států, které nebyly členy dohod z roku 1993, nesplňovaly

⁴⁰⁵ Například Lorrard Bartels, *Applicable Law in WTO Dispute Settlement Proceedings*, *Journal of World Trade*, 2001, str. 499.

⁴⁰⁶ Pauwelyn, Joost, *Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law*, Cambridge University Press, 2004, str. 343.

⁴⁰⁷ Tamtéž.

kvalitativní normy pokud jde o tloušťku slupky a podíl dužiny banánu. Dopad na ekonomiku některých středoamerických států a i USA byl značný. První stížnost byla podaná vládou USA, která poukazovala na diskriminační opatření zavedených kvót. V roce 1997 dal panel za pravdu vládě USA. Evropská unie však nápravná opatření přijímala velmi pomalu a roce 1999 USA zavedly dovozní kvóty na zboží dovážené do USA ze zemí Evropské unie. Reakce se stupňovaly a Evropská Unie zavedla zvláštní program pomoci státům vyvážejícím banány, s nimiž dříve uzavřela dohody z Cotonu a Lomé. Nakonec byl celý spor mezi ES a USA ukončen roku 2001, kdy EU dostala pětileté přechodné období a kvótu na bezcelní dovoz banánů. K pokračování sporů přispělo opatření Evropské komise, které zavedlo clo pro státy vyvážející banány z Jižní Ameriky. Následně podalo stížnost k panelu 7 jihoamerických států: Ekvádor, Kolumbie, Kostarika, Guatemala, Honduras, Panama a Nikaragua. Řízení bylo ještě v roce 2005 ukončeno kompromisním řešením. Celkově rozhodnutí panelů a Odvolacího orgánu v daných řízeních představují často stěžejní rozhodnutí pro interpretaci Ujednání o řešení sporů a jiných dokumentů práva WTO. Stejně tak otevřely několik možných problémů jak zdržovat řízení, které bude muset WTO v budoucnosti urgentně řešit, aby se dané problémy neopakovaly.

Aplikační konflikt

Pro problém aplikačního konfliktu je stěžejní stížnost Ekvádoru a dalších sedmi zemí Jižní Ameriky, které podaly v roce 1995 a zahájily arbitráž proti ES, ve které si stěžovaly na porušování článků I, II, III, X, XI a XIII GATT 1994, porušování licenční smlouvy, AoA, GATS a mimo jiné i dohody TRIPS. Právě TRIPS ve svém článku 2 odst. 2 říká, že „*nic v části I až IV této Dohody ruší stávající závazky členských států vyplývající z Pařížské úmluvy, Bernské úmluvy, Římské úmluvy a Smlouvy o aspektech duševního vlastnictví integrovaných obvodů*“. Rozhodci v daném případě museli řešit otázku, pokud by bylo ES shledáno vinným z porušení ustanovení TRIPS a následně byla pozastavena nějaká oprávnění ES vyplývající z TRIPS, které

⁴⁰⁸ celkem těchto zemí bylo 77 a dohody, které zvýhodňovaly tyto státy, se jmenovaly Dohoda z Lomé a z Cotonu.

je současně obsažena i v jiných dohodách o ochraně duševního vlastnictví, zdali by tato práva byla *de facto* omezena již na základně aktu panelu. V této souvislosti panel vysvětlil, že přijetím dohody TRIPS členskými státy se členské státy nemůžou vyvázat z povinností, které pro ně vyplývají z jiných mezinárodních dohod o ochraně duševního vlastnictví.⁴⁰⁹ Současně rozhodci však vyloučili aplikační přednost TRIPS před úmluvami o ochraně duševního vlastnictví. Poznamenali, že pokud by teoreticky rozhodli o pozastavení oprávnění ES vyplývajících z TRIPS kvůli nedobrovolnému podrobení se rozhodnutí arbitráže, dané rozhodnutí by mohlo převážet nad mezinárodními úmluvami o ochraně duševního vlastnictví.⁴¹⁰ Někteří autoři si dané tvrzení vykládají následovně: dobrovolná implementace rozhodnutí může znamenat souhlas ke změně, a tudíž dle principu *lex posterior* by byla dána jeho aplikační přednost před mezinárodními úmluvami o ochraně duševního vlastnictví.⁴¹¹

⁴⁰⁹ Rozhodci v arbitráži potvrdili, že: „149. *This provision can be understood to refer to the obligations that the contracting parties of the Paris, Berne and Rome Conventions and the IPIC Treaty, who are also WTO Members, have between themselves under these four treaties. This would mean that, by virtue of the conclusion of the WTO Agreement, e.g. Berne Union members cannot derogate from existing obligations between each other under the Berne Convention. For example, the fact that Article 9.1 of the TRIPS Agreement incorporates into that Agreement Articles 1-21 of the Berne Convention with the exception of Article 6bis does not mean that Berne Union members would henceforth be exonerated from this obligation to guarantee moral rights under the Berne Convention.*“ čl. 149 rozhodnutí ve věci European Communities - Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas - Recourse to Arbitration by the European Communities under Article 22.6 of the DSU, WT/DS27/ARB/ECU, ze dne 24.3.2000.

⁴¹⁰ Tamtéž, čl. 150-1: „*This Part of the TRIPS Agreement contains, inter alia, Article 64.1 which provides that the DSU applies to disputes under the TRIPS Agreement unless otherwise specifically provided therein. Examples for something "otherwise specifically provided" are paragraphs 2 and 3 of that same Article 64...nothing in Article 64 or other Articles of the TRIPS Agreement provides specifically that Article 22 of the DSU does not apply to the TRIPS Agreement. ..Provided that Ecuador's request for the suspension of certain TRIPS obligations is consistent with all the requirements of Article 22 of the DSU, including paragraphs 3 and 4 thereof, neither Article 2.2 read in context with Article 64 of the TRIPS Agreement, nor any other provision of the WTO agreements indicate that an authorization by the DSB of that request would in theory be prohibited under WTO law.*“

⁴¹¹ Tento zastává ve své knize například Pauwelyn, Joost, Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law, Cambridge University Press, 2004, str. 346.

(ii) EC-Poultry a otázka použití neplatné GATT 1947

Základní informace o případu

V roce 1997 požádala Brazílie o konzultace ohledně režimu dovozu drůbeže do EU a zavedení tarifní kvóty na dováženou drůbež. Brazílie se domnívala, že přijatá opatření porušují ustanovení čl. X a XXVII GATT 1994 a čl. 1 a 3 Dohody o dovozním licenčním řízení. Současně se Brazílie domnívala, že opatření porušují přímo či nepřímo výhody zaručované dohodou GATT 1994. V roce 1997 byl na žádost Brazílie vytvořen panel. Jako třetí strany sporu se přidaly USA a Thajsko. Panel v roce 1998 neshledal porušení žádné z dohod, vyjma čl. 5 odst. 1 písm. b) AoA. Brazílie se proti rozhodnutí odvolala k Odvolacímu orgánu. Odvolací orgán souhlasil s většinou tvrzení panelu, vyjma shledání porušení čl. 5 odst. 1 písm. b) AoA. Nicméně Odvolací orgán shledal ES vinným z porušování čl. 5 odst. 5 dohody AoA. Následně se strany dohodly na způsobu a termínech implementace rozhodnutí. Zajímavostí je, že ES nyní čelí další stížnosti kvůli svým předpisům týkajících se drůbeže, tentokrát ze strany USA; USA napadly některá nařízení jako porušující SPS dohodu, GATT 1994, AoA a TBT. Řízení č. DS389 je ve stádiu schválení vytvoření panelu, který však ještě nebyl ustanoven. Tento stav již trvá od roku 2009. Současně bude tento případ zajímavý i z hlediska opačného sporu, č. DS100, ve kterém ES požádalo o konzultace kvůli zákazu dovozu drůbeže z EU do USA. Tento spor již ve stádiu konzultací probíhá od roku 1997, bezvýsledně zatím.

Aplikační konflikt

Pokud jde o problém aplikace smluv mimo rámec práva WTO, tak v daném případě by šlo o možnou aplikaci dvoustranné smlouvy o olejném semenu, uzavřené mezi ES a Brazílií na základě čl. XXVIII GATT 1947. Článek 1 nové GATT 1994 stanovil, které dohody přebírá WTO z bývalého systému GATT 1947, a všechny ostatní pozbývaly platnost. Daná smlouva o olejném semenu mezi převzaté dohody nepatřila. Odvolací orgán v uvedeném sporu vyloučil aplikaci dané dvoustranné smlouvy, ale odkázal na Přílohu č. LXXX o koncesích, která

dle názoru Odvolacího orgánu byla stěžejní pro daný spor.⁴¹² Odvolací orgán odmítl argument panelu o aplikaci Vídeňské úmluvy o smluvním právu za účelem aplikace dvoustranné dohody o olejném semenu.⁴¹³

Se závěrem Odvolacího orgánu mohu souhlasit, nicméně nemůžu souhlasit s právní analýzou a argumentací, kterou Odvolací orgán v daném případě použil. Základní otázku, kterou si měl Odvolací orgán položit, byla otázka, jaké právní předpisy se na daný vztah vztahují. Zde se musím ztotožnit s argumentací Evropského společenství, které ve svém písemném podání argumentovalo, že (i) Odvolací orgán měl posoudit, zdali bilaterální dohoda o olejném semenu se kryje materiálně a formálně s přílohou LXXX o koncesích a tudíž jde o úplné nahrazení dohody přílohou LXXX, a pokud se nekryjí, tak (ii) Odvolací orgán měl posoudit výklad vůle stran, tedy do jaké míry smluvní strany, včetně Brazílie, chtěly změnit původní obsah dohody. Závěr Odvolacího orgánu o tom, že není nutné vzít v potaz dvoustrannou dohodu o olejném semenu, je sice správný. Podle mého názoru, příloha LXXX zcela nahrazovala dřívější ujednání bilaterální dohody, ale úplná negace bilaterální dohody o olejném semenu by mohla znamenat důvod pro odvolání, pokud by existovalo. Odvolací orgán, jako poslední instance, by měl být důslednější ve své argumentaci a rozhodně by neměl obcházet argumenty navržené stranami sporu, ale důkladně analyzovat situaci a vyjádřit se k veškerým důvodům odvolání.

⁴¹² European Communities – Measures Affecting the Importation of Certain Poultry Products, Appellate Body Report z 13.7.1998, (AB-1998-3), WT/DS69/AB/R, čl. 81.

⁴¹³ Odvolací orgán poukázal, že „Article 59 of the Vienna Convention is not applicable to the present situation because the Oilseeds Agreement was incorporated into the WTO Agreement, and therefore the intention was that the matter be governed by the WTO Agreement, in the light of the Oilseeds Agreement. The intention of the parties was to incorporate the Oilseeds Agreement into the WTO Agreement. This confirms the relevance of the Oilseeds Agreement in understanding Schedule LXXX. According to Brazil, this is a question of the continuation of a valid agreement that was not terminated and was specifically incorporated into the later agreement intact and without amendment. For this reason, there was no provision in the Oilseeds Agreement relating to its termination, or denunciation or withdrawal. The Oilseeds Agreement remains a valid agreement between Brazil and the European Communities, is incorporated into the WTO Agreement and, therefore, remains the basis for the interpretation of the tariff-rate quota for frozen poultry meat.” tamtéž, čl. 52.

(iii) Argentina- Footwear a závazky států vůči Mezinárodnímu měnovému fondu

Základní informace o případu

V roce 1998 požádalo Evropské společenství o konzultace s Argentinou z důvodu zavedení ochranných opatření týkajících se dovážené obuvi do Argentiny. Argentina přijala nařízení č.226/97, které ukládalo dovozcům obuvi do Argentiny dodatečné povinnosti, které dle tvrzení ES porušovaly čl. 2, 4, 5, 6, 12 SCM a čl. XIX GATT 1994. Následně, na žádost ES, byl v roce 1998 ustanoven panel. Jako třetí strany řízení byly připuštěny Indonésie, Brazílie, Paraguay, USA a Uruguay. Panel shledal porušení čl. 2 a čl. 4 SCM. Argentina se proti rozhodnutí odvolala. Odvolací orgán podpořil rozhodnutí panelu o porušených ustanoveních, pouze změnil některé závěry panelu o čl. XIX GATT 1994 a o oprávněnosti uložení ochranných opatření na dovozy obuvi mimo států MERCOSURu.⁴¹⁴ Strany se následně dohodly na implementaci rozhodnutí. Na stejná ustanovení upozornila i Indonésie a požádala o konzultace v roce 1998, následně v roce 1999 požádala o ustanovení panelu, který následně požádala zrušit. Posledním ze států, které Argentinu napadly, jsou USA, které napadly novou legislativu Argentiny přijatou na základě rozhodnutí panelu a Odvolacího orgánu, ve výše uvedeném případě. USA tvrdí, že i nová legislativa porušuje obchod a pouze odkládá liberalizaci obchodu s obuví a tím porušuje články 5 odst. 1, čl. 7 odst. 4 a čl. 12 SCM. Následně byla podána žádost o vytvoření panelu, jehož ustanovení bylo schváleno, ale ještě nebyli jmenováni členové panelu. Tento stav trvá již od roku 1999.⁴¹⁵

Aplikační konflikt

Jedním z ustanovení, kterého se případ týkal, byla otázka vztahu práva WTO a pravidel Mezinárodního měnového fondu. Přesněji, nařízení o tříprocentní dani na veškerý dovoz, uložené Argentině Mezinárodním měnovým fondem („IMF“) v souladu s Dohodou o narovnání, které IMF a Argentina uzavřely. Deklarace o vztazích WTO a IMF stanoví, že GATT 1994 a ostatní dohody specifikované v Příloze 1A mají přednost před pravidly IMF, pokud

⁴¹⁴ Odvolací orgán především odmítl kategorizaci cla dle GATT 1994, nicméně ve všech bodech rozhodnutí panelu podržel.

specifická smlouva nestanoví něco jiného.⁴¹⁶ Odvolací orgán shledal, že ustanovení čl. VIII GATT 1994 nestanoví žádné výjimky pro pravidla či nařízení MMF, a tudíž neexistuje žádná výjimka, jež by omlouvala porušování čl. VIII GATT 1994 při dovozu.⁴¹⁷

Dané rozhodnutí mohlo být dalším impulsem pro zajištění většího propojení politiky WTO a IMF, ve smyslu deklarací z 1994⁴¹⁸. Dokonce Sekretariát WTO disponuje pravomocí vyjednávat za členy nejasné ustanovení anebo potencionální rozpory mezi IMF a WTO. Dle minulých zpráv⁴¹⁹ Generálního ředitele k žádnému posunu ve společném projednávání stížností, které se dotýkají právních předpisů obou organizací, nedošlo.

(iv) Sardinky, Hormóny a mezinárodní hygienické standardy jako právo WTO

Oba případy mají společného jmenovatele, a tím jsou ustanovení dohod SPS a TBT, které ve svých ustanoveních odkazují na mezinárodní úpravu, kterou jsou státy povinny implementovat do svého vnitrostátního práva. Oba případy řešily otázku, jaké jsou mezinárodně uznávané standardy a jaká je právní síla v hierarchii norem WTO.

⁴¹⁵ DS169.

⁴¹⁶ „...unless otherwise provided for in the Final Act, the relationship of the WTO with the International Monetary Fund, with regard to the areas covered by the Multilateral Trade Agreements in Annex 1A of the WTO Agreement, will be based on the provisions that have governed the relationship of the CONTRACTING PARTIES to the GATT 1947 with the International Monetary Fund.” třetí odstavec deklarace, která je k dispozici na http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/34-dimf.pdf.

⁴¹⁷ „The Agreement Between the IMF and the WTO, however, does not modify, add to or diminish the rights and obligations of Members under the WTO Agreement, nor does it modify individual States' commitments to the IMF. It does not provide any substantive rules concerning the resolution of possible conflicts between obligations of a Member under the WTO Agreement and obligations under the Articles of Agreement of the IMF or any agreement with the IMF. However, paragraph 10 of the Agreement Between the IMF and the WTO contains a direction to the staff of the IMF and the WTO Secretariat to consult on "issues of possible inconsistency between measures under discussion". Argentina - Measures Affecting Imports of Footwear, Textiles, Apparel and Other Items (AB-1998-1) ze dne 27.3.1998, WT/DS56/AB/R, čl. 69-74.

⁴¹⁸ Deklarace o přínosu Světové obchodní organizace k zajištění koherentního dohledu nad světovou ekonomikou, více viz. http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/32-dcohr.pdf.

⁴¹⁹ Poslední výroční zpráva Generálního ředitele o Sjednocování dohledu nad světovou ekonomikou ze dne 12. prosince 2011 (WT/MIN(11)/8, WT/TF/COH/S/16) hovoří o zajištění sjednocení celní nomenklatury a společném dohledu nad makroekonomickými veličinami, o potencionálních konfliktech řešených právě před DSB mlčí.

Základní informace o případu EC - Sardines⁴²⁰

Prvním případem, týkajícím se sardinek, je stížnost Peru na Evropské společenství, které přijalo nařízení č. 2136/89, podle něhož Peru nemohlo dodávat na trh evropských států sardinky pod tímto označením. Peru naráželo na přísnost evropské legislativy, která zvyšovala úroveň standardních mezinárodně uznávaných předpisů. Šlo zejména o tzv. Codex Alimentarius (STAN 94-181 rev. 1995), dle kterého druh "*sardinops sagax sagax*" je druh, který je možné prodávat pod označením "sardinky". Peru z tohoto důvodu se domnívá, že přísnější standard na sardinky odporuje čl. 2 a 12 dohody TBT a čl. XI odst. 1 GATT 1994. Dále se Peru domnívá, že dané nařízení je diskriminující, a tudíž odporující článku I a III GATT 1994.

Panel byl ustanoven v roce 2001 a Chile, Kanada, Kolumbie, Ekvádor, Venezuela a USA byly připuštěny jako třetí strany. Panel shledal rozpor mezi nařízením ES a článkem 2 odst. 4 dohody TBT. ES se proti rozhodnutí odvolalo. Odvolací orgán podpořil rozhodnutí panelu v bodě, že:

- (i) článek 2 odst. 4 TBT se vztahuje na technické předpisy, které existovaly ještě před 1.1.1995 a nepozbyly platnosti vytvořením WTO;
- (ii) Codex Stan 94 byl uznán za všeobecně uznávaný standard ve smyslu čl. 2 odst. 4 TBT;
- (iii) odmítl však stanovisko panelu, že důkazní břemeno leží na ES, které musí prokázat, že Codex Stan 94 je nedostatečný předpis ve smyslu TBT dohody; naopak potvrdil důkazní břemeno Peru, které musí prokázat relevanci Codexu Stan 94.

Tímto Odvolací orgán potvrdil neslučitelnost nařízení ES s dohodou TBT, otázky diskriminace nepovažoval Odvolací orgán již za důležité řešit vzhledem ke znění rozhodnutí. Nakonec strany dosáhly společného řešení ohledně způsobu a termínu implementace.

Aplikační konflikt

Dané rozhodnutí se týkalo odkazu na právní dokument mimo rámec dohod tvořících právo WTO. Jak správně panel i Odvolací orgán poznamenaly, Codex Alimentarius je všeobecně

⁴²⁰ European Communities – Trade Description of Sardines, Report of the Appellate Body (AB-2002-3)

uznávaný dokument stanovující mezinárodní standard, tudíž neexistuje důvod, proč by WTO nemohla na něj odkázat. Na druhé straně ovšem stojí argumentace ES, které sice uznává Codex jako mezinárodně uznávaný standard, ale odmítá dle něj posuzovat daný případ. Nařízení ES bylo přijato za účelem větší transparentnosti a informovanosti spotřebitelů a mělo za cíl rozlišit mezi sardinkami a jinými rybami podobného druhu. Nařízení ES tímto zavádělo vyšší standard než Codex; je otázkou, zdali tento vyšší standard je odůvodnitelný zdravotními resp. jinými důvody, kterými argumentovalo ES. Tato otázka je velmi technická a má být zodpovězena odborníky. Podstatou případu pro aplikační konflikt je, že Codex Alimentarius byl potvrzen jako mezinárodní standard dle čl. 2 odst 4 TBT, a tudíž lze předpokládat, že i budoucí opatření členských států budou poměřována právě touto mezinárodní normou.

Základní informace o případě EC - Hormones⁴²¹

V druhém případě Spojené státy podaly stížnost na Evropské společenství kvůli Směrnici ES o zákazu používání určitých hormonálních přípravků a zákazu dovozu masa a masných výrobků ze Spojených států amerických. Daná směrnice, dle názoru USA, porušovala ustanovení čl. III GATT 1994, čl. 2, 3 a 5 dohody SPS, čl. 2 dohody TBT a čl. 4 dohody AoA. V roce 1996 byl vytvořen panel, který potvrdil tvrzení USA o neslučitelnosti zákazu dovozu masa a masných výrobků z USA a čl. 3 odst 1, čl. odst. 1 a čl.5 odst. 5 SPS dohody. ES se proti rozhodnutí odvolalo. Odvolací orgán potvrdil závěry panelu o neslučitelnosti čl. 3 odst 3 a 5 odst. 1 SPS dohody. Ve zbytku rozhodnutí panelu odmítl. ES požadovalo stanovení přiměřené lhůty pro implementaci rozhodnutí, která byla stanovena v arbitrážním řízení ve lhůtě 15 měsíců.⁴²² ES

ze dne 26.9.2002, WT/DS231/AB/R.

⁴²¹ Panel Report, EC Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones), Complaint by the United States, WT/DS26/R/USA, adopted 13 February 1998, as modified by Appellate Body Report WT/DS26/AB/R, WT/DS48/AB/R, DSR 1998:III, 699; Appellate Body Report, EC Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones), WT/DS26/AB/R, WT/DS48/AB/R, adopted 13 February 1998, DSR 1998:I, 135.

⁴²² Award of the Arbitrator, EC Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones) – Arbitration under Article 21.3(c) of the DSU, WT/DS26/15, WT/DS48/13, 29 May 1998, DSR 1998.

odmítlo tuto lhůtu z důvodu nemožnosti přijmout nápravná opatření v tak krátké době. Následně Kanada⁴²³ a USA požádaly o pozastavení koncesí ES ve výši 202 milionů USD a 75 milionů CAD. Finální výše pozastavených koncesí byla stanovena v arbitrážním řízení, a to ve výši 116,8 milionů USD a ve výši 11,3 milionů CAD. ES následně v roce 2003 přijalo novou směrnici (2003/74/EC), ve které ES již zohlednilo rozhodnutí Odvolacího orgánu. Nová směrnice byla důkladně prozkoumána USA, které shledaly opět neslučitelnost s dohodou SPS. Nicméně již v této době ES se bránilo retaličním opatřením ze strany USA a Kanady, požádalo o konzultace a následně v roce 2005 o vytvoření panelu. Panel a následně Odvolací orgán řešily problém, zdali ES změnilo své nařízení tak, aby bylo v souladu s rozhodnutím panelu. A pokud ano, tak zdali USA a Kanada tím, že ponechaly v platnosti pozastavení koncesí, porušily dohody WTO. Tato řada stížností nakonec skončila velmi neurčitě: na jedné straně Odvolací orgán potvrdil původní rozhodnutí, nicméně se nevyjádřil k otázce slučitelnosti nového nařízení ES s původním rozhodnutím, na straně druhé částečně shledal jednání USA a Kanady jako porušující Ujednání o řešení sporů.

Aplikační konflikt

Opět, jako v předchozím případě, základní otázka byla, zdali nařízení o zákazu masa a masových výrobků obsahujících růstové hormony není diskriminační. Jako uznávaný mezinárodní standard byl opět stanoven Codex Alimentarius, proti kterému byla zaměřena celá argumentace ES jako proti dokumentu, který sice je mezinárodním standardem, nicméně nedostatečným. Během dokazování vlivu růstových hormonů panel i strany sporu se odkazovaly na různé studie a jiné dokumenty, které byly panelem brány v potaz.

⁴²³ Kanada zahájila souběžně řízení Panel Report, *EC Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones)*, *Complaint by Canada*, WT/DS48/R/CAN, adopted 13 February 1998, as modified by Appellate Body Report WT/DS26/AB/R, WT/DS48/AB/R, DSR 1998. Obě řízení byla následně sloučena dle principu hospodárnosti.

(v) Brazílská a Kanadská letadla a směrnice OECD o úvěru podporujícím vývoz

Základní informace o případu

První stížností, týkající se letadel, byla stížnost Brazílie, která se týkala kanadské podpory vývozu letadel. Dle názoru Brazílie byla v rozporu s ustanoveními čl. 3 SCM. V roce 1998 byl ustanoven panel, který ještě téhož roku shledal podporu vývozu letadel z Kanady jako porušující čl.3 odst. 1 písm a) a čl. 3 odst. 2 SCM. Kanada se proti rozhodnutí odvolala a Odvolací orgán v roce 1999 vynesl rozhodnutí, které potvrzovalo závěry rozhodnutí panelu. Následně Kanada však odmítla vykonat rozhodnutí a byl vytvořen panel, který mě rozhodnout o způsobu implementace a časovém horizontu pro implementaci. Panel zjistil částečnou implementaci rozhodnutí, pokud jde o podpory tzv. Technology Partnership Canada (TPC), ale Kanada nadále dotovala vývoz letadel. Panel odmítl tvrzení Kanady, že daná podpora je poskytována v souladu s opatřením OECD. Nakonec případ skončil dohodou stran a Kanada vykonala rozhodnutí panelu. Současně s danou stížností podala Brazílie další stížnost, týkající se stejného předmětu jako výše uvedený případ, nicméně tentokrát byl dle názoru Brazílie porušen článek 7 SCM. Řízení zůstalo ve fázi konzultací. Brazílie opět podala stížnost na Kanadu s ohledem na pomoc, kterou poskytuje vývozcům letadel, a to formou zajištění se za úvěr a poskytnutí úvěrů za lepších podmínek, které dle názoru Brazílie jsou v rozporu s čl. 7 SCM. Panel opět uznal Kanadu vinnou a uložil jí zrušit danou podporu, kterou poskytuje vývozcům letadel. Kanada opět odmítala vykonat rozhodnutí a až po řízení o vykonatelnosti Kanada a Brazílie dosáhly společného řešení.

Pro získání celistvého obrazu o dotacích v leteckém průmyslu musím dodat, že Brazílie také měla svůj podpůrný program, tzv. Programa de Financiamento às Exportações (PROEX), který Kanada napadla pro jeho neslučitelnost s čl. 3, čl. 27 odst. 4 a 5 SCM, také v daném případě zjistil panel a potvrdil Odvolací orgán, že dotace jsou neslučitelné se SCM. Pro vývoj kazuistiky vztahu předpisů OECD a WTO však daný případ pokrok nepřinesl.

Aplikační konflikt

V daném řízení se jednalo o slučitelnost dohody SCM a směrnice OECD. Panel sice uznal aplikovatelnost dané směrnice OECD na daný případ, nicméně odmítl názor, že jednání dle dané směrnice OECD představuje výjimku ze SCM⁴²⁴ podle písmena k) Přílohy č. 1 SCM, stanovujíc: *“druhý odstavec článku k) je velmi ojedinělý ve smyslu, že vytváří výjimku ze zákazu stanoveného dohodou WTO, význam a účel daného ustanovení však zůstává v rukou členských států WTO, které jsou současně všechny státy OECD, aby definovaly a stanovily, zda aplikace daného ustanovení se jim hodí či nikoliv”*⁴²⁵. Panel uznal aplikaci daného dokumentu v jeho poslední verzi, kterou tehdy byla ta z roku 1998, a stanovil, že by neměl být limitován verzí dokumentu, která existovala, když státy uzavíraly Dohodu o zřízení WTO.⁴²⁶

⁴²⁴ OECD Arrangement on Guidelines for Officially Supported Export Credits, jež obsahuje ustanovení legalizující podporu vývozu, který však splňuje požadavky a pravidla stanovené v daném opatření, k dispozici na <http://www.oecd.org>.

⁴²⁵ Canada - Measures affecting the Export of Civilian Aircraft, Recourse by Brazil to Article 21.5 of the DSU, WT/DS70/RW ze dne 9.5.2000, čl. 5.132.

⁴²⁶ *„To answer the question of which are the interest rate provisions of the Arrangement, we once again turn to its ordinary meaning. Here we note that there is no section of the Arrangement entitled “Interest rates provisions”, nor does the Arrangement use or define this term. Nevertheless, we note that there are a number of provisions that specifically address interest rates as such...(In addition, in the specific context of this dispute, Article 22 of the Sector Understanding on Export Credits for Civil Aircraft⁷⁴ covers minimum interest rates with respect to all new aircraft except large aircraft, along with spare engines, spare parts, maintenance and service contracts in respect of those aircraft, and Article 28(b) covers minimum interest rates with respect to used aircraft).”* tamtéž čl. 5.83.

VI. NOVÉ DIMENZE PRÁVA WTO

Již dříve jsem zmiňovala některá zajímavá rozhodnutí panelů/Odvolacího orgánu, která znamenala průlom do jurisdikce těchto orgánů, ale zároveň poukázala na další možnosti nejen panelů a Odvolacího orgánu, ale i jiných tribunálů. Nyní bych se v této kapitole chtěla více zabývat těmito rozhodnutími a právně analyzovat možné příčiny a následky určitých rozhodnutí či kroků těchto orgánů.

Základní normou pro rozhodování sporů ve WTO je Ujednání o řešení sporů. Dle těchto pravidel má panel a Odvolací orgán rozhodovat pouze spory vyplývající z práva WTO. Pokud jde o jiné mezinárodní dohody či úmluvy, může tak činit pouze odkazem, nikoliv meritorně o nich rozhodovat. Výjimkou by bylo, pokud by strany, v souladu s čl. 7 odst. 2 Ujednání o řešení sporů, tímto panel pověřily. I v daném případě by se však měl spor týkat hlavně práva WTO a neměl by řešit práva či povinnosti vyplývající z jiných dohod stojících mimo rámec WTO a jen okrajově se dotýkat práv a povinností vyplývajících pro strany sporu z práva WTO. Za tohoto předpokladu jsou panely/Odvolací orgán určitým způsobem limitovány. Všeobecně totiž strany mají volbu vybrat si⁴²⁷ formu řešení sporů, tedy jestli jej předloží již existujícímu soudu, například Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu, anebo *ad hoc* vytvořenému tribunálu. Panely a Odvolací orgán jsou v daném ohledu určitým specifickým orgánem, protože státy se dobrovolně podrobily povinné jurisdikci těchto orgánů; tudíž všechny spory, vyplývající z práva WTO, mají být předloženy DSB. Tato určitá výhoda je na druhou stranu pro DSB i limitující, protože zužuje rozsah práva, o kterém mohou orgány DSB rozhodovat. A i kdyby se strany dohodly a přidaly procesní pravidla, hlavní předmět sporu se musí týkat práva WTO. Pokud však jde o právo WTO, DSB má poměrně rozsáhlou jurisdikci: od sporů o opatřeních a jejich souladu s právem WTO, přes rozhodování o tom, zdali státy přijaly či

⁴²⁷ Dané pravidlo vyplývá z čl. 33 odst. 1 Charty OSN, které stanoví, že „*Strany v každém sporu, jehož trvání by mohlo ohrozit udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, budou nejprve usilovat o jeho řešení vyjednáváním, šetřením, zprostředkováním, řízením smířčím, rozhodčím nebo soudním, použitím oblastních orgánů nebo ujednání nebo jinými pokojnými prostředky podle vlastní volby.*“

nepřijaly opatření k naplnění cílů dohod WTO, až po rozsah opatření, která státy musí přijmout k nápravě v případě porušení práva WTO.

Pokud hovoříme o opatřeních sloužících k nápravě protiprávných opatření, tak jejich výše může být stanovena prostřednictvím arbitrážního řízení, pokud se strany dobrovolně nedohodnou. Pokud jde o jurisdikci dané arbitráže, je nutno zdůraznit, že jurisdikce se týká pouze výše opatření sloužících k nápravě, ale výslovně jsou rozhodci vyloučeni z rozhodování o druhu opatření, která státy k nápravě musí přijmout⁴²⁸. Zdůrazňuji to proto, že rozhodci sice znali práva WTO, toto pravidlo již porušili. V případě *EC – Bananas III (US) (Article 22.6 – EC)* (požadavek USA stanovit opravná opatření)⁴²⁹ rozhodci rozhodovali o předmětu opatření. Navíc toto rozhodnutí bylo potvrzeno v řízení *EC – Bananas III (US)*. Nakonec daný problém vyřešil Odvolací orgán, který potvrdil znění čl. 22 odst. 7 a odmítl pravomoc rozhodců rozhodovat o předmětu opatření: *„Panel mylně hovořil o opatřeních, která již dříve byla odsouzena jako vybočující z platného práva. Z těchto důvodů závěrem dovozujeme, že panel pochybil ve svých závěrech stanovených v čl. 6.121 a 6.126 zprávy panelu, týkající se mandátu rozhodců jmenovaných dle čl. 22 odst. 6 Ujednání o řešení sporů. Z tohoto důvodu jsou daná tvrzení panelu neúčinná.“*⁴³⁰ Stejně tak jako rozhodci nemají pravomoc rozhodovat o předmětu opatření, nejsou oprávněni rozhodovat například o souladu navrhaných opatření a jiných norem mezinárodního práva veřejného, jakými jsou úmluvy o lidských právech či návrh článků o odpovědnosti států⁴³¹. Výjimkou může být případ, kdy jsou pravidla jiných úmluv inkorporována do práva WTO, a tudíž rozhodnutím o sankcích či opatřeních dle určité dohody WTO současně rozhodci rozhodnou o sankcích dle

⁴²⁸ Čl. 22 odst. 7 Ujednání o řízení sporů.

⁴²⁹ European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas – Recourse to Arbitration by the European Communities under Article 22.6 of the DSU, Decision by Arbitrators, WT/DS27/ARB, ze dne 9.4.1999.

⁴³⁰ Tamtéž, čl. 89-91.

⁴³¹ V roce 1949 začala Komise OSN pro mezinárodní právo připravovat návrh Úmluvy o mezinárodní odpovědnosti států. Její podstatou je, že stát odpovídá za své mezinárodně protiprávní chování. Některá pravidla byla již přijata státy ve formě rezolucí Valného shromáždění OSN, více na http://untreaty.un.org/ilc/summaries/9_6.htm.

úmluvy mezinárodního práva. Příkladem může být již výše zmíněný případ *EC – Bananas III (Ecuador) (Article 22.6 – EC)*⁴³². V daném případě, pokud bychom striktně aplikovali platné právo, rozhodci nebyli oprávněni k přijetí takového rozhodnutí, aniž by strany předtím formálně rozšířili svoji pravomoc, v souladu s čl. 7 odst. 2 Ujednání o řešení sporů. Vyjma výslovné jurisdikce stanovené v Ujednáních o řešení sporů, má DSB rovněž implicitní jurisdikci, která byla potvrzena v případech *US - 1916 Act*⁴³³ a v *Mexico – Corn Syrup (Article 21.5 – US)*⁴³⁴.

6.1 Rozhodnutí mimo jurisdikci DSB

Všeobecně platí zásada *iura novit curia*, tedy soud zná právo. Soud by tudíž měl být prvním orgánem, který si uvědomí, zda jurisdikci v daném případě má či nemá. To krásně vystihl Mezinárodní soudní dvůr, když řekl: „*existence jurisdikce soudu je v daném případě...ne otázkou faktickou, ale otázkou právní.*“⁴³⁵ Ráda bych rozebrala dva případy, které považuji za nejvíce problematické z daného hlediska, těmi jsou (i) *Chile - Swordfish* a (ii) *Nicaragua – Imports from Honduras and Colombia*.

⁴³² European Communities - Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas - Recourse to Arbitration by the European Communities under Article 22.6 of the DSU, WT/DS27/ARB/ECU, ze dne 24.3.2000, více pozn. pod čarou č.290.

⁴³³ United States - Anti-Dumping Act of 1916, Appellate Body Report, AB-2000-5, AB-200-6, ze dne 28.8.2000, WT/DS136/AB/R, WT/DS162/AB/R.

⁴³⁴ Mexico - Anti-Dumping Investigation of High Fructose Corn Syrup (HFCS) from the United States Recourse to Article 21.5. of the DSU by the United States, Appellate Body Report AB-2001-5, ze dne 22.10.2001, WT/DS132/AB/RW, čl. 36.

⁴³⁵ Případ Mezinárodního soudního dvora Nikaragua proti Hondurasu o stanovení mořské hranice v Karibském moři, čl. 16: „*L'existence de la compétence de la Cour dans un cas particulier n'est cependant pas une question de fait, mais une question de droit qui doit être tranchée à la lumière des faits pertinents. Etablir ces faits peut poser des problèmes de preuve.*“

6.1.1 Chile a spor o mečouny

Základní informace o případu

V roce 2000 požádalo Evropské společenství o konzultace⁴³⁶ z důvodu, že Chile přijalo nové znění zákona o rybařství (Ley General de Pesca y Agricultura), který obsahoval článek 165 zakazující kotvení a vykládku lodí vezoucích mečouny. Takto lodě zemí ES, které se plavily ve vodách kolem Chile, nemohly nadále využívat přístavů v Chile k vylovení, zpracování a odeslání ryb do Evropy. Dle Evropského společenství toto nové nařízení porušovalo čl. V a XI dohody GATT 1994. Po krátkých konzultacích byl ustanoven panel; právo třetích stran si vyhradily Austrálie, Kanada, Ekvádor, Indie, Nový Zéland, Norsko, Island a USA. O rok později požádaly strany o pozastavení řízení u panelu. A nakonec v prosinci 2009 definitivně strany požádaly o rozpuštění panelu.

Otázka jurisdikce

Souběžně se stížností k DSB bylo zahájeno řízení předmětných dvou stran u Mezinárodního tribunálu pro mořské právo⁴³⁷, který měl rozhodnout o:

- (i) souladu výkonu povinností Evropského společenství dle Úmluvy OSN o mořském právu⁴³⁸ s ohledem na plnění povinností vyplývajících pro rybolov mečounů na volném moři kolem Chile,
- (ii) právnosti nebo protiprávnosti nařízení o zachování chovu mečounů ve výlučné ekonomické zóně Chile z hlediska Úmluvy OSN o mořském právu, a
- (iii) právnosti nebo protiprávnosti "Dohody Galapágy 2000" s ohledem na Úmluvu OSN o mořském právu.⁴³⁹

⁴³⁶ Chile - Measures Affecting the Transit and Importation of Swordfish, WT/DS193/1, ze dne 26. 4. 2000.

⁴³⁷ Mezinárodní tribunál pro mořské právo, je jedním ze 4 tribunálů, kterým přísluší rozhodovat o výkladu Úmluvy OSN o mořském právu, vyjma otázek mořského dna, kde je jeho jurisdikce obligatorní. Důvodem pro koncentraci všech řízení do těchto 4 soudních nebo kvazisoudních orgánů je zabránění fragmentace smluvního mořského práva. – více na dané téma P. Šturma a kol., Konkuruující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů, Právnická fakulta UK, 2009, str. 64-74.

⁴³⁸ Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu, vyhlášena Sdělením MZV č. 240/1996 Sb.

Jak je zřejmé, obě řízení byla zahájena ve stejnou dobu, jedno dle specifické Úmluvy OSN o mořském právu a druhé dle dohody GATT 1994, ve kterém se Evropské společenství opíralo o články V a IX GATT 1994, týkající se práva průchodu a práva původu. Obě tato ustanovení byla spíše velmi obecná, aby mohl být shledán rozpor přijatého opatření v Chile s danými ustanoveními. Pokud bychom se na dané předpisy dívali z hlediska mezinárodního práva, potom Úmluva OSN o mořském právu by byla *lex specialis* a GATT 1994 *lex generalis*. Protože panel byl nakonec rozpuštěn, nelze předvídat, jak by rozhodl. Podstatným problémem ale v daném případě je, že DSB (i) povolilo vytvoření panelu a (ii) poté co bylo zahájeno řízení u soudu v Hamburgu, nepřijalo žádné opatření o pozastavení řízení, ani se případem vůbec nezabývalo.

Daný případ je problematický z hlediska možných sporů. Převážná většina sporů, ať se týkají mořského práva, kosmického práva, práva ochrany lidských práv či jiného odvětví mezinárodního práva, má ekonomický aspekt. Tudíž pokud státy mají experty vyškolené na právo WTO, vždy najdou nějaké ustanovení, dle kterého potencionálně mohou podat stížnost na druhý stát. Zřejmě také brzy, pokud DSB nebude důkladnější při zkoumání podkladů stížnosti, můžeme být svědky souběžných řízení⁴⁴⁰ u dvou soudů současně a bude pak velmi zajímavé, jak se jednotlivé panely s tímto problémem vypořádají; popřípadě jak na dané řízení u WTO budou pohlížet jiné soudy a orgány rozhodující o stížnostech dle jiných mezinárodních úmluv. Neposlední roli mohou hrát státy, které by námitkou *litispendence* mohly přerušit řízení alespoň u jednoho z tribunálů, pokud však právě nebudou výhodně využívat systému určité roztržštěnosti jurisdikce soudů a tribunálů mezinárodního práva za účelem *forum shopping*, tak jak jej dnes využívá například Evropská unie.

⁴³⁹ Případ o zachování mečounů mezi Chile a Evropským společenstvím v Jihovýchodním Pacifiku, před zvláštní komorou soudu, případ č. 7.

⁴⁴⁰ Viz. blíže kapitola *Listispendence* a *Res iudicata*.

6.1.2 *Nikaragua - opatření týkající se dovozu zboží ze států Honduras a Kolumbie*

Základní informace o případu

Jde o velmi podobný případ, kdy Kolumbie požádala, a následně se připojil Honduras, o konzultace s Nikaragou kvůli zákonu č. 325 z roku 1999, který omezuje poskytování služeb ze zahraničí, které je v rozporu s čl. I a II dohody GATT 1994. Následně byl ustanoven panel. Kanada, Kostarika, ES, USA a Honduras požádaly o účast na řízení jako třetí strany. Panel nakonec nebyl vytvořen. V roce 2000 požádal Honduras o vytvoření panelu sám a napadl neslučitelnost daného zákona s čl. II a XVI dohody GATS. Nakonec ani v daném případě nebyl panel vytvořen. Problém je však stejný jako v předchozím případě: souběh dvou řízení. Tentokrát bylo zahájeno řízení o stejném předmětu u Mezinárodního soudního dvora v Haagu, ale dle Úmluvy OSN o mořském právu kvůli námořním hranicím.⁴⁴¹

Konflikt jurisdikcí

Opět i v daném případě to byly nakonec strany sporu, které se rozhodly v řízení nepokračovat a pokračovaly pouze v řízení před MSD. Otázkou zůstává opět, proč DSB na řízení nijak nezareagoval. Daná kapitola nemá za cíl upírat stranám jejich práv, nicméně určitá korekce vůle stran a dispoziční zásady by zde být měly. Příkladem mohou být řízení o ochraně lidských práv, kde strany využívají *forum shopping*⁴⁴² a nejdříve předloží spor soudu, který má časový limit pro žalobu, a následně využívají ostatních procesních opatření.⁴⁴³

⁴⁴¹ Nikaragua v Honduras, Maritime Delimitation between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea.

⁴⁴² Více na téma *forum shopping* viz. např. P. Šturma a kol., *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*, UK, Praha 2009

⁴⁴³ Příkladem může být podání stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva, kde jeden z procesních požadavků je podání stížnosti do 6 měsíců od nabytí právní moci rozhodnutí soudu poslední instance, a Mezinárodní právní výbor, který časový test pro stížnosti nemá.

6.1.3 Shrnutí praxe panelů v případech nedostatku jurisdikce

Jak jsem nastínila, sice procento případů, kde panely/Odvolací orgán řeší problém s jurisdikcí, je malé, avšak do budoucna by mohlo narůst v závislosti na pozitivním přístupu panelu/Odvolacího orgánu k daným případům.

Dané spory jsou problematické, ať je panel odmítne, anebo je připustí a v řízení pokračuje. Na jedné straně leží problém odmítnutí stížnosti anebo části stížnosti, spočívající v řešení dotazů týkajících se smluv mezinárodního práva vyjma práva WTO, a tudíž rozdělení jednoho globálního sporu na více nekordinovaných řízení, a na druhé straně je problém s jurisdikcí panelu při výkladu norem mimo rámec práva WTO.

Ačkoliv by se na základě mé výše uvedené kritiky zdálo, že jsem jednoznačně proti tomu, aby se panely/Odvolací orgán vyjadřovaly k otázkám mimo rámec práva WTO, situace není tak jednoznačná. Pokud by panel/ Odvolací orgán odmítl stížnost nebo část stížnosti, strany by se nejspíš obrátily na jiný tribunál se stížností. Následně by nově vybraný rozhodčí orgán musel buď (i) se zabývat otázkami týkajícími se práva WTO, a to mu nepřísluší, (ii) anebo část stížnosti odmítnout a odkázat na jiný příslušný tribunál, který pak by o dané věci rozhodl a vůbec by nezasahoval do práva WTO. Zkusme si však představit případ, který se bude týkat přijetí ekonomického opatření na ochranu mořského života za účelem zlepšení životního prostředí pro jihoamerické přímořské oblasti, která je velmi znečištěna a kvůli znečištění lidé, žijící v oblasti, používající vodu, trpí vážnými nemocemi. Případ by se dotýkal práva WTO, mořského práva a práva na ochranu životního prostředí a navíc ještě i oblasti ochrany lidských práv. Část týkající se práva WTO by strany předložily panelu; část týkající se mořského práva by byla předložena ITLOS v Hamburku a nakonec část, týkající se ochrany životního prostředí a lidských práv, by byla předložena Meziamerické komisi pro lidská práva. Tudíž najednou bychom měli tři orgány, které by se zabývaly svojí částí a bez větší interakce by vynesly rozhodnutí. Bez bližších spekulací o možném výsledku si dokážeme všichni představit zmatek,

kteřý by mohl nastat. Někteří autoři dokonce hovoří o tzv. *salami-slicing of disputes*⁴⁴⁴. Z daného úhlu pohledu by přece jen bylo vhodnější, aby celý spor rozhodoval jen jeden orgán. Pokud jde o procesní oprávnění, tak základem bude ustanovení čl. 23 odst. 1 Ujednání o řešení sporů⁴⁴⁵, které stanoví jurisdikci panelů/Odvolacího orgánu pro spory týkající se práva WTO. Způsob začlenění ostatního mezinárodního práva je možné opřít o čl. 11 Ujednání o řešení sporů, který stanoví, že panely mají oprávnění za účelem zjištění skutkové podstaty stížnosti neomezovat se podáním stran, ale vzít v úvahu veškeré podklady, které by mohly ovlivnit výsledek rozhodnutí. Navíc tento článek 11 stanoví další možnost, která je dle mého názoru rozhodující proto, jak budou rozhodnutí panelu důvěryhodná. Touto možností je právo panelu dotazovat se ostatních mezinárodních orgánů a mezinárodních organizací na určité otázky, jejichž zodpovězení je klíčové pro rozhodnutí, obdobně jako je řešení předběžné otázky týkající se práva EU při aplikaci národními soudy. Nikdo nepředpokládá, že panely budou obsazeny experty na každý aspekt rozhodovaného sporu; v našem vzorovém případě by tak musel sedět v panelu odborník na právo WTO, mořské právo, lidská práva, nemluvě o odborníkovi na oblast práva ochrany životního prostředí. Spíše výhodnější by bylo akceptovat spor, ustanovit panel, který by se dožádal interpretace určitých ustanovení u příslušných specializovaných tribunálů a zodpovězení otázek. Rozhodnutí panelu by se takto opíralo o interpretaci nebo posudek ITLOS u rozsahu mořského práva a Meziamerické komise pro lidská práva v otázkách lidských práv. Panel by tudíž spojil veškeré posudky a rozhodl by převážně o sporu, týkajícím se práva WTO s určitými aspekty výkladu jiných norem mezinárodního práva, které by však byly vykládány orgány, jež k tomu jsou oprávněné a mají právní odborníky⁴⁴⁶. Panel by takto získal převratné postavení univerzálního rozhodovacího

⁴⁴⁴ Tento termín byl použit v článku Alana Boyla, *Dispute Settlement and the Law of the Sea Convention: Problems of Fragmentation and Jurisdiction*, *International and Comparative Law Quarterly*, 1997, č. 37, str. 41.

⁴⁴⁵ Daný článek byl potvrzen v judikatuře WTO jako základ výhradní jurisdikce DSB - *United States – Section 301-310 of the Trade Act of 1974*, Report of Panel z 22.12.1999, WT/DS152/R, čl. 7.43.

⁴⁴⁶ Tím by byly i částečně uklidněny pochybnosti soudce MSD, S. Ody, které vyjádřil sice jen s ohledem na ITLOS, ale v podstatě by se závěry daly aplikovat i na WTO. Více viz. S. Oda, *Dispute Settlement Prospects in the Law of Sea*, *International and comparative Law Quarterly*, 1995, vol. 44, str. 864.

orgánu. Na druhé straně si nemyslím, že by daný problém byl takto zcela řešitelný. Panel je vázán časově, dokdy musí o věci meritorně rozhodnout. Pokud by požadovaný orgán nebyl dostatečně rychlý ve své odpovědi, musel by panel buď extrémně protáhnout řízení, a není jisté, zda-li by to DSB připustil, a také jestli by s tím souhlasily strany, anebo v konečném důsledku rozhodnout a interpretovat normy mezinárodního práva, mimo rámec WTO, sám. Tím bychom opět řešili problém, který je nyní nastolen.

Určitou možností, jak se měl DSB zachovat v případě *Chile - Swordfish* a ve sporu *Nicaragua – Imports from Honduras and Colombia*, je pozastavit řízení až do okamžiku rozhodnutí druhého soudu z důvodu *litispence*. Teoreticky tento problém hraničí s otázkou, zdali je možné deklarovat *litispenci* v případě probíhajícího řízení dle jiné úmluvy u jiného soudu, která se nedotýká meritorně práva WTO, o kterém má rozhodovat panel. Z teoretického hlediska se domnívám, že by to nebylo přípustné, avšak z hlediska praktického by přerušení pro *litispenci* mohlo mít rozhodující vliv na postavení stran ve sporu.

Určitým vodítkem by mohlo být i navázání na praxi panelů před rokem 1995. Již dle GATT 1947 existovaly strany, které předkládaly podání netýkající se pouze sporů ohledně GATT 1947. Judikatura tehdejších panelů je velmi rozmanitá a zjednodušeně řečeno, panely odkazovaly na jiné úmluvy, ale už méně je vykládaly a v případě, že tak činily, rozhodnutí nakonec nebylo přijato. Podívejme se na čtyři zajímavé případy (i) *US – Imports of Sugar from Nicaragua*, (ii) *Canada – Measures affecting exports of unprocessed herring and salmon* (iii) *Canada – Administration of the Foreign Investment Review Act* a poslední (iv) *United States – Prohibition of imports of tuna and tuna products from Canada*.

6.2 Exkurz k rozhodnutím panelů před rokem 1995

Jak jsem již výše naznačila, panely dle GATT 1947 byly poměrně opatrnější, než jsou panely nyní. Vybrala jsem čtyři zajímavé případy, které potvrzují omezenou aplikaci mezinárodních dohod mimo právo WTO.

6.2.1 USA - dovoz cukru z Nikaragui⁴⁴⁷

Tento případ se týkal zavedení kvót na cukr, sirup a melasu ze strany USA. Nikaragua napadla dané kvóty z důvodu jejich neslučitelnosti s čl. II, XI, XIII a část IV GATT 1947. USA oponovaly, že dané opatření bylo přijato ze širších důvodů, které přesahují předmět úpravy v dohodě GATT 1947 a požadovaly, aby panel odmítl posuzovat daný případ, protože může rozhodovat pouze o otázkách týkajících se GATT 1947, které by byly v daném případě limitující a nepřesné, a o jiných otázkách nepřísluší panelu rozhodovat.⁴⁴⁸ Panel sice připustil návrh USA, ale rozhodl, že z důvodu jurisdikce bude rozhodovat tento případ výhradně z hlediska dohody GATT 1947.⁴⁴⁹

6.2.2 Kanada a případ vývozu nezpracovaných herinků a lososa

Daný případ se týkal opatření, která přijala Kanada na základě kanadského zákona o rybolovu⁴⁵⁰. Opatření se týkalo omezení při vývozu herinků a lososů, které nemohly být vyvážené nezpracované, ale naopak musely být nasolené, zakonzervované, vyuzené, naložené či zmrazené. Důvodem pro přijetí takového opatření byla kontrola a ochrana určitých mořských druhů. USA shledaly dané opatření nekonzistentní s čl. IX GATT 1947 a neomluvitelné na základě výjimek stanovených v čl. XX GATT 1947. Panel shledal, že Kanada své podání postavila především na argumentech týkajících se Úmluvy OSN o mořském právu. Vzhledem k omezení jurisdikce panelu, se panel opět omezil na posouzení otázek slučitelnosti opatření dle GATT 1947 a nedotýkal se více slučitelnosti s mezinárodními dohodami o rybolovu.⁴⁵¹ Panel zkoumal především dva články GATT 1947, z nichž základním byla

⁴⁴⁷ United States – Imports of Sugar from Nicaragua, Report of the Panel adopted on 13 March 1984 (L/5607 - 31S/67).

⁴⁴⁸ Tamtéž, čl. 3.11.

⁴⁴⁹ Tamtéž, čl. 4.1.

⁴⁵⁰ Canadian fisheries Act 1970.

⁴⁵¹ Canada - Measures Affecting Exports of Unprocessed Herrings and Salmon, Report of the Panel adopted on 22 March 1988, (L/6268 - 35S/98), čl.5.3.

aplikace čl. XX písm. g) ve shodě s Úmluvou OSN o mořském právu al vyhradil své zkoumání na čl. XX písm. g) konstatujíc, že přijaté opatření není slučitelné s danou výjimkou. Kanada měla jiné možnosti, jak přijmout ochranné opatření a současně neporušit GATT 1947. Aby Kanada obhájila výjimku, nesměla by, dle názoru panelu, existovat jiná možnost, jak danou situaci řešit. Argumentace principem ochrany životního prostředí, který by panely měly vždy zohlednit, neuspěla.

6.2.3 Kanada- případ zahraničních investic

V daném případě Kanada přijala změny v zákoně o zahraničních investicích, na jejichž základě byly navýšeny limity pro firmy ucházející se o zakázky kanadské vlády. Především tyto firmy musely nakupovat kanadské zboží anebo zboží vyrobené z kanadských surovin. To shledaly USA jako opatření v rozporu s čl. XVII odst. 1 písm. c) GATT 1947. Kanada oponovala, že dané opatření je zcela v souladu s mezinárodními investičními dohodami. I v daném případě panel nakonec rozhodl, že jurisdikce panelu je limitovaná dohodou GATT 1947, a tudíž posuzování opatření se může týkat výhradně slučitelnosti s dohodou GATT 1947.⁴⁵² Panel na druhé straně poznamenal, že porušení GATT 1947 není přímo relevantní pro případné porušení jiných dohod mezinárodního práva.⁴⁵³

6.2.4 USA - omezení dovozu tuňáka

Posledním je velmi často citované rozhodnutí, které nakonec nebylo přijato. Důvody pro nepřijetí rozhodnutí vycházejí z linie výše zmiňovaných případů. Daný případ řešil otázku, zdali jeden stát může nařídít jinému státu opatření k ochraně životního prostředí a jestli je stát

⁴⁵² Canada - Administration of the Foreign Investment Review Act, Report of the Panel adopted on 7 February 1984, (L/5504 - 30S/140), čl. 5.1.

⁴⁵³ Canada - Administration of the Foreign Investment Review Act, Report of the Panel adopted on 7 February 1984, (L/5504 - 30S/140), čl. 6.6".." The Panel, however, believes that an evaluation of the trade effects was not directly relevant to its findings because a breach of a GATT rule is presumed to have an adverse impact on other contracting parties."

oprávněn přijmout obchodní opatření proti státu, který nepoužívá uznávané metody státem, který opatření přijímá. Celý problém se týkal žlutoploutvého tuňáka, který se v Tichém oceánu vyskytuje v hejnech delfínů. Americký zákon o ochraně savců⁴⁵⁴ stanovuje prostředky ochrany delfínů. USA se snaží tuto ochranu delfínů prosazovat i dohodami se všemi státy, které rybaří v oceánu a které dováží tuňáky do USA. Podniky dovážející tuňáky do USA musí prokázat, že přijaly veškerá opatření, která zákon stanovuje. V roce 1990 byl vydán zákaz na dovoz tuňáků z Mexika, které nebylo sto prokázat, že rybaří stylem předepsaným právními předpisy USA. Embargo nabylo účinnosti okamžitě a zákaz postihl nejen tuňáky na cestě do USA z Mexika, ale i jiných zemí, které se podílely na zpracování mexických tuňáků. Panel byl jmenován v roce 1991 za početné asistence třetích států, kterých se embargo rovněž dotklo. Panel rozhodl, že USA nebyly oprávněny přijmout embargo proti Mexiku jen z důvodu, že metody rybaření se liší od standardů USA, a dále panel vyloučil, že by kterýkoliv stát byl oprávněn přijmout embargo nebo podobné opatření, jen aby donutil druhý stát implementovat nějaké opatření.⁴⁵⁵ Nakonec rozhodnutí nebylo přijato DSB z důvodu, že panel nemohl aplikovat úmluvy na ochranu fauny, pouze pokud by s tím všechny strany souhlasily. V daném případě DSB shledal, že všechny strany s tímto nebyly srozuměny, a tudíž panel nemohl zohledňovat tyto další úmluvy a zprávy neziskových organizací.⁴⁵⁶

Na tento případ navázal další případ týkající se krevet a ochrany želv, které jsou často chyceny do sítí při lovu krevet.⁴⁵⁷ Tento případ byl již rozhodován dle Ujednání o řešení sporů a situace byla opačná, pokud jde o připuštění zpráv neziskových organizací: panel odmítl zprávu neziskové organizace, následně USA připojily tuto zprávu ke svému podání a založily na ní

⁴⁵⁴ Marine Mammal Protection Act.

⁴⁵⁵ United States – Restrictions on Import of Tuna, Report of the Panel, ze dne 16 June 1994, (DS29/R), čl. 5.5.

⁴⁵⁶ United States – Restrictions on Import of Tuna, Report of the Panel, ze dne 16 June 1994, (DS29/R), čl. 4.3: „*In light of these developments the Panel noted that according to prevailing GATT practice when a bilateral settlement to a dispute had been found, panels had usually confined their reports to a brief description of the case indicating that a solution had been reached.* (BISD 25S/107; BISD 26S/320; L/5140; L/5155; L/5192.).

⁴⁵⁷ United States – Import Prohibition of Certain Shrimps and Shrimps Products, Report of the Appellate Body (AB-1998-4), z 12. 10. 1998, WT/DS58/R..

v podstatě důvod pro odvolání. Odvolací orgán v tomto případě shledal řešení panelu za neobjektivní řešení sporu.

6.2.5 Zohlednění praxe panelů dle GATT 1947 v praxi panelů dle Ujednání o řízení sporů

Jak vyplývá z výše uvedených případů, panely rozhodující spory dle GATT 1947 byly mnohem striktnější než panely rozhodující spory ve WTO. Částečně můžeme odůvodnění najít v tehdejšímu systému, kdy pozice panelů byla mnohem slabší a přijetí a výkon rozhodnutí byl otázkou politické podpory.

Na druhé straně tyto panely měly přesně vymezenou jurisdikci, stejně jako panely dle Ujednání o řízení sporů, ale na rozdíl od nich se však této jurisdikce striktně držely. Jestli takovéto omezení je přínosné či ne, ukáže další vývoj rozhodnutí panelů dle Ujednání o řešení sporů. Nicméně již dnes je zřejmé, že určitý pozitivní rys na tzv. globálním pohledu na právo je. Tímto je právě posuzování případu z hlediska veškerých dohod a ujednání k dosažení všeobecně přijatelného řešení.

6.2.6 Shrnutí

S přihlédnutím k praxi panelů dle GATT 1947 bych ráda závěrem stanovila jakousi zlatou střední cestu, která by se dle mého názoru měla řídit těmito zásadami:

- (i) přerušit řízení až do rozhodnutí druhého soudu, pokud je spor v převážné míře opřen o jinou úmluvu mimo rámec WTO a současně bylo zahájeno řízení u jiného soudu;
- (ii) pokračovat v řízení, ale vyžádat si co nejdříve posudky specializovaných tribunálů nebo orgánů na výklad určitých norem mezinárodního práva;
- (iii) rozhodnout meritorně o právu WTO, s poukazem na interpretační činnost těchto jiných orgánů; nepřidávat ani neubírat nic z posudků těchto externích konzultantů;

- (iv) neprodlužovat řízení déle než na nezbytnou dobu za účelem získání odborného posudku;
- (v) v pochybnostech deklarovat *non liquet* pro část, týkající se práva mimo právo WTO (v daném případě o *non liquet* ani nepůjde, protože panely nemají jurisdikci ohledně daného práva).

6.3 Zohlednění bilaterálních smluv jako následné praxe mezi státy

Jiným problémem je otázka, zdali se odvolávat či neodvolávat na jiné smlouvy a dohody mimo rámec práva WTO. V daném případě je situace o něco lehčí. Především odkaz na jiné smlouvy mezinárodního práva veřejného vychází z ustanovení čl. 7 Ujednání o řešení sporů, který hovoří o tom, že by panel měl vzít v potaz veškeré dohody, které mohou mít vliv na rozhodnutí panelu. Současně bychom však měli mít na paměti ustanovení čl. 3 odst. 2 Ujednání o řešení sporů, který zakazuje panelu přidávat nebo ubírat cokoli z práv a povinností stran zaručených dohodami. Naopak mnozí právní experti volají po globálním přístupu k mezinárodnímu právu, který je právě zaručený výkladem práva WTO s přihlédnutím k dalším úmluvám, které strany sporu uzavřely a které ovlivňují výkon jejich práv a povinností stanovených právem WTO.⁴⁵⁸ Navíc panel i Odvolací orgán ve své praxi potvrdily nutnost objektivních zjištění pro rozhodnutí, které je zajištěno pouze tím, že panel nebo Odvolací orgán zohlední i jiné úmluvy uzavřené stranami sporu.⁴⁵⁹ Ve svém rozhodnutí ve věci *US-Hot Rolled Steel*⁴⁶⁰ Odvolací orgán prohlásil, že veškerá opatření přijatá státy musí být v souladu se všemi dohodami, které státy mezi sebou uzavřely. Tudíž z důvodu

⁴⁵⁸ Například C. Voigt., *Applicability Of Non-WTO Law In WTO Dispute Settlement, Sustainable Development as a Principle of International Law: Resolving Conflicts between Climate Measures and WTO Law*, Martinus Nijhoff Publishers, 2009; Gabrielle Marceau, *WTO Dispute Settlement and Human Rights*.

⁴⁵⁹ Veškerá rozhodovací praxe zde byla postavena na článku čl. 11 Ujednání o řešení sporů.

⁴⁶⁰ United States – Antidumping Measures on certain Hot-Rolled Products from Japan, rozhodnutí panelu v dané věci z 23.8.2001 (AB-2001-2), WT/DS184/AB/R.

objektivního posuzování musí panel vzít v potaz i tato rozhodnutí.⁴⁶¹ Jak jsem již výše psala, smlouvy, které státy uzavřely následně po přijetí WTO dohod, poukazují na následnou praxi států a rovněž poukazují na to, jak členské státy vnímají jednotlivá ustanovení dohod WTO. Samozřejmě přihlédnutí k praxi stran sporu je významné, avšak pouze do rozsahu, v jakém je tato praxe slučitelná s právem WTO.

Určitý problém, který někteří autoři⁴⁶² považují za privilegium práva WTO je, že právo nebo spíše výklad práva WTO se bude vždy měnit v závislosti na stranách sporu. I když do určité míry s tímto názorem souhlasím, domnívám se, že existuje určité nebezpečí věrohodnosti a předvídatelnosti rozhodnutí panelů/Odvolacího orgánu. Současně se obávám, že pokud bychom dovedli dané tvrzení do krajních možností, tak by státy mohly uzavírat dvoustranné smlouvy s cílem ovlivnění budoucí praxe DSB a případně celé WTO.

Proto i v případě pouze odkazu na jiné prameny mezinárodního práva bych navrhovala, aby se panel/Odvolací orgán řídil několika zásadami:

- (i) zohlednit jiné úmluvy stojící mimo rámec práva WTO do rozsahu jejich slučitelnosti s právem WTO;
- (ii) zohlednit tyto smlouvy pouze, pokud všechny strany sporu jsou stranami těchto úmluv;⁴⁶³
- (iii) nevykládat tyto jiné úmluvy; ani

⁴⁶¹ United States – Antidumping Measures on certain Hot-Rolled Products from Japan, Report rozhodnutí panelu v dané věci z 23.8.2001 (AB-2001-2), WT/DS184/AB/R, čl. 54: „*Article 11 of the DSU imposes upon panels a comprehensive obligation to make an "objective assessment of the matter", an obligation which embraces all aspects of a panel's examination of the "matter", both factual and legal. Thus, panels make an "objective assessment of the facts", of the "applicability" of the covered agreements, and of the "conformity" of the measure at stake with those covered agreements. Article 17.6 is divided into two separate sub-paragraphs, each applying to different aspects of the panel's examination of the matter. The first sub-paragraph covers the panel's "assessment of the facts of the matter", whereas the second covers its "interpret[ation of] the relevant provisions". (emphasis added) The structure of Article 17.6, therefore, involves a clear distinction between a panel's assessment of the facts and its legal interpretation of the Anti-Dumping Agreement.*”

⁴⁶² Například Pauwelyn, Joost, Conflict of norms in public international law : how WTO law relates to other rules of international law, Cambridge University Press, 2004, str. 476.

- (iv) neměnit práva a povinnosti stran sporu vyplývající z práva WTO.

6.4 Shrnutí celé kapitoly

V dnešním globálním světě musí i rozhodčí orgány a soudy řešit spory globálně. Právě daná globálnost dle mého názoru nespočívá v roztržiténosti mezinárodního práva⁴⁶⁴, ale právě v jeho globálním pojetí. U ekonomické organizace, jako je WTO, je to zvlášť viditelné, že každý problém má také svůj ekonomický aspekt. Nelze tudíž limitovat výklad práva WTO pouze na jednotlivé dohody, ale je nutné mít na zřeteli i jiné dohody a pakty, které strany mezi sebou uzavřely. To právě činí novou WTO s novým řízením (DSU) specifickým oproti původnímu mechanismu řešení sporů dle GATT 1947. Pokud právě WTO ob stojí v těžké zkoušce, spočívající ve věnování se problémům v globálním měřítku, a nepropadne interpretaci a aplikaci smluv mimo svoji jurisdikci, tak se domnívám, že v budoucnosti uvidíme nárůst případů.

Jedna výhoda, kterou jsem zatím nezmiňovala, ale která vyplývá z předchozích kapitol, je snad i větší volnost panelů při rozhodování. Panely rozhodně nepředkládají tak detailně a právně vzorově odůvodněná rozhodnutí například jako Mezinárodní soudní dvůr; jsou časově limitovány, takže spory pojmají realisticky. Současně odborníci sedící v panelech nejsou právníci se specializací na mezinárodní ekonomické právo, naopak jsou to často technici, kteří více rozumí předmětu úpravy než jazyku dohody.⁴⁶⁵

⁴⁶³ Výjimkou by mohly být mnohostranné dohody, jejichž stranami jen velký počet států, takovéto mnohostranné smlouvy by pak částečně mohly zakládat všeobecně závazné pravidlo chování pro státy.

⁴⁶⁴ Někteří autoři podporující co nejšířěji pojaté rozhodnutí panelů/Odvolacího orgánu argumentují touto nutností z důvodu roztržiténosti mezinárodního práva, co do legislátora, tak do soudní moci, která dohlíží na výkon rozhodnutí - Pauwelyn, Joost, *Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law*, Cambridge University Press, 2004, str. 476.

⁴⁶⁵ Daný názor podporuje i názor soudce MSD, S. Ody, který sice hovoří o ITLOS, ale závěry by se daly použít i na WTO – více viz. S. Oda, *Dispute Settlement Prospects in the Law of Sea*, *International and comparative Law Quarterly*, 1995, vol. 44, str. 864.

Pokud panely/Odvolací orgán budou striktně sledovat hranice svých kompetencí, budoucí vývoj rozhodnutí bude velmi zajímavým náhledem na globalizaci práva.

VII. OTÁZKA LIDSKÝCH PRÁV A OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Mnoho autorů dnes píše o dalších možnostech předmětů řízení, která by se mohla vést před DSB. Samotné panely svými rozhodnutími k tomu strany vyzývají. Nové možnosti komplexních řízení, která by panely na základě čl. 3.2, 7 a 11 Ujednání o řešení sporů mohla řešit, rovněž vyvolávají určitou vlnu nadšení i kritiky mezi odborníky. Nejčastěji jsou diskutovány dva okruhy případů, které už částečně panely řešily a které, pokud by se změnilo rozhodování panelů, by mohly řešit ještě častěji v budoucnosti. Těmito okruhy jsou (i) ochrana životního prostředí a (ii) ochrana lidských práv.

Oba okruhy mají společné znaky:

- (i) nebyly tak značně diskutované při návrhu GATT 1947, jako jsou nyní;
- (ii) opírají se o stejná ustanovení Ujednání o řešení sporů;
- (iii) dnes existují specializované soudy, které řeší specifické stížnosti týkající se těchto oblastí;
- (iv) tvoří zvláštní podskupiny mezinárodního práva veřejného, které čítají mnoho mezinárodních mnohostranných úmluv;
- (v) jsou dnes v období globalizace čím dál tím více diskutovanými problémy a
- (vi) v neposlední řadě je s nimi spojený ekonomický faktor.

Ráda bych tuto kapitolu věnovala rozhodnutím panelů, které se těchto okruhů týkaly, jakož i potencionálním možnostem a nemožnostem dalšího rozvoje rozhodčí činnosti DSB v oblasti lidsko-právní ochrany a ochrany životního prostředí. Rovněž bych ráda porovнала praxi WTO v dané oblasti s jinými ekonomickými organizacemi, které tyto případy také řeší.

7.1 Ochrana životního prostředí v rámci WTO

Jak jsem se již výše zmiňovala, ochrana životního prostředí nebyla jedním z hlavních témat mezinárodněprávní úpravy po druhé světové válce. Otázka ochrany životního prostředí začala být palčivou až mnohem později. Dnes však termíny jako ochrana životního prostředí a udržitelný rozvoj patří do přední pozornosti všech vyspělých zemí. V rámci systému GATT 1947 byla poprvé zmíněna ochrana životního prostředí až v roce 1992, kdy předseda Výboru zástupců smluvních stran reflektoval Deklaraci o životním prostředí a rozvoji a její zásadu č. 3, která stanoví, že *„právo na ekonomický rozvoj musí být naplňováno tak, aby mohly být spravedlivě uspokojovány potřeby rozvoje i ochrany životního prostředí současných i budoucích generací“*.⁴⁶⁶ Na danou snahu o spojení mezinárodního obchodu a ochrany životního prostředí navázalo WTO během Uruguayského kola, kdy Ministerská rada⁴⁶⁷ přijala usnesení o založení Výboru pro obchod a životní prostředí, který měl podrobně prozkoumat styčnou plochu mezi obchodem a životním prostředím a navrhnout změny dohod WTO tak, aby opatření přijatá na základě těchto dohod byla slučitelná s ochranou životního prostředí. Ve svém rozhodnutí se Ministerská rada odvolává na preambuli Dohody o zřízení WTO, která sice volá po svobodném rozvoji obchodu, ale současně se odvolává na volný obchod se zachováním principů udržitelného rozvoje; státy se mají snažit ochraňovat životní prostředí v souladu s ekonomickým rozvojem a zajištěním potřeb.⁴⁶⁸ Rozhodnutí Ministerské rady přímo hovoří o těžkém úkolu, kdy *„by neměl být ani nemusí být mnohostranný obchodní systém, který je otevřený, nediskriminující a rovný na straně jedné a na straně druhé princip udržitelného rozvoje“*⁴⁶⁹

Pokud bychom porovnali vývoj ochrany životního prostředí s jinými ekonomickými organizacemi, situace je obdobná: Evropské společenství bylo také v začátcích výhradně ekonomickou organizací, jejíž základní dohody neobsahovaly žádná ustanovení o udržitelném

⁴⁶⁶ Damohorský a kol., Mezinárodní právo životního prostředí II., Linde, 2008, str. 293.

⁴⁶⁷ Rozhodnutí Ministerské rady z 15.4.1994.

⁴⁶⁸ Čl. 5 Marákešské Deklarace z 15. 4. 1994.

rozvoji či ochraně životního prostředí. Průlom přinesl až Evropský soudní dvůr, který v rozhodnutích *Inter Huiles* (případ 172/82) a *Brûleurs d'Huiles Usagées* (případ 240/83) zahrnul ochranu životního prostředí pod výjimku z článku o svobodě pohybu zboží. NAFTA naopak za prezidenta Clintona přijala dodatek k zakládající dohodě o spolupráci při ochraně životního prostředí, „*North American Agreement on Environmental Cooperation („NAAEC“)*“, na základě které vznikla v roce 1994 Komise pro spolupráci při ochraně životního prostředí. Úkolem Komise mělo být založit určitý standard při ochraně životního prostředí pro tyto tři státy se snahou mechanismus rozšířit na ostatní státy Ameriky. Sice by se mohlo zdát, že NAFTA založila velmi dobře organizovaný systém, jenž by řešil sloučení volného obchodu a ochrany životního prostředí, ale Komise nepřinesla žádný podstatný výsledek kromě několika zpráv nezávislých expertů. Naopak Mexiko v devadesátých letech významnou měrou přispělo ke zhoršení ovzduší a k vyšším emisím za účelem zvýšení obchodu mezi USA a Mexikem.⁴⁷⁰

7.1.1 Vývoj judikatury DSB o ochraně životního prostředí

*US – Tuna case*⁴⁷¹

Celkem zatím panely řešily dva hlavní spory, které se týkaly ochrany životního prostředí, oba se týkaly rybolovu tuňáků. První z těchto případů jsem již rozebírala výše v kapitole 6.2.4. a byl částečně odmítnut panelem z důvodu nedostatku pravomoci: embargo na Mexiko bylo uvaleno, protože Mexiko nechtělo přijmout americké národní standardy pro lov tuňáků. Jinými slovy, jeden stát nemůže druhého nutit do přijetí národní legislativy⁴⁷²: USA neměly z důvodů jurisdikce právo požadovat po Mexiku přijetí rybářských standardů USA. Dané rozhodnutí bylo odmítnuto právními experty z důvodu nesprávného odůvodnění, kdy se

⁴⁶⁹ Rozhodnutí Ministerské rady z 15.4.1994.

⁴⁷⁰ Viz. http://en.wikipedia.org/wiki/North_American_Free_Trade_Agreement#Environment.

⁴⁷¹ United States – Restrictions on Import of Tuna, Report of the Panel, ze dne 16 June 1994, (DS29/R).

⁴⁷² Někteří autoři hovoří o tzv. *eco-imperialismu*, tedy kdy státy se mocensky snaží ovlivnit jiné státy k přijetí legislativy na ochranu životního prostředí. Více viz. např. John J. Jackson, *World Trade Rules and Environmental Policies: Congruence or Conflict?*, 49 *Washington & Lee Law Review* 1227, Fall 1992.

panel zmatečně⁴⁷³ odvolává na nedostatek jurisdikce USA pro zavedení opatření.⁴⁷⁴ Danému případu lze zejména vytknout dvě věci, a to:

- (i) nedostatečné zdůvodnění nedostatku jurisdikce, které mělo vycházet z mezinárodního práva veřejného, tudíž panel měl posoudit, zdali americký zákon o ochraně savců je v souladu s mezinárodním právem či ne, a až následně rozhodnout o jurisdikci;
- (ii) odkázat strany k MSD, pokud řešené otázky byly mimo jurisdikci panelu.

Sice o závěrech panelu můžeme pochybovat, ale případ přinesl náhled na interpretaci čl. XX písm. b) a přístup panelu k jeho výkladu. Panel v daném případě stanovil, že: „*The Panel noted that the basic question raised by these arguments, namely whether Article XX(b) covers measures necessary to protect human, animal or plant life or health outside the jurisdiction of the contracting party taking the measure, is not clearly answered by the text of that provision. It refers to life and health protection generally without expressly limiting that protection to the jurisdiction of the contracting party concerned. The Panel therefore decided to analyze this issue in the light of the drafting history of Article XX(b), the purpose of this provision, and the consequences that the interpretations proposed by the parties would have for the operation of the General Agreement as a whole.”⁴⁷⁵ Následně panel přihlédl k *travaux préparatoires*, které doslova vykládal, a protože nenašel žádnou zmínku o ochraně životního prostředí, shledal neslučitelnost embarga se smlouvou GATT 1947. Tento přístup však odporuje základním principům interpretace mezinárodních smluv dle Vídeňské úmluvy, kdy k historickému výkladu přistupuje, až pokud nelze zjistit obsah ustanovení dle slovního anebo systematického výkladu.⁴⁷⁶ A článek XX písm b) GATT 1947 hovoří výslovně o „opatření*

⁴⁷³ Aaditya Mattoo, P.C. Mavroidis, Trade, Environment and the WTO: The Dispute Settlement Practice Regarding to Article XX of GATT, v Ernst-Ulrich Petersmann, International Trade Law and the GATT/WTO Dispute Settlement System, Studies in Transnational Economic Law, Kluwer Law International, Díl 11, 1997, str. 331.

⁴⁷⁴ United States, Restrictions on Imports of Tuna, Panel Report z 3.9.1991 (DS21/R - 39S/155).

⁴⁷⁵ Tamtéž, čl. 5.25.

⁴⁷⁶ K Vídeňské úmluvě o smluvním právu viz výše kapitola IV.

nutném k ochraně života nebo zdraví lidí, zvířat nebo rostlin“. Tudíž stejné znění, jaké bylo převzato do GATT 1994. Pokud se podíváme na poměrně konzistentní interpretaci článku XX a zejména písmena b), uvědomíme si, že panely ponechávaly poměrně volnost státům, co se týče formy a výše opatření⁴⁷⁷, nicméně veškerá opatření, která byla shledána v souladu s výjimkou dle písm. b), se týkala vnitřních daní či jiných obligatorních plateb za výrobky, které by mohly poškodit zdraví⁴⁷⁸. V daném případě se jedná o donucení suverenního státu, aby změnil své právní normy z důvodu ochrany životního prostředí. Nejde zde tudíž o ochranu lidského života, že konzervy tuňáků by obsahovaly i jiné ryby životu nebezpečné. Nejde ani o uvalení embarga na Mexiko, ože Mexiko jako jediný stát používá tento nebezpečný způsob rybolovu, šlo pouze o snahu donutit sousední stát, který je velkým vývozcem tuňáka do USA, aby změnil své normy dle standardu USA. Tedy ani dle univerzálního standardu.

Druhým případem je spor USA a Mexika o rybolovu tuňáků.⁴⁷⁹ V daném případě případ se panel odvolal na nedostatek prvku teritoriality. Opět rozhodnutí panelu bylo poměrně kritizováno, tentokrát kvůli nezohlednění smluv mezi stěžovatelem a odpůrcem. Panel se výslovně odmítl zabývat jinými dohodami, které strany uzavřely z důvodu *pacta tertiis nec nocent nec prosunt*, aniž by se zabýval následnou praxí mezi státy. Opět daný přístup je v rozporu s Vídeňskou úmluvou o smluvním právu a panel se správně měl zabývat touto praxí.⁴⁸⁰

Nově, v listopadu 2011, rozhodl panel v posledním případě, *US-Tuna II*⁴⁸¹. Daný případ se zabýval označením tuňáků a tuňákových výrobků. V tomto případě USA zakázaly Mexiku

⁴⁷⁷ Japan-Alcoholic Beverages, Report of the Panel, WT/DS8/R, WT/DS10/R, WT/DS11/R, ze dne 11.7.1996, čl.5.13 rozhodnutí.

⁴⁷⁸ Thailand - Restrictions on Importation of and Internal Taxes on Cigarettes, Panel Report z 7.11.1990.

⁴⁷⁹ United States – Restrictions on Import of Tuna, Report of the Panel, ze dne 16 June 1994, (DS29/R).

⁴⁸⁰ David N. Palmer, Environment and Trade-Who Will be Heard? What Law is Relevant?, Journal of the World Trade, 1992, str. 35-41.

⁴⁸¹ United States – Measures Concerning the Importation, Marketing and Sale of Tuna and Tuna Products, Report of Panel ze dne 15.9.2011, WT/DS381/R.

označovat tuňáky a tuňákové výrobky jako „*dophine-safe*“, a to i pokud byli chyceni dle nových metod rybaření, které vycházely z mezinárodně uznávaných standardů Meziamerické tropické tuňákové komise. Mexiko poukazovalo na skutečnost, že ostatní státy toto označení používají volně. Tímto jednáním USA porušuje čl. 2, 5, 6 a 8 TBT dohody a čl. I a III GATT 1994. USA postavily svoji argumentaci na dvou základních cílech, kvůli kterým bylo opatření označení výrobků zavedeno, těmi jsou:

(i) informovanost spotřebitelů ohledně obsahu výrobku – zde panel uznal oprávněnost označení a shledal, že je v souladu s příslušnými dohodami, pokud stát na základě svého právního předpisu zavede označení, které umožní spotřebiteli rozlišovat a tudíž volit si, který výrobek si koupí, aniž by tam byla další podpora daného výrobku například ve formě dotované ceny;⁴⁸²

(ii) ochrana delfínů – argumentace, že Mexiko chytá tuňáky do sítí, ve kterých často uvíznou delfíni a tím se snižuje jejich počet, nebyla prokázána USA. Hlavní problém dané argumentace spočíval v rozlišování panely mezi výrobkem a výrobním procesem⁴⁸³. Zatímco opatření týkající se výrobku jsou slučitelná s většinou dohod, protože stanoví břemeno pro všechny dovážející státy s cílem dosáhnout nějakého účelu slučitelného s právem WTO, otázka výrobního procesu je problematictější. Především zasahovat do vnitřních záležitostí jiných států je v rozporu celkově s mezinárodním právem, pokud nejde o oprávněný zásah dle mezinárodního práva. Jestliže to aplikujeme na daný případ, pokud konzerva s tuňákem obsahuje i jiné ryby, popřípadě živočichy, může to mít za následek ohrožení lidských životů nebo lidského zdraví. Pokud však stát omezí jiný stát pro způsob zpracování ryb nebo

⁴⁸² Panel v daném případě navázal na dřívější argumentaci v případě *EC - Sardines*, ve kterém panel zkoumal především zdali cíl, kterého stát chce dosáhnout, je legitimní a to včetně prostředků, které k tomu volí. Dále zopakoval stanovisko Odvolacího orgánu v případě *US- Gasoline* dle kterého „*WTO Members have a large measure of autonomy to determine their own policies on the environment (including its relationship with trade), their environmental objectives and the environmental legislation they enact and implement. So far as concerns the WTO, that autonomy is circumscribed only by the need to respect the requirements of the General Agreement and the other covered agreements.*“ United States – Measures Concerning the Importation, Marketing and Sale of Tuna and Tuna Products, Report of Panel ze dne 15.9.2011, WT/DS381/R, str. 230.

rybolovu, zasahuje do jeho interních záležitostí. Tak by pak státy mohly zasahovat proti státům, které například jsou industriálními velmocemi a velkou měrou přispívají ke znečišťování ovzduší, anebo mají výrobky levnější, protože používají levnou dětskou pracovní sílu. Opět se dostáváme na rozhraní mezi právem WTO a ostatním mezinárodním právem. Panely dle ustálené judikatury by připustily opatření týkající se výrobního procesu, pouze pokud by byl cíl legitimní a daný způsob jediný možný.⁴⁸⁴ To se v daném případě USA nepodařilo prokázat, prokázaly pouze, že dané opatření přispěje k zachování delfínů, a to pro oprávněnost opatření nestačí.

7.1.2 Výklad výjimek dle článku XX GATT 1994

Stanoviska panelů jsem již výše analyzovala, proto bych se nyní soustředila na výklad čl. XX z hlediska možné opory pro stížnosti týkající se ochrany životního prostředí. Článek XX GATT 1994 stanoví všeobecné výjimky z pravidel volného obchodu a doložky národních výhod.

Těmito výjimkami jsou opatření:

- a) *nutná k ochraně veřejné mravnosti;*
- b) *nutná k ochraně života nebo zdraví lidí, zvířat nebo rostlin;*
- c) *týkající se dovozu nebo vývozu zlata nebo stříbra;*
- d) *nutná k tomu, aby se zajistilo zachování zákonů a jiných předpisů, které nejsou neslučitelné s ustanoveními této Dohody, včetně těch, které se týkají celního zákonodárství, provádění*

⁴⁸³ Více na dané téma viz. např. John J. Jackson, *World Trade Rules and Environmental Policies: Congruence or Conflict?*, 49 *Washington & Lee Law Review* 1227, Fall 1992.

⁴⁸⁴ Danou argumentaci Odvolací orgán rozebral např. v případě *Brazil – Retreated Tyres*, kde stanovil, že: “*The Appellate Body observed that a panel must consider the relevant factors, particularly the importance of the interests or values at stake, the extent of the contribution made by the measure to the achievement of the relevant objective, and the measure’s trade restrictiveness. The Appellate Body stated that, if such an analysis ‘yields a preliminary conclusion’ that a measure is necessary, then the necessity of the measure must be ‘confirmed’ by comparing the measure with possible alternatives, in the light of the importance of the interests or values at stake.*” Appellate Body Report, *Brazil – Measures Affecting Imports of Retreaded Tyres*, WT/DS332/AB/R, adopted 17.12. 2007.

monopolů provozovaných podle odstavce 4 článku II a článku XVII, ochrany patentů, ochranných známek a autorských práv a zabránění klamavým praktikám;

- e) týkajících se výrobků trestaneckých;*
- f) učiněná k ochraně národních památek umělecké, historické nebo archeologické hodnoty;*
- g) týkající se zachování vyčerpateľných přírodních zdrojů, jestliže taková opatření jsou uvedena v účinnost ve spojitosti s omezeními domácí výroby nebo spotřeby;*
- h) učiněná podle závazků plynoucích z jakékoli mezivládní surovinové dohody, která odpovídá zásadám, jež byly předloženy SMLUVNÍM STRANÁM a nebyly jimi odmítnuty, nebo která byla sama předložena SMLUVNÍM STRANÁM a nebyla jimi odmítnuta;*
- i) zahrnující v sobě omezení vývozu domácích surovin, potřebná k zajištění podstatného množství takových surovin pro domácí zpracující průmysl v obdobích, kdy domácí cena těchto surovin je udržována pod světovou cenou v rámci vládního stabilizačního plánu; s výhradou, že taková omezení nebudou prováděna za tím účelem, aby zvyšovala vývoz nebo ochranu poskytovanou takovému domácímu výrobnímu odvětví a že nebudou v rozporu s ustanoveními této Dohody, týkajícími se nediskriminace;*
- j) podstatná pro opatřování nebo distribuci výrobků, jichž je všeobecný nebo místní nedostatek; všechna taková opatření však musí být slučitelná se zásadou, že všechny smluvní strany mají nárok na spravedlivý podíl na mezinárodních dodávkách takových výrobků a že jakákoli taková opatření, která jsou neslučitelná s ostatními ustanoveními této Dohody, budou zrušena, jakmile pominou důvody pro jejich zavedení.“*

Z daného ustanovení čl. XX vyplývají dvě věci, a to: (i) že všechny tyto výjimky se musí vykládat stejně, tedy ani restriktivně ani extensivně a (ii) strana, která se jich dovolává, nese důkazní břemeno o jejich zdůvodnění.

Pokud jde o výčet těchto výjimek, tak neexistuje žádný případ, který by stanovoval, zdali je výčet příkladný nebo taxativní. Mnozí autoři se však domnívají, že tento výčet je spíše taxativní než příkladný.⁴⁸⁵ Na druhé straně nevylučují, že státy nemohou přijmout opatření

⁴⁸⁵ Aaditya Mattoo, P.C. Mavroidis, Trade, Environment and the WTO: The Dispute Settlement Practice Regarding to Article XX of GATT, v Ernst-Ulrich Petersmann, International Trade Law and the

podložená jinými důvody než stanovenými taxativními důvody, pokud však takovým opatřením nebudou diskriminovat ostatní státy.⁴⁸⁶

Klíčovými rozhodnutími panelu pro interpretaci čl. XX byla rozhodnutí ve věci *Thailand – Cigarettes*⁴⁸⁷ a případ *US – Section 337 of the Tariff Act of 1930*. První případ se týkal opatření, kterým se Thajská vláda snažila omezit dovoz zahraničních cigaret z důvodu ochrany zdraví, a druhý případ se týkal rozdílného zacházení s dováženým zbožím, které bylo chráněno patenty zaregistrovanými v USA.

Panely v obou případech se zabývaly interpretací pojmu „nutný“, kterým státy obhajovaly přijatá opatření. Společným znakem pro obě rozhodnutí bylo, že veškeré výjimky dle čl. XX GATT 1947, které obsahují termín „nutné opatření“, musí být vykládány stejně, bez ohledu na předmět těchto opatření. Dále v případě článku 337 panel potvrdil, že „*je zřejmé, že strana nebude schopna prokázat nutnost opatření, pokud mohla přijmout jiné opatření, které by nebylo v rozporu s GATT 1947*“.⁴⁸⁸ Možnost alternativních opatření panel rozvedl v případě *Thailand - Cigarettes*, kdy přímo stranám navrhl alternativní řešení spočívající v zobrazení nebezpečnosti a kompletního výčtu složek, které cigarety obsahují.⁴⁸⁹ Panel poznamenal, že omezení výroby cigaret, stejně tak jako omezení reklamy na kouření, by bylo v souladu s dohodou GATT 1947. Ale v daném případě Thajsko zavedlo rozdílné podmínky pro dovoz cigaret ze zahraničí a tím jednalo v rozporu s principy dohody GATT 1947. Danou skutečnost

GATT/WTO Dispute Settlement System, *Studies in Transnational Economic Law*, Kluwer Law International, Díl 11, 1997, str. 335.

⁴⁸⁶ Fieder Roessler, *Diverging Domestic Policies and Multilateral Trade Integration, Fair Trade and Harmonization: Legal Analysis*, v Jagdish Bhagwati and Robert E. Hudec. Cambridge, MIT Press, 1996, díl 2.

⁴⁸⁷ *Thailand – Restrictions on Importation of Internal Taxes on Cigarettes*, Panel Report z 7.11.1990.

⁴⁸⁸ *Thailand – Restrictions on Importation of Internal Taxes on Cigarettes*, Panel Report z 7.11.1990, čl. 5.26.

⁴⁸⁹ Tamtéž, čl. 77: „... *other countries had introduced strict, non-discriminatory labelling and ingredient disclosure regulations which allowed governments to control, and the public to be informed of, the content of cigarettes. A non-discriminatory regulation implemented on a national treatment basis in accordance with Article III:4 requiring complete disclosure of ingredients, coupled with a ban on unhealthy substances, would be an alternative consistent with the General Agreement. The Panel considered that Thailand could reasonably be expected to take such measures to address the quality-related policy....*“.

nezmění ani to, že v Thajsku má na cigarety monopol jedna společnost, a tudíž regulace dostupnosti cigaret na trhu je zajišťována touto jedinou firmou.⁴⁹⁰

Dále panel v případě *US – Section 337 of the Tariff Act of 1930* poznamenal, že pokud neexistuje žádné opatření, které by bylo v souladu s ustanoveními GATT 1947, stát má povinnost volit mezi dostupnými prostředky ten, jenž nejméně porušuje ustanovení GATT 1947.⁴⁹¹

Panely již myšlenku nejméně rozporuplného opatření nerozvíjely, tudíž lze těžko předpokládat dle jakého klíče se takové opatření bude posuzovat, zda-li to bude nejmenší dopad na ekonomiku státu anebo nejméně odporující textovému výkladu dohod WTO. A co když navíc stát bude sledovat legitimní cíl, ale prostředky k tomu zvolené budou v rozporu s dohodami WTO: bude se i v tomto případě aplikovat test nutnosti?⁴⁹² Někteří autoři⁴⁹³ vidí základní problém při posuzování takovýchto opatření, zda-li se budou posuzovat nejvíce vhodná opatření, z hlediska privátních nákladů anebo tzv. sociálních nákladů. Na rozdíl od přímých nákladů, které se vyčíslí jako celkový rozdíl nákladů firem, o než se zvedly tyto

⁴⁹⁰ Thailand – Restrictions on Importation of Internal Taxes on Cigarettes, Panel Report z 7.11.1990, čl.79: „*Thailand might restrict the supply of cigarettes in a manner consistent with the General Agreement. The Panel noted that contracting parties may maintain governmental monopolies, such as the Thai Tobacco Monopoly, on the importation and domestic sale of products.3 The Thai Government may use this monopoly to regulate the overall supply of cigarettes, their prices and their retail availability provided it thereby does not accord imported cigarettes less favourable treatment than domestic cigarettes or act inconsistently with any commitments assumed under its Schedule of Concessions.*”

⁴⁹¹ Tamtéž, čl. 5.26.

⁴⁹² Vodítkem ale jen částečným by mohlo být vyjádření panelu v případě *US – Section 337 of the Tariff Act of 1930*, čl. 5.26: „*in cases where a measure consistent with other GATT provisions is not reasonably available, a contracting party is bound to use, among the measures reasonably available to it, that which entails the least degree of inconsistency with other GATT provisions. The Panel wished to make it clear that this does not mean that a contracting party could be asked to change its substantive patent law or its desired level of enforcement of that law, provided that such law and such level of enforcement are the same for imported and domestically-produced products. However, it does mean that, if a contracting party could reasonably secure that level of enforcement in a manner that is not inconsistent with other GATT provisions, it would be required to do so.*”

⁴⁹³ Aaditya Mattoo, P.C. Mavroidis, Trade, Environment and the WTO: The Dispute Settlement Practice Regarding to Article XX of GATT, v Ernst-Ulrich Petersmann, International Trade Law and the GATT/WTO Dispute Settlement System, Studies in Transnational Economic Law, Kluwer Law International, Díl 11, 1997, str. 339.

náklady zavedením omezujících opatření, se sociální náklady vyčíslují velmi těžce, protože zohlednit pozitivní následky zlepšení životního prostředí je poměrně nevyčíslitelná položka.

Další problémem je daná nutnost: pokud má stát možnost zavést opatření, kterým bude bojkotovat zboží získané způsobem ničícím životní prostředí a opatřením, kterým bude dotovat jiné státy, aby zavedly opatření šetrnější k životnímu prostředí. Je zřejmé, že druhé opatření bude v souladu s dohodami WTO, ale naopak bude větší břímě pro stát, poskytující dotaci než opatření první.

Celkově posuzování případů týkajících se životního prostředí bude velmi problematické, protože v každém jednotlivém případě bude muset panel řešit pomyslnou hranici mezi opatřením, přijatým na ochranu životního prostředí, a opatřením, které ochranu životního prostředí využívá jako zástěrku ochrany národních zájmů. Panely by v daných případech měly vzít v potaz tyto skutečnosti:

- (i) jaký je cíl a opatření k dosažení cíle;
- (ii) jestli tento cíl nelze dosáhnout i jinými prostředky, i např. dle jiné úmluvy mimo rámec práva WTO;
- (iii) jaké jsou přímé náklady, které společností vzniknou na základě zavedení těchto opatření;
- (iv) jaký je předpokládaný dopad na ochranu životního prostředí;
- (v) jestli by nebylo lepší stanovit „zkušební lhůtu“, kdy po jejím skončení strany projednají, zdali opatření dosáhla očekávané výsledky, a pokud ne, jak lze opatření modifikovat či zrušit.

7.2 Ochrana lidských práv a WTO

Situace ochrany lidských práv v rámci WTO je odlišná od situace ochrany životního prostředí. Žádná z dohod WTO přímo nezmiňuje ochranu lidských práv, ani deklarace se jí nevěnují a panely zatím nerozhodovaly žádný případ, který by se týkal lidských práv. Ale přitom ekonomické sankce, které státy přijímají, jsou neúčinnějším způsobem donucení státu, aby dodržoval lidská práva. Ekonomické sankce mohou být přijaty Radou bezpečnosti OSN dle kapitoly VII Charty OSN.⁴⁹⁴ Potencionálně může členský stát zavést obchodní omezení proti dovozu zboží/poskytování služeb ze státu, který porušuje lidská práva. Zajímavým případem bylo přijetí zákona proti Burmě ve státě Massachusetts v USA⁴⁹⁵, který omezoval obchod s firmami z daného státu. Tento případ se prostřednictvím Evropského společenství a Japonska dostal před panel, který ale dříve než stihl o případu rozhodnout, předstihl Nejvyšší soud USA, a zákon zrušil.⁴⁹⁶

I když samotné dohody přímo nezmiňují lidská práva a jejich ochranu, panely rozhodovaly případy, jež se týkaly ochrany zdraví, jako například případ *Thailand - Cigarettes*, diskutovaný výše v kapitole 7.1 anebo případ *EC - Hormones*, který jsem rozebírala výše v kapitole 5.2 anebo případ *EC - Asbestos*, rozebíraný tamtéž. Preambule Smlouvy o založení WTO stanoví, že „*Strany této Dohody, uznávají, že by jejich vztahy v obchodní a ekonomické oblasti měly být zaměřeny na zvýšení životní úrovně, dosažení plné zaměstnanosti a vyšší a stále rostoucí úrovně reálného důchodu a efektivní poptávky...*“

I přes skutečnost, že subjekty dohod WTO jsou státy, některé dohody obsahují ustanovení, která se přímo dotýkají práv jednotlivce. Těmito jsou:

⁴⁹⁴ Samotné přijetí sankcí byl bylo v rozporu s dohodami WTO, protože jde o omezení volného obchodu. Na dané ustanovení však pomýšlí Charta, která má aplikační přednost v případě rozporu s jinými mezinárodními dohodami, a také článek XXI písm. c) GATT 1994.

⁴⁹⁵ Více o daném případě http://en.wikipedia.org/wiki/Massachusetts_Burma_Law, Peter J. Siro, U.S. Supreme Court Knocks Down State Burma Law, k dispozici na <http://www.asil.org/insigh46.cfm>.

⁴⁹⁶ Řízení probíhalo pod číslem WT DS88 a WT DS95.

- ustanovení TRIPS, která požadují, aby státy zajistili ochranu duševního vlastnictví občanům států WTO;⁴⁹⁷
- GATS stanoví, že principy stanovené v dané dohodě se vztahují na poskytovatele služeb, kterými jsou právě právnické a fyzické osoby.

Na druhé straně žádná z předmětných dohod nestanoví mechanismus, aby se fyzické či právnické osoby z jednotlivých států dovolali svých práv přímo, ale musí pouze zprostředkovaně prostřednictvím svých vlád. To představuje určitý paradox, pokud uvážíme, že kroky vlád často vedou k vyrovnávacím opatřením, které v konečném důsledku se nejvíce dotknou právě firem a spotřebitelů. Příkladem může být spor *EC – Bananas III*, ve kterém arbitři povolili pozastavení plnění povinností Ekvádoru vůči Evropskému společenství.⁴⁹⁸ Na druhé straně fyzické a právnické osoby mají určitou omezenou možnost bránit se a to prostřednictvím nezávislých zpráv, tzv. *amicus curiae*.⁴⁹⁹

Dále, článek XX GATT 1994 nestanoví ochranu lidských práv jako jednu z výjimek, nicméně najdeme oporu v jiných výjimkách, kterými jsou:

- „a) *nutná k ochraně veřejné mravnosti;*
- b) *nutná k ochraně života nebo zdraví lidí, zvířat nebo rostlin;*
- e) *týkající se výrobků trestaneckých;*
- g) *týkající se zachování vyčerpateľných přírodních zdrojů, jestliže taková opatření jsou uvedena v účinnost ve spojitosti s omezeními domácí výroby nebo spotřeby*⁵⁰⁰.

⁴⁹⁷ Jedná se zejména o články 1 odst. 3, čl. 2 odst.1, čl. 9 odst. 1 a 2, čl. 10 odst. 2, čl. 11, čl. 14 odst. 2, čl. 16 odst. 1, čl. 25 odst. 1, čl. 27 odst. 1 a čl. 35 TRIPS.

⁴⁹⁸ Rozhodci přímo potvrdili, že: „*We are conscious that the requested suspension of certain TRIPS obligations ultimately interferes with private rights owned by natural or legal persons... the interference with private property rights of individuals or companies may be perceived as more farreaching under the TRIPS Agreement.* EC- Regime for Importation, Sale and Distribution of Bananas – Recourse to Arbitration by the European Communities under Art. 22.6 of the DSU, Decision of Arbitrators ze dne 24.3.2000, WT/DS27/ARB/ECU, čl. 157.

⁴⁹⁹ Více na dané téma viz. kapitolu 3.3 Amicus Curiae výše.

⁵⁰⁰ Čl. XX Dohody o zřízení WTO, vyhlášené ve pod č. 191/1995.

Pokud jde o ochranu mravnosti, tak by sem mohla patřit kategorie ochrany soukromí, svobody tisku a projevu, sdružování se apod. Panely zatím nerozhodovaly žádný případ, ve kterém by strany svá tvrzení opíraly o danou výjimku. Výrobky trestanců by teoreticky mohly být rozšířené na zákaz dětské práce a nucených prací. Judikatura panelu zde rovněž chybí. Jiná situace je v případě výjimek dle písm b.) a g), které bývají často argumentovány stranami. Písmeno g) se především týká ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů, zatímco písmeno b) by teoreticky mohlo být použito na argumentaci ochrany základních lidských práv, jakými jsou právo na život, zákaz mučení apod.

Pokud se však podíváme na výše uvedené případy v kapitole 7.1 a jak panely posuzovaly výjimky z čl. XX GATT 1994, zjistíme, že výklad byl vždy spíše restriktivní, aby nedocházelo k zneužívání výjimek stanovených v čl. XX GATT 1994. Dalším problémem byla extraterritorialita, kdy především panely poukázaly na problém nařízení jednoho státu a jejich výkon mimo území daného státu. Jedinou výjimkou byl případ *US - Shrimps*, kde byla dána alespoň částečná teritorialita v podobě migrujících želv.⁵⁰¹ Někteří autoři se domnívají, že v daných případech by měl panel postupovat dle zásady *ad minori ad maius*, tedy pokud je zajištěna ochrana volné soutěže dohodami WTO, tak ochrana lidských práv by měla zajištěna také.⁵⁰² Na druhé straně, panel se k danému problému vyjádřil pouze jednou, a to ještě ve formě poznámky pod čarou⁵⁰³, kdy výslovně řekl, že výjimka se týká trestanecké práce, pak se opravdu týká pouze trestanecké práce. Pokud by panel v dalších případech takto postupoval, tak výše zmíněné možnosti rozšíření výjimek na ochranu jednotlivých lidských práv by nebyly možné.

⁵⁰¹ United States – Import Prohibition of Certain Shrimps and Shrimps Products, Report of the Appellate Body (AB-1998-4), z 12. 10. 1998, WT/DS58/R, více o daném případě v kapitole 3.8.2.

⁵⁰² F. Francioni, Environment, Human Rights and the Limits to Free Trade, v F. Francioni (ed.): Environment, Human Rights and International Trade, Oxford, Portland (2001), str. 18.

⁵⁰³ Poznámka pod čarou č. 649 rozhodnutí ve věci United States – Import Prohibition of Certain Shrimps and Shrimps Products, Panel Report, z 15.5.1998, WT/DS58/R: „We note that the United States referred to Article XX(e) as evidence that GATT refutes any argument that trade measures generally should not have effects on the internal affairs of exporting countries. We note however that this provision does not permit a Member to make entry of imported goods into its territory conditional

Ráda bych nyní odbočila a podívala se na lidskoprávní instrumenty a jejich dodržování. Vzhledem ke skutečnosti, že předmětem mé práce je právo WTO, jedná se jen o stručný přehled, nutný pro další výklad. Smlouvy o ochraně lidských práv existují na úrovni OSN a na regionální úrovni. Tudíž problémem je, aby strany sporu před DSB byly stranami stejných dohod o ochraně lidských práv. Navíc, aby strany sporu neučinily nějaké výhrady k předmětnému článku předmětné dohody o ochraně lidských práv. Jednoduše řečeno, panel by musel nejdříve prozkoumat, které potencionální smlouvy o lidských právech se na strany sporu vztahují, a navíc jestli strany neučinily výhradu. Dané zkoumání by tudíž mohlo být časově náročné, navíc panelisti nejspíš nebudou experti na lidskoprávní ochranu. Takže pokud pomineme Všeobecnou deklaraci lidských práv, jejíž některá ustanovení jsou považována již za obyčejová pravidla a tudíž univerzálně platná, jsou ostatní smlouvy o ochraně lidských práv limitovány stížnostními mechanismy, které byly na jejich základě zřízeny.

upon the exporting Member's policy on prison labour. This paragraph only refers to the products of prison labour."

Pokud bychom se podívali jen na ty nejdůležitější úmluvy, situace vypadá takto:

	Zprávy států	Individuální stížnosti	Mezistátní stížnosti
Mezinárodní pakt o občanských a politických právech („CCPR“) ⁵⁰⁴	Ano (čl.40)	fakultativní	fakultativní
Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech („CESCR“) ⁵⁰⁵	Ano (čl.16)		
Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace („CERD“) ⁵⁰⁶	Ano (čl.9)	fakultativní (čl.14)	obligatorní (č.11)
Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen („CEDAW“) ⁵⁰⁷	Ano (čl.18)	fakultativní	
Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání („CAT“) ⁵⁰⁸	Ano (čl.19)	fakultativní (čl.22)	fakultativní (čl.21)
Úmluva o právech dítěte („CRC“) ⁵⁰⁹	Ano (čl.44)		

Jak z výše uvedeného vyplývá, jednotlivé úmluvy mají vlastní kontrolní mechanismy. Navíc existují další regionální mechanismy ochrany lidských práv, mezi nimiž vynikají rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva dle Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách; rozhodnutí Meziamerického soudu pro lidská práva dle Americké úmluvy

⁵⁰⁴ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech byl vyhlášen pod číslem 120/1976 Sb.; individuální stížnosti může Výbor pro lidská práva projednávat pouze v případě, že stát ratifikoval Opční protokol vyhlášený pod č. 169/1991 Sb.

⁵⁰⁵ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a ekonomických právech byl vyhlášen pod číslem 120/1976 Sb.

⁵⁰⁶ Vyhlášena pod č. 95/1974 Sb.

⁵⁰⁷ Vyhlášena pod č. 62/1987 Sb.

⁵⁰⁸ Vyhlášena pod č. 143/1988 Sb.

⁵⁰⁹ Vyhlášena pod č. 104/1991 Sb.

o lidských právech a Afrického soudu pro lidská práva dle Africké charty lidských práv a práv národů.

Pokud by panely rozhodovaly spory týkající se i ochrany lidských práv, byla by tudíž tato ochrana zdvojena a ještě s nejistým výsledkem ohledně interpretace lidskoprávních úmluv panely. Současně by panely měly v těchto případech spolupracovat s orgány specializovanými na jednotlivé úmluvy. Někteří autoři⁵¹⁰ jdou dále a požadují, aby každý případ projednávaný panelem zohlednil i lidská práva, aby panely vykládaly dohody WTO v souladu s dohodami o ochraně lidských práv anebo aby orgány WTO doplnily dohody WTO tak, aby reflektovala lidská práva, orgány WTO více spolupracovaly s jinými orgány, například Vysokým komisařem pro lidská práva, a zahrnuly lidskoprávní otázky do Mechanismu přezkoumávání obchodní politiky.

I v případě ochrany lidských práv si myslím, že je nutné, aby panely tuto část argumentace neodmítaly, naopak spolupracovaly s experty na dané problémy a řešily případy komplexně, jak tomu je v případech řešících otázky upravované dohodami mimo systém práva WTO.

⁵¹⁰ Gudrun Monika Zadel, WTO and Human Rights: Examining Linkages and Suggesting Convergencies, IDLO Voices of Jurists Paper Series, č.2 2005 anebo UN, Economic, Social and Cultural Rights: Mainstreaming the Right to Development into International Trade Law and Policy at the World Trade Organization (Study by Robert Howse), 9 June 2004, E/CN.4/Sub.2/2004/17.

ZÁVĚR DISERTAČNÍ PRÁCE

Světová obchodní organizace vznikla v roce 1995 jako ekonomická organizace, jejíž rozsah pravomocí byl rozdělen do čtyř základních pilířů: Všeobecnou dohodu o clech a obchodu 1995, Dohodu o obchodu se službami a Dohodu o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví, čtvrtým pilířem byly vícestanné dohody. Současně bylo přijato Ujednání o řešení sporů, jako základní procesní pravidlo nově ustanovených panelů a Odvolacího orgánu. Panely a Odvolací orgán dnes mají za sebou 17 let své činnosti a několik stovek rozhodnutí. Nyní na prahu nového tisíciletí rovněž DSB se stal předmětem nových výzev, týkajících se reformy za účelem udržení si efektivnosti řízení, jakož i nových možností ohledně předmětu sporů, které DSB by mohl potencionálně řešit a zabránit tak tzv. *salami-slicing of disputes*⁵¹¹.

Panely a Odvolací orgán navázali na praxi dle GATT 1947 a různé míře se na ní odkazují či ji citují ve svých rozhodnutích. Pokud se dřívějších rozhodnutí odchylojí, snaží se tento krok dobře zdůvodnit. I přes skutečnosti, že GATT 1947 a jeho stížnostní mechanismus měl spíše charakter diplomatického urovnávání sporů, byly rozhodující orgány poněkud opatrnější, alespoň pokud jde výklad mezinárodních úmluv mimo rámec práva GATT 1947. Panely/Odvolací orgán se odlišují od orgánů rozhodujících spory dle GATT 1947 zejména v organizaci řízení: (i) celé řízení probíhá striktně podle Ujednání o řešení sporů, (ii) řízení je dvojestupňové a (iii) rozhodnutí, pokud je přijato je vykonatelné a vynutitelné a v neposlední řadě (iv) DSB má exklusivní jurisdikci, tudíž všechny spory týkající se dohod WTO, musí být rozhodvány právě orgány DSB. Navíc, panely a Odvolací orgán si Ujednání o řešení sporů dotvářely a vtáhly principy z mezinárodního či vnitrostátního práva do práva WTO. Poměrně dobře rozvedli princip dobré víry, obsažený ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu na princip vyjednávání smluv, dodržování smluv, implementaci závazků, zákaz zneužití práva a také litispendence popř. *res iudicata*. Procesně se panely musely vypořádat s otázkou účasti třetích stran na řízení, kdy na jedné straně bylo nutné zajistit účast všech relevantních stran na řízení,

⁵¹¹ Tento termín byl použit v článku Alana Boyla, *Dispute Settlement and the Law of the Sea Convention: Problems of Fragmentation and Jurisdiction*, *International and Comparative Law Quarterly*, 1997, č. 37, str. 41.

ale na straně druhé byly panely časově limitovány pro vynešení rozhodnutí. Nakonec Odvolací orgán povolil poměrně širokou interpretaci „podstatného zájmu“, který opravňoval zemi k účasti na řízení a umožnil v podstatě, aby každý stát dovážející/vyvázející stejně výrobky mohl být oprávněně považován za třetí stranu. Na druhé straně limitoval možnosti změny kompozice panelu, pokud například přístupivší stranou je rozvojová země, aby se neměnilo složení panelu. Současně povolil i jiným stranám přístup k řízení, například neziskovým organizacím, ale pouze ve formě přiložení nezávislé zprávy jako součásti podání některé ze stran sporů anebo předložení panelu dle čl. 13 odst. 1. V případě *EC – Asbestos* dále rozvedli podmínky, které takové zprávy musí obsahovat. Zajímavý byl i posun v judikatuře týkající se důkazního břemene, kdy panely zvažovaly možnost přesunutí důkazního břemene na potencionálního porušovatele, ovšem Odvolací orgán striktně ponechával důkazní břemeno na stěžovateli. Dalším podstatným problémem byly otázky hospodárnosti na jedné straně o objektivního zjištění skutkové podstaty na straně druhé. Panely nakonec našly zlatou střední cestu, kdy odkázali na zjištění národních orgánů⁵¹² a pokud dle zjištění se domnívali, že šetření na národní úrovni nebylo provedeno objektivně, provedly vlastní šetření. Současně pokud stejná otázka byla již řešena v jiném případě, pouze odkázaly na daný případ a více se otázkou nezabývaly.⁵¹³ Posledním problematickým principem je otázka litispendence anebo *res iudicata*, kdy panely často nereagovaly na skutečnost, že stejné řízení bylo zahájeno u jiného mezinárodního tribunálu, přitom vodítkem by mohly být tyto způsoby řešení souběhu řízení: (i) panel/Odvolací orgán odmítne pravomoc nebo přeruší či zastaví vlastní řízení; (ii) panel/Odvolací orgán se bude snažit zabránit zahájení druhého řízení; (iii) budou umožněna obě řízení a k zabránění vydání dvou rozhodnutí bude sloužit princip *res iudicata*; anebo (iv) bude přijat mechanismus vyzývající strany, aby si zvolily soudní řízení pouze před jedním forem.⁵¹⁴

⁵¹² Velmi častým problémem bylo zda-li antimonopolní orgány provedly šetření objektivně. Více o kriteriích pro objektivní rozhodnutí viz. *Guatemala – Portland Cement case*.

⁵¹³ Viz. případ *US- Carbon Pipe*.

⁵¹⁴ Více na dané téma P. Šturma a kol., *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 2009, str. 87-88.

Současně panely „našly“ způsob jak začít odkazovat a následně i vykládat mezinárodní právo a to prostřednictvím čl. 3 odst. 2 a čl. 7 Ujednání o řešení sporů a čl. 31 a 32 Vídeňské úmluvy o smluvním právu. V návaznosti na danou interpretaci pravomoci panely řešily spory o rozporu práva WTO s právem OECD⁵¹⁵, dohodami o ochraně duševního vlastnictví⁵¹⁶ anebo rozhodování o tom, co je považováno za všeobecně uznávané standardy a co ne⁵¹⁷. V daných případech panel a Odvolací orgán rezervovaně vykládaly smlouvy mimo rámec práva WTO a spíše se snažily zaujmout stanovisko ohledně práva WTO, aniž by musely vykládat nějaké jiné dohody. Základní pravidla, kterými by se panel měl řídit, jsou: (i) zohlednit jiné úmluvy stojící mimo rámec práva WTO do rozsahu jejich slučitelnosti s právem WTO; (ii) zohlednit tyto smlouvy pouze pokud všechny strany sporu jsou stranami těchto úmluv;⁵¹⁸ (iii) nevykládat tyto jiné úmluvy; ani (iv) neměnit práva a povinnosti stran sporu vyplývající z práva WTO. Posledním z problémů je způsob práce panelu s texty dohod WTO: panely nejčastěji používají jazykový, historický a teleologický výklad. Odborníci se domnívají, že panely by měly častěji používat systematický výklad a zohlednit strany a účel stížnosti či účel a podstatu WTO.

Právě možná i tato rozhodnutí přispěla je kritice řízení u DSB pro předvídatelnost a celkově transparentci řízení a jeho výsledku, které může být odstraněno uveřejněním vyjádření stran sporu na internetu během sporu, zpřístupněním jednání veřejnosti, tak jak je běžné u vnírostátních soudů, anebo zveřejňováním instrukcí poskytnutým stranám. Další část kritiky se týká rychlosti, která by mohla být větší vytvářením panelu ihned po podání stížnosti, vytvořením stálých členů panelů anebo zvětšením počtu členů Odvolacího orgánu. Velký problém představuje i výkon rozhodnutí, který je často ovlivněn dřívějším mocensko-diplomatickým řešením problému. V daném případě kauce potencionální škody, vyčíslení

⁵¹⁵ Canada - Measures affecting the Export of Civilian Aircraft, Recourse by Brazil to Article 21.5 of the DSU, WT/DS70/RW ze dne 9.5.2000, čl. 5.132.

⁵¹⁶ European Communities - Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas - Recourse to Arbitration by the European Communities under Article 22.6 of the DSU, WT/DS27/ARB/ECU.

⁵¹⁷ Panel Report, Treatment by Germany of Imports of Sardines, G/26, adopted 31 October 1952, BISD 1S/53.

⁵¹⁸ Výjimkou by mohly být mnohostranné dohody, jejichž stranami je velký počet států, takovéto mnohostranné smlouvy by pak částečně mohly zakládat všeobecně závazné pravidlo chování pro státy.

škody od přijetí neslučitelného opatření s dohodami WTO až do okamžiku úplné reparače. Pokud jde o rozvojové země, které trpí spory nejvíce, tak WTO již učinilo velký pokrok v dané oblasti a je na správné cestě, jak ještě zintenzivnit poskytovanou podporu, ať již formou tréninků finanční podpory anebo větší ochrany.

Hlavním problémem řešeným v dané práci jsou konfliktní rozhodnutí panelů/Odvolačního orgánu. Pokud vyloučíme konflikty, které lze vyřešit pomocí interpretace s přihlednutím principům, kterými by se výklad měl řídit jakými jsou: (i) vykládat určité pojmy převzetím jejich výkladu z jiné smlouvy či jiného práva je možné, nicméně výklad nesmí překročit hranice výkladu a stát se nástrojem normotvorby; (ii) limitovat výklad textu smyslem, který text dává; především je zde akcent na jazykové vyjádření a smysl jednotlivých ustanovení, aby „kreativní argumentací“ nebylo jazykové vyjádření přetočeno v úplně nový smysl, který by na první pohled ustanovení nedávalo⁵¹⁹; (iii) nevnášet principy národního práva do práva mezinárodního, zejména pokud jde o tvorbu práva soudci, známou ze systému *common law*; (iv) vykládat normu v souladu s ostatními normami; tento princip opět potvrzuje jen domněnku neexistence konfliktu mezi smlouvami, které jsou na stejné úrovni pyramidy právní síly; (v) vykládat efektivně: to znamená účelně řešit konflikt a naplňovat cíl stanovený úmluvou, ve smyslu latinské zásady *ut res magis valeat quam pereat*⁵²⁰, (vi) vykládat dle časové posloupnosti: jakákoliv smlouva, uzavřená následně, má aplikační přednost před smlouvou dřívější. Dále je nutné vyloučit případy, kdy preambule obsahuje domněnku jednání v souladu s úmluvou.⁵²¹

Po vyloučení těchto potencionálních konfliktů, dostaneme skupinu konfliktů, které spočívají v (a) konfliktu dvou ustanovení, které nelze vyřešit pomocí interpretace, anebo (b) praxi dle

⁵¹⁹ Toto pravidlo např. bylo potvrzeno MSD v případě Guiney-Bissau proti Senegalu ohledně vytyčení hranice moře, kdy soudci řešili kreativní interpretací rozhodnutí MSD stranami sporu: „*Je základní princip výkladu jako procesního způsobu zjištění podstaty rozhodnutí, a to se závaznou silou. Především musí přestat revidování rozhodnutí pomocí interpretace. Na změnu rozhodnutí existují jiná pravidla a jiné metody než intepretace.*“

⁵²⁰ Zásada pocházející z Římského práva, kterou je možno přeložit zkráceně „aby práva šla“ a podle které má být dávana přednost výkladu, který každému článku přiznává samostatný význam, před výkladem, který každému článku samostatný význam upírá.

jednoho ustanovení která je v rozporu s druhým ustanovením. První kategorií jsou tedy normativní konflikty, těmito jsou: (i) stát, který je stranou mezinárodní mnohostranné smlouvy a následně uzavře smlouvu dvoustrannou s jiným státem, ale některé z ustanovení této smlouvy porušuje povinnosti, které vyplývají pro stát ze smlouvy mnohostranné; anebo (ii) stát je stranou několika smluv, které nejsou v žádném vztahu k sobě, avšak výkon práv státu dle jedné smlouvy porušuje práva toho samého či jiného státu dle smlouvy jiné; anebo (iii) jde o vnitřní konflikt mezi jednotlivými dohodami v rámci WTO. Pokud to vezmeme od konce, tak dohody WTO obsahují několik kolizních ustanovení, ty však nemohou pokrýt veškeré případy. Příkladem může být případ *Indonesia- Autos*, ve které se panel obkloukem vyhnul řešení konfliktu velmi úzkou definicí konfliktu.

Když v roce 1995 byly přijaty nově všechny dohody v specifikované v příloze Smlouvy o WTO, bylo zavedeno pravidlo, že všechny smlouvy byly přijaty ve stejný čas, tudíž došlo k automatickému vyloučení aplikace principu *lex posterior derogat priori*, který do té doby platil. Hlavním pravidlem se takto stal princip *lex specialis derogat generalis* a panel řešil otázku, která smlouva je smlouvou speciální a jak má postupovat ve vztahu ke smlouvě generální. Nakonec se vyvinula série rozhodnutí⁵²², která potvrdila pravidlo, že nelze přehlížet *lex generalis*, jejíž podmínky musí být splněny nejdříve, a až následně aplikovat ustanovení dohody *lex specialis*. Tím bude zaručeno, že nebudou důležité jen technické normy, které jsou podrobnější ve své úpravě, ale i všeobecné základní úmluvy.

Na druhé straně stojí aplikační konflikt, spočívající v problematické aplikaci úmluv. Může jít o konflikt mezi dřívější a novější úmlouvou, konflikt mezi dvěma úmluvami mezinárodního práva. Mezi případy, ve kterých řešily panely konflikty mezi GATT 1947, resp. dohodami WTO a smlouvami mimo rámec WTO patří (i) *EC-Banana III*, (ii) *EC-Poultry*, (iii) *Argentina-Footwear (EC)*, (iv) *EC-Sardines*, (v) *EC-Hormones* a (vi) *Canada-Aircraft*. V prvním případě panel řešil aplikační přednost TRIPS před mezinárodními dohodami o ochraně duševního vlastnictví,

⁵²¹ Viz. *US – Hormones case*.

⁵²² Těmi jsou *Canada- Periodicals*, *EC- Bananas III*, *Argentina – Textiles and Apparel*, *US- Certain EC Products*.

kteřou vyloučil. Někteří autoři si dané tvrzení vykládají následovně: dobrovolná implementace rozhodnutí může znamenat souhlas ke změně, a tudíž dle principu *lex posterior* by byla dána jeho aplikační přednost před mezinárodními úmluvami o ochraně duševního vlastnictví.⁵²³ V druhém případě panel řešil konflikt dohod WTO a dvoustranné dohody, jejíž aplikace byla vyloučena z důvodu nepřevzetí této dohody do systému dohod WTO. V třetím případě se panel zabýval rozporem mezi dohodami WTO a nařízením IMF, ve kterém konstatoval, že žádné normy IMF mohou být důvodem pro neplnění povinností vyplývajících z dohod WTO. Daný případ poukázal na větší problém, kterým je omezená harmonizace norem v rámci mezinárodních ekonomických organizací. Případy týkající se sardinek a hormonů se týkaly používání mezinárodních hygienických standardů, zejména Codex Alimentarius, který byl shledán v obou případech jako postačující pro ochranu života. Poslední případ se týkal směrnice OECD, i v tomto případě odmítl, že by směrnice mohla představovat výjimku z dohod WTO.

Nejvíce problematickými se z hlediska právní argumentace, rozhodnutí a jeho odůvodnění jeví případy, které úzce souvisely s ochranou životního prostředí. V případě Chile a lovu mečounů⁵²⁴ DSB prokázal neznalost principů *lispendence* a *res iudicata*⁵²⁵ a nepřerušil řízení, ani nezahájil komunikaci s ITLOS, u které probíhal stejný případ, o přerušení případu u ITLOS. Pokud by strany pokračovaly v obou řízeních, obě rozhodnutí by přinesla důkaz o konkurenční jurisdikci soudů. Na obranu panelu/Odvolacího orgánu ale zase mohu podotknout, že je problematické, pokud strany argumentaci postaví na jedné úmluvě a u druhého soudu na jiné, pak z čistě formálního hlediska o konkurenci jurisdikce nejde. Ten samý problém se

⁵²³ Tento zastává ve své knize například Pauwelyn, Joost, *Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law*, Cambridge University Press, 2004, str. 346.

⁵²⁴ Chile - Measures Affecting the Transit and Importation of Swordfish, WT/DS193/1, ze dne 26. 4. 2000.

⁵²⁵ Dané principy sice nejsou obsaženy v právu WTO, ale jsou považovány za buď obyčejové normy, popř. právní principy mezinárodního práva, a tudíž v souladu s čl. 38 Statutu MSD za pramen práva.

opakoval i v případě MSD a řízení ve věci Nikaragui.⁵²⁶ Daná pochybení by se neměla opakovat a panel by měl se řídit základními zásadami, kterými jsou: (i) přerušit řízení až do rozhodnutí druhého soudu, pokud spor je v převážné míře opřen o jinou úmluvu mimo rámec WTO a současně bylo zahájeno řízení u daného jiného soudu; (ii) pokračovat v řízení, ale vyžádat si co nejdříve posudky specializovaných tribunálů nebo orgánů na výklad určitých norem mezinárodního práva; (iii) rozhodnout meritorně o právu WTO, s poukazem na interpretační činnost těchto jiných orgánů; nepřidávat ani neubírat nic z posudků těchto externích konzultantů; (iv) neprodlužovat řízení než na nezbytnou dobu za účelem získání odborného posudku; (v) v pochybnostech deklarovat *non liquet* pro část týkající se práva mimo právo WTO (v daném případě o *non liquet* ani nepůjde, protože panely nemají jurisdikci ohledně daného práva). Posledním problémem této kapitoly jsou bilaterální úmluvy a jejich vliv na praxi dle mnohostranné úmluvy. Je zřejmé, že pokud dvě smluvní strany mnohostranné úmluvy uzavřou specifickou dvoustrannou úmluvu nemůžou zcela vyvrátit úpravu dle mnohostranné úmluvy. Nicméně k dané dvoustranné úmluvě je nutné přihlížet a panely by se měly řídit určitými zásadami, které dle mého mínění jsou: (i) zohlednění jiné úmluvy stojící mimo rámec práva WTO do rozsahu jejich slučitelnosti s právem WTO; (ii) zohlednění této smlouvy pouze, pokud všechny strany sporu jsou stranami těchto úmluv;⁵²⁷ (iii) nevykládat tyto jiné úmluvy; ani (iv) neměnit práva a povinnosti stran sporu vyplývající z práva WTO.

Poslední kapitola, se zabývá možností projednávání a řešení potencionálních kombinovaných případů panelům DSB, a to v oblasti ochrany životního prostředí a ochrany lidských práv. V případě ochrany životního prostředí panel již rozhodoval a závěr je, že panel může a zohledňuje ochranu životního prostředí, ale opatření, která stát takto přijme, vychází ze splnění podmínek: (i) jaký je cíl a opatření k dosažení cíle; (ii) jestli tento cíl nelze dosáhnout i

⁵²⁶ Nicaragua v Honduras, Maritime Delimitation between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea.

⁵²⁷ Výjimkou by mohly být mnohostranné dohody, jejichž stranami jen velký počet států, takovéto mnohostranné smlouvy by pak částečně mohly zakládat všeobecně závazné pravidlo chování pro státy.

jinými prostředky i např. dle jiné úmluvy mimo rámec práva WTO; (iii) jaké jsou celkové náklady, které společností vzniknou na základě zavedení těchto opatření; (iv) jaký je předpokládaný dopad na ochranu životního prostředí; (v) jestli by nebylo lepší stanovit „zkušební lhůtu“, kdy po jejím skončení strany projednají, zdali opatření dosáhla očekávané výsledky, a pokud ne, jak lze opatření modifikovat či zrušit.⁵²⁸ Na druhé straně stojí otázka ochrany lidských práv, která ještě řešena nebyla a která se výslovně neopírá o výjimku čl. XX GATT 1994. Současně existuje množství úmluv a tribunálů a soudů, které jejich porušení postihují, že další ochrana, ze strany WTO, by byla zdvojením ochrany a nemusela by být tak efektivní jako v případě rozhodování o porušení lidských práv expertními soudními orgány.

⁵²⁸ Případy Thajska a dovozu cigaret a případ týkající se ustanovení 337 nabídl státům vodítko pro přijetí opatření za účelem ochrany životního prostředí.

SUMMARY

World Trade Organization was constituted in 1995 as an economic organization, which jurisdiction was governed by main four pillars: General Trade and Tariff agreement, General Agreement on Trade in Services and Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, the fourth pillar represent plurilateral agreements. Further also Understanding on Rules and Procedures Governing Dispute Settlement was adopted and represents the main document governing the organization and work of panels and Appellate Body. Panels and the Appellate Body have recently celebrated its seventeen anniversary of its activity during which more than hundreds decisions were adopted. Nowadays, the new millennium has brought new challenges to its composition, organization and new possibilities to its jurisdiction in order to avoid *salami-slicing of disputes*⁵²⁹.

Panels and Appellate Body have followed the practice of dispute settlement based on GATT 1947 and in case of distinct opinion panels supported this change by substantial reasoning. Although the dispute settlement based on GATT 1947 was more of diplomatic character, panels were more reserved as to accept disputes related to other treaties of international law, as well as to interpret these treaties. Current dispute settlement mechanism differentiates in these features: (i) procedure is strictly governed by the Understanding on Dispute Settlement, (ii) process is a two-level, against decision of a panel, applicant can appeal to the Appellate Body, (iii) all adopted decisions are enforceable and (iv) all disputes must be settled by DSB – DSB has exclusive jurisdiction. Further panels and Appellate Body have incorporated into WTO law also principles of national and international law. As good example one may mention principle of good faith taken from Vienna Convention on Law of Treaties that was used as basic principle for negotiation of agreements, fulfillment of duties,

⁵²⁹ This term was for the first time used in articles of Alan Boyle, *Dispute Settlement and the Law of the Sea Convention: Problems of Fragmentation and Jurisdiction*, *International and Comparative Law Quarterly*, 1997, No. 37, page 41.

implementation of its rights and duties, abuse of right or estoppel. Panels have to address also issue of third parties right to participate in the proceedings where on one side stands the need to independently find the true, however on the other side panels are also limited by time designed for the adoption of the decision. At the end, Appellate Body has adopted wide interpretation of “substantial interest” and by that opened the proceeding to all states that possibly may be concerned by the ruling. On the other hand did not allow to change the composition of the panel in case the accessing party was a developing country entitled to its representative in the panel. Further allowed access to NGOs or other organizations to the proceeding however only in the form of submitting the report directly to panel/Appellate Body or as part of any of the parties to dispute report. Appellate Body further in case *EC – Asbestos* set detailed rules for such reports. Another important principle was the judicial economy on one hand and objective assessment of the complaint on other hand. Panels found a middle way: there is possibility to rely on finding of the national bodies⁵³⁰ however in case this would be considered as insufficient, panel can initiate its own investigation. Finally, panels have incorporated the principle of estoppel where a possible solution to these cases may be following:: (i) panel/Appellate Body denies to accept the complaint or interrupts the proceeding, (ii) panel tries to convince parties not to initiate two proceedings with two different organizations about the same matter at the same time, (iii) if both proceedings are pending, one shall be postponed until the other one is decided, (iv) there will be adopted mechanism calling upon parties to choose one of the proceedings only.⁵³¹

Further panels have found a method how connect the law of WTO to international law – Art. 3.2 and 7 of DSU and Art. 31 and 32 of the Vienna Convention on Law of Treaties. Thus panels have dealt with conflicts with law of OECD⁵³², conventions on intellectual property

⁵³⁰ Often there was question on objective investigation by national Antimonopoly bodies, more on criteria of the assessment see *Guatemala – Portland Cement case*.

⁵³¹ See more P. Šturma a kol., *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 2009, str. 87-88.

⁵³² Canada - Measures affecting the Export of Civilian Aircraft, Recourse by Brazil to Article 21.5 of the DSU, WT/DS70/RW as of 9.5.2000, čl. 5.132.

protection⁵³³ or decisions about generally acceptable standard⁵³⁴. In all these cases panels and Appellate Body have interpreted these treaties outside of WTO law in limited manner. Basic rules to be followed in similar cases shall be following: (i) take in consideration agreement outside of WTO law as much as it is in line with the interpreted agreement within the WTO scope, (ii) take in consideration these agreements only if all parties of dispute are also parties to these agreements, (iii) not try to interpret treaties outside of the scope of WTO law and (iv) not try to change rights and duties of parties arising from the WTO agreements. Last examined problem consists in the method panels use in their interpretation: panels tend to use textual, historical interpretation with taking in consideration the purpose of the provisions. Experts however suggest to use more systematic approach and take in consideration parties and aim of the claim or purpose of the WTO.

These decisions may have contributed to criticism of the DSB for its lack of foreseeability, transparency of the proceeding. On the other hand this can be easily changed: by publicising of the parties submission in the internet, public proceeding as it is common by national courts or publicising the instructions to parties. Another group of criticism relates to speed of the proceedings: this can be remedied by constituting panel immediately after submission of the complaint or having introduced permanent panels or increasing number of members of the Appellate Body. Also enforcement of decision represent certain problem: estimate of possible damage and payment of the amount into an escrow until the parties complies with the decision could be an option. As far as it concerns the developing countries one should mention all the effort WTO has done and there is promising future of more intensive trainings or increasing of protection.

Main subject of this thesis consists in critical evaluation of the conflicting decisions of the panels or Appellate Body. First one has to exclude to conflicts that can be solved by

⁵³³ European Communities - Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas - Recourse to Arbitration by the European Communities under Article 22.6 of the DSU, WT/DS27/ARB/ECU.

⁵³⁴ Panel Report, Treatment by Germany of Imports of Sardines, G/26, adopted 31 October 1952, BISD 1S/53.

interpretation, following basic principles which consist of: (i) interpret norms within the meaning they have in the subjected treaty, this applies especially to terms taken over from other treaties – the interpretation should never go beyond pure interpretation.

Main problem analysed in the disertation thesis are the conflict decisions of panels/Appelate Body. First, one should exclude conflict that can be solved by interpretation of norms provided follwing principles have been observed: (i) interpreting by accepting meaning of the norm from other treaty is possible however should not replace process of norm constituency, (ii) limit the interpretation by the meaning it has and makes sense⁵³⁵; (iii) avoid introducing principal applicable in the national law, mainly from countries with *common law* system known for its judge-creation of norms; (iv) interpret norm in conjuction with other norms of the same treaty – in case of hierarchy of norms, do not exist conflicts; (v) interpret effectively – to fulfill the scope of the treaty as per norm *ut res magis valeat quam pereat*, (vi) keep the time consequence: later concluded replaces the earlier treaty. Further exclude conflicts where preamble avoids conflict of the provisions.⁵³⁶

After having excluded a possible conflicts of two norms, there will remain two types of conflicts: (a) conflict of two norms that cannot be solved by interpretation or (b) practise based on one treaty contradicts other treaty. The first category are the normative conflicts, while the second category are the application conflicts. Into the first category one counts also the internal conflicts between two treaties of WTO law. The panels have solved the conflict in different manners, e.g. in *Indonesia- Autos*, panel rather used too narrow definition of the conflict in order to avoid the possible conflict. But can there be a conflict provided we apply the presumption that all agreements have been adopted at the same time (excluding principle *lex posterior derogate priori*)? And we if apply this presumption does not it lead automatically to denial of the main agreements – GATT 1994, GATS and TRIPS and preference of the technical agreements? Answer is no. There have been adopted

⁵³⁵ This rule has been confirmed by ICJ in case Guinea Bissau against Senegal.

⁵³⁶ See *US – Hormones case*.

several decisions⁵³⁷ confirming the main agreement conditions needs to be fulfilled in the first place and only afterwards the specific terms of the technical agreement may apply.

On the other hand, the application conflict can consists in praxis between two WTO agreements or practice based on the WTO agreement and other agreement outside of scope of the WTO. Among the key ones belong: (i) *EC-Banana III*, (ii) *EC-Poultry*, (iii) *Argentina-Footwear (EC)*, (iv) *EC-Sardines*, (v) *EC-Hormones* a (vi) *Canada-Aircraft*. These cases confirmed that (i) voluntary implementation may lead to consent with a change and therefore to consequential application preference; (ii) multilateral treaties supersede the bilateral treaties (iii) any IMF or OECD norms cannot be considered as a reason for non fulfillment of the WTO obligations, (iv) WTO references to the worldwide recognized standards and these shall be sufficient for protection of life. The two most discussed cases concerned protection of the environment⁵³⁸. Both cases were lead in parallel by other courts. DSB did not interrupt the proceeding because of *litispence* or *res iudicata* principles but continued. These cases shall be governed by simple principles: (i) interrupt the proceeding in cases the argumentation is mainly governed by treaty outside of scope of WTO; (ii) continue in proceeding and request other tribunals to interpret the norms outside of scope of WTO; (iii) decide the pat of the case governed by the WTO treaties; (iv) not to extend the time for the proceeding, requesting other bodies their opinion, (v) declare *non liquet* for the part of the submission that is outside of the scope of WTO.

The last chapter relates to two new areas of possible future application: protection of the environment and human rights. While, the first area, protection of environment represented already part of submissions, the protection of human rights has been part of submissions only

⁵³⁷ These are: *Canada- Periodicals*, *EC- Bananas III*, *Argentina – Textiles and Apparel*, *US- Certain EC Products*.

⁵³⁸ Chile - Measures Affecting the Transit and Importation of Swordfish, WT/DS193/1, ze dne 26. 4. 2000 and Nicaragua v Honduras, Maritime Delimitation between Nicaragua and Honduras in the Carribean Sea.

indirectly. The protection of environment case law stated some clear principles on how to deal with this issue, namely: (i) consider aim and measures; (ii) consider if the aim can be reached also by other means outside of scope of WTO law, (iii) total costs of the measures, (iv) impact on the environment, (v) possibility to run for “trial period” and decide on the measures at the end. On the other hand human rights have not represented main argumentation for the measures; however several reasons contained in the exceptions contained in Art. XX of GATT 1994 should serve that purpose. This may be the future argumentation of the parties, regardless of numerous human rights treaties that should serve even better to the purpose.